

XA 124000

	Oldal
Közellátás	79
Közgazdaság	124
Köznevelés	127
Közoktatás	127
Közzolgálat szellemi meg- újítása	129
Közs. Élelmiszerárúróító Ú. 97, 122	
Községi iskolák tanulói	135
Községi Kenyérgyár 88, 122	
Községi kórházak 13, 70	
Községi Lóhúsüzem 99, 122	
Közüágóhidak 14, 82	
Külföldi támogatás	166
Lakóházak	7, 16
Lakások	8, 156
Légiforgalom	37
Lélekszám	51
Létfenntartási index .. 107, 152	
Létfenntartási költségek 109, 152	
Létszámcsökkentés	154
Magyar Nemzeti Bank	113
Munkabérek	111, 114
Munkanélküliség	154
Munkáslétszám	124, 153
Múzeumok	141
Műemlékek	142
Művészet	140
Nemek aránya	53
Nemibeteggonozó Intézetek 67	
Nemzeti jövedelem	151
Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség	168
Népbetegségek	64
Népesség	51
Népmozgalom	54
Népművelési Központ	129
Nőtöbblet	53
Oktató személyzet	127
Orvoslétszám	69
Öngyilkosságok	63
Ostrom térképe	12
Pénzügyek	16, 44, 105

	Oldal
Piackutatás	80
Posta	37
Rádió	148, 149
Rendelőintézetek	74
Stabilizáció 79, 112, 114, 119	
Svájci támogatás	167
Svéd-akció	164, 168
Szabadegyetem	130
Szakorvosok	70
Szárazfőzelékek fogyasztása. 89	
Szegénygonozás	165
Személyforgalom 27, 34, 42	
Színházak	146
Szívbetegségben elhaltak. 64	
Szociális intézmények .. 13, 160	
Születések	56
Tantermek	12, 133
Társadalompolitika 118, 159, 176	
Téjfogyasztás	84
Természetes szaporodás	58
Tífusz	69
Tojásfogyasztás	86
Tüdővész-halálozások	64
Tüdőbeteggonozó Intézetek. 65	
Tűzelőanyagellátás	102
UNRRA 72, 77, 79, 167, 171, 176	
Utak	43
Vasutak	31
Vasúti felhozatal 33, 95, 101, 104	
Vándorlási különbözet	58
Vágóhidak	14, 82
Városrendezés	46
Villamos áramszolgáltatás .. 24	
Villamos áramtermelés	23
Villamos vasút	26
Visszavándorlás	52
Vízművek	17, 122
Vízfogyasztás	18
Vöröskereszt	170, 172, 174
Zárlati főeredmények	119
Zöldség- és főzelékfogyasztás. 87	
Zsiradékfogyasztás	88

(439)
94 (6)

BUDAPEST KÜZDELME AZ ÚJ ÉLETÉRT

BESZÁMOLÓ A VÁROS KÖZÁLLAPOTAIRÓL
AZ 1946. ÉVBEN

KÖZREBOCSÁTJA

KÖVÁGÓ JÓZSEF

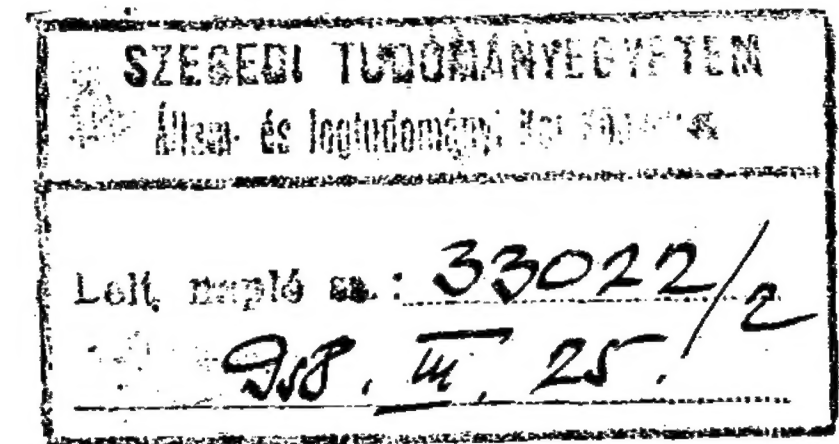
POLGÁRMESTER

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Dr BENE LAJOS

FŐJEGYZŐ VEZETÉSÉVEL

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI INTÉZET

XA 124000

33022

BUDAPEST STATISZTIKAI ZSEBKÖNYVTÁRA 2. SZÁM

*

AZ ELSŐ BESZÁMOLÓ »BUDAPEST KÖZÁLLAPOTAI AZ 1945/46. TÉL KÜSZÖBÉN«
CÍMMEL JELENT MEG

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000856728

Felelős kiadó: dr Vázsonyi Endre

Budapest székesfőváros háziinyomdája — 83522 — Felelős vezető: dr Mihalik Gusztáv

»Én az őszinteségben, a valóság meztelen feltárásában látom
a helyes utat még akkor is, ha ez a kicsinyhitűeket elrémíti
és a gyengeszívűeket megijeszti«.

»Hiszem azt, hogy megértjük az idők szavát, felülemelkedünk
apró, kicsinyes érdekeinken és a nagy folyam két partján
elindítjuk fejlődésére azt a várost, amelyikben gyermekeink és
unokáink boldog, szabad életet élhetnek«.

(Kővágó József polgármester 1945. évi december hó 14-én
tartott székfoglaló beszédéből.)

BEVEZETŐ

Amikor a múlt évben a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal Budapest közállapotairól beszámolt, a pusztulás, rom, nyomor sötét képét volt kénytelen megfesteni. Felcsillantak ugyan már ekkor is az új élet kezdésének biztató jelei, de mégis inkább a magyarság elpusztíthatatlan ősseregjébe vetett hit volt az, ami a jövő reményét fenntartotta.

Az új beszámoló számsoraiból már biztatóbb kép bontakozik ki. A statisztikai adatok bemutatják azokat az eredményeket, melyeket ez az ország és fővárosa részben saját erejéből, részben a külföld támogatásával elért. Az újjáépítés, az egészségügyi és ellátási helyzet javulása, az infláció megállítása, a szellemi téren újrainduló élet mind ezt hirdetik.

A statisztika kérlelhetetlen tárgyilagosságú adatai azonban nemcsak kedvező képet festenek. Rámutatnak azokra a hallatlan feladatokra, melyek előttünk állanak és azokra a nehézségekre, — elszegényedés, lecsökkent életszínvonal, a munkanélküliség fenyegető réme — amelyekkel meg kell küzdenünk.

Könyvünk ismét több nyelven jelenik meg, hogy ezeket a tényeket bemutassa a segíteni kész külföldi országok számára is. A grafikus ábrákon kívül ezúttal fényképekkel is kiegészítve, fejezze ki köszönetünket azért a jelentős támogatásért, amelyet különböző országokban megindult segélyakciók eddig is részünkre nyújtottak.

Ez a könyv új utakat keres a statisztikai ismeretközlés terén; az élethez viszi közelebb a számszerű adatokat és a belőlük folyó tanulságokat. A tavaly kezdeményezett új kiadvány »Budapest statisztikai zsebkönyvtára« címen sorozattá fejlődik. Egyes időszéri kérdésekről könnyen kezelhető alakban nyújt majd közvetlenül használható, feltárt eredményeket a közigazgatás és gyakorlati élet számára.

A tartalomjegyzékben névszerint feltüntetett szerzők mellett az anyag összegyűjtésében és kiértékelésében nagy lelkesedéssel volt segítségemre a hivatal minden egyes névtelen munkása. Tudásuk és munkaképességük legjavát adták. A rendelkezésre álló idő rövidsége mentse a hiányokat. A szemléltető ábrákat a hivatal térképészeti és grafikus osztálya készítette; tagjai közül Sipőczy Lajos és Szilas Gyula neveit kell kiemelnem.

Budapest, 1946 november 30.

Dr BENE LAJOS

TARTALOM

	Oldal
A ROMOKBÓL ÚJJÁÉPÜLŐ VÁROS	7
<i>Dr Rásonyi Viktor</i>	
NÉPESEDÉSI ÉS EGÉSZSÉGÜGYI HELYZET	51
<i>Dr Török István</i>	
KÖZELLÁTÁSI HELYZETKÉP	76
<i>Marczell Gyula</i>	
INFLÁCIÓ ÉS STABILIZÁCIÓ	105
<i>Szeredás Rezső</i>	
SZELLEMI ÚJJÁÉPÍTÉS	127
<i>Dr Szántó Emil</i>	
KÜZDELEM A NYOMOR ELLEN	151
<i>Dr Kovács Ábrahám</i>	
ESEMÉNYNAPLÓ	177
<i>Török Miklós</i>	

Épületek pusztulása és helyreállítása.

Budapest az 1945. év elején közel hat héten át állott a harcok gyújtópontjában és ezalatt végigsepert a városon a pusztulás megsemmisítő szele. Nagy anyagi áldozattal épített középületek és lakóházak, az egész nemzet által féltve őrzött műemlékek dőltek össze és sok fáradsággal berendezett otthonok semmisültek meg a modern harcfegyverek tűzében. Mikor elült a csata s a főváros — 1945 február 12-én — végleg felszabadult, üszkös romok között a dermedt ájultságot csakhamar eloszlatta a lakosság élniakarása és a városban lassan felpezsdült az élet.

Sem az elszenvedett gyötrelmek, sem a gazdasági csapások nem törték meg a főváros népét. A romok eltakarításához kezdtek és törhetetlen élniakarással fogtak neki a munkának. Sok nélkülözés között csak saját erejükre támaszkodva indult meg a károk helyrehozatala.

Közvetlenül a felszabadulás után, 1945 márciusában tartott budapesti népösszeírás tájékoztatást adott az épületek és lakások pusztulásának mértékéről. Ezek az immár közismertté vált adatok szerint a főváros lakóházainak 3·8%-a teljesen megsemmisült, 23·1%-a szenvedett súlyos sérülést s közel 40 ezer budapesti épületből csak 26% maradt meg épen. Rendkívül súlyos helyzet állott elő a lakások tekintetében is. A megejtett számlálás szerint 13·588 lakás semmisült meg teljesen, lakhatatlanná vált 18·775 és közel 48 ezer lakás vált részben (egyes helyiségeiben) használhatatlanná.

A károk összegszerű mértékének megállapítása már az 1946. esztendőre maradt. A március hóban végrehajtott háborús kárstatisztika ideiglenes eredményei szerint a fővárosban a lakóházak kára meghaladja az 1¼ milliárd békepengő értékét. Budapest lakóházai kétszeresnél is nagyobb összegű károsodást szenvedtek, mint az ország többi része együttyéve. Egy-egy

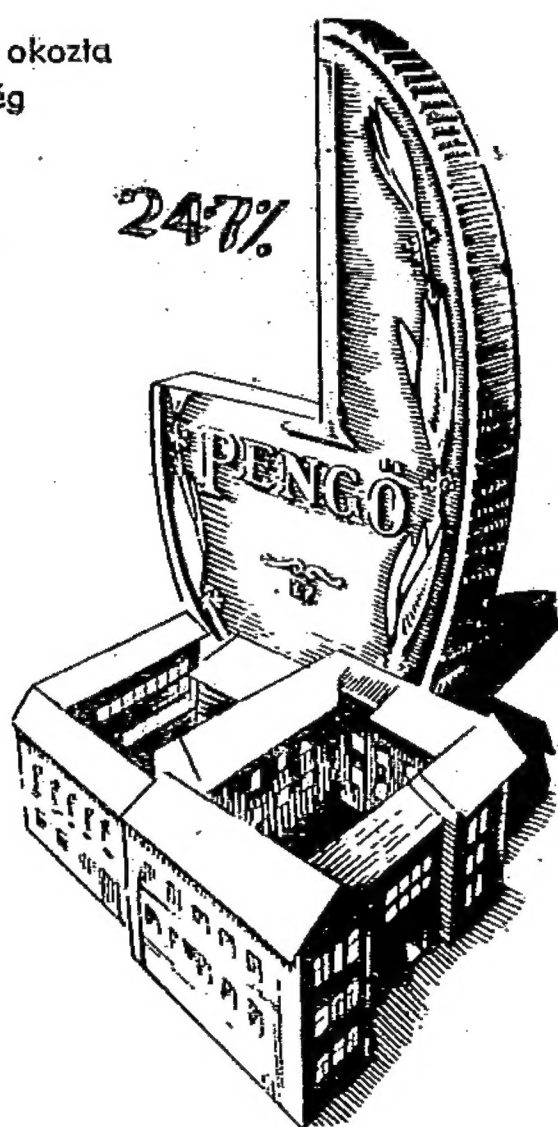
lakóra a fővárosban kerek számban 1300, vidéken 73 pengő épületkár jut.

A budapesti lakóházak károsodás előtti forgalmi értékét ugyanez az összeírás — egyéenkinti bevallás alapján —

A BUDAPESTI LAKÓHÁZAK KÁROSODÁSÁNAK MÉRTÉKE

A lakóházakba beruházott tőke 5.1 milliárd aranypengő

A háborús károk okozta
értékvesztés

5.1 milliárd békepengőben jelölte meg. Ez a szám a Fellner-féle nemzeti vagyon-számítások és az időközi építkezések adataival kellőképpen alátámasztható. Ezek szerint a budapesti házvagyonba beruházott tőkének 24.5%-a pusztult el.

Ez a szomorú helyzet, mely a főváros épület- és lakás-állományában bekövetkezett, csak hosszú évtizedek fáradtságos munkájával lesz majd pótolható. A lélekszám-gyarapodás azonban nemcsak pótlást kíván a lakásviszonyok terén, hanem az új szükségletek kielégítésére új lakások építését is. Így a jövő feladata ebben a vonatkozásban kettős: *pótolni a bekövetkezett károkat és új lakásokat építeni.* E nagy munkának még csak az elején vagyunk s az eddig elért eredmények a tőke-és anyagihiány miatt igen szerények. Hogy az adott viszonyok közepette a főváros az elmúlt közel két év alatt az építkezések terén nem tudott többet felmutatni, megérthető, ha figyelembe

vesszük, hogy hiányzott a tőke, az anyag az építkezéshez. Az építkezési munkálatok megindulását több kormányzati s helyhatósági intézkedés kívánta előmozdítani (adókedvezmény, szabad bérbeadási jog, a helyreállítónak a lakbérbe betudható költségmegtérítése stb.); mindezek az előnyök azonban az előbb említett akadályok miatt nem tudták az építkezési mozgalom ütemét fokozni.

Úgy az elmúlt, mint a folyó évben az építkezési tevékenység nagy részben csak helyreállításokra korlátozódott.

A kisebb természetű munkáknál csak a kerületi mérnöki hivataloknál kell egyszerű bejelentést tenni, míg nagyobb-szabású helyreállításhoz a polgármesteri III. ü.-o. engedélyre van szükség.

Lakóházak helyreállítása és átalakítása.

a) A polgármesteri III. ü. o. által kiadott engedélyek.

	Helyreállítási engedélyek száma		Átalakítási engedélyek száma		Helyreállított lakások száma	
	1945.	1946.	1945.	1946.	1945.	1946.
I. negyedév ..	—	41	—	5	—	197
II. „ ..	1	224	2	38	22	835
III. „ ..	4	256	66	64	211	942
IV. „ ..	27	.	62	.	313	.
Összesen ...	32	.	130	.	546	.

b) A kerületi mérnöki hivataloknál bejelentett helyreállítások.

	Bejelentések száma		Helyreállított lakások száma	
	1945.	1946.	1945.	1946.
I. negyedév	965	313	597	450
II. „		495	414	444
III. „		314	2.133	308
IV. „		953	2.182	.
Összesen ...	1.918	.	5.326	.

Lakóházak helyreállítására 32 és átalakítására 130 esetben kértek 1945-ben engedélyt a polgármesteri III. ügyosztálytól, melyeknek alapján 546 lakás használható állapotba helyezésére nyílt alkalom. Az 1946. év I—IX. hónapjában pedig 521 helyreállítási és 107 átalakítási engedélyt adtak ki. *Az engedélyek alapján 1946-ban szeptember végéig kb. 2000 lakás készülhetett el.* Ezenkívül a kerületi előjáróságokon 1200 lakás helyreállítását jelentették be.

Ezek a számok alatta maradnak a ténylegesen történt helyreállításoknak, mert a bejelentés alól sok kisebb méretű helyreállítási munkálat, különösen az ostrom utáni időszakban, az építetők tudatlansága vagy hanyagsága miatt kimaradt.

Új építkezések.

	Kiadott építési engedélyek.		Befejezett építkezések	
	lakóházak	egyéb épületek	lakóházak	egyéb épületek
1945 egész év ...	4	2	—	—
1946 Január	—	—	1	2
Február ...	—	1	1	1
Március ...	3	3	—	2
Április	4	8	5	—
Május	2	19	6	7
Június	4	22	6	8
Július	6	38	13	3
Augusztus .	5	30	3	3
Szeptember..	7	23	16	5

Az 1946. évben kiadott új építési engedélyek száma (175) már szeptember végéig is sokszorosán meghaladta az 1945. évben engedélyezett 6 új épületre kiterjedő munka kereteit és az építkezési kedv megélénküléséről tájékoztat. Kérdés természetesen, hogy a fellépett pénzsűke idején az építkezésekből mennyi került valóban kivitelre. Az 1946-ban szeptember végéig befejezett 82 új épület csak csekély hányadát teszi a békebeli építkezési mozgalom eredményének (1938-ban 1646, ebből 697 új épület).

A főváros elméleti lakásszükséglete az idevonatkozó statisztikai számítások szerint 7000 új lakás előállítását tenné évenként szükségessé, feltételezve azt a körülményt, hogy a főváros lakossága olyan mértékben szaporodik, mint az elmúlt évtized alatt. Pótlandó lenne emellett az elpusztult lakások száma és fennáll az úgynevezett szociális lakásszükséglet is, mely egyrészt az elavult, egészségtelen lakások kiküszöbölését, másrészt az egyes háztartások lélekszámának megfelelő helyiségek előállítását tenné szükségessé. E két utóbbi szempont az elkészítendő lakások számát jóval magasabbra fokozná, de erre a mai hitelviszonyok mellett egyelőre semmi kilátás nincsen.

Áttekintés a főváros háborús káiról.

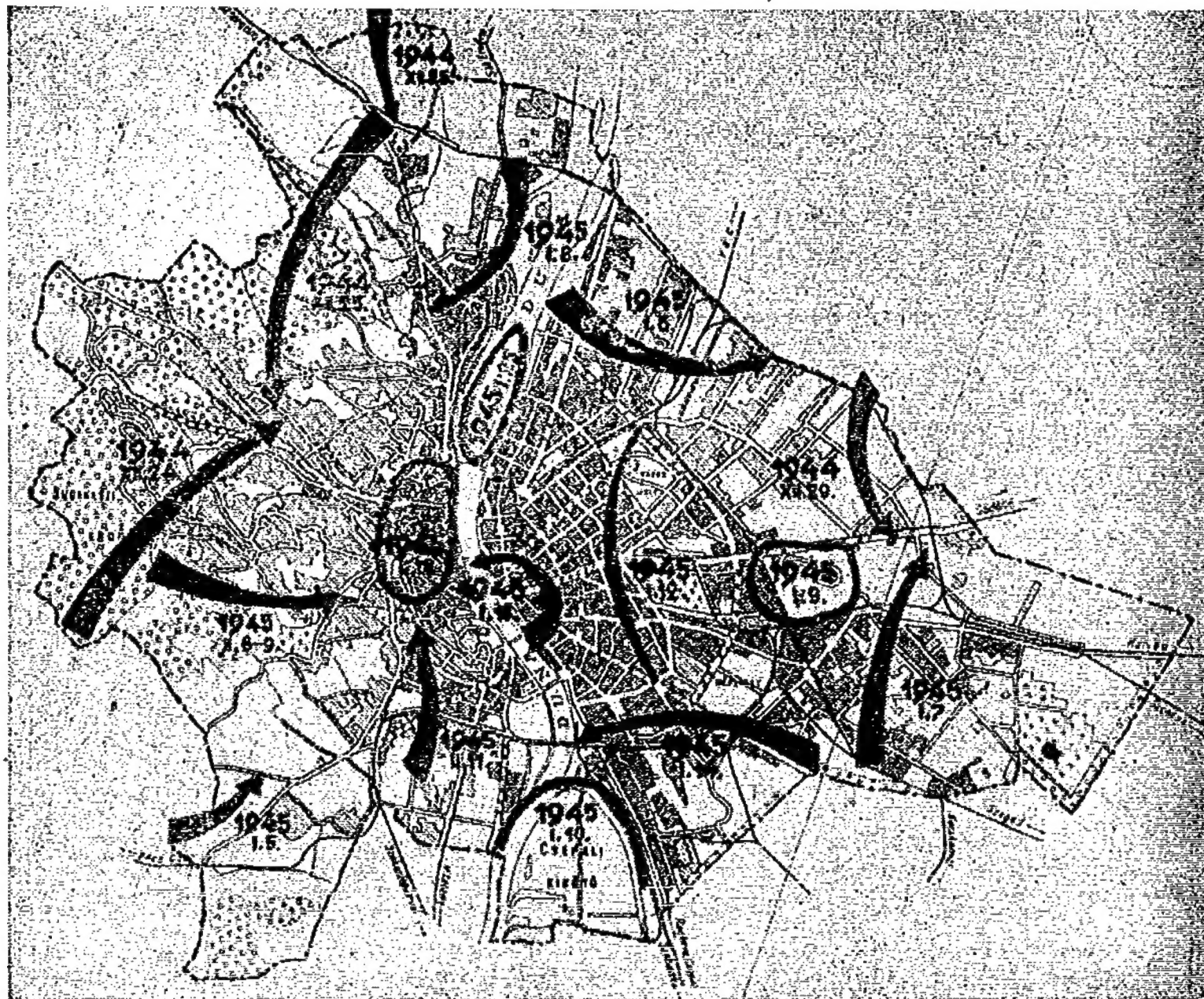
Budapest területén lezajlott harcok által okozott károk legsúlyosabban a fővárost, mint közületet érintették, mert a főváros a legnagyobb háztulajdonos, valamint a közüzemek és közlekedési vállalatok birtokosa is.

Békebeli mértékkel mérve 320 millió értékű épületvagyonra volt a fővárosnak, melyet 4464 épület képviselt. Ez a létszám felöleli a főváros tulajdonát képező 1398 lakóházat és tartalmazza a kulturális, szociális, közegészségügyi, közéleti stb.

Részlet a Mechwart-szoborral és a Mártírok-útja megsemmisült és romos épületeivel.
(Fővárosi kertészet felv.)

BUDAPEST OSTROMÁNAK FŐBB SZAKASZAI

A térkép hozzávetőleges képet nyújt Budapest ostromának főbb mozzanatairól. A térképen feltüntetett vonalak a mellékük írt időpontokkal a fontosabb hadmozdulatokat, illetőleg az ostrom egyes szakaszait érzékeltetik.

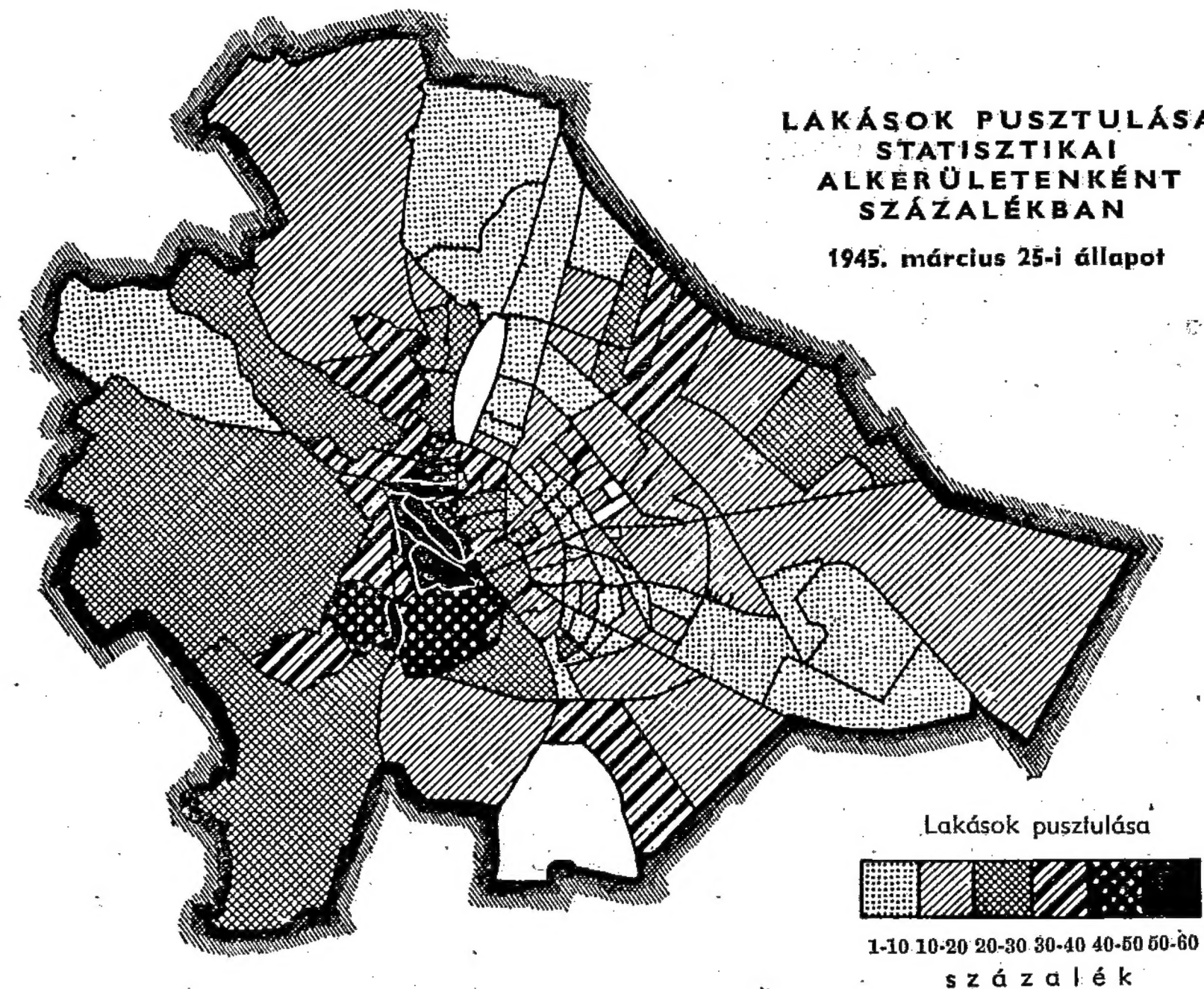
intézmények épületeit, valamint kiterjed a hivatali és egyéb rendeltetésű épületekre. A harcok által okozott kár a főváros tulajdonában levő épületeknél közel 130 millió aranypengőre rúg s az épületek közül 260 teljesen elpusztult, 76 életveszélyes állapotba jutott, 1334 pedig komolyabb helyreállítást igényel. A városi bérházakban levő 19.000 lakásból csak 5291 maradt épen (az üveg- és vakolatkároktól eltekintve).

Az iskolaépületek ostromelőtti 209-et kitevő állományából egy sem maradt meg épen, 27 pedig teljesen elpusztult. A tanítás megindítása a legnagyobb nehézségekbe ütközött, mert a tantermeknek mindössze 7%-a maradt meg használható állapotban.

Úgy az általános közegészségügyi helyzet, mint az egyes betegek szempontjából igen szomorú helyzetbe került a betegellátás a főváros kórházépületeiben keletkezett károk folytán. A 45 épületből álló kórházi állományból csak $\frac{1}{10}$ rész maradt

LAKÁSOK PUSZTULÁSA STATISZTIKAI ALKERÜLETENKÉNT SZÁZALÉKBAN

1945. március 25-i állapot

A térkép a lakások pusztulását 123 kisebb területegység szerint mutatja be az 1945. március 25-i népszámlálás adatai alapján. Ez az összeírás ép, részben használható, használhatatlan, de helyreállítható és megsemmisült lakásokat különböztetett meg. Ezek közül hozzávetőleges tájékoztatás érdekében lakáspusztulásnak tekintettük a megsemmisült és használhatatlanná vált lakások számát, hozzávéve ezekhez még a részben használható lakások állományának felerészét.

sértetlenül, 5 megsemmisült s a többi épület is érzékeny károkat szenvedett. Különösen a berendezésekben keletkeztek nagy károk, úgyhogy a 860 teremben elhelyezett 7567 ágyból az ostrom után nem volt egy sem használható állapotban, ami a betegek rendelkezésére állhatott volna. 86 műtő és 87 laboratórium felszereléséből alig maradt valami.

A főváros szociálpolitikai működésére rendkívül bénítólag hatott a szociális intézmények helyiségeinek pusztulása. A tömegétkeztetési akció lebonyolítása majdnem elháríthatatlan nehézségekbe ütközött. A szociális intézményekben a főváros ostroma előtt 3510 helyiség állott rendelkezésre az ápoltak és gondozottak elhelyezésére s az egyes intézetek karitatív tevékenységének kifejtésére. Ebből az állományból 2529 megsérült, 497 megsemmisült, így csak 484 helyiség állott a legnagyobb szükség idején rendelkezésre.

A közlekedési intézmények közül a vágóhidak nagy része rommá lett. A nagyvásártelep épülete tetemes károkat szenvedett a bombázások során, és hosszabb időre használatatlanná vált.

A fővárosi fürdő-kultúrát is jelentékeny veszteség érte a város tulajdonában levő gyógyfürdő-épületek és berendezések nagymértékű megrongálódása és részbeni megsemmisülése révén. Különösen a jobbparti fürdők állaga sérült meg erősen, így a Rudas- és Szent Imre-gyógyfürdők békebeli értékükben 90, illetve 95%-át kitevő értékcsökkenést szenvedtek. A Gellért-fürdőnél a károsodás 50%-ot tett ki. A pesti oldalon levő Széchenyi-fürdő már kevésbé szenvedte meg a háborút, itt mindössze 15%-os kár mutatkozott. A dunai fürdők ellenben mind elpusztultak.

Rendkívül sajnálatos a főváros műemlékeinek megsérülése és megsemmisülése. 350 szobor és egyéb emlékmű közül 82 megsérült és 22 elpusztult.

A lakóházaknál aránylag nagyobb mértékben sérültek meg a főváros díszét képező középületek, melyek nagyobb méreteiknél, valamint katonai szempontból fokozottabb jelentőségüknel fogva különös ütközőpontjai voltak a harci eseményeknek. Erősen megrongálódtak a fővárosi templomok, amelyeknél a károsodási arányszám értéküket tekintve közel 20%-os. Még nagyobb a veszteség a közművelődési épületek (színházak, könyvtárak, múzeumok stb.) állományában, ahol 40%-os a kár. Teljesen elpusztult a híres budapesti Állatkert.

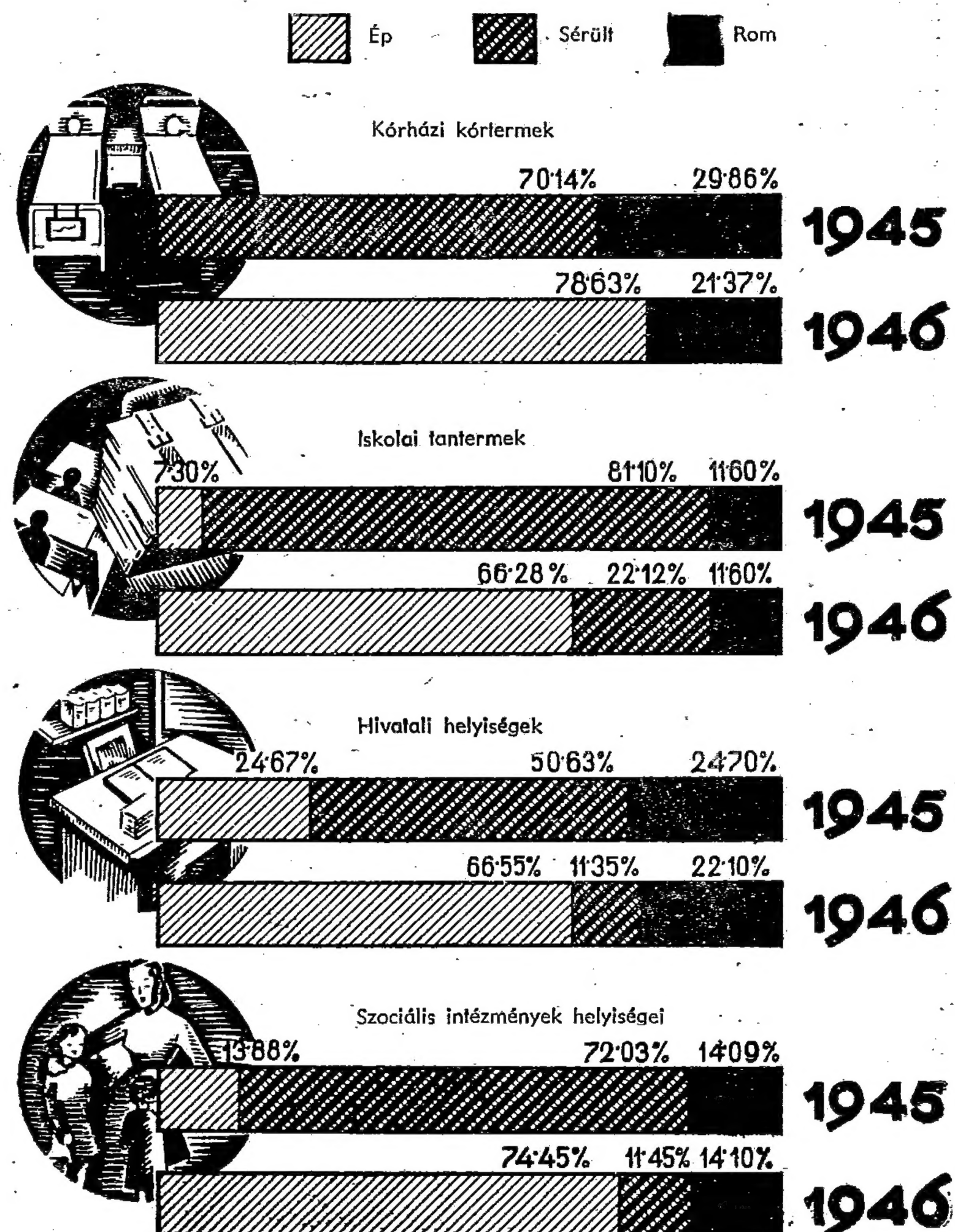
A hivatali épületekben az ostrom előtt 1991 helyiség volt, ebből rommá lett 682, megsérült 861 és csak 450 maradt használható állapotban. Súlyos épületkárok keletkeztek a Központi Városházán, az Újvárosházán, valamint az I., IX., XII. és XIII. kerületi előljáróságokon. Ezeknél 30—35%-os a szenvedett kár.

A fővárosi épületek és intézmények helyreállítása és újjáépítése.

Nehéz és mostoha körülmények között folyt a fővárosi épületek és intézmények háborús kárainak helyreállítása az ostrom óta eltelt időszak alatt. Az eddigi munkáknál a cél az volt, hogy minél több épületet javítsanak ki s adják át azokat rendeltetésüknek. A munkák ütemét nagymértékben hátráltatta a rendelkezésre álló hitel szűk kerete, a pénzromlás, az anyaghiány stb. De a teljesítmény mindezek dacára jelentős volt.

FŐVÁROSI INTÉZMÉNYEK HÁBORÚS KÁROSODÁSA ÉS HELYREÁLLÍTÁSA

1945. FEBRUÁRRA ÉS 1946. ÉV KÖZEPÉRE VONATKOZÓ ADATOK

Helyreállítási eredmények a fővárosi épületek és intézményeknél.

Egység	Ostromelőtti állapot	Helyreállított 1946 május közepéig
Fővárosi bérházak lakás	19.000	11.291
Iskolák tanterem	2.740	1.816
Kórházak ágy	7.567	5.946
Közelelmezési épületek . 1000 légm ³	1.400	750
Szociális intézmények .. férőhely	3.510	2.613
Hivatali épületek hiv. helyiség ...	1.993	1.325
Tűzorségi épületek férőhely tűzoltó- autók részére .	57	42
Fürdők férőhely	12.500	2.300

A helyreállítási munkák finanszírozására fordított összeg forintértékre átszámítva közel 22 millió forintot tett ki. A kiadások megoszlásáról intézmények szerinti megoszlásban az alábbi összeállítás nyújt tájékoztatást.

	Felhasznált helyreállítási költség 1946 november 1-ig
Lakóházaknál	1,950.000 Ft ¹⁾
Hivatali épületeknél	558.000 « ¹⁾
Tanügyi «	4,525.000 «
Népjóléti intézményeknél	592.000 «
Közegészségügyi «	2,252.900 «
Közelelmezési «	6,285.557 «
Közművelődési «	364.411 «
Kegyúri épületeknél	788.800 «
Egyéb rendeltetésű intézményeknél	4,167.000 « ¹⁾

¹⁾ 1946 IV. 1-ig felhasznált helyreállítási költség.

Ezekből a kiadásokból a legnagyobb összeget a közlelmezési épületek helyreállítására fordították, ezek után a tanügyi, majd az egyéb rendeltetésű épületek költségei következtek. Az ostrom óta eltelt időszakban a munkák, ha néha vonatottan is, de állandóan folyamatban voltak. Csak az 1946. évi nyáreleji hónapokban, mikor az infláció gyorsulása rendkívüli méreteket öltött, állott be nagyobb zökkenő a munkálatok terén, egészen a forint bevezetéséig. Az új költségvetés bevételi többleteiből azonban újból alkalom nyílt a munkák ütemének fokozására s az elmúlt hónapokban ismét 8.3 millió forintot kitevő munkák vállalatba adására kerülhetett sor. Ebből az összegből elvégzendő munkák fontosabb tételei a következők:

Előirányzott összeg

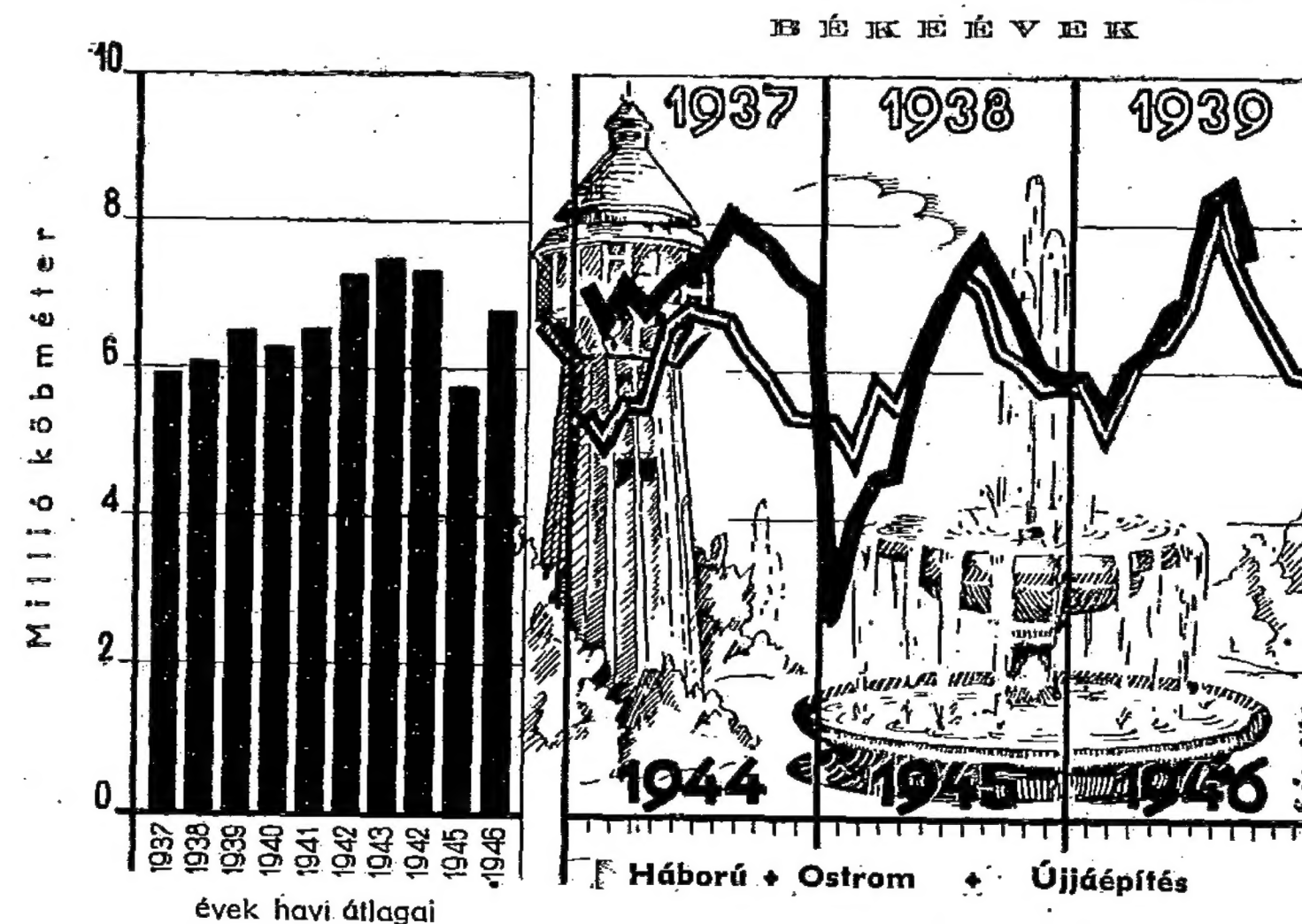
Út- és mélyépítés	1.0 millió Ft
Iskolaépületek háborús kárainak helyreállítása .	1.4 « «
Kislakásos bérházak és kislakásos telepek épületeinek helyreállítása	1.2 « «
Közegészségügyi épületek helyreállítása	0.8 « «
Fürdők háborús kárainak helyreállítása	0.8 « «

Az eddig beruházott összegek alapján végzett helyreállítási munkálatok csak kis hányadát képezik annak a körülbelül 720 millió forintot kitevő épületkároknak, melyek a fővárosi épületeket és intézményeket az ostrom folytán érték, de remény van rá, hogy a költségvetési bevételi többlet állandósulása esetén a helyreállítás szélesebb keretek között indulhat majd meg a jövőben.

Vízművek.

A közművek helyreállítását elsőrendű feladatának tekintette a főváros vezetősége és a helyreállítási munkálatok nagyrészt rohammunkával végezték. A helyreállítási munkálatok első idejében a fősúlyt a Vízművek helyreállítására

A VÍZMŰVEK ÁLTAL SZOLGÁLTATOTT VÍZMENNYISÉG

* Becslés az 1946. évre az első 3/4 év adatai alapján.

helyezték, mert a vízellátás a város közegészségügyét nagymértékben érinti. Leghamarabb a vízszolgáltatás indult meg a fővárosban, sőt egyes mélyen fekvő helyeken az egész ostrom alatt volt vízszolgáltatás. Az ostrom folytán szenvedett károk túlnyomó részét a csőtörések okozták. A csőtörések száma megközelítette az ezret, melyek nagyrészt még az elmúlt év folyamán kijavították s így a vízszolgáltatás már az elmúlt év augusztusában 7·7 millió m³ teljesítménnyel meghaladta az utolsó békebeli év (1938) augusztusának 7·1 millió m³-t kitevő eredményét.

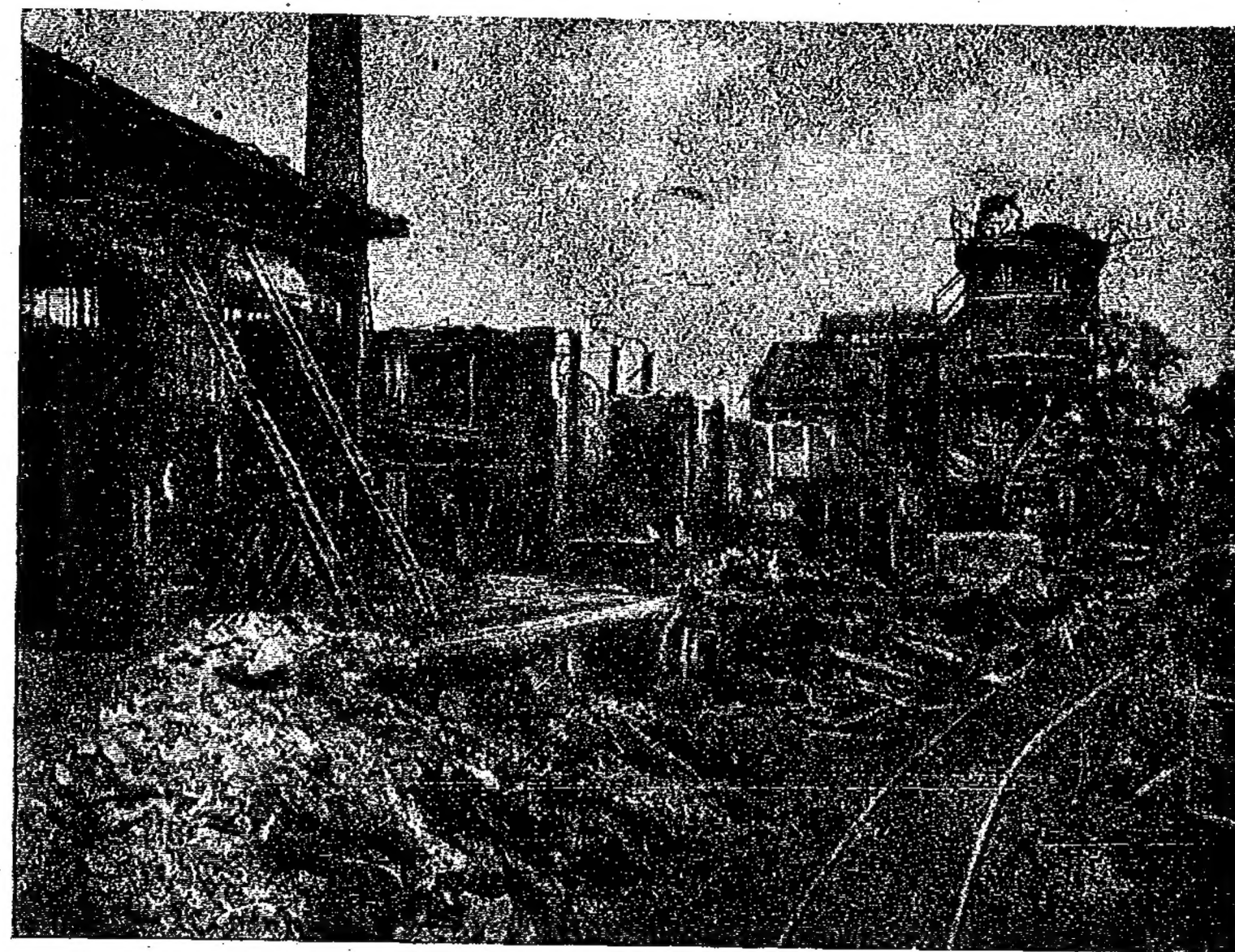
Vízfogyasztás a fővárosban. (ezer m³)

	1938.	1945.	1946.
Január	5.371	2.665	5.922
Február	4.867	3.950	5.474
Március	5.819	4.575	6.064
Április	5.595	4.633	6.295
Május	6.128	5.967	6.860
Június	6.852	6.722	6.969
Július	7.335	7.383	8.314
Augusztus	7.106	7.739	8.560
Szeptember	6.301	7.236	7.561
Október	6.170	6.696	.
November	5.811	6.056	.
December	5.860	5.938	.

A Vízművek által végzett helyreállítás a csőhálózat törésein kívül kiterjedt a megsérült gépházak, vízgyűjtőmedencék, a vízellátásjelző berendezések javítására, továbbá a megsérült gépi berendezések kárainak helyreállítására. A munkák nehéz viszonyok közepette az inflációs időben is folyamatban voltak és még ma is folynak.

Gázművek.

A Gázműveknél úgy a csőhálózatban, mint a termelő- és tárolóberendezésekben keletkeztek jelentős veszteségek. A gázszolgáltatást a főváros területén a hidak felrobbantása bénította meg, mert az ezeken elhelyezett főcsövek vezették Budáról Pestre a gázt. A lakások pusztulásával elvesztek és megrongálódtak az azokban elhelyezett gázmérők; mintegy 60.000 gázórát kellett leszerelni. A gyár telepein keletkezett épületkárok 20—90% között mozognak. A gépi berendezések-

Részlet a Gázművek szétrombolt óbudai telepéről.

(Gázművek felv.)

ben előállott kár 37·1%-os. A csőhálózat több helyen megsemmisült. Az utcai világításban 80—85% a lámpakár. Az irodai berendezésekben közel 60% a kár. A Művek gépkocsiállománya teljesen elveszett. Érzékeny veszteséget jelentett a tárolt gázszénkészletek — az óbudai telepen 2600 vagón, Komáromban tartalékolt 4500 vagón — elvesztése. A Gázműveket ért károk és veszteségek együttes értéke 1938. évi árszinten megállapítva és forintba átszámítva 78 millió forint.

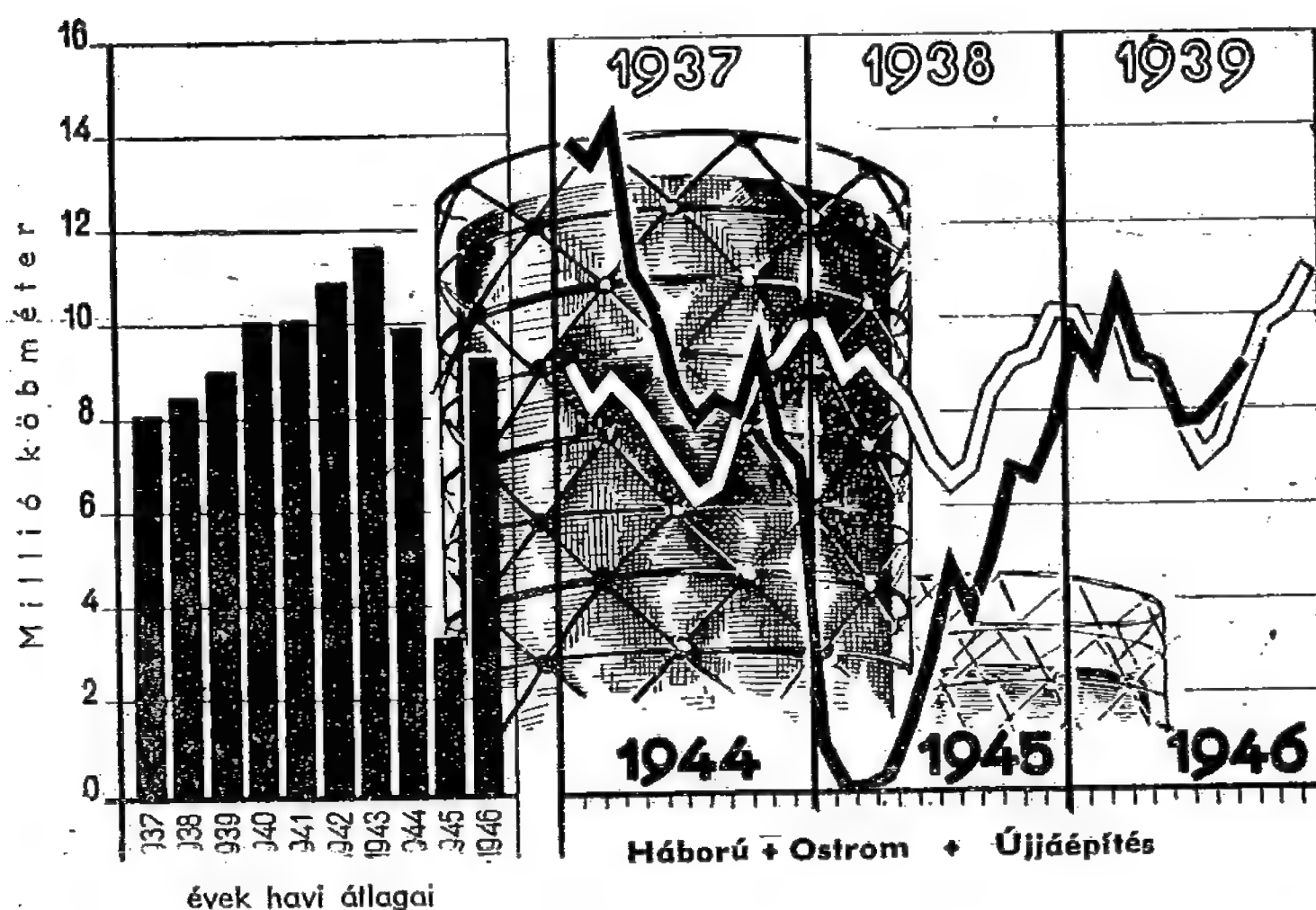
Az újjáépítés munkája először az óbudai gázgyárban indult meg közvetlenül az ostrom után, majd később a többi telepeken is kezdetét vette a romeltakarítás és helyreállítás.

A magánháztartások csak 1945 márciusában kaptak gázt, akkor is csak a budai oldal északi részén lakók, majd a javítási munkálatok során fokozatosan javult a gázellátás s az 1945. év végén már az egész főváros, valamint Újpest és Kispest területén volt gázszolgáltatás.

A gázszolgáltatás már a múlt év végén elérte a békeévek nyári hónapjainak átlagát, a folyó évben pedig az 1938. év havi eredményeit is meghaladta.

GÁZMŰVEK ÁLTAL SZOLGÁLTATOTT GÁZMENNYISÉG

B I E K I E I O V E K

* Becslés az 1946. évre az első 3/4 év adatai alapján.

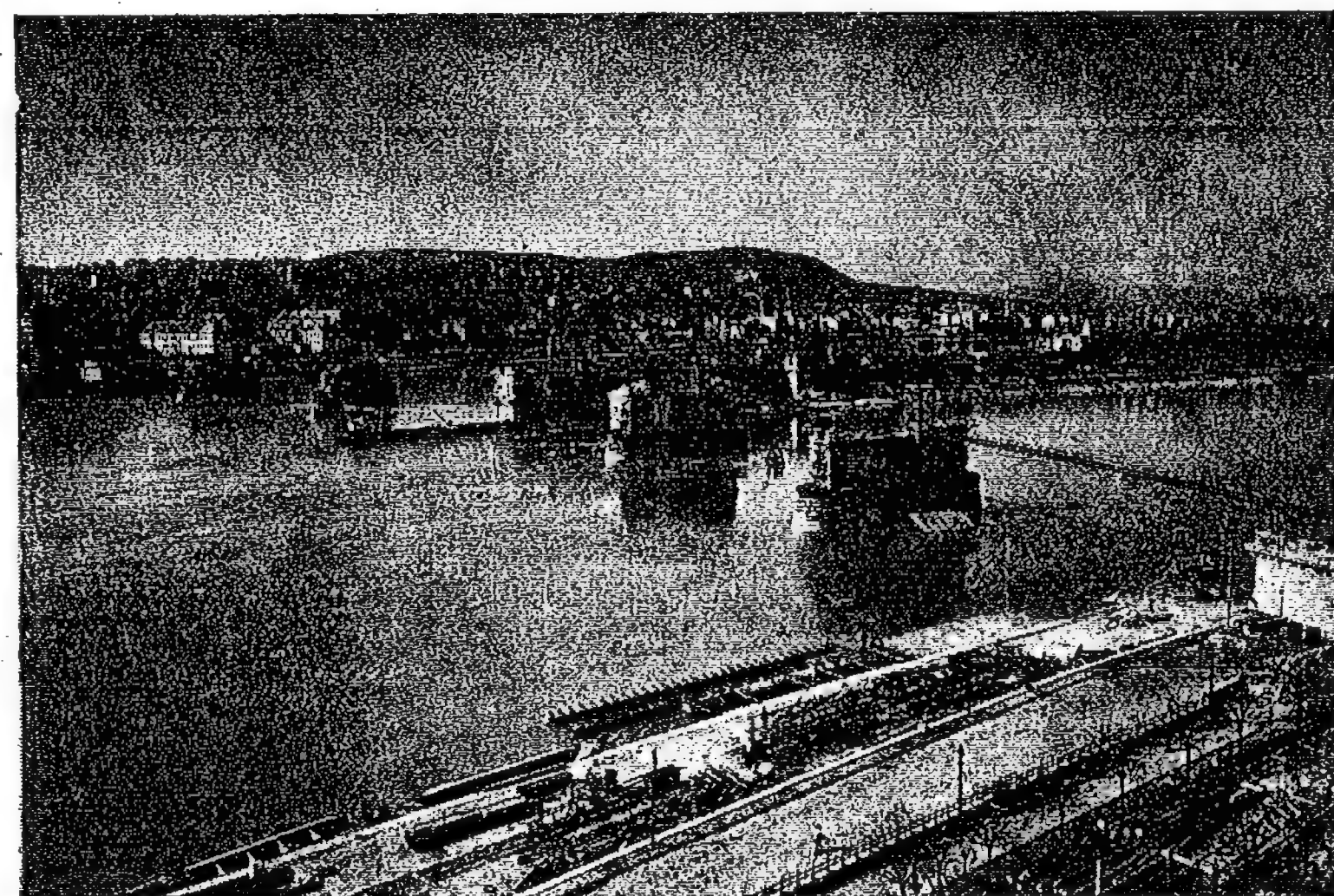
Gázfogyasztás (ezer m³).

	1938.	1945.	1946.
Január	9.818	903	9.569
Február	8.769	—	8.927
Március	9.200	2	10.527
Április	8.573	277	9.189
Május	8.174	1.307	8.956
Június	7.084	2.795	7.738
Július	6.498	4.708	7.826
Augusztus	6.814	3.786	8.393
Szeptember	8.391	5.011	9.010
Október	9.057	6.779	.
November	9.228	6.620	.
December	10.051	7.603	.

A gáztermeléshez szükséges nyersanyag hiánya a mult évben igen nehéz helyzetbe hozta az üzemet. A nyomasztó szén-helyzet miatt július végén a gázszolgáltatás korlátozását kellett elrendelni. A mult év folyamán egyre több fogyasztó kapcsolódott be. A szénbányák termelése nem tudott lépést tartani a gáztermeléshez szükséges szénszükséglettel. A Gáz-művek és a főváros vezetőségének közbelépésére nagy nehézségek árán sikerült a pécskörnyéki bányavidékről a szükséges

szén egy részét biztosítani, továbbá a hazai barna szénből megfelelő vegyi eljárással több gázt termelni. Így a helyzet valamelyest javult, azonban az előállított gáz kalóriaértéke kisebb fűtőértékű volt a réginél.

Végül a főváros vezetősége gyökeres megoldással segített a nehézségeken: a lispekörnyéki olajkutak földgázából előállított cseppfolyós propán- és bután-gázt vasúti tartály-

A Dunába robbantott Margithíd pillérei a rajtuk futó gázcsővezetékekkel, az ú. n. gázhíddal. (Hollenzer felv.)

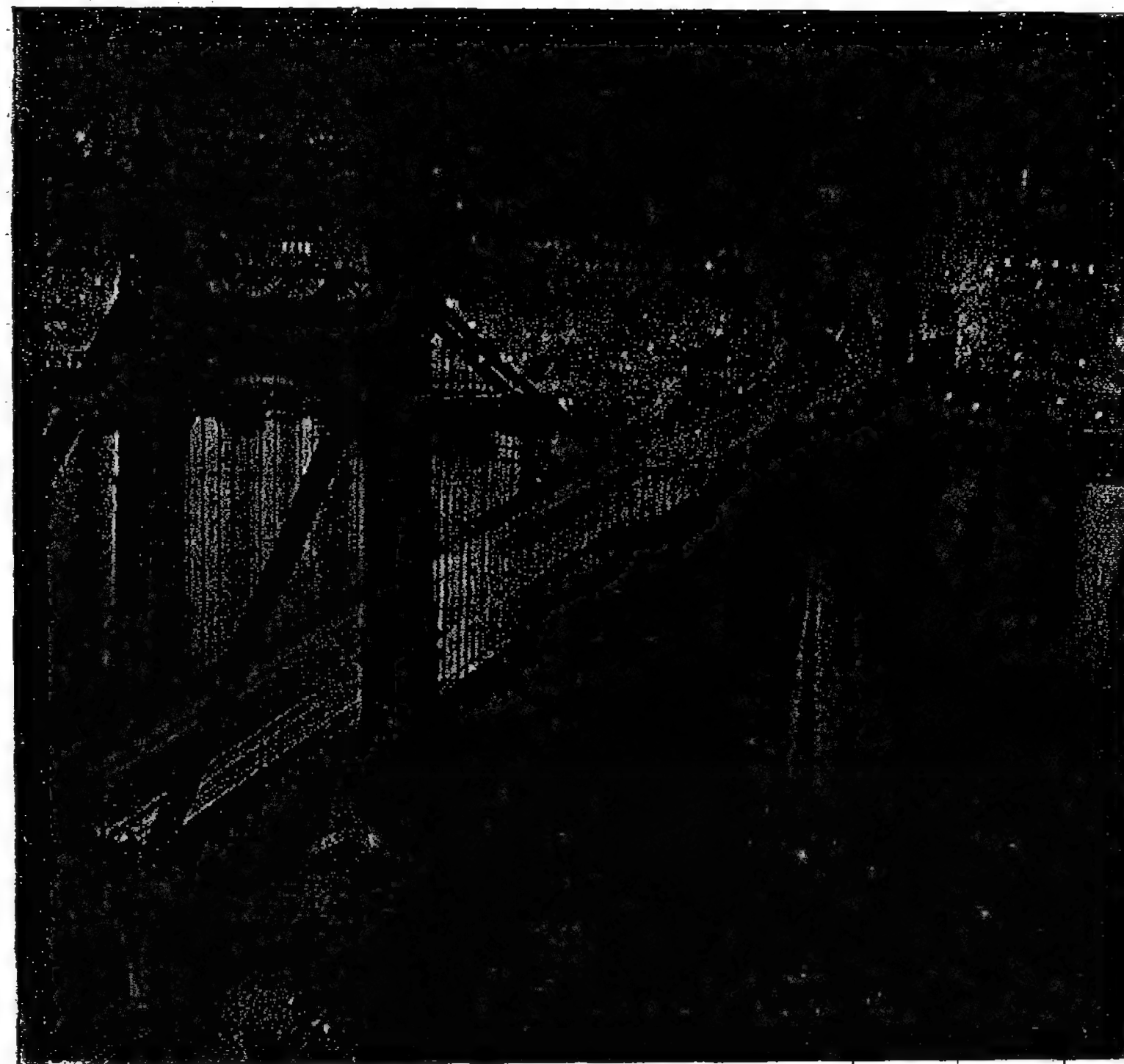
kocsikban szállították Budapestre. Ezt a gázt az Óbudán termelt gázhoz keverve nagyobb mennyiségű és nagyobb fűtőértékű gázt nyertek. Az első gázvonal Újudvarról 1945 november 29-én érkezett az óbudai gázgyárba. Ebben az időben a Pécsről érkezett szállítmányok mennyisége is megnövekedett. Ennek következtében november hó 10-től december hó 7-ig napi kétórás gázszolgáltatást sikerült biztosítani s ez időponttól kezdve a termelést fokozatosan sikerült növelni és 1946. év szeptember 8-tól a napi 18 órás megszakítás nélküli gázszolgáltatás lépett életbe. 1945 november 29-től 1946 október 19-ig 100 gázvonal összesen 7,029.689 kilogramm cseppfolyósított propán-bután-gázt hozott fel Újudvarról az óbudai gázgyárhoz.

Az újjáépítési munkálatok közül jelentőségben kiemelkedik a *Margithíd pillérei felett a gázcső részére épített sodronykötélen függő híd*. Ezt megelőzőleg a budai és pesti oldal között a gázvezeték-összeköttetést a Horthy Miklós-híd roncsain épült ideiglenes fahídon elhelyezett gázcsövek biztosították. Szükségesnek mutatkozott azonban az esetleges jégzajlásoktól független csővezeték létesíteni, mert a jégzajlás idején a fahídat le kellett bontani. A Margithíd pillérei fölött a sodronykötélhíd 1945 december 1. óta van üzemben. A gázszolgáltatás biztonságát még a *Margithíd budai hídfőjénél létesített nyomásfokozó telep* is jelentősen növeli. Ez a telep 1946 június eleje óta van üzemben. A végrehajtott újjáépítés mértékét tételes felsorolás helyett a forintértékben kifejezett meghatározás legjobban jellemzi. A gépekben, épületekben, városi csőhálózatokban, gáztartókban s egyéb tárgyakban helyreállított, illetve pótol kár értéke 24 millió forint. Az elveszett szénkészlet részbeni pótlására fordított költség 6,5 millió forint. Üzemanyag és szerszámok pótlására 1 millió, raktári készletekben keletkezett károk pótlására 800 ezer forintot kellett fordítani, míg az elveszett gépjárműállomány pótlása 1,4 millió forint értéket jelent. Így az összes pótol károk értéke 34,2 millió forint, azaz az összes károk értékének 44%-a.

Elektromos Művek.

Az egykor fényárban úszó főváros lakossága számára igen nehéz hónapok voltak azok, melyekben az ostrom után is hiányzott a villanyvilágítás otthonaiban és az utcákon. Az Elektromos Művek kárai a gépi berendezésekben bekövetkezett fagyások és háborús sérüléseken kívül a vezeték és hálózat lényeges megrongálódásából keletkeztek. A transzformátorok háborús kára 25—45% tesz ki. A nagyfeszültségű kábelek sok helyen 95%-ban üzemképtelenné váltak. A szabad vezetékek, melyek a külterületek áramellátására szolgálnak, 98%-os kárt szenvedtek. Az 1900 km hosszúságú vezetékből 432 km semmisült meg teljesen. A közvilágításra szolgáló 27.600 lámpa közül 11.000 üzemképtelenné vált. A fogyasztóknál felszerelt mérőberendezések aránylag csekély (4,5%) kárt szenvedtek.

A helyreállítási munkálatok kezdetén az ostrom utáni időben csak egy kisebb erőmű volt üzemben, mely a főváros világítási szükségletének csak egy hányadát tudta ellátni. Így csak a fontosabb intézmények, katonai parancsnokságok

Az Erzsébethíd és környékének békebeli látképe.

(Manningér felv.)

jutottak villanyvilágításhoz. Mikor a legfontosabb budai kábelek helyreállítása után a főváros áramszükségletének nagyobb részét előállító kelenföldi erőműveket üzembe helyezték, csak akkor indulhatott meg — a felszabadulást követő harmadik hónapban — a fővárosi áramszolgáltatás folyamatos ellátása. Közben a bányai távvezeték is elkészítették és az elosztó hálózat sérüléseit kijavították, megkezdődött 1945 május havában a korlátozás nélküli áramszolgáltatás. 1945/46 telén beállott szénhiány miatt a Művek az áramszolgáltatást a kormány rendeletére kénytelenek voltak korlátozni.

Nagy feladatot jelentett a kábelhálózat újjáépítése a hazai kábelgyárak üzemszünete miatt, úgyszintén a majdnem teljesen elpusztult légvezeték helyreállítása. 1945. év végére már közel a teljes kábel- és légvezeték hálózat üzemben állott.

Ugyancsak erős ütemben folyt a kelenföldi erőműben a megsérült gépi berendezések helyreállítása s így lehetővé vált, hogy 1945 ősztől kezdve a kelenföldi erőmű a főváros villamos-energia ellátásában mindjobban résztvegyen. Ebben az időben a főváros összes energiafogyasztásának kerekén 80%-át már a kelenföldi erőmű termelte. Az erőmű teljesítményének növekedésével szükségessé vált, hogy a pesti oldal kábelhálózata a budai oldalon fekvő erőmű között nagyobb számú távkábel-összeköttetés létesüljön, aminek elérésére az Erzsébethíd elpusztulása folytán megszűnt öt távkábelösszeköttetést az időközben újjáépült Szabadsághídon vezették át.

Az áramszolgáltatás alakulása a fővárosban (ezer kw-ó).

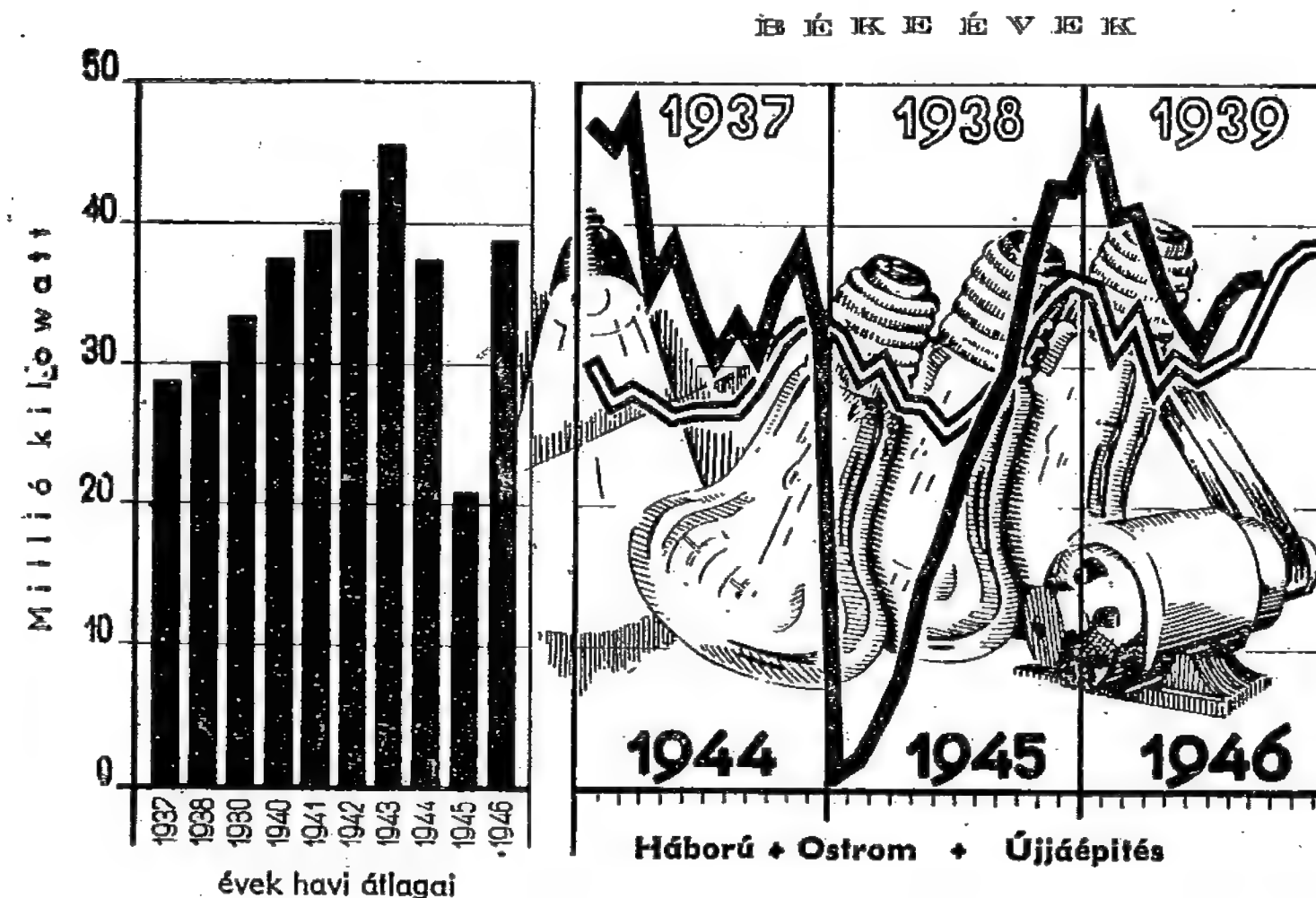
	1938.	1945.	1946.
Január	32.046	.	46.910
Február	29.157	.	40.559
Március	30.176	.	41.007
Április	27.539	.	35.488
Május	27.306	30.619	32.319
Június	25.282	18.315	29.926
Július	26.486	23.182	32.658
Augusztus	27.956	26.922	34.069
Szeptember	29.810	29.751	34.620
Október	33.055	37.504	.
November	35.019	42.770	.
December	36.215	42.636	.

Az áramszolgáltatás már a múlt év augusztus havában elérte az 1938-as színvonalat. *A folyó év első kilenc hónapjában szolgáltatott áram már általában 30%-kal meghaladta az utolsó békeév eredményeit.* A fokozott áramigénybevétel a gáz-, valamint tüzelőanyaghiány következményének tekinthető.

Az Elektromos Művek által termelt és vásárolt árammennyiség alakulása az első kilenc hónapban.

Megnevezés	1938	1945	1946
	e z e r kw-ó.		
Termelt árammennyiség	225.951	49.154	189.737
Vásárolt „	29.806	79.635	147.672
Együtt	255.757	128.789	337.409
Értékesített árammennyiség	218.548	129.256	272.551
Ebből :			
magánfogyasztás	52.225	42.006	70.506
közvilágítás	9.263	226	2.476
erőátvitel és melegszolgáltatás	121.265	62.273	134.161
egyéb fogyasztás	35.795	24.751	65.408

A SZÉKESFŐVÁROSI ELEKTROMOS MŰVEK ÁLTAL SZOLGÁLTATOTT VILLAMOSÁRAM MENNYISÉGE

* Becslés az 1946. évre az első ¼ év adatai alapján.

Az Elektromos Művek helyreállítási tevékenységének jelentős eredménye az áramtermelő berendezések teljesítményének állandó emelkedése. 1945 szeptember havában az áramtermelésnek csak 20%-át képezte a saját telepeken előállított árammennyiség. 1946. év hasonló időszakában már az arányszám 80%-ot tett ki.

A főváros közvilágítási berendezéseinek helyreállítási munkálatai szintén nagy haladást mutatnak. 1946 szeptember havában a 14.800 felszerelt közvilágítási lámpa révén már 72%-ban biztosított a főváros utcai világítása. Minden remény megvan arra, hogy 1946 telére már a főváros külterületein is meglesz az összes utcák és útvonalak világítása.

Csatornázási Művek.

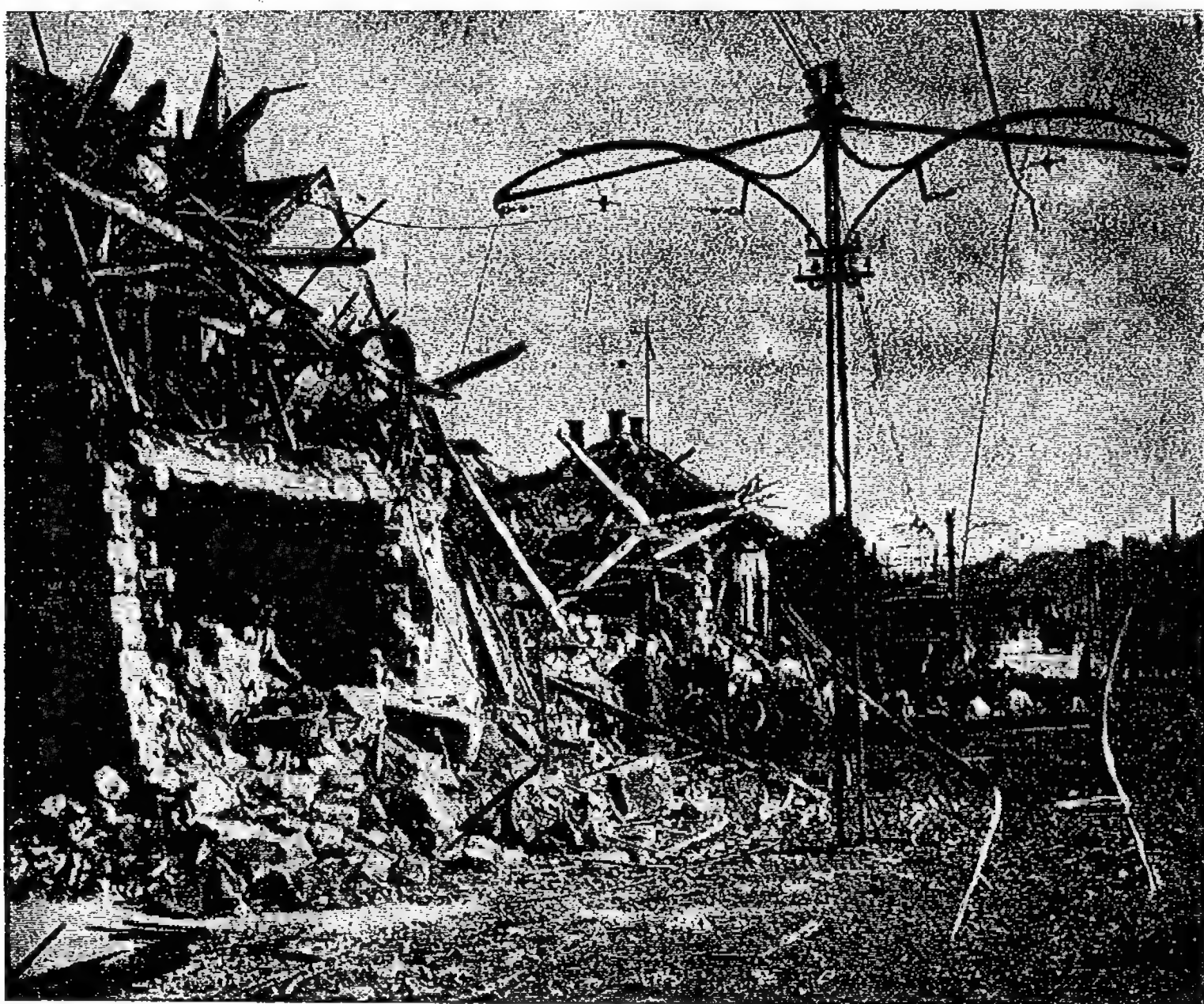
A csatornahálózat kárai az úttestekre zuhanó bombáktól keletkeztek, úgyhogy a 899 km csatornahálózatból 4 km sérült meg. Súlyos kár érte a Központi Csatornaszivattyú Telepet, úgyhogy az ostrom után még hosszú ideig a szennyvíznek a Dunába való szivattyúzása szünetelt, ami a csatorna-vezeték eliszaposodásához vezetett.

A Művek újjáépítési és helyreállítási munkálatai a közel 4000 folyóméter csatornasérülések helyreállítására irányult

elsősorban, melyből 1945. év végéig 2128 folyómétert ki is javítottak. A munkálatok a folyó évben is megszakítás nélkül folytak, úgyhogy napjainkban a hálózat 65%-át kijavították. A szivattyútelepek megsérülése folytán rendkívüli módon felszaporodott s 9300 m³-re becsülhető iszap eltávolítása is nagy feladatot jelentett. Ebből az 1945. évben 3330 m³-t emeltek ki. 1946-ban 4573 m³-t tett ki az eltávolított iszap mennyisége. Folyamatban voltak a szennyvíznek a Dunába való átemelését végző szivattyúk újjáépítése is. A Csatornázási Művek munkálatainak részbeni finanszírozására bevezették a csatornahasználati díjat, melyet a csatornázott ingatlanok tulajdonosai kötelesek fizetni. A díjkivetés alapja a csatornába vezetett víz mennyisége.

Villamos vasút.

A főváros helyi közlekedését lebonyolító BSzKRt 28.153.800 pengő kárt szenvedett, melyből épületkár 4,080.700 pengő, vonal és tartozékai 5,104.400, gördülő 5,796.300, a telep,

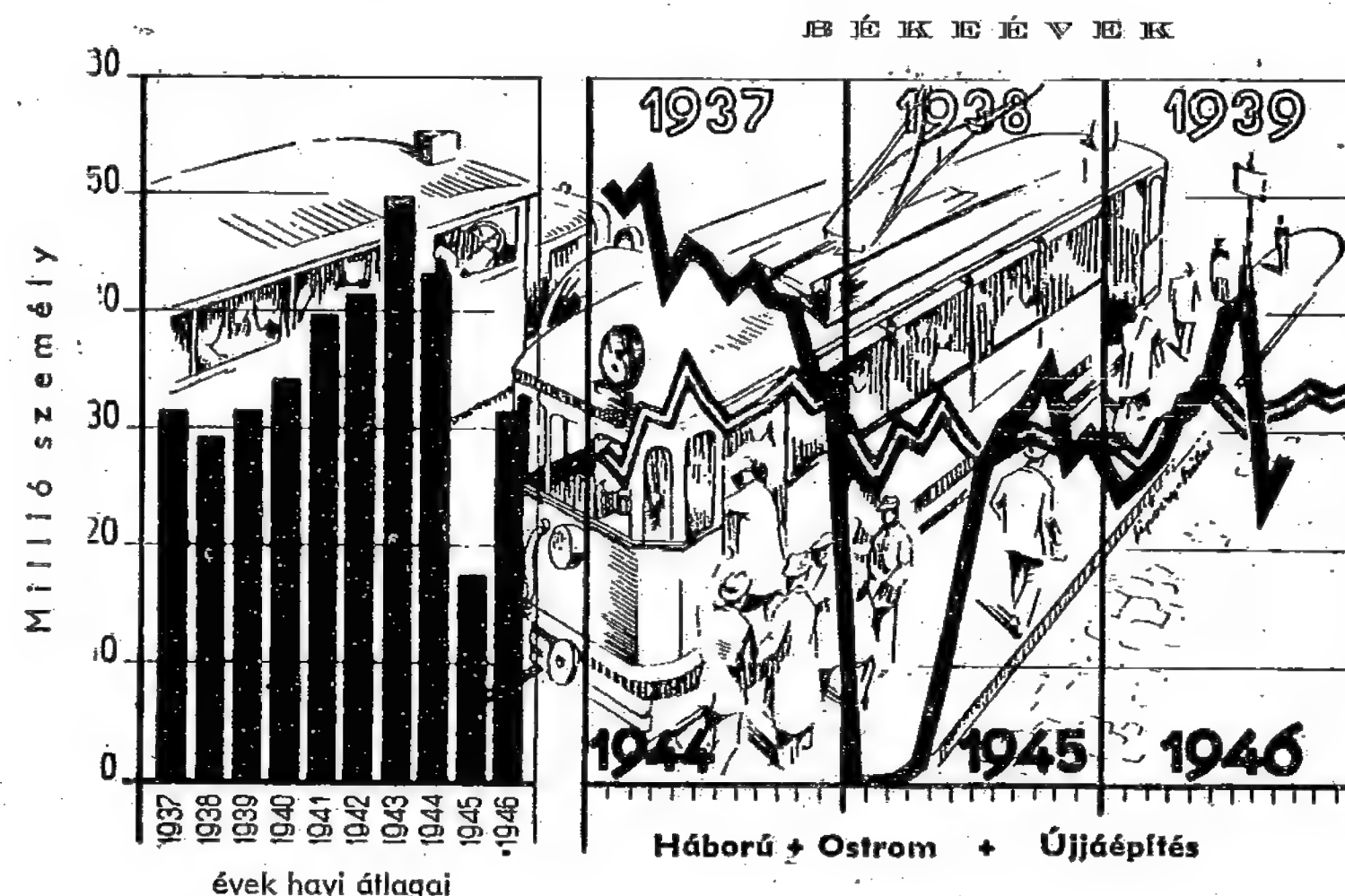

Légitámadás pusztítása a BHÉV budafoki szakaszán.

(BSzKRt felv.)

A HELYI SZEMÉLYFORGALOM ALAKULÁSA

Villamosvasutak, autóbusz, fogaskerekű, trolleybusz és hegyi-pálya utasforgalma

* Becslés az 1946. évre az első 3/4 év adatai alapján.

műhely, felszerelésanyag stb. 13,172.400 pengő kárt szenvedett. A vállalat 1860 személyszállító kocsijából 1445 megsérült vagy tönkrement, magasépítményeinél 22%-os a veszteség.

A helyi forgalom újjáépítése terén elért eredményeket az a mozgalmas utcaélet jellemzi legjobban, mely napjainkban a főváros külső képét élénké teszi. Ismét szükség van forgalmi rendőrré, felvillannak a fontosabb útvonalak keresztezésénél a jelzőlámpák, az utca ismét zajos, nem ül már kísérteties csend a városon, mint az ostrom után még hosszú ideig.

Sok fáradtságos munka árán jutottunk el odáig, hogy a csilingelő villamosok hangjára ébredjen a pesti ember. De annál biztatóbb a jövőre nézve, hogy a közúti villamosüzem eredményei már némely vonatkozásban elérték, sőt túlhaladták a háború előtti helyzetet. A helyreállított vágányhossz a békebelinek 98,8%-a, az 1946. évben szeptember hó végéig szállított 2273,3 millió személy 19,3%-kal haladja meg az 1938. év első 9 hónapjában szállított 2229,7 milliós utasszámot. A háborús évek felduzzadt utasforgalma természetesen jóval nagyobb volt.

Az utaslétszám alakulása (ezrekben).

Hónap	Villamos közúti vasutak és földalatti vasút			Autobusz		
	1938.	1945.	1946.	1938.	1945.	1946.
Január	24.504	.	24.504	3.177	.	50
Február	22.882	37	26.014	2.997	.	16
Március	26.597	175	27.856	3.453	.	106
Április	25.731	1.761	32.145	3.367	—	423
Május	28.154	9.658	32.496	3.729	—	423
Június	25.858	18.799	39.510	3.452	—	421
Július	23.992	26.492	40.223	3.271	510	301
Augusztus ...	25.160	29.643	23.572	3.312	824	130
Szeptember ..	26.224	31.164	27.493	3.524	802	161
Október	25.612	34.408	.	3.651	856	.
November ...	24.225	26.393	.	3.713	770	.
December ...	25.477	29.487	.	4.036	374	.

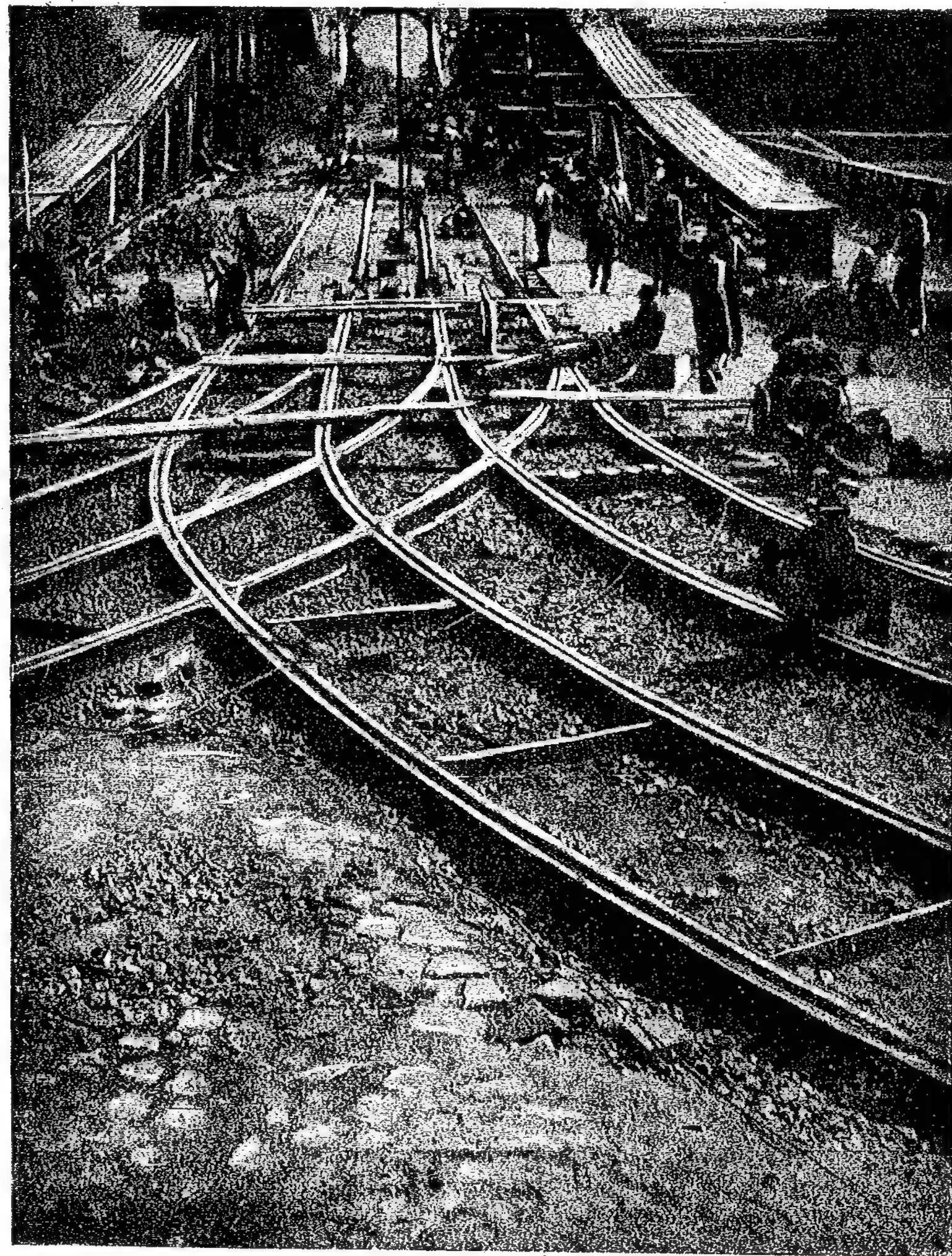
A háború előtti 1860 motoros és motornélküli kocsiból 1946 augusztus hó végén 1606 ismét üzemképes és ebből 938 volt forgalomban 668 tartalékban állott. Majdnem teljes mértékben elkészültek a felsővezeték helyreállítási munkálatai, megtörtént a megrongált magasfeszültségű kábelek kicserélése; helyreállították az energiaszolgáltató berendezésekben keletkezett károkat. A múlt év közepén még csak 11 áramátalakítótelep működött.

Ez a szám egy év alatt 18-ra emelkedett. A BSzKRt kedvező pénzügyi eredményei lehetővé tették, hogy a helyreállítási munkálatokat saját számlájára végeztesse s ennek során *olyan eredményeket mutatott fel a vasút, mely a régebbi időben csak hosszabb lejáratú kölcsönök útján lett volna megvalósítható.* A pénzügyi eredmények fokozása céljából, valamint a közellátás megjavítása céljából bevezették a teherszállítást a BSzKRt vonalain. Igen hasznos szolgálatot végeztek a főváros romeltakarításában a BSzKRt által forgalomba helyezett tehervonatok, melyek egyéb szállítási eszközök mellett nagymennyiségű romanyagot távolítottak el a főváros utcáiról.

Helyi Érdekű Vasutak.

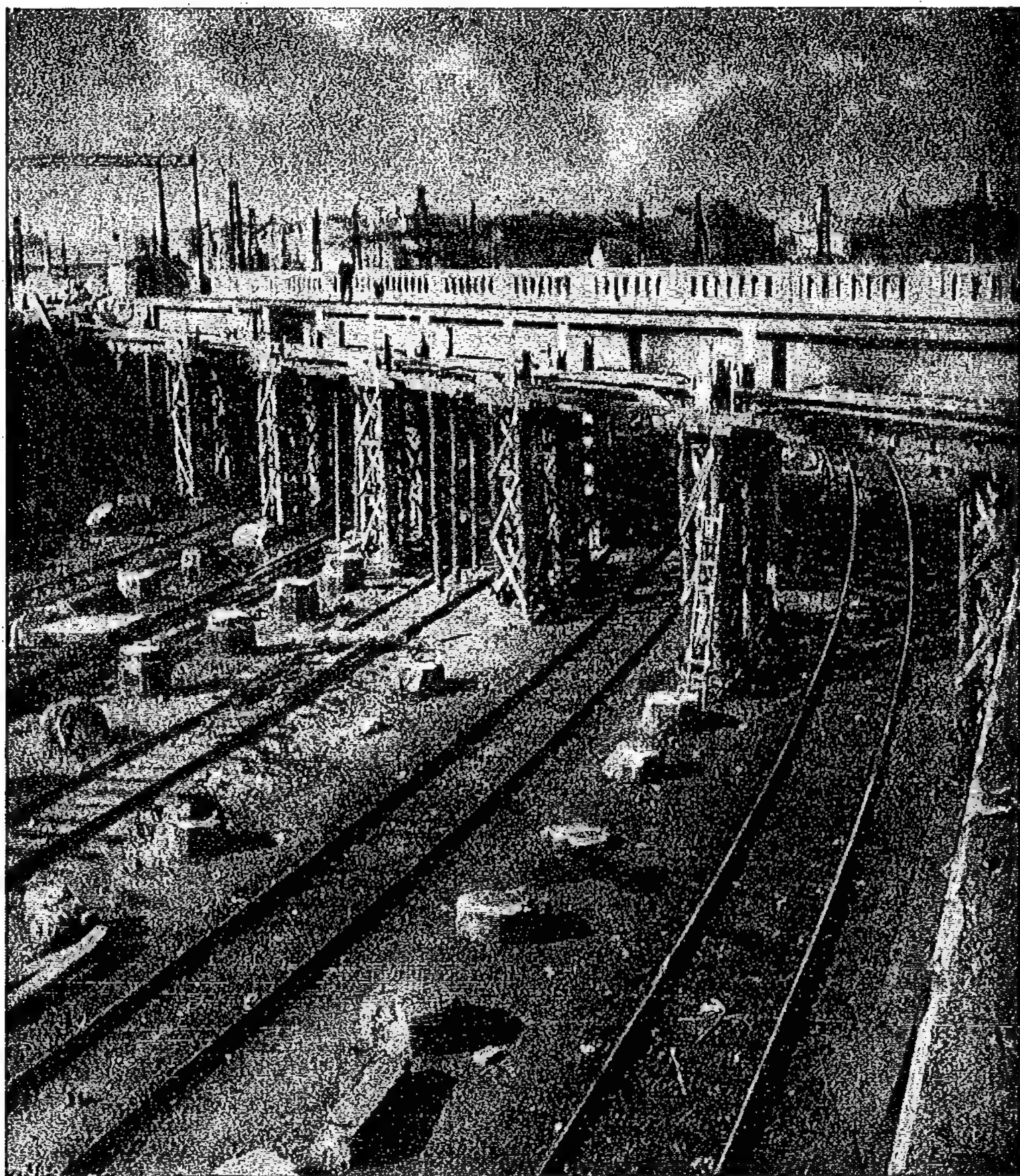
A BSzKRt mellett a főváros és környéke közlekedésében élénk forgalmat lebonyolító Budapesti Helyiérdekű Vasutak helyreállítására is nagy szükség volt. Az ostrom után mindjárt megkezdődött munkálatok során 299 km nonalhosszból napjainkig 292 km-t állítottak helyre. Majd-
vem teljesen elkészült az erősen megrongálódott fővezeték. A kárt szenvedett épületek helyreállítása valamivel lassúbb ütemben folyt, mert a vasút üzembehelyezéséhez inkább a pályatest és fővezeték helyreállítására volt elsősorban szükség.

A kárt szenvedett épületek 50%-át mégis felépítették. Az ostrom előtt 674 egységből állott járműparkból már ismét 583 kocsi és 30 mozdony áll a fővárosba utazó, valamint a környékre távozó közönség rendelkezésére, valamint a teherforgalom lebonyolítására.

A Szabadsághídra vezető BSzKRt-vágányok szerelési munkái.

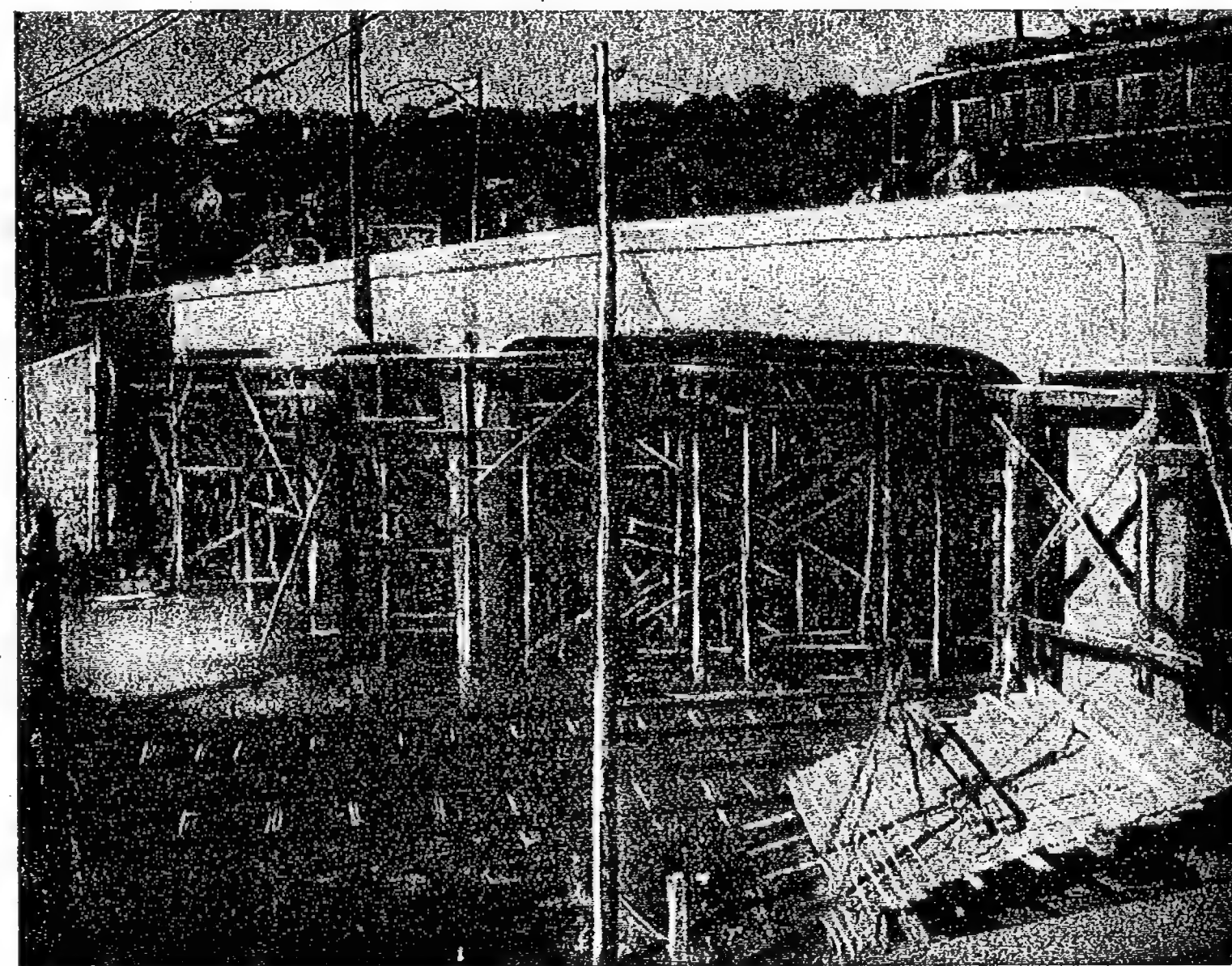
(BSzKRt. felv.)

Az újjáépülő ú. n. »százlábú« híd a BHÉV Kerepesi-úti szakaszán, előtérben a szétrombolt pillérekkel. (BSzKRt felv.)

Autobuszok.

Az autobus, mint gyors személyszállítási eszköz, igen kedvelt közlekedési járműve volt a főváros lakosságának. Így az elmúlt év közepén a megmaradt néhány autóbussznak forgalombaállítását nagy örömmel fogadták. Először csak három autóbust sikerült helyreállítani s ezekkel indult meg a forgalom a Belváros és a Gellért-tér között. További helyreállítások során, valamint a külföldre elvitt autóbusszok egy

Újjáépült vasbetónhíd a MÁV-pálya felett a BHÉV budafoki szakaszán. (BSzKRt felv.)

részenek visszaadása után lehetőség nyílt arra, hogy a forgalomba állítható gépkocsik számával az autóbussz közlekedés vonalait mindjobban kiterjesszék. Ma már 25 autóbussz közlekedik a főváros utcáin s további kocsik forgalomba állításának csak az az akadálya, hogy nincs elég gumibroncskészlete az üzemnek. A külfölddel folytatott kereskedelmi tárgyalások eredményessége esetén újabb kocsik kerülhetnek a forgalomba.

Vasutak.

Budapest földrajzi helyzeténél fogva kulcsszerepet tölt be az európai vasúti forgalomban. A fővároson visz keresztül a nyugat és kelet közötti összeköttetés és innen indulnak ki sugárszerűleg a hazai vasútvonalak is. A magyar államvasutak háborús károsodása a fővárosi lakosság életét közvetlenül érinti és a MÁV helyreállítási eredményei a főváros gazdasági helyzetének alakulását döntően befolyásolják.

A MÁV a háború folyamán 2·8 milliárd békebeli értékű pengő kárt szenvedett. Ebben az összegben bentfoglaltatik

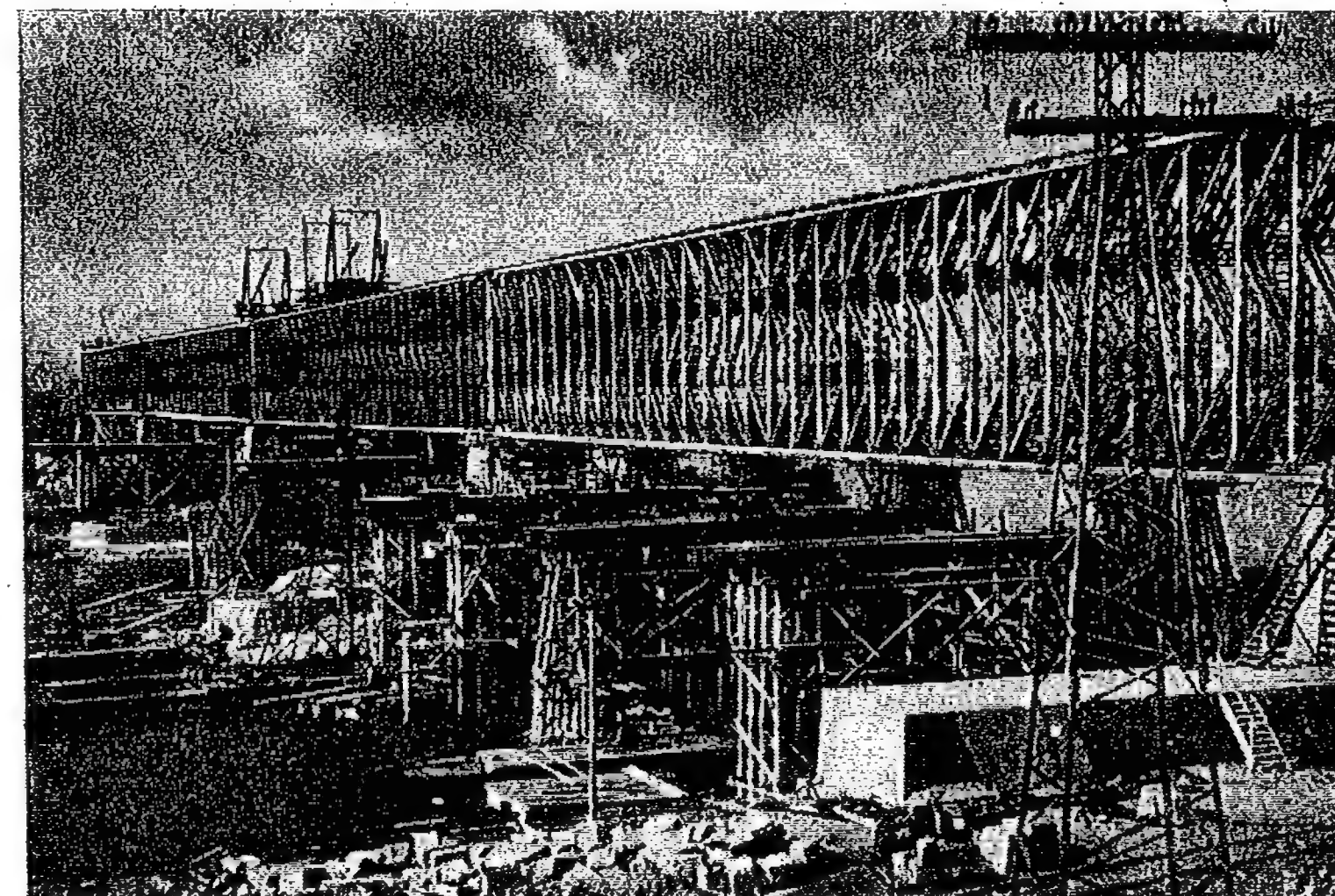
a MÁV külföldön levő járműparkjának, valamint a nyugatra elhurcolt gördülőanyagnak értéke is. A 68.300 darab különböző járműből 48.880 került külföldre. Hozzávetőleges számítás szerint a belföldön keletkezett háborús kár a vasút-vagyonnak 35·3%-a és ehhez hozzászámítva a külföldön levő gördülőanyag értékét, az együttes veszteség 62·3%-ot tesz ki. Az itthon maradt járműveket ért károsodásra jellemző adatokat az alábbi táblázat szemlélteti.

	Külföldre került stb,	Az ország területén maradt db	Az országban maradtak közül megsemmisült %	megrongálódott %
Mozdony	1.227	1.588	14·2	46·3
Mótorkocsi és sínautobusz	73	122	35·2	47·5
Személy- és kalauzkocsi ..	3.839	2.366	22·8	33·0
Teherkocsi	43.741	15.381	17·4	25·6

Így a MÁV birtokában levő gördülőanyagnak közel fele a háborús károk folytán a harcok befejezése után használhatatlan állapotban volt. A magas építményekben és egyéb berendezésekben szintén súlyos károk keletkeztek, melyek szintén hozzájárultak a MÁV teljesítőképességének nagymértékű csökkenéséhez.

A megindult újjáépítés és javítási munkálatok s az egész vasút reorganizációja sok kedvező eredményt hoztak. A folyó évi január és augusztus havi eredményeket szembeállítva, a javulás mértéke jelentős, azonban a békebeli (1938-as) adatokkal történő összehasonlítás azonban még sok hátralevő feladatot mutat. A személyszállító vasutak vonatkilométer-teljesítményében az 1946. évi augusztus havi eredmény az 1938. év augusztusával összehasonlítva, 67·8%-os csökkenést mutat. A tehervasutak teljesítménye a két adat szembeállítása során már valamivel kedvezőbb eredményt ad, itt a százalékos csökkenés csak 46·5%-ot tesz ki. A folyó évi üzemi és forgalmi eredményeket havonkénti alakulásában a fokozatos javulás igen kedvező képe jelentkezik.

	Személy- v o n a t o k vonatkilométer-teljesítménye az ország területén	Teher- v o n a t o k vonatkilométer-teljesítménye az ország területén	Összes
1946 Január	335.898	464.528	800.426
Február	467.410	448.020	915.430
Március	488.969	447.861	936.830
Április	711.555	539.465	1.251.202
Május	766.595	538.022	1.304.617
Június	1.092.833	735.391	1.828.224
Július	898.660	545.221	1.443.881
Augusztus	1.370.781	815.558	2.186.339

Az épülő déli összekötő vasúti híd.

(Hollenzer felv.)

A helyreállítási munkálatok során elért kedvező eredmények közül elég felsorolnunk, hogy az 1946 szeptember hó végéig helyreállítottak 2275·8 km vágányt, 2,152.940 lég m³ épületet és 8204 gőzmozdonyt és vasúti kocsit.

A főváros területén lévő vasúti épületek 50%-a, a sín-hálózat közel 60%-a megrongálódott.

A MÁV. háborús kárait és az újjáépítés eredményeit a főváros területén.

	1938. év állapot	Megrongá- lódott	Helyreállítva 1946. okt. 31-ig	Helyreállítási költség
Épületek millió légköbméter .	4·7	2·3	1·5	8,950.000 Ft
Vonalhossz km	109·9	62·7	49·2	137.760 «
Hidak darab	42	28	1) 24	

1) Ideiglenesen.

Az újjáépítés eredményei a főváros áru- és személy-forgalmában is kifejezésre jutnak.

A MÁV budapesti állomásainak áruforgalma (ezer q).

	Érkezés		Elszállítás	
	1938.	1946.	1938.	1946.
Január	4.826	1.336	911	457
Február	4.906	1.443	755	319
Március	3.811	2.189	846	457
Április	3.723	2.251	1.220	581
Május	3.542	2.052	937	571

A vasúti áruforgalom havonkinti emelkedése a főváros gazdasági életének újjáéledésével kapcsolatos. A forgalom ugyan csak körülbelül 60%-át teszi ki a háborúelőttinek, de a havonkinti volumen-bővülés igen öröndetes.

A fővárosból vasúton elutazott személyek száma (ezerben).

	1938.		1945.		1946.	
	I.	II.	I.	II.	I.	II.
	n e g y e d					
Gyorsvonaton	175	223	—	—	88	23
Személyvonaton	1.855	2.334	246	1.113	2.814	2.559
Összesen ..	2.030	2.557	246	1.113	2.902	2.581

Az 1945. év első felében a csökkent utaslétszám a háború folytán előállott járműhiány és az utazási korlátozások következménye. A folyó év hasonló időszakában a személyforgalom már meghaladta az utolsó békeév forgalmát is.

[Budapesti pályaudvarok vonatforgalma]

Vonat	1945 jún. 1.		1946 nov. 1.	
	gyors	személy	gyors	személy
Indult	—	45	9	56
Érkezett	—	47	9	58

A főváros javuló vasúti személyszállítási viszonyainak jele a közlekedő gyorsvonatok napi 9-et kitevő száma, továbbá 25%-os személyvonatszám gyarapodás.

Budapesti teherpályaudvarok tehervonatforgalma

Vonat	1945-ben	1946 okt. 31-ig
indult	14.626	25.627
érkezett	14.640	25.054

A helyreállítási munka öröndetes eredménye a folyó évben 50%-kal több tehervonat indulása és érkezése a fővárosi teherpályaudvarokon.

Hajózás.

A főváros gazdasági életében a városnak dunaparti fekvése folytán mindig jelentős volt a hajók által lebonyolított személy- és teherforgalom.

Ezért igen sajnálatos a hajópark nagyrészenek elhurcolása, valamint a harci cselekmények következtében történt elsüllyesztés és rongálódás miatt a hajózás hosszú ideig tartó szünetelése. A Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. közel 500 úszó egységből mindössze 18 üzemképes és 23 megsérült hajó maradt birtokában. Egyéb vállalatok tulajdonában volt

184 egység, ebből magyar kézen van 26 üzemképes és 16 sérült egység. A volt hajóparkból több mint másfélszáz egység Dél-Németországban az amerikai övezetben van. Süllyedt állapotban a magyar Duna és Tisza szakaszán van 75 egység, egyéb szakaszokon pedig 68 egység a MFTR hajói közül. Az egyéb engedélyesek tulajdonában volt hajók közül 49 darab a magyar vizeken, más helyen pedig 7 darab van elsüllyedt állapotban. A hajópark fennmaradó része a megszálló hatalmak birtokában van.

Jelenleg a magyar Duna szakaszán a nemrég alakult Magyar-Szovjet Hajózási Társaság és a Magyar Folyam- és Tengerhajózási Rt. bonyolítja le a hajózási forgalmat. A MFTR-nek 7 személyszállító hajója van. Ezekkel csak személyforgalmat bonyolít le, míg a MSzHRT mintegy 60 egységből álló hajóparkja a teherforgalmat szolgálja.

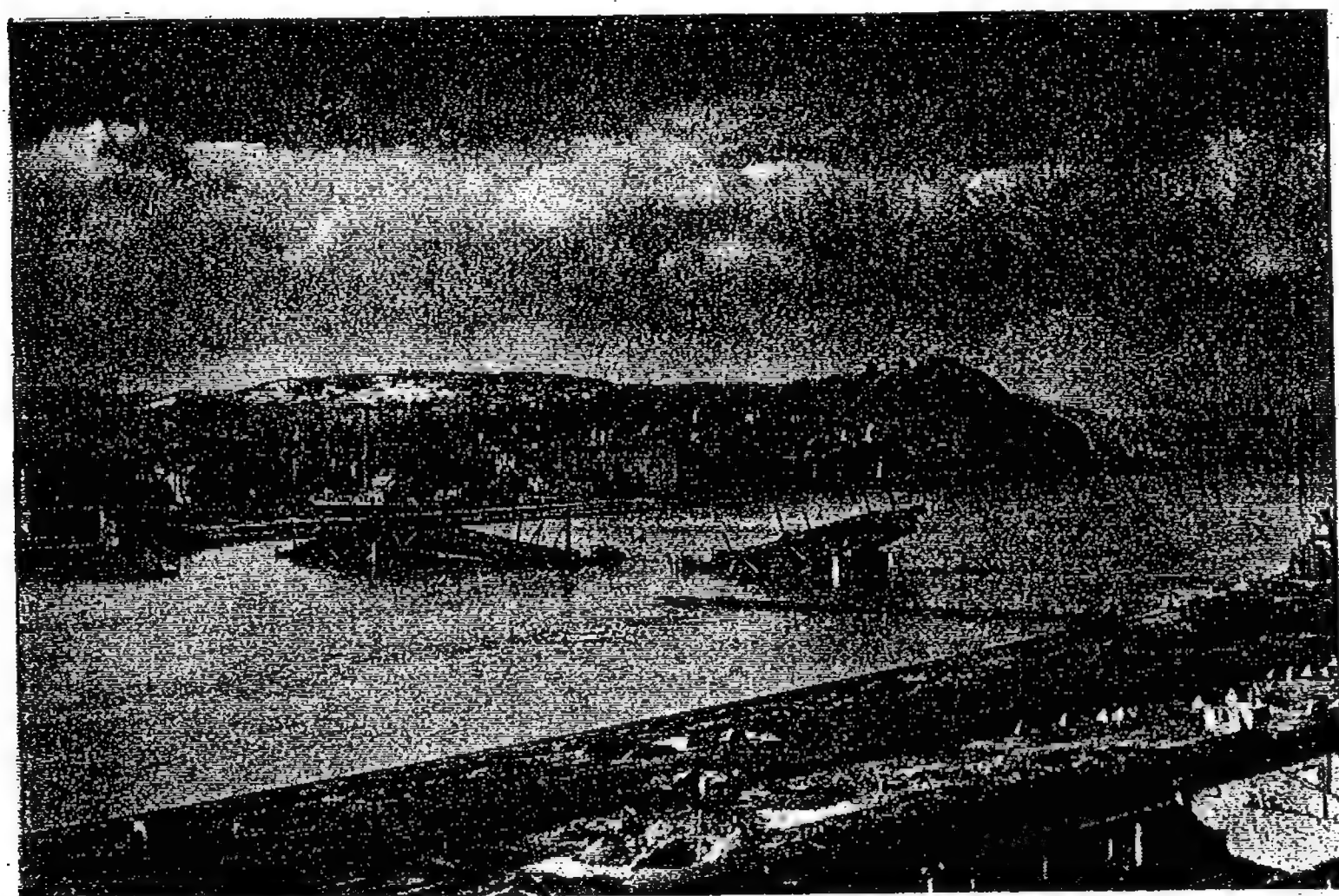
Távolsági hajóforgalom.¹⁾

Év, hó	Érkezett személyek száma	Elutazott személyek száma
1946 január	—	—
február	—	—
március	—	—
április	495	583
május	5.512	6.054
június	9.753	8.924
július	11.019	12.623
augusztus	11.735	14.640
szeptember	9.411	10.410

¹⁾ A MFTR Budapest, Eskü-téri állomásának utasforgalma.

A főváros távolsági személyforgalmában 1938-ban 292.058 személyt szállítottak el a dunai hajózási vállalatok. Ebből 238.871 MFTR-utas volt. A MFTR személyszállító hajóin a folyó év első 9 hónapjában 53.234 személy utazott el a fővárosból. Így a hajó-utasforgalom valamivel több, mint egyötödét tette csak ki a békebeli forgalomnak. Az 1946-os utasszám ugyan nem fedi a teljes év létszámát, de a hajózási évad az őszi hónapokban véget ér s így nem sokkal térünk el a valóságtól az említett arányszám megállapítása során.

A távolsági forgalom mellett a MFTR igen jelentős forgalmú átkelési járatokat tart fenn a fővárosi Duna-szakaszon, melyet motoros kompok és csavargózósok bonyolítanak le. Az állandó hidak megépítése előtt igen hasznosaknak bizonyultak ezek a járatok és az ideiglenes hidak időszakonkénti zárvatartása esetén ezeken bonyolódhatott csak le az átkelés.

A felrobbantott Horthy Miklós-híd.

(Hollenzer felv.)

A dunai átkelési forgalom.

Hónap	1938 ¹⁾	Szállított személyek száma 1945 ²⁾	1946 ³⁾
Január	7.284	.	344.264
Február	19.213	.	246.922
Március	29.035	.	438.014
Április	30.397	.	227.948
Május	71.301	61.178	152.092
Június	102.701	247.222	176.643
Július	92.153	272.361	221.925
Augusztus	82.067	417.169	137.557
Szeptember	44.552	393.538	62.262
Október	26.752	419.835	.
November	21.469	.	.
December	13.272	.	.

¹⁾ Csavargőzösön. ²⁾ Mótoros kompon, mótorosónakon, csavargőzösön.

Remény van rá, hogy a külföldre elhurcolt hajókat rövidesen visszaadják, — kb. 200 úszóegység kerül vissza — akkor zavartalanul lebonyolítható úgy az átkelési, mint a távolsági forgalom és nagyobb lendülettel megindulhat a teher-szállítás is.

A légiforgalom.

A békeévekben egyre jobban izmosodó polgári repülésre a háború halálos csapást mért. A Magyar Légiforgalmi Rt.-nek, mely a hazai járatok mellett 5 nemzetközi vonalat tartott fenn, összes gépei elvesztek. Súlyos károkat szenvedett a főváros nagy anyagi áldozatokkal készült két repülőtere: a Budapest-Ferihegyi és a Budaörsi. Az itteni berendezésekben közel 90%-os volt a háborús cselekmények következtében bekövetkezett kár.

A polgári repülőforgalom újbóli megindítására a folyó évben megalakult a Magyar Szovjet Polgári Légiforgalmi Rt. A társaság egyelőre 11 darab húszszemélyes géppel Budapest—Debrecen—Miskolc és Budapest—Győr—Szombathely viszonylatokban indítja meg járatait. A főváros így ismét bekapcsolódik a hazai légiforgalomba és a nemzetközi kapcsolatok várható újrafelvétele esetén földrajzi fekvésénél fogva újra fontos bázisa lesz a hosszútávú légijáratoknak.

Posta.

A posta forgalmában súlyos zavarokat okoztak a háborús cselekmények, de az újjáépítés munkálatai már a múlt év folyamán erős ütemben indultak meg és az 1946. év forgalmi eredményei havonként az állandó javulás képét nyújtották.

Posta-, távíró- és távbeszélőforgalom a fővárosban,

	1938	1946
	I—VIII. hónapokban	
a) Postaforgalom. (Feladás ezer db)...		
Közönséges levélpostai küldemény.	196.507	74.764
Ajánlott levélpostai küldemény ..	3.091	2.143
Postautalványok	3.262	2.796
Postatakarék és csekk	4.094	2.414
b) Távíróforgalom.		
Feladott táviratok (ezer db)	643	914
c) Távbeszélőforgalom.		
Állomások, fővonalak száma ¹⁾	68.673	24.499
Helyi beszélgetések (ezrekben) ²⁾ ..	10.091	5.226

¹⁾ Álladék augusztus hó végén. ²⁾ Budapest és a környéki beszélgetések együtt.

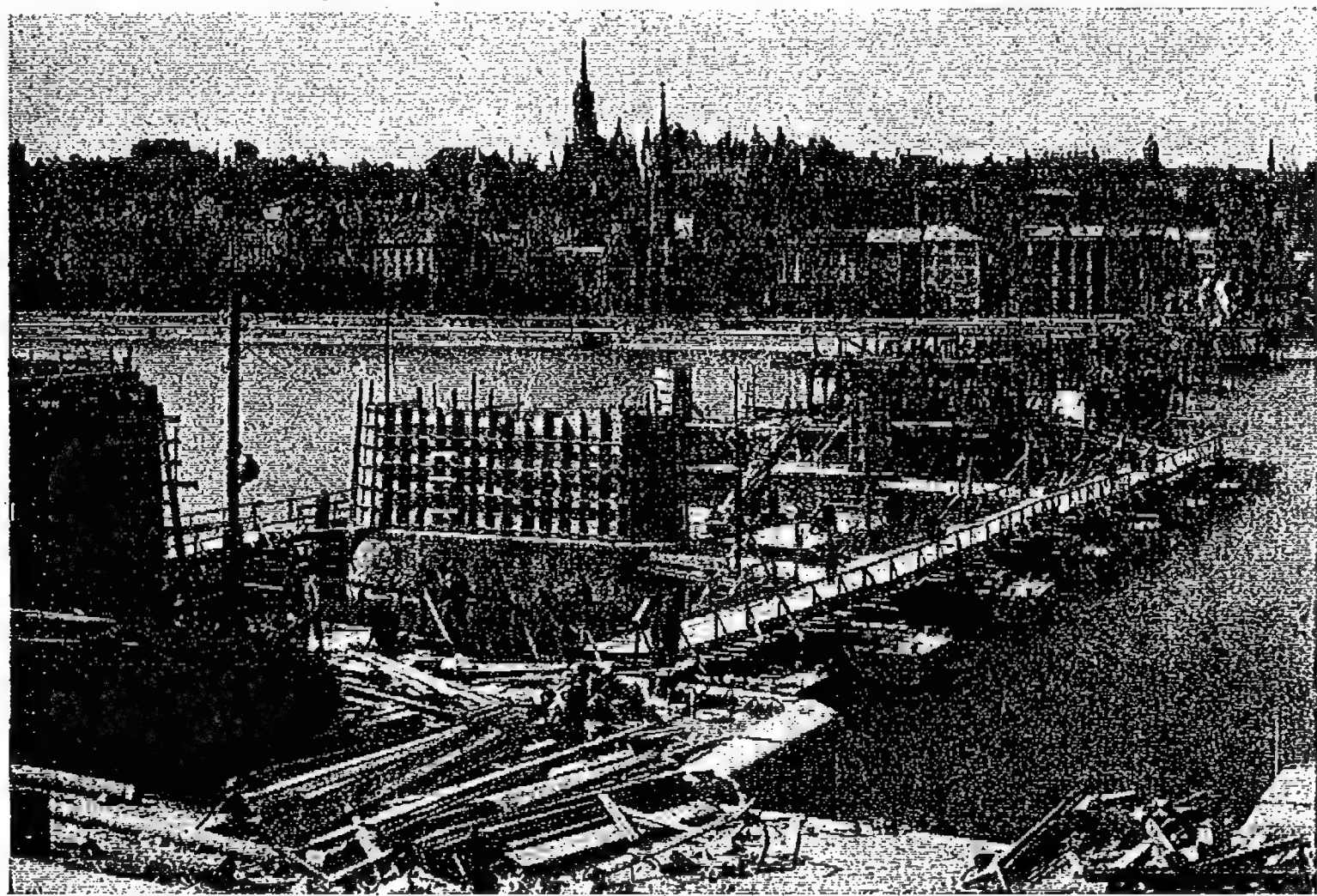
A közönséges levélpostai forgalom közel 40%-a ugyan még a békebeli eredménynek, de az ajánlott levél-küldemények száma már eléri a 70%-ot. Az újjáépítés terén elért eredmények között kimagaslik a súlyos károkat szenvedett távbeszélő hálózat és berendezések helyreállítása úgyannyira, hogy napjainkban a fővárosban már ismét 24.500 állomás, azaz a békebeli állománynak 36%-a áll ismét üzemben.

Hidak.

A főváros két partját összekötő hét híd elpusztítása a nemzeti vagyonban bekövetkezett károsodástól eltekintve, olyan nehéz közlekedési helyzetet teremtett a két parti rész forgalmában, hogy az egész lakosság lázas türelmetlenséggel várta a közvetlen összeköttetés újbóli megteremtését.

Széchenyi Lánchídját, a magyar műépítészet büszkeségét képviselő Erzsébet-hidat és a hidak városának többi öt jellemző tájelemét a mult év folyamán négy szükséghid pótolta a Dunán. A cölöpökre, illetve pontonokra épített hidak nem voltak télállóak s mielőtt a végleges hidakat megépíthették volna, beállott a nagy hideg és a jégzajlás miatt le kellett bontani az ideiglenes hidakat és a főváros az ostrom után egy évvel ismét két részre szakadt. De ez a szétszakadás szerencsére csak néhány napig tartott, mert elkészült és forgalomba helyezték az első végleges hidat.

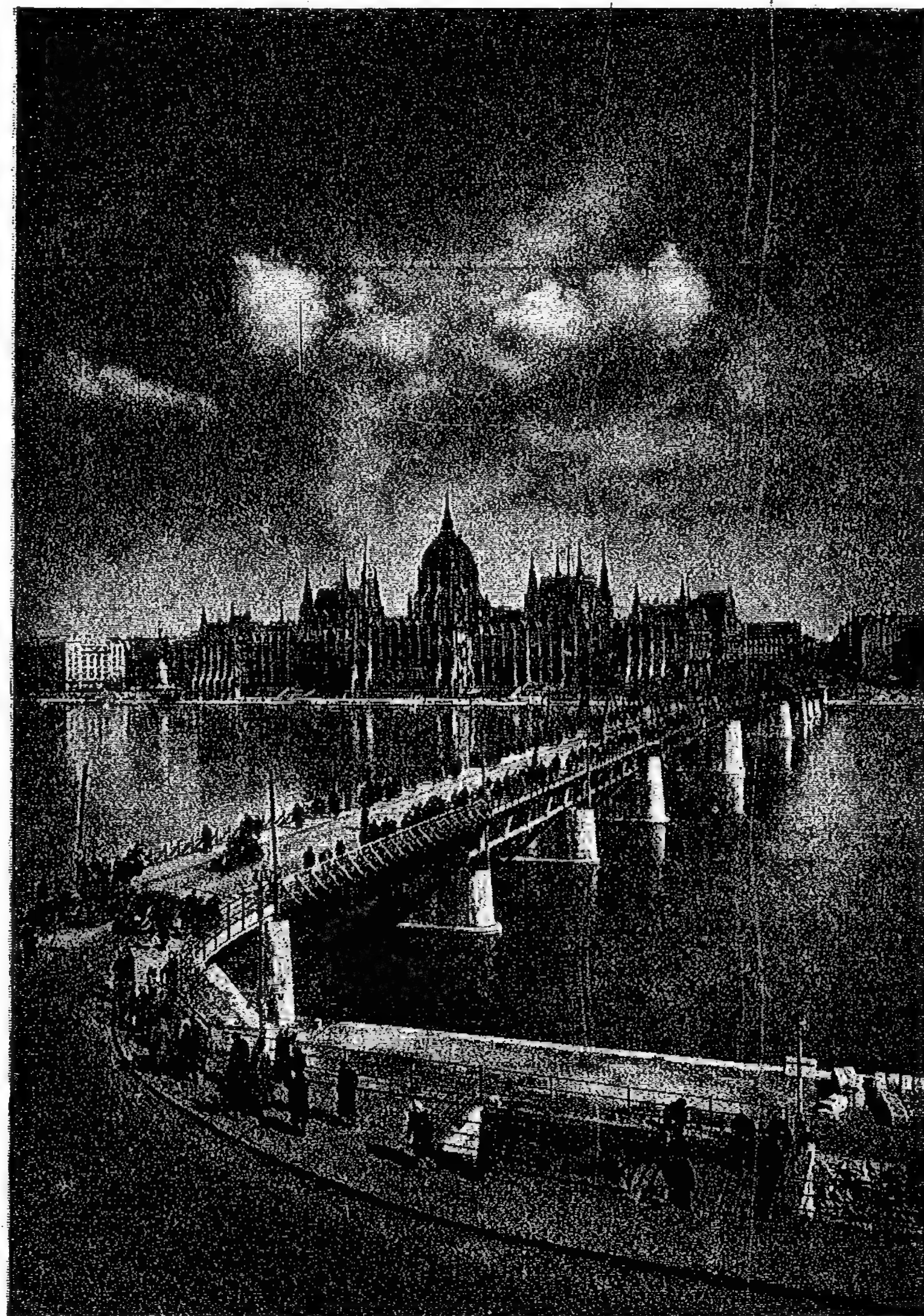
A végleges hidak építésének előmunkálatai közvetlenül az ostrom után megkezdődtek s először a Kossuth Lajos-tér és Batthyány-tér között indultak meg a hídépítési munkálatok. A híd elhelyezése tekintetében a döntő szempont az volt, hogy a város északi részének is meg legyen a két part közötti össze-

A Kossuth-híd épülő pillérei.

(Hollenzer felv.)

köttetése, mert a déli résznek a volt Ferenc József-hídnak könnyebben megvalósítható helyreállítása révén az összeköttetés megteremtésére biztosabb kilátása volt.

A forgalomnak átadott Kossuth-híd.

(Hollenzer felv.)

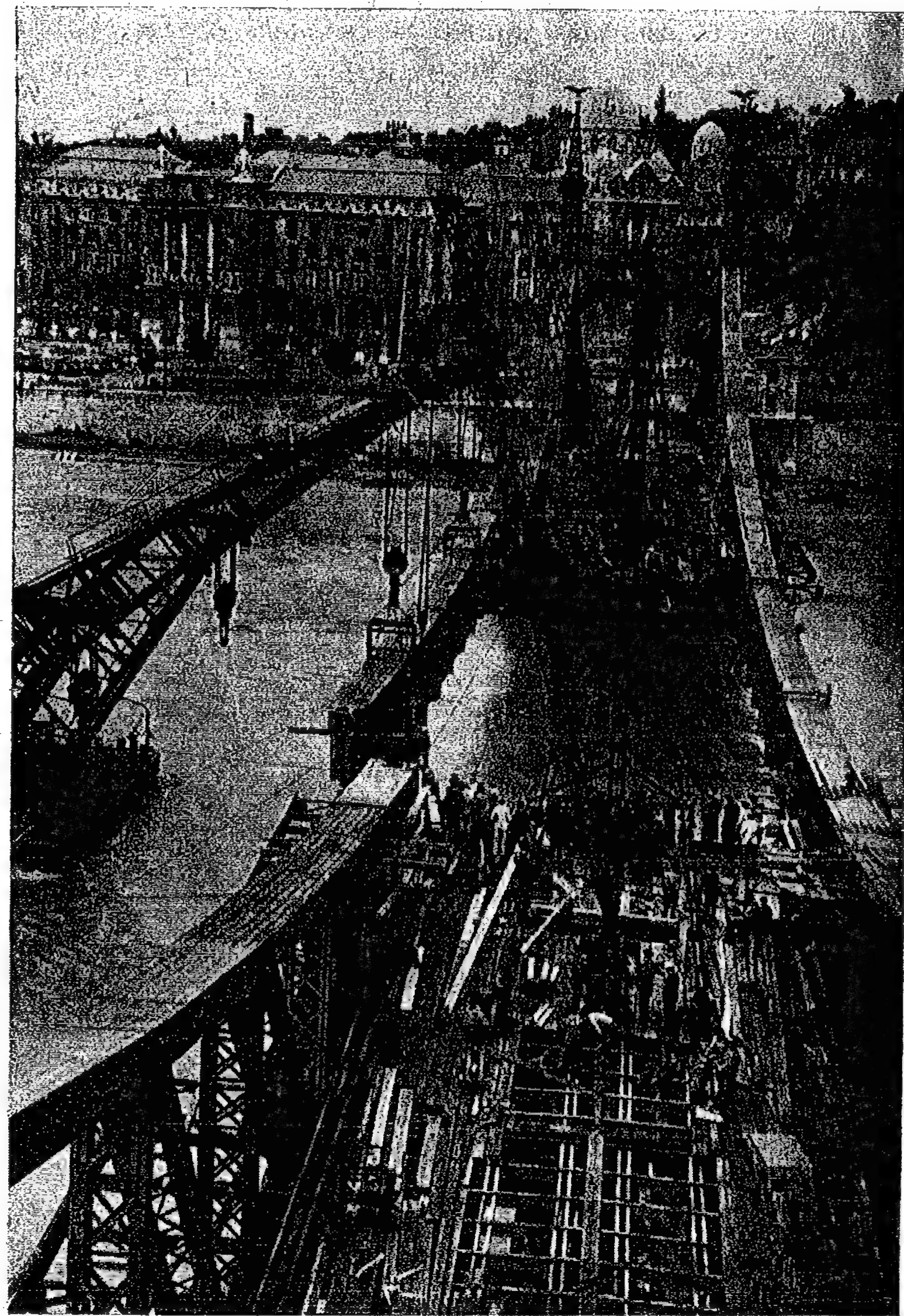
A Kossuth-híd előmunkálatait 1945 május havában kezdte meg a közlekedési minisztérium hídosztálya. A vascő-szerkezetű híd anyagát a felrobbantott régi hidak romanyagából állították elő. Az építéshez felhasználtak 850 tonna vasanyagot és a pillérek készítéséhez közel 10 ezer m³ betont. A híd előállításának összes költségei 1938. évi értékű pengőben 1,250.000 pengőre rúgtak. A hídépítők hóban-fagyban sem lankadó, megfeszített munkájának volt köszönhető, hogy a híd 8 hónap alatt elkészült s 1946 január 15-ik napján átadták a forgalomnak. A hídon, tekintettel annak csekélyebb teherbíró-képességére, villamosközlekedés nincs.

A második állandó hídhoz a volt Ferenc József-híd helyreállítása útján jutott a főváros lakossága. A németek 1945 január 16-án robbantották fel a hidat, melynek középső része mintegy 140 m hosszúságban a Dunába zuhant. A helyreállítás során ennek a hídrésznek a pótlásáról kellett gondoskodni. A munkálatok a folyó év elején indultak meg. A vasszerkezet elkészítéséhez szükséges helyreállítási munka során 2300 tonna vasanyagot használtak fel. Ebből 1900 tonna új vasanyag volt, 400 tonna pedig a volt Erzsébet-híd romanyagából került ki. A helyreállítási munka 1946 augusztus havában fejeződött be s e hó 20-án, István király napján, a magyarság nemzeti ünnepén átadták a forgalomnak. Ezen a hídon már villamos is vezet keresztül, így helyreállott a két part között a villamosvasúti összeköttetés is.

A harmadik új állandó híd, a déli vasúti összekötő híd. Ennek a hídnak nemcsak a főváros szempontjából van nagy jelentősége, hanem az ország szempontjából is, mert ez az egyetlen vasúti összekötő híd a Duna magyarországi szakaszán. Jelentős a híd még nemzetközi vonatkozásban is, mert ezen a hídon bonyolódik le az átmenő forgalom a Balkán-félszigettel és a tőlünk nyugatra, valamint északra fekvő országokkal is. A híd építése során 2500 tonna vasat, 11.000 m³ betont, 3600 m³ követ s 5 vagon gömbvasat használtak fel. A híd fontosságára való tekintettel, a munkálatok fokozott erővel folytak, úgyhogy az előírányzott határidőnél előbb készült el és 1946 november 5-én adták át a forgalomnak.

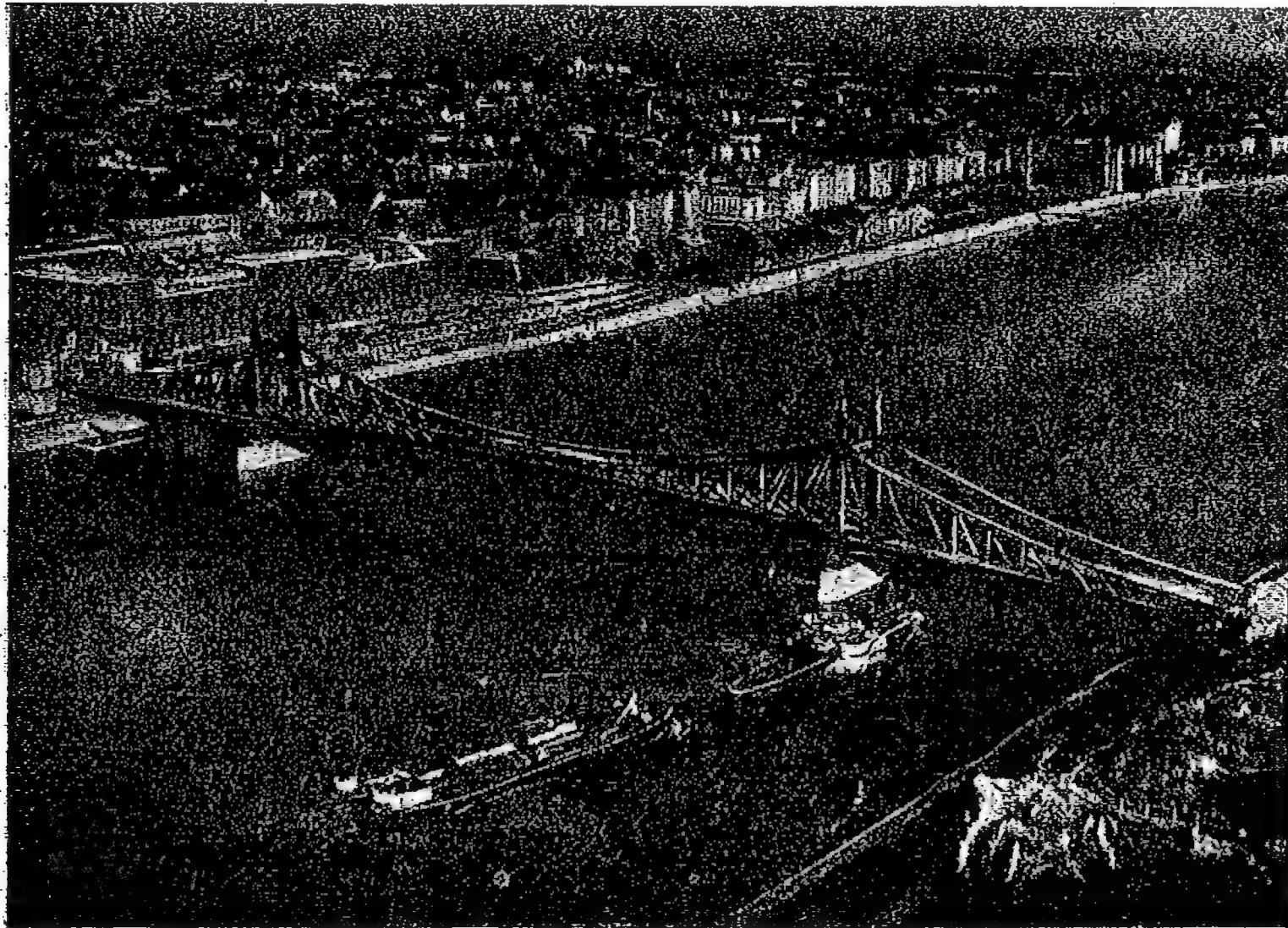
A Margithíd építése kerül ezután sorra, mely az 1947. év végén fél, egy évvel később teljes szélességben készül el. 32 millió forint költségéből 16 milliót a főváros vállalt magára, ebből 10 millió 1946/47-ben esedékes.

Az öreg Lánchíd utóda azonban a társadalom, főleg az amerikai magyarok áldozatkészségéből ível át majd újra a Dunán.

Az újjáépülő Szabadsághíd középső részének beemelése.

(Hollenzer felv.)

Az újból felépített Szabadsághíd.

(Hollenzer felv.)

A magyar újjáépítésnek, a romokon diadalmaskodó életnek szimbolumává lett a hídépítő Budapest.

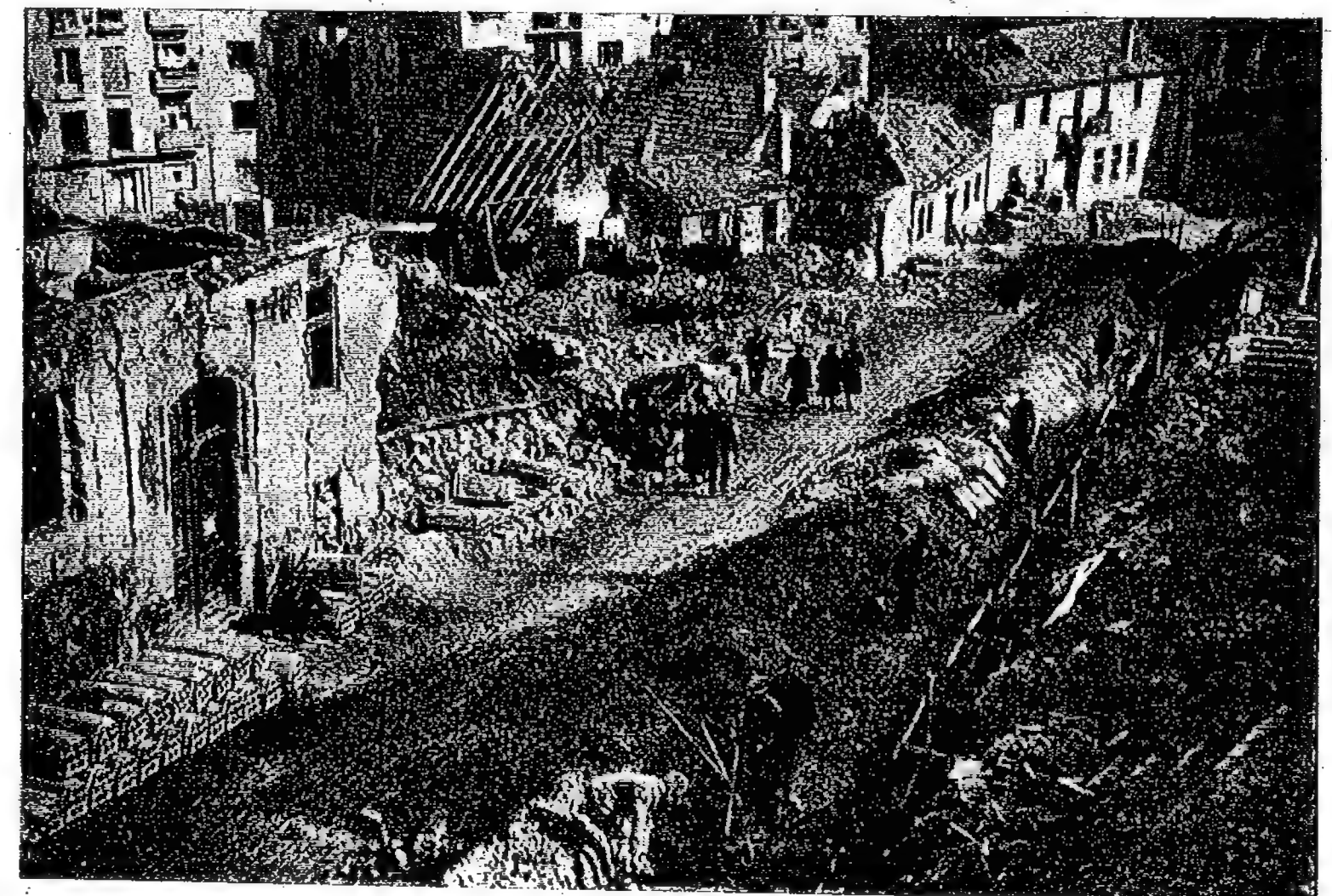
Jármű- és gyalogosforgalom alakulása a fővárosi hidakon.

Híd	Járműforgalom (ezrekben)								Gyalogos forga- lom
	Személy- autó	Auto- busz	Teher- autó	Motor- kerék- pár	Kerék- pár	Villa- mos kocsi	Egyéb	Össze- sen	
1938. évben (II. 15.)									
Margithíd	4.0	0.5	0.6	0.3	5.1	1.8	1.8	14.1	.
Lánchíd	8.1	1.3	0.7	0.2	.	—	0.0	10.3	.
Erzsébethíd	3.9	0.8	0.4	0.2	4.7	1.8	1.2	14.0	.
Ferenc József-híd ..	1.3	0.0	0.5	0.0	1.0	1.1	0.7	4.6	.
Horthy Miklós-híd .	1.8	0.2	0.7	0.2	3.2	0.2	1.2	7.5	.
Összesen .	19.1	2.8	2.9	0.9	14.0	4.9	4.9	49.4	.
1946. évben. (IX. 23.)									
Szabadsághíd	1.7	0.0	1.0	0.5	1.1	1.2	1.5	7.0	23.2
Petőfi-híd	0.6	—	0.1	0.2	0.6	—	0.4	1.9	21.4
Kossuth-híd	4.1	0.4	1.7	0.8	1.5	—	0.1	8.6	111.5
Manci-híd	0.0	—	0.0	0.1	0.1	—	0.3	0.5	13.2
Összesen ...	6.4	0.4	2.8	1.6	3.3	1.2	2.3	18.0	169.3

A hidakon áthaladó járműforgalom napjainkban csak 37%-át teszi ki. Különösen nagy a visszaesés a kerékpároknál és személygépkocsiknál. A villamosforgalom apadása természetes következménye annak a körülménynek, hogy most csak egy hídon át van a két part között villamosösszeköttetés.

Utak.

A fővárosban az 1944. évben a burkolt kocsiutak területe 8,100.000 m², a burkolt gyalogutak területe 2,100.000 m² volt. A háborúval kapcsolatos események következtében az útburkolatok nagy károkat szenvedtek. Már a háború alatt is nehézségekbe ütközött az úttestek és járdák karbantartása, mert munkaerő- s anyagihiány miatt a szükséges javítási munkálatok csak részben voltak elvégezhetők. Így már bizonyos fokig leromlott állapotban érte az úthálózatot az ostrom. A harcok során a bombázások, becsapódó lövedékek, súlyos tankok valamint a létesített katonai védelmi berendezések (tank-csapdák, lövészárkok stb.) közel 250.000 m² útburkolatot és 80 ezer folyóméter szegélyt tettek tönkre s a megrongált, átépítésre szoruló felület 1,800.000 m²-re tehető.

Kábelfektetés a Naphegy alján.

(Hollenzer felv.)

A felszabadulás után az utak helyreállítása tekintetében első feladat volt az útvonalak megtisztítása. A bombatölcések által felszaggatott és romokkal borított utakat a közlekedés céljára meg kellett tisztítani és csak azután kerülhetett sor az útvonalak ideiglenes helyreállítására. *A mult év közepén megindult a végleges helyreállítási munka is.* A munkálatok elé az általános pénzügyi nehézségek mellett főképen az gördített akadályt, hogy a szállítási eszközök hiánya mellett a nagy súlyt és térfogatot kitevő helyreállítási anyagoknak a lelőhelyről a fővárosba való szállítása majdnem megoldhatatlan feladatot képezett. A helyreállítási munkálatok ennek dacára szerény keretek között állandóan folyamatban voltak és az utak ha nem is kifogástalanok, de a helyzethez mérten a közlekedési szükségletet általában kielégítik. A folyó évi költségvetésben 5·8 millió forint áll rendelkezésre a karbantartási munkálatokra. Ezzel csak a legszükségesebb hibákat tudják megszüntetni. Így a következő évekre marad az utaknak általános újjáépítése. Az útépítési ügyosztály a fővárosi utak újjáépítésére tízéves tervet dolgozott ki, 250 millió forintot kitevő összeggel.

Az újjáépítéssel kapcsolatos pénzügyi és gazdasági intézkedések.

A fővárosban a háborús cselekmények folytán előállott károk helyrehozatala és az elpusztult javak újjáépítése során felmerült feladatok megoldása két síkon indult meg az ostrom után. Hatósági vonalon a szakemberek bevonásával részletes tervek készültek az újjáépítés menetének megállapítására, melynek során a romok eltakarítása, az életveszélyes épületek lerombolása, a megsérült épületállag megóvása, valamint a legszükségesebb helyreállítási tevékenység állott az első helyen. Mindezeknek a munkaterveknek végrehajtásához szükséges pénzügyi fedezet megteremtése képezte a feladatok megoldásának legnehezebb részét. Magánvonalon az egyéni lehetőségek keretén belül indulhatott meg szerény méretek között a munka. Itt is az anyagi kérdés állott kerékkötőként az előtérben.

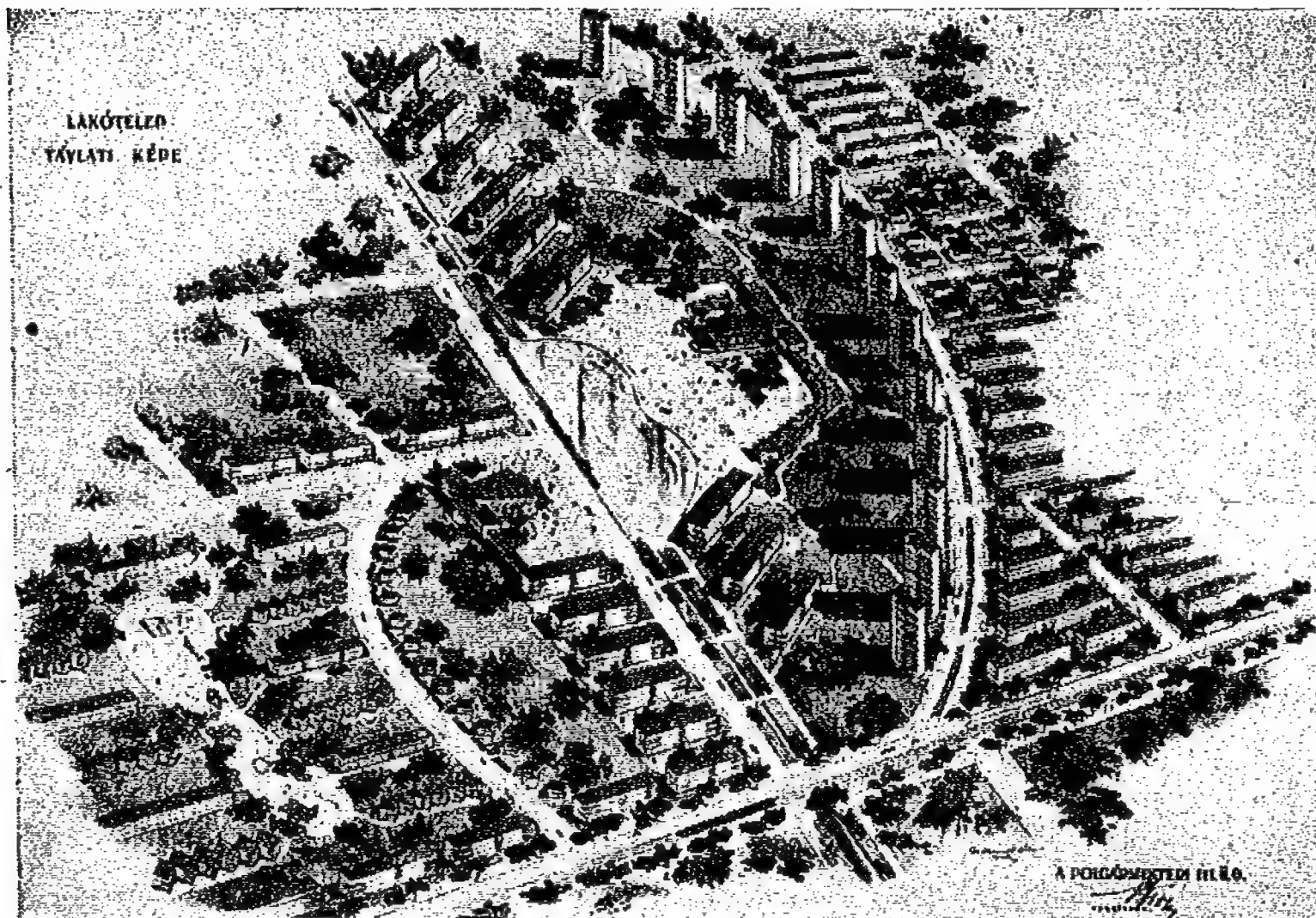
Az Országos Építésügyi Kormánybiztosság és ezzel kapcsolatban a Fővárosi Közmunkák Tanácsa elsősorban az életveszélyes épületek számbavételére tett intézkedést. A helyszíni vizsgálatok során *ezerkettőszáznál több életveszélyes épületet* vettek nyilvántartásba. A veszélyes épületek lebontása a honvédelmi munkaszolgálat bekapcsolásával és építkezési vállal-

kozók bevonásával hamarosan meg is indult. A honvédelmi munkaszolgálat emellett igen hasznos *romeltakarítási* és romanyagkitermelési munkát is végzett és összegyűjtötte a főváros területén visszahagyott életveszélyt jelentő lövedékeket.

A kormánybiztosság az *építési anyagok célszerű felhasználása érdekében* zárta Nagy-Budapest területén található *anyagkészletet* s annak hatósági áron való szétosztásáról a jogos igénylők között intézkedett. Folyamatosan figyelemmel kísérte az építési anyagtermelés menetét és gondoskodott a termelt fontosabb anyagok (tégla, cement, cserép, üveg, stb.) kiutalásáról.

Hatáskörébe tartozott a *tetőfedési akció* lebonyolítása, mely elsősorban a lakóházak tetőzetének pótlása és kijavítása útján kívánta a házak állagbiztosítást és a lakosság otthonainak megóvását szolgálni. Az akció többéves hitelt juttatott a károsult háztulajdonosoknak a házak tetőzetének kijavítására. A hitelakció pénzügyi lebonyolítását a fővárosi nagyobb pénzintézetek végezték. 1945 végéig 6785 kölcsön és 1265 póthitel iránti kérelmet nyújtottak be és 1946 június hó végéig újabb 2562 kérelem futott be a kormánybiztossághoz. Ezekre az 1945. év végéig 21.887 millió pengő összegű kölcsön folyósítottatott. A szépen indult és jelentős eredményt elért akció azonban a hitelkeret kimerülése, valamint az 1946. évben bekövetkezett pénzromlás miatt a folyó évben csaknem teljesen elakadt.

A fővárosi intézményeket és építményeket ért súlyos károsodás miatt a székesfővárosra az újjáépítési és helyreállítási munkálatok elvégzése tekintetében rendkívül nagy feladat hárult. Minthogy az újjáépítési költségekre a bevételekből nem jutott fedezet, az e célra szolgáló költségeket az állam adta kölcsön a városnak. Az állandóan romló pénz mellett azonban a folyósított összegek értéke lényegesen lecsökkent. A tervek költség számításai az állandóan emelkedő munkabérek és anyagárak miatt nem voltak reálisan kiszámíthatók. Hogy a főváros szerény keretek között kitűzött helyreállítási feladatait nagy százalékban mégis meg tudta valósítani, az a mindenkori viszonyokhoz alkalmazkodó programnak köszönhető. Az építési tervek kivitelezése során a *közegészségügyi, közlekedési és szociális jellegű építkezések* helyezték első sorba. De emellett állandóan folyamatban volt a főváros tulajdonát képező többi épület állagbiztosító helyreállítási munkálatai is. Az infláció utolsó időszakában a folyamatban levő munkákat le kellett állítani. A forintköltségvetés össze-

Tanulmány a tabáni lakótelep megépítéséhez.

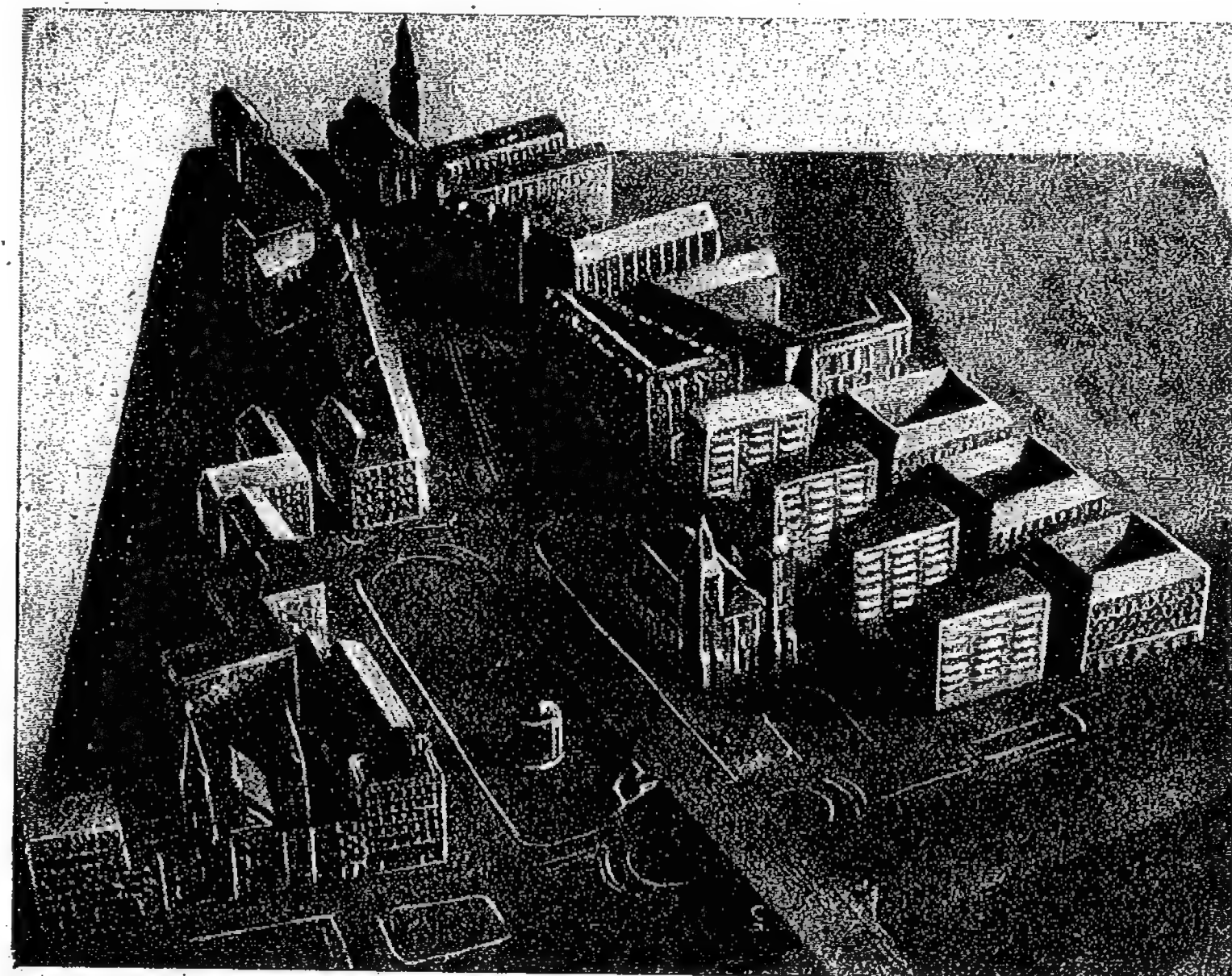
(Gebhardt Béla terve és rajza.)

állításánál viszont a végletekig menő takarékoság akadályozta meg a beruházási munkák elvégzését. Ezekről a kérdésekről, valamint a vonatkozó bevételi többletekre alapozott új 95 millió forintos beruházási programról a stabilizációról szóló fejezetben lesz szó.

Városrendezési tervek.

A városok pusztulása a háború folyamán — a károk helyreállítása mellett — időszerűvé tette a városrendezési tervek megvalósítását. A béke éveiben igen nagy költséggel járt még a részleges városrendezési tervek kivitelezése is, a háborús pusztulás viszont megkönnyítette a városrendezési elgondolások megvalósítását.

A fővárost ért károsodás az ostrom folytán igen nagyméretű volt, de mégsem akkora, hogy a városrendezésnek az egész vonalon tág tere nyíljon. Mindenesetre a jövőben alkalom nyílik arra, hogy a mult hibáit az újjáépítés során orvosolják és olyan életlehetőséget teremtsenek, melyben a lakosság a haladás, a technika és az építészet optimumát kapja meg a romjaiból feltámadó fővárosban.

Tanulmány az Erzsébethíd pesti hídfőjének kiképzésére.

(Terv: Gebhardt Béla, Modell: Kovács Tibor.)

A főváros a Közmunkatanáccsal együttesen nagyszabású tervet dolgozott ki a város rendezésére vonatkozólag. Ezzel egyidejűleg *ötletpályázatot* írtak ki, melyre beérkezett 87 pályaműben a városrendezők és építészek igen értékes megoldásokat hoztak javaslatba. Ezenkívül tervpályázatok voltak a lakótelepek korszerű megoldására és a dunaparti szállodasor megépítésének terveire is.

A városrendezésnek minden térre kiterjedő tárgy körére való tekintettel a városrendező szakértők mellett meghallgatták a telepítési, közlekedési, közigazgatási stb. szakembereket is. *A városrendezési keretterv még nem került nyilvánosságra, de az általános irányelvek ismereteseek.* A főváros jövőbeli kialakítását Nagy-Budapest keretei között tervezi. Így magában foglalja a főváros körül fekvő települési helyek rendezését is. *A város jövőbeli fejlődését és terjeszkedési irányát általában észak-déli viszonylatban jelöli meg, a fővárost keresztül szelő Duna folyóval párhuzamosan.* A város ilyen irányú fejlődésével kapcsolatban áll a sávós rendszerű városkialakítás kérdése is.

A füstös gyárnegyedek helyét a főváros déli részén jelölték ki. A város erős centralizálását több kisebb helyi centrum képzésével kívánják megszüntetni s e célból a közlekedési vonalat úgy tervezik, hogy ezáltal a kisebb centrumok életképessé váljanak, igyekeznek ezeknek önálló rendeltetését is biztosítani.

A forgalom rendezése során a város belsejében fekvő főpályaudvarok mikénti elhelyezése a döntő kérdés. Ebben a tekintetben a MÁV szakértőivel együtt ez év végéig alakul ki a végleges álláspont. Kívánatos a távolsági forgalom különválasztása a környékkel fennálló forgalomtól. Viszont az utasok helyi forgalmának lebonyolítására megfelelőbb közlekedési

Tanulmány a tabányi fürdőközpont kiépítéséhez.

(Gebhardt Béla terve és rajza.)

hálózat kiépítése szükséges, melybe bekapcsolódik a gyors vasút megépítésének terve.

Az általános városrendezési keretterven felül elkészítették a különleges rendeltetésű területekre vonatkozó elgondolásokat. Ilyenek: a Vár, a city, a kormányzati negyed, a dunaparti szállodasor, gyógyfürdőtelep s még néhány kisebb jelentőségű terület rész terve.

A Vár rendezésénél a javaslat itt vissza kívánja állítani az ősi építési vonalakat és rekonstruálni a történelmi nevezetességű műemlékeket. Itt helyeznék el az államfő hivatalát, a miniszterelnökséget, a külügyminisztériumot, továbbá itt létesülne a diplomáciai negyed, a külföldi képviselők részére.

A kormányzati negyed az Országház körül helyezkedne el. Ebben találnának helyet nagyobb félforgalmat lebonyolító minisztériumok és fontosabb állami intézmények székházai.

A gyógyfürdők a főváros fürdővárosi jellegéből kifolyólag fontos helyet töltenek be a városrendezési feladatok között. A fürdők a forrásterületekkel kapcsolatban négy egymástól különálló csoportra tagozódnak: 1. a Gellért-fürdő, 2. a Tabányi gyógyterület, 3. a Lukács- és a Császár-fürdő, 4. a Széchenyi-fürdő. A fürdők korszerű szállodákkal lennének körülvéve és parkok, vagy megfelelő zöldterületek közé kerülnének. A Gellért-fürdőt és a tabányi fürdőközpontot a dunaparton sétaút kötné össze.

A főváros várható jövőbeli idegenforgalmának fellendítésére s a külföldi vendégek elszállásolására lenne hivatva a dunaparti szállodasor újjáépítése. Ez a Dunapart és a Mária Valéria-utca közötti terület részén létesítendő szállodasor 1500 szobaszámot felölelő korszerű szállodákból épülne fel.

Külön tervek készültek a Szent Margitszigetről, tekintettel annak különálló, zárt gyógy- és üdülőhely jellegére.

A főváros egyik, legjobban elavult és egészségtelen részének, a belső Erzsébetvárosnak sávósbeépítési újjárendezési tervét a Fővárosi Közmunkák Tanácsa készítette el.

A Fővárosi Kertészet az összefüggő parksávok és zöld területekről készített nagyszabású tervezetet. Az erdőövezetek fejlesztéséről is rendelkezésre áll már egy tervezet.

Ma e nagyvonalú városrendezési terv kivitelezése még utópiának látszik, azonban a főváros lakosságának fel kell készülnie a jövőre, mert a várost a múltban is érték csapások, de a felemelkedés mindig bekövetkezett.

Az ostrom pusztítása a Vár és a Krisztinaváros területén.

(Manninger felv.)

Küzdelem az életért.

Az 1945. esztendőt a pusztító létért való küzdelem jellemezte. Az emberi élet, a csecsemők, betegek és öregek megmentése és a még egészségesek épségének megóvása volt az első feladat, amelyért ez a város egyénileg és hivatalos szerveiben egyaránt hősiességgel küzdött. Egymagába ez még nem lett volna elegendő. A külföldről juttatott nélkülözhetetlen értékeknek, a gyógyszerküldeményeknek, a különböző tápszereknek, a csecsemőakciókhoz érkezett tejkonserveknek és egyéb fehérjeforrásoknak döntő szerepük volt abban, hogy az 1946. évben a helyzet lényegesen enyhült. Mindezek a körülmények kifejezésre jutnak a népesség mozgalmáról szóló statisztikai adatokban, bizonyítékként annak, hogy a belső erőfeszítés és a külső segítség nem volt hiábavaló.

A népesség hiánya és feltöltődése.

Budapest az új világháború előtt erőteljesen fejlődő világváros volt. A kivándorlás korlátozott lehetősége folytán az ország népfeleslege elsősorban a főváros felé özönlött, melynek fejlett gyáripára, élénk kereskedelme, építkezései megfelelő munkaalkalmat nyújtottak a munkakereső bevándorló tömegeknek. A fejlődés útját az alábbi számsor szemlélteti.

Budapest népességének alakulása a békebeli fejlődés útján

	Népesség a népszámlálás alapján
1920 december 31	928.996
1925 «	960.995
1930 «	1,006.184
1935 «	1,060.431
1941 január 31	1,164.963

	Előreszámított népesség
1941 június 30	1,171.619
1942 «	1,193.651
1943 «	1,213.902
1944 «	1,234.153
1945 «	1,254.404
1946 «	1,274.655

Az 1941 január 31-én végrehajtott utolsó országos népszámlálás Budapesten 1,164.963 lelket talált. 1941 után az előző két népszámlálás közt eltelt időszak gyarapodása alapján lineárisan továbbszámított népszám valószínűleg megközelítette volna a tényleges alakulást, ha az események a normális fejlődés útját meg nem zavarják.

Budapest népességének tényleges alakulása a felszabadulás után ¹⁾

	Népesség
1945 március 25	832.800
1945 június 30	907.774
1945 szeptember 30	990.139
1945 december 31	1,022.745
1946 március 31	1,026.883
1946 június 30	1,034.130

¹⁾ A rendőri be- és kijelentések, valamint a természetes népmozgalom alapján megállapítva.

Ténylegesen azonban a háborús felduzzadt lélekszám 1944 márciusában 1,380.000 főt ért el, majd a háború viharának átvonulása nagy csökkenést idézett elő a lakosság számában. Az 1945 március 25-i első népösszeírás a városban mindössze 832.800 lelket talált, ami azt jelenti, hogy a lakosságból több mint félmillió ember hiányzott. Az azóta eltelt másfél év alatt több mint 200 ezer ember tért vissza. A visszavándorlás 1945 májusától szeptemberéig erőteljesen, azóta pedig csökkenő mértékben folyt. 1945 márciusától decemberéig 190.000, 1946-ban alig 10.000 lélek volt az elköltözések felett mutatkozó bevándorlási többlet.

A be- és elköltözések részletesebb adatai is azt mutatják, hogy a visszatérések folyamata lanyhult el az 1946. évben.

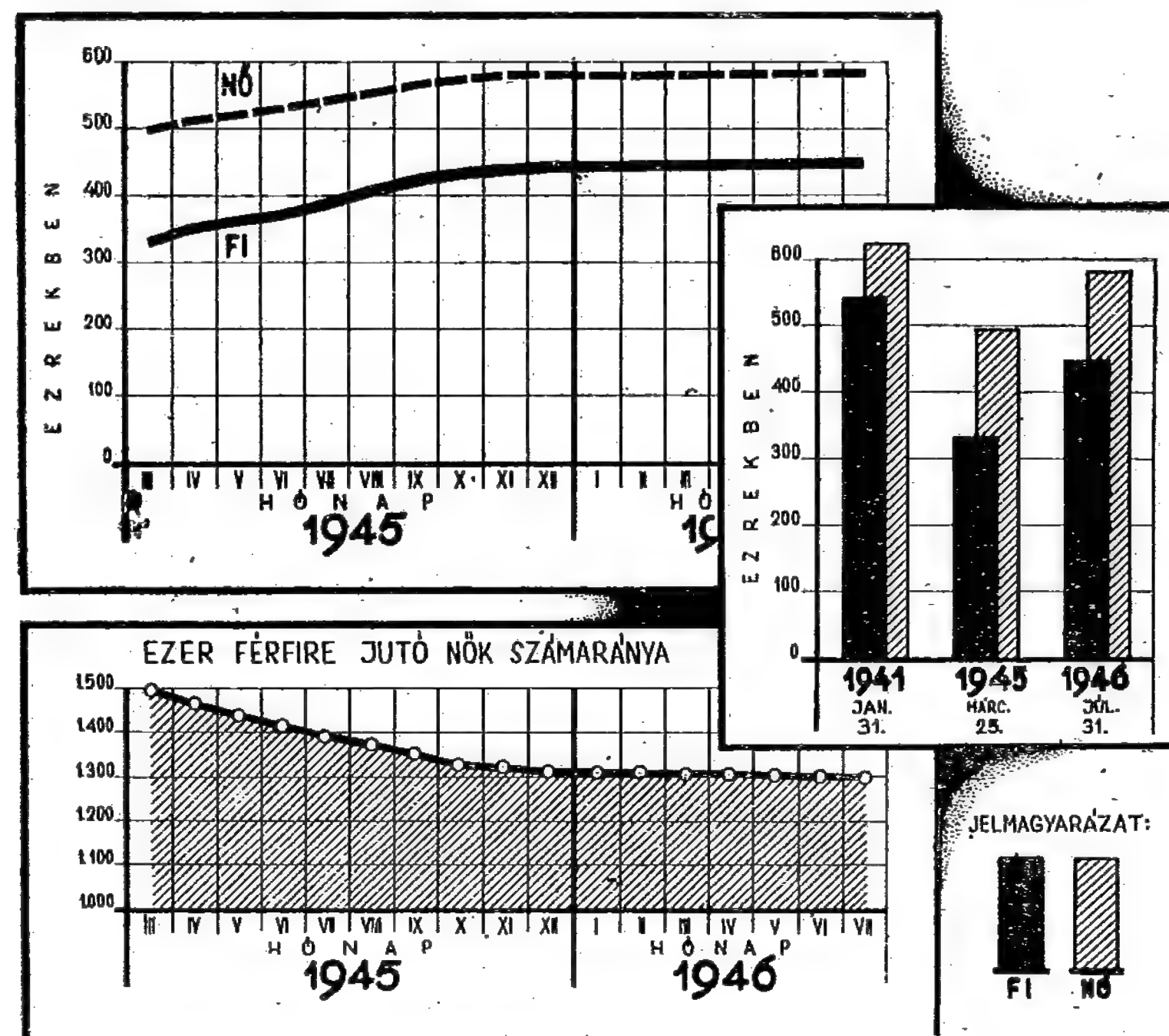
	Budapestre költözöttek ezrekben	Budapestről elköltözöttek ezrekben
1945 március 25-től június 30-ig	122	42
1945 július 1-től december 31-ig	172	53
1946 január 1-től június 30-ig	56	44

Minthogy a vidékre költözések a múlt évi szinten mozogtak, ezért a vándormozgalmi mérleg 1946-ban csekély aktívummal zárult. Még mindig közel 250 ezer ember hiányzik Budapestről. Ezek nagyobb része mint menekült idegen országokban él, vagy hadifogoly, vagy pedig menekülés közben, illetve deportálásban elpusztult.

Nőtöbblet.

A munkaképes férfilakosság nagy tömegeit a háború elsodorta magával s így az ostrom után a város lakosságának túlnyomó része nő volt.

A FÉRFI ÉS NŐI NÉPSSÉG SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

A nagyvárosok életviszonyainak megfelelően már 1941-ben is nagyobb volt a nők száma Budapesten, mint a férfiaké, amennyiben ezer férfira 1148 nő esett. 1945 márciusában 1498 volt az arányszám. Azóta a visszatérések folytán az arány javult: 1945 decemberében már csak 1317, az 1946. év

közepén ezer férfit 1300 nő esett. A városban tartózkodó női lakosság számának és az 1941. évi arányszámnak megfelelően mintegy 110.000 férjhezátartozó hiányzik: aki vagy a háborúban esett el, vagy terror áldozata lett, hadifogságban van, vagy pedig mint menekült idegen országokban szóródott szét.

A házasságkötések.

A népmozgalom eseményei szoros összefüggésben állanak a népesség életerejével és sorsával. A házasságkötések és születések számának emelkedése a jövőbe vetett bizalom jele, a halálozások magas száma a népesség előregeredését, pusztulását vagy nyomorát jelenti.

A népmozgalom adatait nem lehet megbízható módon egyetlen egy esztendő vagy hónap-eredményeihez viszonyítani, mert különböző események (gazdasági helyzet, járványok) befolyásolhatták azokat. Csak hosszabb, nyugalmas idő átlagát lehet mint normált összehasonlítás alapjául venni. A legújabb idők népmozgalmi adatainak vizsgálatánál a háborúelőtti 10 esztendőben előfordult esetek átlagát vesszük összehasonlítás alapul.

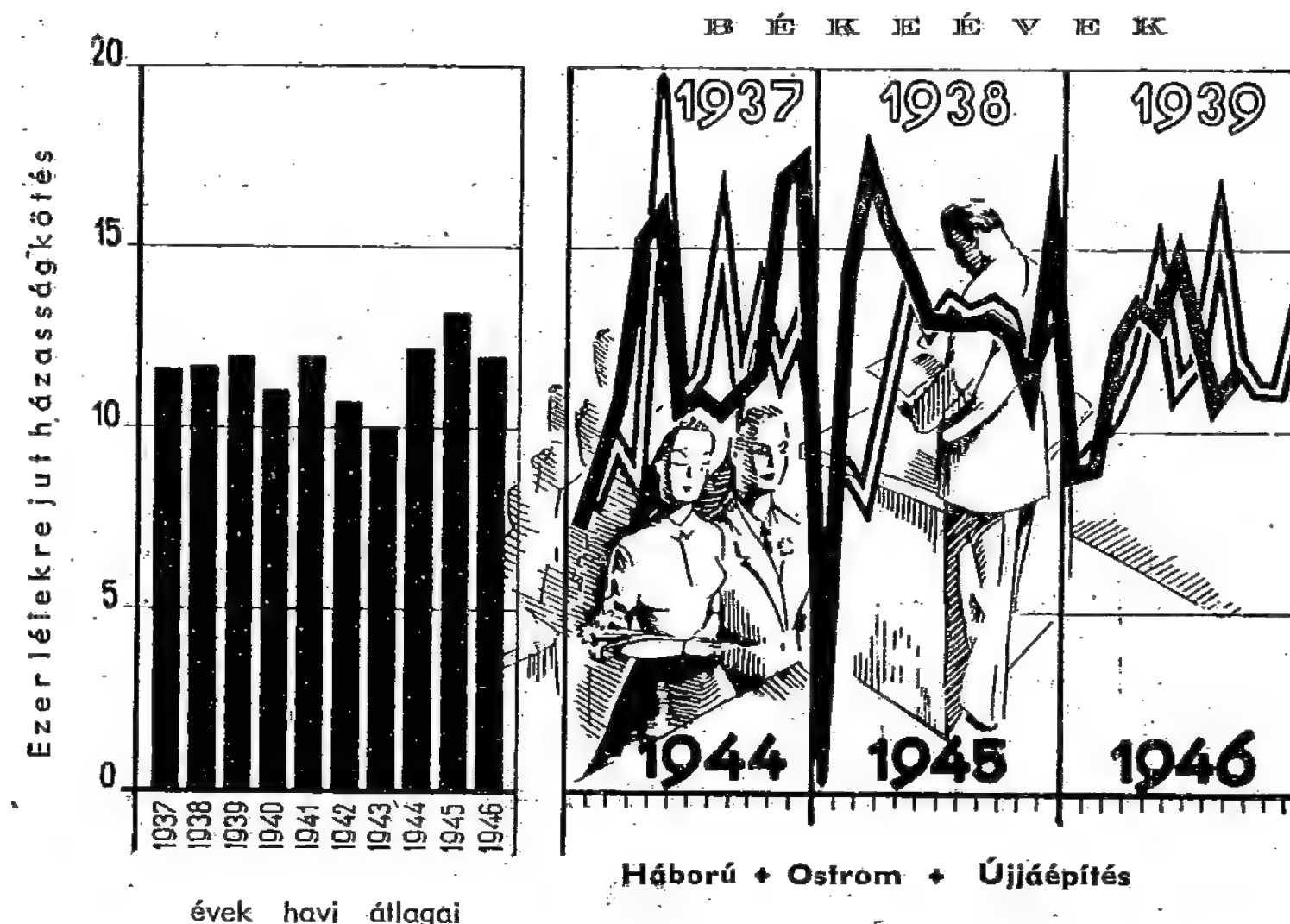
A házasságkötések számának és arányszámának alakulása Budapesten

	1929—1938. évek átlagában	1944.	1945.	1946.
<i>Abszolút számban</i>				
I. félév	5.245	7.065	5.528	6.122
II. «	6.203	8.037	6.453	.
Egész év.....	11.448	15.102	11.981	.
<i>Ezer lélekre</i>				
I. félév	10.4	11.5	12.8	11.9
II. «	13.0	13.1	13.1	.
Egész év	11.7	12.2	13.0	.
<i>Havonként</i>				
Január	7.1	7.3	2.1	8.7
Február	8.6	8.8	14.3	8.8
Március	9.1	10.7	17.4	12.4
Április	9.6	15.2	15.7	13.5
Május	13.9	16.0	14.5	12.9
Június	12.0	10.6	13.0	14.8
Július	10.8	10.9	12.9	12.7
Augusztus	13.7	10.4	12.9	10.7
Szeptember	11.5	11.1	13.0	11.6
Október	11.7	11.6	12.6	.
November	11.3	16.9	10.9	.
December	12.3	17.4	16.0	.

A házasságkötések száma a háborús években a békeévek átlagához viszonyítva emelkedett. 1945-ben számszerűen kevesebb házasságot kötöttek ugyan, mint a megelőző évben, — ez azonban kizárólag a lakosság lélekszámcsökkenésének volt következménye — az ezer lakóra számított arány tovább nőtt.

Általános jelenség, hogy háború után a házasságkötések száma emelkedik, így volt ez az első világháború után is.

HÁZASSÁGKÖTÉSI ARÁNSZÁMOK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első 3/4 év adatai alapján.

Az ezer lélekre eső nyers házasságkötési arányszám a felszabadulás után valóban emelkedett és a békebeli átlagos 11.7‰-kel szemben 1945-ben 13.0‰-ot ért el.

A téli hónapokban kevesebb házasságot kötnek, mint a tavaszi, nyári és őszi hónapokban. A háborús események ezt a szezonális hullámzást megzavarták. A házasságkötések számának a háború után várható átmeneti emelkedése alig 5 hónapra terjedt. Decembéri átmeneti emelkedés után 1946 eleje a normális szezonális hullámzást mutatja. Januárban és februárban alacsony volt a házasságkötési arányszám, a későbbi hónapokban emelkedett, többnyire meghaladva a békebeli szintet. Júliusban és augusztusban feltűnően csökkent a házasságkötések száma

és arányszáma, amiben valószínűleg a magyarányú leépítések és elbocsátások nyomában támadó munkanélküliség előrevetett árnyéka tükröződik vissza.

A születések kedvező alakulása.

Budapesten történt összes élveszületések száma nem mutat megfelelő tájékoztatást a helybeli lakosság életenergiájáról, mert a budapesti kórházakban, illetve gyógyintézetekben már a háború előtt is nagyon sok környékbeli, sőt távolabbi lakóhelyű anya gyermeke jött a világra. A második világháború előtt a Budapesten született csecsemőknek közel $\frac{1}{3}$ -a idegen lakóhelyű anyáktól származott. A helybeli lakosság tényleges születési mozgalmának megismerése céljából el kell különíteni a budapesti lakóhelyű újszülöttek számát.

Az élveszülöttek számának és arányszámának alakulása Budapesten
(Helybeli lakóhelyű anyák szülöttei)

Abszolút számban	1929—1938. évek átlagában	1944.	1945.	1946.
I. félév	6.100	8.882	8.241	7.942
II. „	5.531	7.322	6.096	..
Egész év	11.631	16.204	14.337	..
Ezer lélekre				
I. félév	11.7	14.4	19.2	15.4
II. „	10.7	11.9	12.5	..
Egész év	11.2	13.1	15.8	..

Havonként:

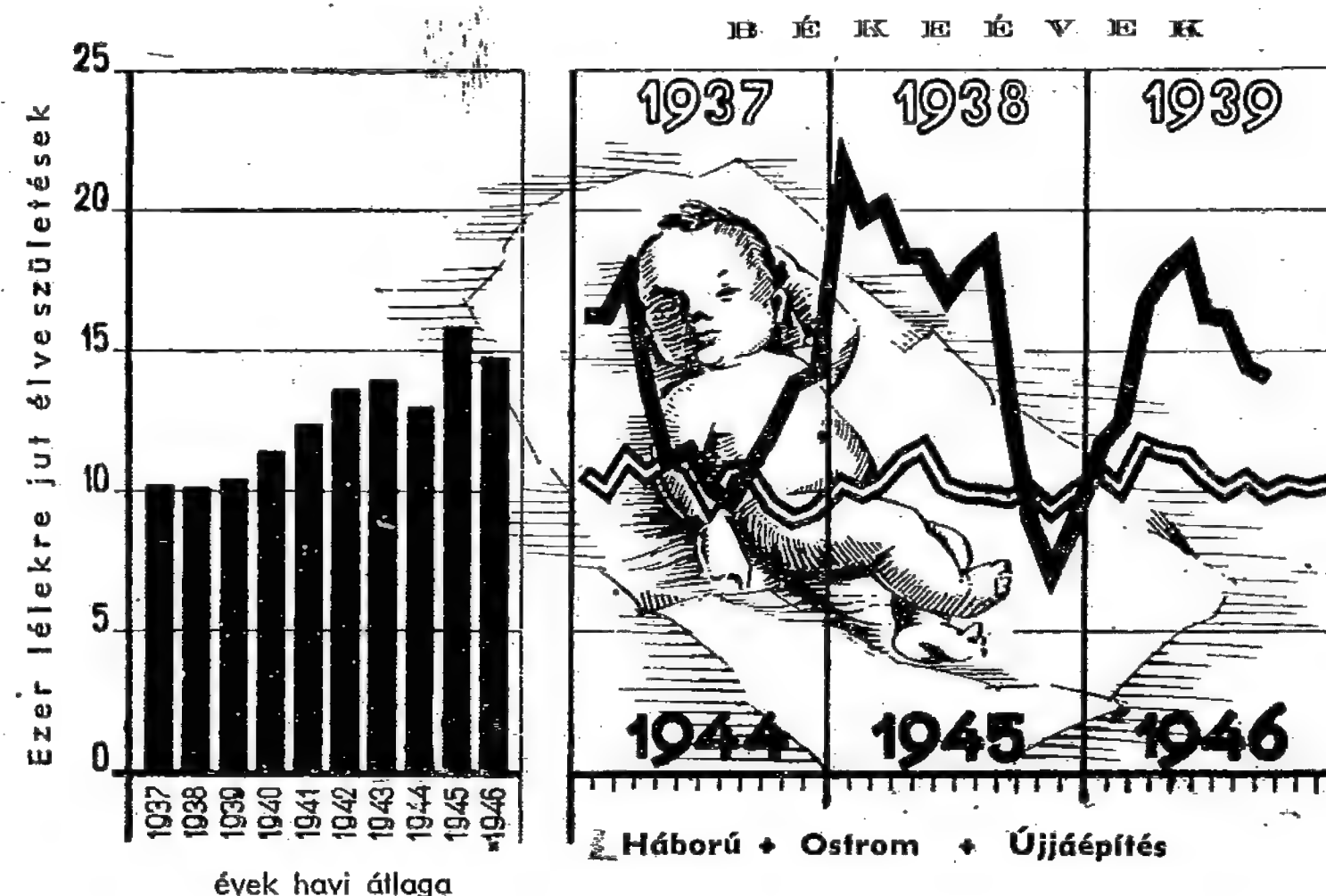
Január	11.2	16.3	21.6	11.7
Február	11.1	16.3	19.8	12.5
Március	12.3	17.8	20.2	16.7
Április	11.9	13.5	18.4	16.9
Május	12.2	11.0	18.4	18.5
Június	11.5	11.5	17.0	16.3
Július	11.3	10.1	18.1	16.2
Augusztus	11.3	9.6	18.8	14.6
Szeptember	10.9	10.9	13.0	14.2
Október	10.4	12.3	9.1	..
November	9.6	14.0	7.1	..
December	10.4	14.3	8.8	..

A születések abszolút számát tekintve, a békebeli viszonyokhoz képest mind az összes budapesti élveszülöttek, mind a helybeli lakóhelyű anyák újszülötteinek számában öröndetes emelkedés mutatkozik. A helybeli lakóhelyű anyák élveszülötteinek száma a háború idején is nagymértékben növekedett.

Az idegen lakóhelyű szülőanyák távolmaradása 1944-ben nyilván a főváros bombázásával és ostromával állott összefüggésben.

Az első világháború folyamán 1914 és 1918 között a születések száma nagymértékben csökkent, ezzel szemben a második világháború végén, még a város ostroma alatt is és az azt követő hónapokban jóval több budapesti csecsemő született, mint a háború-előtti békeévekben. A budapesti nyers élveszületési arányszám

ÉLVESZÜLETÉSEK ARÁNSZÁMÁNAK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első $\frac{3}{4}$ év adatai alapján.

1945 augusztusáig messze meghaladta a békebeli színvonalat, csak azután, 1945 őszén mutatkozott a város ostromának a fogamzásokat korlátozó hatása. Ez azonban igen jelentékeny volt: az 1945 novemberi 7.1‰-es arány Budapest népesedési történetében a mélypontot jelenti.

1946 tavaszán ismét erőteljesen emelkedett a születések száma. Az azóta mutakozó 16—14‰-es nyers arány jóval felette áll a békebeli 10.2‰-es élveszületési aránynak.

A népmozgalom mérlege ismét aktív.

A budapesti születések számának emelkedése — kapcsolatban a halandóság alább ismertetendő kedvező alakulásával — a város természetes szaporodásának mérlegét előnyösen befo-

lyásolja. A természetes szaporulat adatait csak a budapesti helybeli lakosokról adjuk meg, mert az itt született és elhalt idegen lakóhelyűek a város népesedése szempontjából nem bírnak fontossággal. A természetes szaporulatból és a lélekszám alakulásából kiszámítottuk a vándorlási különbözetet is.

A természetes szaporodás és vándorlási különbözet alakulása Budapesten

	Természetes szaporulat	Vándorlási különbözet
1920—1930	+ 2.704	+ 74.484
1930—1941	— 9.099	+ 167.878
1941	+ 1.172	+ 36.361
1942	+ 1.319	+ 93.522
1943	+ 2.485	+ 64.120
1944 január—szeptember	— 1.248	— 52.853
október—december	— 3.372	— 453.292
1945 január—március	— 19.351	
április—december	— 8.648	+ 198.593
1946 január	— 734	+ 1.274
február	— 305	+ 1.682
március	— 60	+ 2.281
április	+ 141	+ 3.023
május	+ 449	+ 2.875
június	+ 445	+ 314
július	+ 388	+ 177
augusztus	+ 307	

Az itt közölt adatokból kitűnik, hogy 1920-tól 1930-ig eltelt évtizedben Budapest milliós lakossága csupán 2.704 lélek természetes szaporulatot tudott felmutatni, ezzel szemben 74.484 lélek bevándorlási többlet mutatkozott. A következő évtizedben a természetes szaporulat a születési arányszám alacsony volta miatt 9099 lélekkel passzív volt. Ennyivel haladta meg a halálozások száma a születéseket. A bevándorlás viszont még jóval nagyobb mértékű volt, mint az előző évtizedben. Ennek folytán a vándormozgalom aktív egyenlege 167.878 lelket számlált.

A háborús években a természetes szaporulat már számottevő mértékben aktívrá fordult, a bevándorlás pedig a hadiipar által teremtett nagy munkalehetőségek folytán igen nagy mértékben folyt és 1942-ben érte el a maximumot. 1944-ben a város légibombázása miatt megindult az elvándorlás és őszig jelentékeny elvándorlási többlet mutatkozott. A nyilas uralom és a város ostroma alatt 1944 októberétől 1945 áprilisáig hatalmas passzívumot mutat, nemcsak a lakosság természetes fogyása, hanem a vándormozgalom is (deportálás, menekülés).

1945-ben mindvégig passzív volt a természetes szaporodási mérleg. Ebben a szenvedésektől terhelt esztendőben 27.999 budapesti lakossal több halt meg, mint amennyi született. A vándorlási különbözet a visszatérések folytán áprilistól kezdve ismét erősen aktív volt. *Örvendetes jelenség, hogy Budapest természetes szaporulatának mérlege is 1946 áprilisa óta ismét aktív.*

A halandóság javulása.

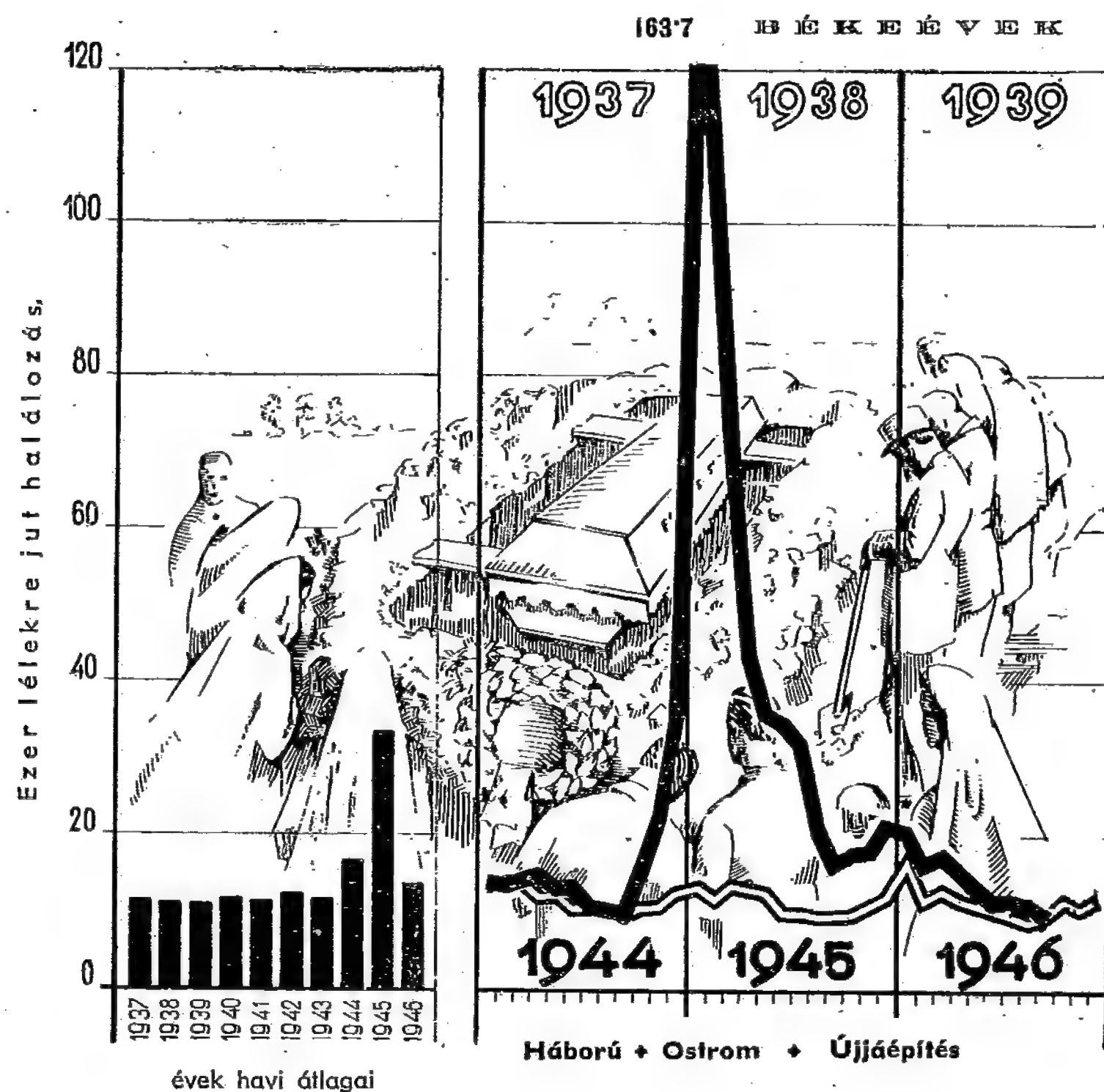
Budapesten a háború előtti békeévekben évente átlag 16.000 ember halt meg, akik közül 12.000 helybeli lakos volt. Az idegen lakóhelyű halottak tehát szintén igen nagy részét — közel negyedrészt — képezték a Budapesten elhaltak számának. Az utóbbiak többnyire a budapesti kórházakban, gyógyintézetekben haltak meg.

Halálozások számának és arányszámának alakulása Budapesten
(Helybeli lakóhelyű halottak)

	1929—1938. évek átlagában	1944.	1945.	1946.
<i>Abszolút számban</i>				
I. félév	6.719	9.286	32.026	8.006
II. «	5.724	11.574	10.310	.
Egész év	12.443	20.860	42.336	.
<i>Ezer lélekre</i>				
I. félév	12·9	15·0	75·7	15·6
II. «	11·0	18·7	20·9	.
Egész év	12·0	16·9	48·3	.
<i>Havonként</i>				
Január	13·5	13·8	163·7	20·3
Február	14·1	13·6	107·0	16·1
Március	14·5	14·1	69·7	17·4
Április	12·6	19·1	43·4	15·3
Május	12·2	13·1	35·9	13·2
Június	10·6	16·5	34·7	11·1
Július	10·5	16·2	32·0	11·7
Augusztus	10·2	10·2	20·9	11·0
Szeptember	10·3	12·7	16·3	9·4
Október	11·2	15·6	17·5	.
November	11·2	22·4	17·9	.
December	12·5	35·4	21·2	.

Úgy az összes halálesetek száma, mint a budapesti lakosoké a háború folyamán az egyre romló életviszonyok hatása alatt emelkedett. Legnagyobb azonban az *ostrom alatt és az ostrom után volt, amikor nemcsak a háborús cselekmények áldozatainak száma duzzasztotta fel a halottak sokaságát, hanem*

HALÁLOZÁSI ARÁNSZÁMOK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első ¾ év adatai alapján.

az óvóhelyen lakó leromlott szervezetű emberek és újszülött csecsemők természetes halállal is régóta nem tapasztalt számban haltak meg. Míg a háborút megelőző 10. békeév első három hónapjában átlag 3643 budapesti lakos halt meg, addig az ostrom alatt, illetve 1945. első évnegyedében 23.624 budapesti lakos pusztult el a város területén. A felszabadulás után a halandóság még sokáig jóval nagyobb volt, mint akár a békeévekben, akár a háború folyamán. Később ugyan erősen apadt a halálozások száma, de az egész 1945. év folyamán így is erősen meghaladta a normális mértéket. A javulás 1946-ban tovább tartott, aminek következtében a halálozási arányszám 1946 júniusában már erősen megközelítette a békebeli színvonalat, sőt szeptemberben a

békebeli színvonal alá esett. Ez a jelenség a főváros súlyos szociális helyzetének ismeretében mint igen nagy eredmény könyvelhető el. A halandóság csökkenésében része lehetett annak is, hogy az egészségileg gyengébb rétegeket az ostrom időszaka már megritkította.

A csecsemőhalandóság leszorítása.

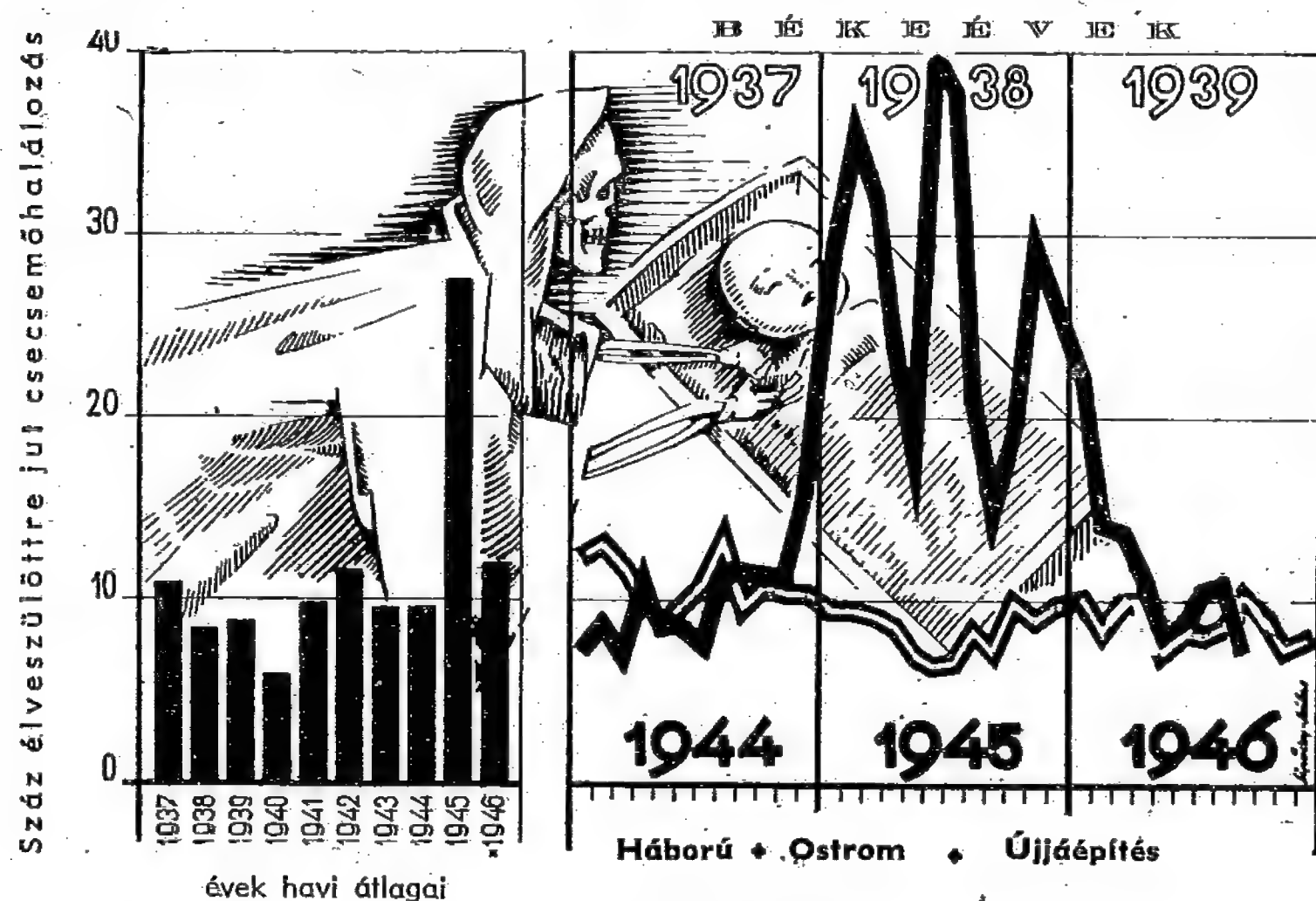
Budapest háború okozta lélekszámvesztéseinek mérlegén egyik legszomorúbb tehertétel a csecsemőhalandóság nagyarányú megnövekedése volt. Az anyák rossz tápláltsága, a tej és tápanyagok hiánya, az ablaktalan lakások, a hideg és nyirkos óvóhelyek, légítámadások, egyszóval a háború borzalmi miatt számtalan sarjadó élet ment ártatlanul veszendőbe anélkül, hogy valaha is öntudatra ébredhetett volna. Az óvóhelyek bűzös levegőjében, a higiénia és tisztaság teljes hiányában a bélhurut és a tüdőgyulladás elvégezte a csecsemők sorában a maga hatalmas aratását. A háborúelőtti békeévekben 100 élveszületésre 8—9 csecsemőhalálozás esett, az ostrom idején és az azt követő hónapokban 100 élveszületéssel szemben több mint 30 csecsemőhalálozás fordult elő.

A csecsemőhalandóság alakulása Budapesten

	1929—1938. évek átlagában	1944.	1945.	1946.
<i>Abszolút számban</i>				
I. félév	953	989	2.556	1.104
II. «	971	1.058	1.755	.
Egész év ...	1.924	2.047	4.311	.
<i>Száz élveszületésre</i>				
I. félév	11.3	8.3	29.6	13.0
II. «	12.6	11.6	24.7	.
Egész év	11.9	9.7	27.5	.
<i>Havonként</i>				
Január	12.2	7.1	27.5	22.2
Február	12.5	8.7	35.5	14.1
Március	12.0	7.0	32.1	13.0
Április	11.7	10.9	23.7	11.4
Május	10.2	8.1	17.9	8.1
Június	9.4	8.4	39.8	8.5
Július	11.4	7.5	37.7	10.4
Augusztus	13.8	11.6	20.7	10.9
Szeptember	13.3	11.6	14.9	6.6
Október	13.3	11.5	19.4	.
November	11.3	11.2	29.3	.
December	12.2	16.3	26.3	.

Dacára annak a szívós harcnak, amit a város közegészségügyi és szociális szervezete folytatott az újszülöttek védelmében, a csecsemőhalandóság még 1945—46 telén is közel kétszer annyi volt, mint békében. Ez a veszedelem 1946-ban azonban fokozatosan csökkent és 1946 szeptemberéig csaknem elérte a

CSECSEMŐHALÁLOZÁSI ARÁNSZÁMOK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első ¾ év adatai alapján.

békebeli mértéket. Nagy szerepe volt ebben az eredményben az UNRRA, svéd, dán, ir, svájci stb. segélyakciónak.

Maga a székesfőváros is mindent megtett a csecsemőhalandóság javítása és a csecsemők védelme tekintetében. Budapest Székesfőváros Anya- és Kisdedvédelmi Intézete az 1945. évben több mint 10.000 csecsemőt és több mint 40.000 kisdedet tartott gondozás alatt. 1946-ban 11—12 ezer csecsemőre és 50—60 ezer kisdedre terjedt ki gondozási köre. Orvosi tanácsadáson és gyógyászati támogatáson kívül nagyarányú szociális juttatásokkal sietett az intézet a gondokkal küzdő anyák segítségére. 1946-ban januártól szeptemberig 61.000 csecsemő és 83.000 kisded bemutatói részére. Az első évben bemutatott csecsemők 57%-a, az ugyancsak elsőízben bemutatott kisdedeknek pedig 29%-a beteg volt. Jellemző a súlyos élelmezési helyzetre, hogy a betegnek talált csecsemők

18%-ánál, több mint ezer újszülöttnél súlyos avitaminózis, legtöbbszörre angolkór mutatkozott. A betegnek talált kisdedek 41%-a szintén avitaminózisban, túlnyomólag angolkórban szenvedett.

Az idősebb korúak tömeges elhalálózása.

A háborús pusztítással kapcsolatos nélkülözések feltűnő módon megnövelték az idősebb korúak haláleseteit. 1938-ban 6 és fél ezer hatvan évnél idősebb budapesti lakos halt meg, 1945-ben 19.000. Még 1946 első felében is jóval nagyobb volt az idősebb korú lakosság halandóságának szerepe az összlakosság halandóságában, mint a békeévekben, bár a helyzet már ebben a tekintetben is lényegesen javult.

Öngyilkosságok.

A háborúval járó borzalmak élénk befolyással voltak az öngyilkosságok számának alakulására. A lezajlott politikai események folytán a kritikus hónapokban igen sok ember követett el öngyilkosságot. Először 1944-ben, a németek bevonulása után szökött fel magasra a halálosvégű öngyilkosságok száma, másodszor pedig ugyanennek az évnek végén a nyilasok uralomrajutása után.

Az öngyilkosságok számának alakulása a budapesti lakosok körében a második világháború előtt és a felszabadulás után

	1938.	1944.	1945.	1946.
I. negyedév	111	130	222	43
II. «	139	489	128	63
III. «	104	148	117	.
IV. «	96	496	161	.
Összesen	450	1.263	628	.

Még 1945. első negyedében is kétszer annyi öngyilkosság fordult elő, mint 1938-ban, de 1946 elején már sokkal kevesebb öngyilkosságot követtek el Budapesten, mint amennyi a békeévekben fordult elő. Külön lélektani vizsgálatot igényelne az okok kiderítése, hogy az átélt borzalmak mennyiben tették ellenállóbbá a budapestieket az élet kisebb tehertételeivel szemben és mennyiben jut kifejezésre a jobb jövőbe vetett reménység.

A gyilkosságok elharapódzása.

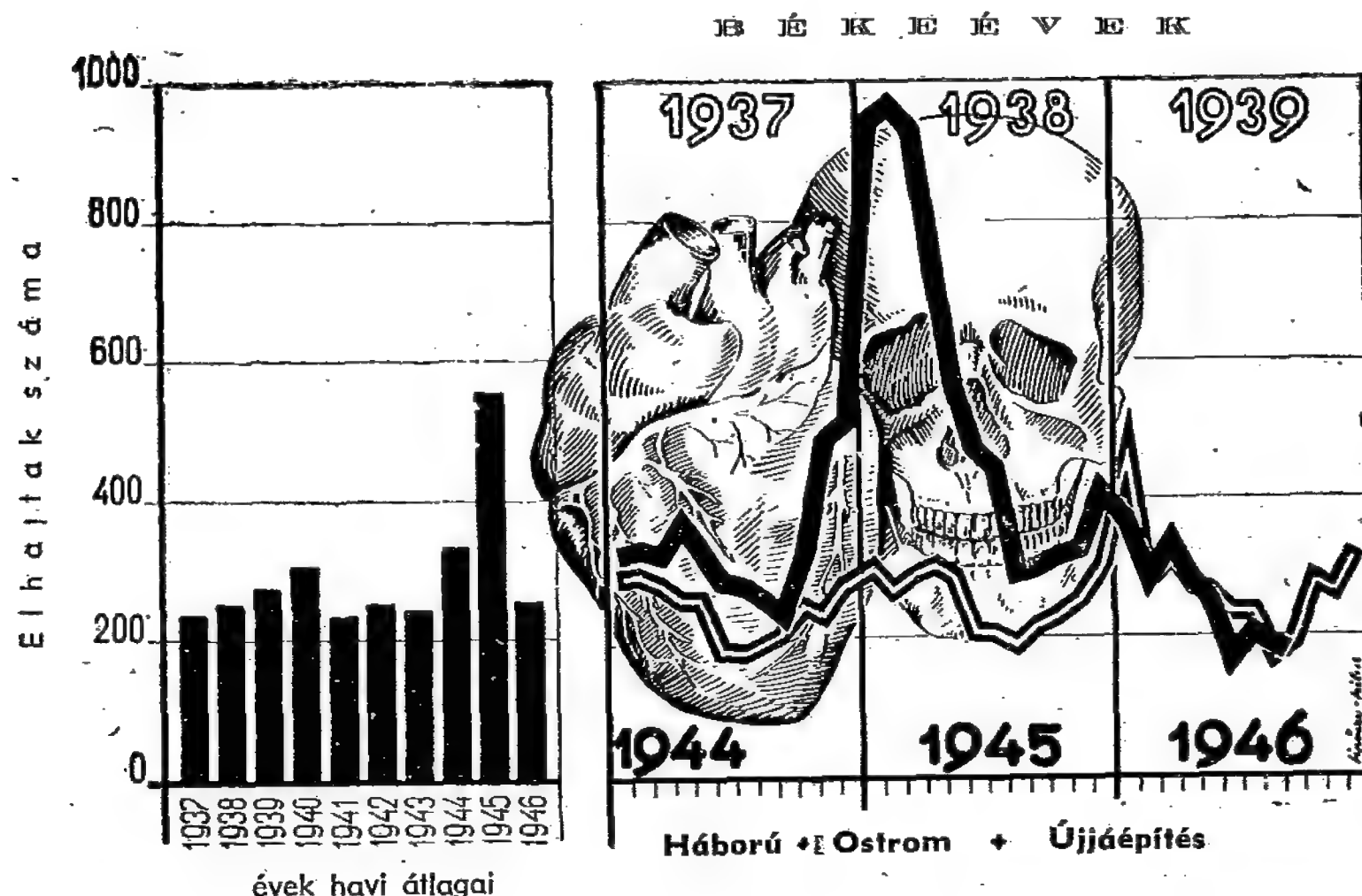
A gyilkosságok száma a háború demoralizáló hatása következtében szintén rendkívül nagy mértékben megnövekedett. 1938-ban 57 gyilkosságot követtek el Budapesten,

az 1945 folyamán 314, 1946 januárjától szeptemberéig 162 gyilkosság fordult elő a városban.

A háború hatása a szívbetegségekre.

A háborús események megnövelték a szívbetegségekből elhaltak számát. Egyrészt a bombázásokkal és az ostrommal járó félelemnek és ijedtségnek, másrészt a cukorfogyasztás hiányának tulajdonítható a szívbetegségben történt halálozások számának emelkedése.

SZÍVBETEGSÉGBEN ELHALTAK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első 3/4 év adatai alapján.

Már 1944-ben, a bombázások után tapasztalni lehetett a szívbetegségekből elhaltak számának emelkedését, de 1945-ben több mint kétszer annyian haltak meg szívbetegségekből Budapesten (6692), mint a békeévekben (átlag 3000). 1946-ban az adatok e tekintetben a helyzet javulását mutatják, úgyhogy csaknem elértük a békebeli színvonalat.

A népbetegségek elterjedése.

A háború nyomában járó nyomor, éhség és lakásínség éreztette hatását a *tuberkulózis elterjedése* és a *tbc* halandóság növekedése tekintetében is. Pedig ennek javítása terén háború

előtt igen figyelemreméltó eredményeket sikerült elérni. 1920-ban ezer lakosra 4.48 gümőkórhalálozás esett; 1930-ban 2.91, 1940-ben 1.68 ezrelék volt a gümőkórhalálozási arányszám, mely 1945-ben ismét 2.99 ezrelékre emelkedett. 1946-ban a gümőkórhalálozási arányszám fokozatos javulást mutat és a III. évnegyedben kedvezőbb volt, mint az utolsó békeévekben.

1946	I. negyedév	...	2.56
	II.	«	... 2.62
	III.	«	... 1.52

A tüdőbetegek számára vonatkozólag pontos adataink nincsenek, mert a betegek igen nagyrésznél a baj lappangó stádiumban van. A nyílt akkut esetek bejelentésre kötelezettek. 1945-ben 1463 új nyílt tbc-s esetet jelentettek be. 1946-ban a bejelentések száma a következőképpen alakult:

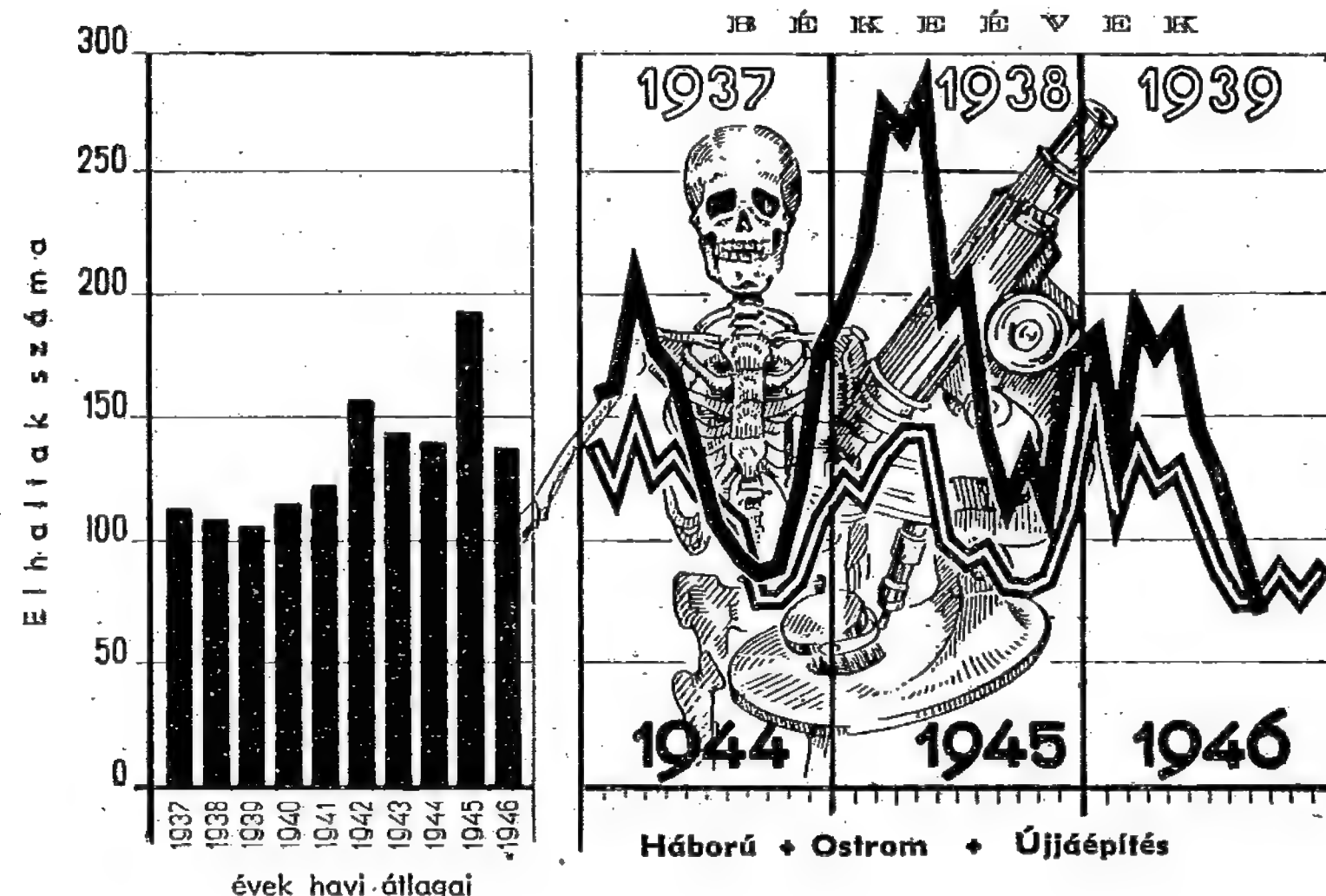
I. negyedév	477	
II.	«	651
III.	«	542

A *tüdőbeteggondozó intézetek* forgalmának alakulása és a megvizsgáltak közül gümőkórosnak találtak számaránya bizonyos fokig következtetni enged a betegség terjedésére vagy visszaszorulására. Budapesten 10 községi tüdőbeteggondozó intézet áll a lakosság rendelkezésére orvosi tanáccsal és gyógyítással. Alighogy az ostrom után a tüdőbeteggondozó intézetek megkezdték működésüket, a jelentkező új és régi betegek száma rohamosan emelkedett és már 1945 őszén meghaladta a békebeli forgalmat. A téli hónapokban mutatkozó átmeneti csökkenés után 1946 tavaszán tovább emelkedett a jelentkező betegek száma.

A székesfővárosi tüdőbeteggondozó intézetek forgalma. — 1946.

	Önként jelentkezett	Szűrő- vizsgálat	Házasságkötés előtti vizsgálat
Január	2.652	1.943	630
Február	2.795	3.051	646
Március	3.518	6.276	746
Április	4.413	7.176	820
Május	6.130	9.421	896
Június	5.661	7.018	545
Július	4.484	5.299	612
Augusztus	7.299	3.632	610
Szeptember	14.137	10.069	643

GÜMŐKÓRBAN ELHALTAK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

* Becslés az 1946. évre az első ¾ év adatai alapján.

Az önként jelentkezőkön kívül a tanerőket, továbbá a tanulókat az intézetek szűrővizsgálat alá vetik és a betegek megfelelő elkülönítéséről és tanácsal való ellátásáról gondoskodnak. Ugyancsak túlnyomó részben az intézeteknél történik a házasságkötés előtti orvosi vizsgálatnak az esetleges tuberkulózis megállapítására vonatkozó része.

Az alábbi táblázat arról nyújt tájékoztatást, hogy az új jelentkezők, régi betegek és szűrővizsgálatosak, valamint a házasságkötés előtti kötelező vizsgálatra jelentkezők közül mennyi bizonyult gümősnek.

A székesfővárosi tüdőbeteggondozó intézetekben megvizsgált személyek közül gümős volt 1946. évi január–szeptember hónapokban.

Önként jelentkezők.	Összesen	Ebből gümős abszolút számban	százalékban
Új beteg	18.940	2.276	12.0%
Régi beteg	32.149		
Szűrővizsgálatos.			
Tanszemélyzet	4.763	147	3.1%
Tanuló	19.456	1.611	8.3%
Családtag és egyéb	29.666	2.889	9.7%
Házasságkötés előtti vizsgálat	6.148	178	2.9%

Szomorú jelenség, hogy 1946 első három negyedében megvizsgált 19.456 tanulónak 8.3%-a gümőkórosnak bizonyult.

A háború színterévé vált Budapesten szomorú jelenség a másik népbetegség, a *nemibetegségek elterjedése*. A betegek számára vonatkozólag pontos adatok nincsenek, mert betegségét sok ember titokban tartja. Elterjedéséről azonban következtetni lehet a nemibeteggondozó intézetek forgalmának alakulásából. Budapesten 10 nemibeteggondozó intézet működik. Az intézetek forgalma a felszabadulás előtt havonta alig ezer beteg vizsgálatára terjedt, 1945 elején már erősen megindult a jelentkező betegek számának emelkedése és az év harmadik negyedében már a havi 8 ezret is megközelítette. A vizsgálatra jelentkező betegek száma 1946 elején további nagyarányú emelkedést mutat.

A székesfővárosi nemibeteggondozó intézetek forgalma. — 1946.

	Önként jelentkezett	Hatósági orvosi beutalás	Házasságkötés előtti vizsgálat
Január	7.341	143	634
Február	8.005	142	667
Március	9.382	180	726
Április	10.275	143	807
Május	12.107	165	859
Június	10.645	87	521
Július	12.048	112	584
Augusztus	11.356	85	519
Szeptember	12.458	264	591

Az önként jelentkezett betegek mellett kisebb számban vannak hatósági orvos által beutaltak. Ugyancsak az intézetek forgalmához tartozik a házasságkötés előtti kötelező orvosi vizsgálatra jelentkezők nemibetegség szempontjából való megvizsgálása. Sajnos, a hadak átvonulása következtében különösen a beteg nők száma emelkedett. Az 1946 első felében megvizsgált 55.755 beteg közül például 26.186 (46.9%) lueses és 6539 (11.7%) gonorrhéas volt.

A székesfővárosi nemibeteggondozó intézetekben megvizsgáltak közül beteg volt 1946 január–szeptemberig.

Új jelentkező:	Megvizsgáltak összesen	Ebből beteg volt abszolút számban	százalék- ban
férfi	10.479		
nő	11.336		
Összesen	21.815	18.319	84.0

Régi beteg :	Megvizsgáltak összesen	Ebből beteg volt abszolút számban	százalék- ban
férfi	31.514	.	.
nő	40.288	.	.
Összesen	71.802	71.518	99.6

Házasságelőtti orvosi vizsgálat :

férfi	2.923	102	3.5
nő	2.985	140	4.7
Összesen	5.908	242	4.1

A járványveszély leküzdése.

Az ostrom alól való felszabadulás után az a veszély fenyegette a fővárost, hogy az esetleg fellépő járványok még több áldozatot fognak szedni a lakosság soraiból, mint a háborús cselekmények. Az ostrom alatt a halottakat csak ideiglenesen parkokban üres telkeken, udvarokon lehetett elhantolni, a romok alatt pedig igen sok hulla hevert. A fuvar-eszközök hiánya miatt a szemetet kapualjakban és udvarokon gyűjtötték össze, illetve a köztereken, utcákon, telkeken halmozták fel nagy mennyiségben. Hónapok nehéz munkájába került a felszabadulás után a szemet elszállítása. A felgyülemlett szemet 1945 nyarán olyan légyinváziót okozott Budapesten, amelyre még példa nem volt. Általánosan kötelező védőoltások alkalmazásával sikerült a lakosságot a várható járványoktól megkímélni, úgyhogy az nagyobb mértéket nem ölthetett. A rendkívüli nehézségek ellenére 1945 tavaszán 10—60 éves korig több mint 250.000 embert oltottak be hastífusz ellen. Az Augusztá-telepen, — melynek lakói kivonták magukat a védőoltás alól — valóban helyi hastífuszi járvány tört ki, amit utólag a hatósági oltások kikényszerítésével megszüntettek. A kötelező védőoltást Budapest közegészségügyi szervei 1946 elején megismételték. Ez alkalommal már csak a 20—40 éves korúak estek védőoltás alá. Az eredmény a járvány majdnem teljes kiküszöbölése volt.

A fertőző megbetegedések alakulása a budapesti lakosság körében.

1929—38. évek átlagában	Kiütéses tífusz	Has- tífusz	Vérhas	Kanyaró	Vörheny	Diftéria	Szamár- hurut	Bárány- himlő
			m e g b e t e g e d é s e k					
I. negyedév	49	48	1.991	768	554	252	910	
II. "	71	64	2.068	693	430	293	476	
III. "	294	316	361	454	349	235	99	
IV. "	174	125	789	1.040	651	170	971	
Összesen	588	553	5.209	2.955	1.984	950	2.456	

1945. év átlagában	Kiütéses tífusz	Has- tífusz	Vérhas	Kanyaró	Vörheny	Diftéria	Szamár- hurut	Bárány- himlő
			m e g b e t e g e d é s e k					
I. negyedév	92	198	154	29	85	82	19	13
II. "	638	314	409	57	104	187	68	48
III. "	22	791	319	10	231	286	138	39
IV. "	6	247	98	18	217	355	168	311
Összesen	758	1.550	980	114	637	910	393	411

1946.

I. negyedév	31	66	36	16	134	381	215	183
II. "	1	72	62	128	285	328	231	280
III. "	—	152	147	89	483	402	144	183

A kiütéses tífuszi járvány, mely 1945 tavaszán az ostrom lezajlása után lépett fel, 1946 második negyedében teljesen megszűnt. A hastífuszból történt megbetegedések látszólag nagyobb száma 1945-ben az Augusztá-telepi közegészségügyi szabotázsnak tulajdonítható. 1946-ban már kevesebb hastífusz-megbetegedés fordult elő, mint békeévekben. A vérhasjárvány tekintetében ugyan 1945-ben csaknem kétszer annyi megbetegedés fordult elő, mint békeévekben, mégsem beszélhetünk nagyobb veszedelemtől. 1946 elején pedig sokkal kevesebb vérhasmegbetegedés fordult elő, mint a békeévekben.

Feltűnő, hogy a fertőző gyermekbetegségeken a felszabadulás után sokkal kevesebb megbetegedés történt, mint a békeévek átlagában. 1946-ban némi emelkedés mutatkozott az 1945. évi megbetegedések számával szemben, az eredmények azonban mégis jóval kedvezőbbek, mint a háború előtt. Ebben a kisebb gyermeklétszám (vidékre helyezések), az iskolai szünetek és a kevésbé súlyos betegségeknél (pl. kanyaró, bárányhimlő) a bejelentés hiányossága is szerepet játszhat.

Az ostrom alatt a megbetegedettek közül kétségtelenül sokkal többen haltak meg megfelelő ápolás és gyógykezelés hiányában, mint normális körülmények között a békeévekben. 1946 első három negyedében a 100 megbetegedésre eső halálozási arányszám általában kedvező, csupán a vérhasnál és a diftériánál volt a normálisnál magasabb.

Orvoslétszám.

Budapesten 1943-ban 4644 orvos működött. 1946-ban 2906 orvos szerepelt a nyilvántartásban.

Az orvoslétszámon belül a szakorvosok száma 1942-ben az Orvosi Kamara, 1946-ban a Tisztifőorvosi Hivatal nyilvántartása szerint a következőképpen alakult :

A budapesti szakorvosok száma.

	A Budapesti Orvosi Kamara 1942. évi kimutatása szerint	A Tisztifőorvosi Hivatal 1946. évi kimutatása szerint
Belgyógyász	855	504
T. B. C.	99	67
Sebész	456	236
Ideg	136	105
Elme	102	59
Gyermekek	331	229
Szülész-nőgyógyász	426	263
Húgy-ivarszervi	182	110
Orr-torok-gége, fül	246	177
Szem	87	62
Bőr-nemi	245	143
Kozmetika	143	87
Testgyógyászati	50	24
Fog	688	405
Sugaras eljárások (Röntgen)	132	73
Kóronctan-kórszövettani	7	4
Kórszövettan-kórvegytani	91	45
Orvosi laboratóriumi munkálatok	20	20
Természetes gyógy módokban	75	40

A szakorvosok számában igen jelentékeny csökkenés mutatkozik.

A kórházak állapota.

A budapesti kórházak és gyógyintézetek a légibombázások és a város ostroma miatt igen nagy károkat szenvedtek. Számos kórházépületet súlyos bombatalálat ért, egyesek kiégtek, mások belövéseket kaptak. A községi kórházak közül a Szent László-járványkórház nagyobb része bombatalálatoktól elpusztult. A Szent Rókus központi kórház 12 légibombától és 129 belövéstől teljesen hasznavehetetlenné vált. A Szent János-kórház a harcok színhelyén többször cserélt gazdát, felvételi épülete kiégett és rombadólt; urológiai sebészeti osztálya is annyira megrongálódott, hogy helyreállítása évekig nem várható. Erősen megrongálódott a Szent Margit-kórház és az Eötvös Lóránt rádium- és röntgenintézet épülete is. Több klinika, állami és magánkórház ugyancsak súlyos sérüléseket szenvedett.

Az épülethelyreállítási munkák kisebb részét már elvégezték, de a legtöbb újjáépítési és helyreállítási munka még elvégzésre vár. A súlyosan sérült Szent Rókus központi kórházat még az 1945. év folyamán teljesen újjáépítették. A legnagyobb ágylétszámmal és betegforgalommal rendelkező köz-

ségi kórházak tetőzetét 1946 őszéig 60%-ig helyreállították. A végleges helyreállításához azonban csupán ebben a kórházcsoportban még 300.000 tetőcserép és 700.000 műpala szükséges.

Az óriási üvegkár miatt 1945-ben az ablakok legnagyobb része hiányzott. A legszükségesebb helyreállításoknál a meglevő és felhasználható készletek csekélyisége miatt az ablaknyílásokat ideiglenesen papírral, préselt falemezekkel, részben befalazással zárták el. A végleges üvegezés csak 1946 második felében, a honi gyárak üzembehelyezésével kezdődhetett meg. Csupán a községi kórházak teljes beüvegezéséhez még mindig több, mint 40.000 m² ablaküvegre és mintegy 10.000 m² át nem látszó vastagabb (katedrál) üvegre volna szükség. Az ablakok beüvegezése legtöbb kórháznál 1946 őszéig egyszeresen elkészült, de a kettős ablakok hiánya miatt a helyiségek fűtése nagy hővesztéssel jár.

Még nagyobb károk estek a kórházak felszerelésében. Számos kórház felszerelését a németek vagy nyilasok nyugatra szállították, más kórházak felszerelését az ostrom idejére vidéken helyezték el. Ez utóbbiak anyaga legtöbb helyen veszendőbe ment. A községi kórházak 5 különböző vidéki helységben elhelyezett felszereléséből mindössze 2 helységből lehetett a felszerelést visszahozni.

A kórházi felszerelésben esett óriási károk egyelőre pótolhatatlanok. A betegágyak számát ugyan sikerült közel másfél év alatt 60–80%-ig pótolni, illetve újból használhatóvá tenni, de a műszerek, fehérneműek és gyógyszerek pótlása pénz- és anyaghiány miatt egyelőre lehetetlen.

Az állami klinikákon 1938-ban 1901 ágy volt befektethető; 1946 október 1-ig 1226 ágyat hoztak ismét használható állapotba. A községi kórházak ágylétszáma 1938-ban 6868 darabból állott, 1945-ben és 1946-ban ágylétszámuk a következő javulást mutatja:

1945 március	1.502
1945 szeptember	5.230
1946 szeptember	5.687

További ágyszaporulat mindaddig nem várható, amíg a székesfőváros nagyobb kölcsönből származó pénzsegítséghez nem jut, mert a hiányzó ágyhelyek teljes újjáépítést igényelnek.

Az összes budapesti gyógyintézeteknél a békebeli 18.957 ágygal szemben 1946 őszén már újból közel 14.000 betegágy állott rendelkezésre.

A kórházi felszerelésben szenvedett veszteségekre jellemzők az állami klinikák idevonatkozó adatai. 1938-ban 126.355 darab műszer állott a klinikák rendelkezésére 3·3 millió aranypengő értékben, 1946-ban a műszerek száma csak 53.747 darabból állott 1·2 millió aranypengő értékben. A klinikai ágy- és ruhaneműekben szenvedett veszteségekre mutat a rendelkezésre álló állománydarabok száma:

Ágy- és ruhanemű	1938.	1946.
Ágylepedő ...	22.000 darab	7.000 darab
Műtőlepedő ..	7.200 «	2.000 «
Párnahuzat ..	18.000 «	6.000 «
Dunnahuzat ..	7.800 «	2.600 «
Női ing	4.800 «	1.500 «
Férfi ing	3.200 «	1.000 «
Férfi alsó	2.500 «	800 «
Pokróc	3.300 «	800 «

A megmaradt fenti állomány igen rossz, szakadozott állapotban van és szükség volna annak sürgős pótlására.

A községi kórházakban szintén igen nagy a műszer- és fehérneműhiány, annál is inkább, mert a meglévő készletek a fokozott használat miatt gyorsan mennek tönkre. Így például a műtők mindegyikében a régebbi 80—120 lepedő helyett legfeljebb 20 lepedő van. A betegágyakra váltás-fehérnemű nincsen. A kórházak ezért a betegeket saját fehérneműik használatára voltak kénytelenek kötelezni s csak a teljesen szegénysorsú, fehérneművel nem rendelkező betegek részére biztosítottak a lerongyolódott fehérneműikből. Számottevő segítséget jelentett az írektől a budapesti kórházak részére érkezett 300 takaró.

A gyógyszerekben mutatkozó hiány szintén igen nagy. Az állami klinikák gyógyszerkészletét sikerült ugyan a németek és nyilasok elől megmenteni és ezekből a készletekből biztosították a felszabadulás után egyideig a legnagyobb takarékoság mellett a szükségleteket, de a készletek kimerülésével gyógyszerekben mind nehezebb a helyzet. A német gyárak készítményeinek kiesésével csak az USA-val és Angliával való kereskedelem fokozott felvétele mellett lehet javulást remélni. Ilyen körülmények között óriási jótétemények voltak az UNRRA, svéd, svájci stb. gyógyszeradományok. A községi kórházaknál és a többi állami és magánkórházaknál hasonlóan súlyos a helyzet a gyógyszerellátás terén. A hazai gyárak ugyan a pénz stabilizálódása után fokozódó mértékben kínálják készítményeiket, de a rendelkezésre álló hitelkeretek oly

csékélyek, hogy azokból a szükséges gyógyszermennyiségeket beszerezni nem lehet. Sajnos, nem kaphatók a kórházi gyógyszerellátáshoz és laboratóriumoknak a legszükségesebb alapanyagok, mint pl. amidopirin, phenylaethylbarbitursav, novocain, vegytiszta konyhasó, phenolphthalein, bismuthos antiluetikumok, ichthyd, trichloreccetsav, aceton. *Katasztrofális hiány mutatkozik organotherápiás készítményekben*, mint-hogy a magyar gyárak állati mirigyek hiányában (csökkent állatállomány) azokat a szükségletnek megfelelő mennyiségben előállítani nem tudják. A külföldről érkezett adományok kétségtelenül segítettek a kórházi gyógyszerellátás nyomorúságán, de az adományok mennyisége a kórházak rendes gyógyszerellátására nem elegendő.

A kórházak betegforgalma a fennforgó nehézségek és hiányok dacára, erőteljesen megindult. Erre vallanak a budapesti állami klinikák és a községi kórházak rendelkezésre álló betegforgalmi adatai.

Betegforgalom a budapesti Pázmány Péter tudományegyetem klinikáin.

	Felvétel	Fogyaték Elbocsátás	Halálozás	Beteglétszám a negyedév végén	Ápolási napok száma
1946 I. negyedév	3.858	3.300	224	839	62.716
II. «	5.533	5.306	217	849	88.996
III. «	5.537	5.246	222	868	82.417

Az 1938—39. esztendőben 416.060, 1945-ben 298.954 volt a klinikákon az ápolási napok száma. 1946 januárjától szeptemberig 234.129 ápolási nap telt el.

A községi kórházak fejlődő betegforgalmát az alábbi adatok mutatják.

Betegforgalom a községi kórházakban.

	Felvétel	F o g y a t é k Halálozás	Elbocsátás	Beteg- létszám a negyedév végén	Ápolási napok száma
1945 I. és II. negyedév	19.112	3.112	16.217	.	.
III. «	21.032	1.842	16.811	.	.
IV. «	15.496	1.682	13.614	.	389.025
Összesen ..	55.640	6.636	46.642	.	.
1946 I. negyedév ..	15.052	1.488	12.290	3.962	367.729
II. «	18.022	1.421	16.147	4.416	417.155
III. «	18.744	1.153	17.174	4.833	402.852

A községi közegészségügy javulását és az általános gyógyászat terjedését mutatja a nyilvános rendelőintézetek forgalma.

A budapesti nyilvános rendelőintézetek forgalma a háború előtt és a felszabadulás után.

A rendelőintézetek megnevezése	1938				1945				1946		
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.	IV.	I.	II.	III.
negyedében ezrekben											
Országos Társadalombiztosító Intézet :											
új beteg	369	328	336	322	41	140	224	217	211	240	252
rendelés	741	753	766	738	117	390	675	690	481	553	594
Magánalkalmazottak Biztosító Intézete :											
új beteg	102	92	98	97	25	109	182	201	99	113	111
rendelés	203	201	177	193					140	158	155
Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap :											
új beteg	33	34	30	35	2	29	40	40	45	67	60
rendelés	41	47	40	54	8	33	46	54	46	53	60
Magyar Államvasutak Kórháza :											
új beteg	75	62	59	54	—	36	53	46	65	70	73
rendelés	73	73	72	70	—	49	87	87	80	91	100
Apponyi-Poliklinika :											
új beteg	8	6	7	6	6	10	8	7	7	8	8
rendelés	21	19	19	18	6	22	16	18	18	21	19
Charité-Poliklinika :											
új beteg	5	5	4	4	—	5	5	3	3	2	2
rendelés	11	10	9	10	—	2	4	5	4	4	4
Ságvári-Poliklinika :											
új beteg	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	8
rendelés	—	—	—	—	—	—	—	—	8	8	10

A dolgozó társadalom nagy tömegeinek egészségügyi szolgálatában álló intézmények rendelőintézeteinek forgalma az ostrom utáni idők átmeneti csökkenése után ismét emelkedőben van. Legnagyobb rendelőintézeteink (Országos Társadalombiztosító Intézet, Magánalkalmazottak Biztosító Intézete) forgalma azonban még mindig lényegesen kisebb, mint 1938-ban, az utolsó békeévben volt. Az Országos Tisztviselői Betegsegélyző Alap, a MÁV-kórház, továbbá a Poliklinika forgalma meghaladta békebeli mértékét.

Közegészségügyi intézmények.

A nagy halandóság és járványveszély leküzdésében tevékeny szerep jutott a székesfőváros különböző közegészségügyi intézményeinek. A Fertőtlenítő Intézet 1946-ban negyedévenként az alábbi számú fertőtlenítést végezte:

A Székesfővárosi Fertőtlenítő Intézet tevékenysége.

		Fertőtlenítések száma			Fertőző betegek szállítása
		összesen	az intézetben	lakásokban	
1946	I. negyedév	1.582	481	1.037	357
	II. «	1.740	570	1.125	373
	III. «	1.495	499	920	696

A Székesfővárosi Közegészségügyi Intézet végzi a fertőző betegségekkel kapcsolatos laboratóriumi vizsgálatokat, a víz- és levegővizsgálatokat, továbbá a tej- és élelmiszer-vizsgálatok jelentékeny részét. A vizsgálatok száma 1946-ban a következőképpen alakult:

A Székesfővárosi Közegészségügyi Intézet tevékenysége.

		Fertőző betegségekkel kapcsolatos vizsgálatok	Víz- és levegővizsgálatok	Tej- és élelmiszer-vizsgálatok
1946	I. negyedév.	27.027	5.121	8.899
	II. «	31.894	5.319	7.630
	III. «	37.529	4.332	6.033

A háború a lakosság idegzetét erősen megviselte s így érthető, hogy az idegbetegek száma sokkal több, mint a háború előtt. A székesfővárosi idegbeteg gondozó intézetekben 1946 szeptemberében 4789 idegbeteget kezeltek.

A székesfőváros üzemei részére külön Üzemi Egészségvizsgáló Intézet áll rendelkezésre. Az intézet tevékenysége 1946. év folyamán rendkívüli módon bővült. Az intézethez tartozó üzemek alkalmazotti létszáma és a megvizsgált betegek száma állandóan emelkedik. A háború után keletkezett demokratikus intézmény növekvő munkáját mutatja, hogy míg 1946 januárjában csak 5564 alkalmazott volt tagja, addig a folyó év szeptemberében már 16.629 főnyi taglétszám mellett 1269 beteget vizsgált meg.

Az 1945. év öröksége.

A tél még be sem köszöntött és 1945 november 12-én már csökkenteni kellett a kenyéralap-fejadagot 20 dekáról 15-re. December közepén a malmok lisztkészlete 9 napra volt elegendő. Burgonyából a tervezett 3 ezer vagon tárolásával szemben december elején csupán 200 vagon állott rendelkezésre. Zsiradék, olaj hatósági ellátásáról 1945-ben nem lehetett beszélni. A húsellátás teljesen megszűnt, a baromfi- és tojásbeszerzés az álmok világába tartozott. Tejet a 3 éven aluli gyermekek és anyák részére lehetett zökkenők árán jegyre kiosztani, napi 2 dl-es mennyiségben. Cukrot november és december hónapokban csupán a 12 éven aluli gyermekek kaptak 15—15 dkg-ot fejenként. Babból 50 dkg-os fejadag kerülhetett kiosztásra a tárolt 70 vagonos készlethől. A főváros tehát súlyos gondokkal küzdött: 1945. év őszén már nem tudta beszerezni saját szervei útján a lakosság téli ellátásához szükségesebb gabonaneműeket, zsírt, olajat, burgonyát stb. Ha ehhez hozzávesszük az egész országra súlyosodó gondot: az elégtelen terméseredményeket, valamint a jóvátételi kötelezettséget, úgy megdöbbenő képét kapjuk annak a helyzetnek, amely Nagy-Budapest lakosságára várt 1945—46. év telén.

Ezt a gazdasági és közellátási helyzetet vettük át örökségként az 1945-ös esztendőből.

Elhangzott decemberben a polgármester emlékezetes szózata, januárban a főváros tiszti főorvosának tragikus jelentése: a lakosság élete katasztrófa előtt áll! A fővárosban rendelkezésre álló élelmiszer nem lesz elegendő! Fehérjét csak rövid ideig képes tartalékából pótolni a szervezet és téli táplálkozásunk hihetetlen szegény az eszenciális molekulákban. Elhangzott a segélykiáltás a statisztika számain keresztül is a külföld felé: mentsétek meg gyermekeinket, adjatok fehérjét! Az UNRRA hatalmas gépezete ontotta az élelmiszerszállítmá-

nyokat az éhező európai országokba. A legyőzöttek sorsát szenvedve fájdalommal láttuk, hogy szomszédunk, Csehszlovákia 1946 januárjáig már 5 millió tonna húskonzervet kapott az UNRRA-tól. A megsegítés sorrendjében — szerény keretek között — mi csak később jöhettünk sorra.

A főváros jelentkezésre szólította fel a vidéket, hogy éhező budapestieket fogadjanak vendégül.

1946 első fele.

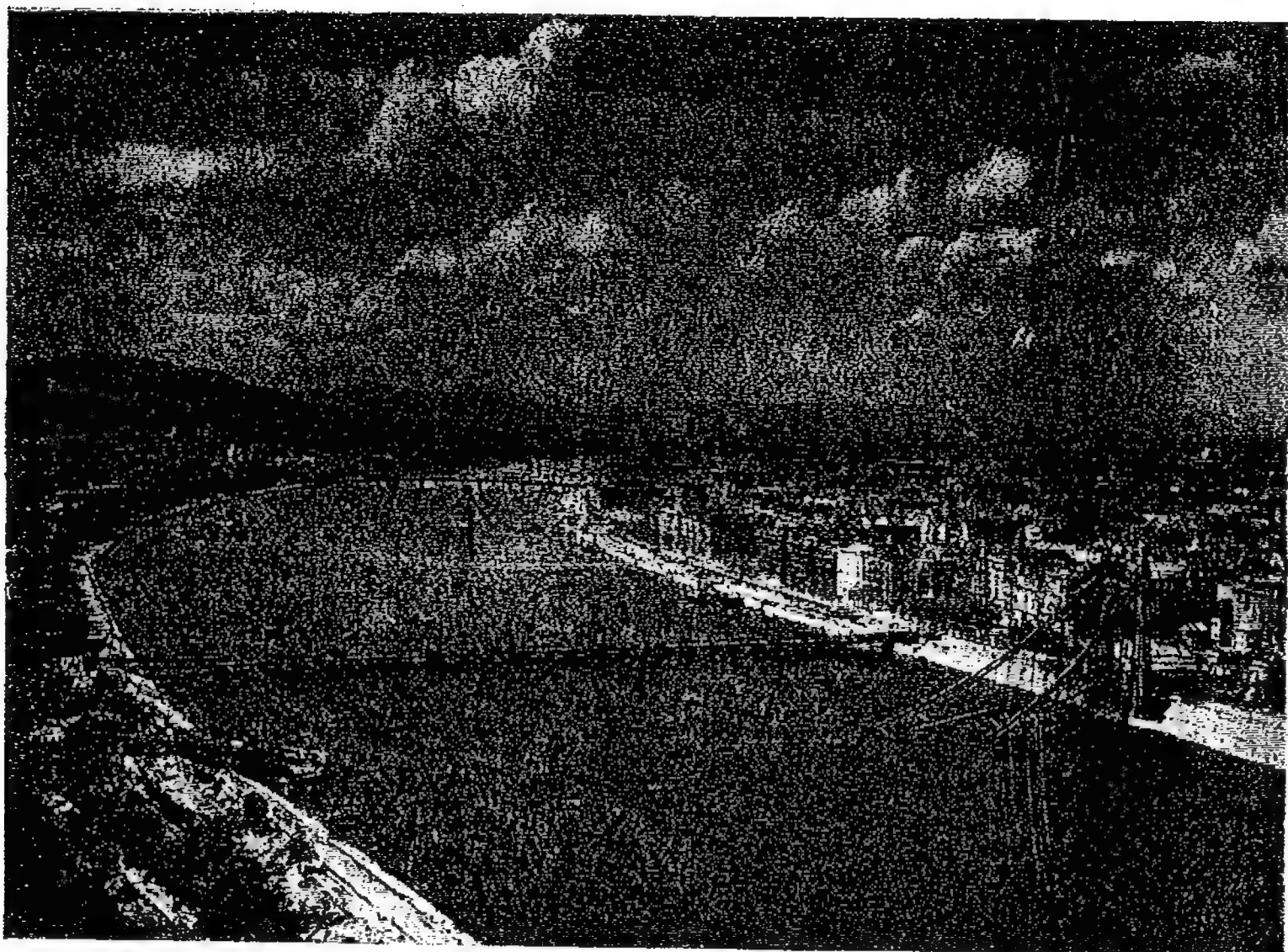
Az új kollektív szerződésekkel a kormány átruházta az élelmiszerbeszerzést részben a munkaadókra, akiket az alkalmazottak természetbeni ellátására kötelezett. Az üzemek, gyárak, termelvényeik egy részét árucseré alapon vidékre vitték élelmiszerért. Textília, szerszámáru, vasanyag, só, gyufa került a mezőgazdaságnak és gabonanemű, tengeri, olajosmagvak jöttek helyébe a fővárosba.

A kormány még az előző évben nagyszabású tervet dolgozott ki a mezőgazdasági termelés fokozására. Az igaerő és traktorok kötelező igénybevétele útján kívánta biztosítani a tavaszi mezőgazdasági munkákat. Ezzel sikerült elérni, hogy a nagy horderejű földreform és kitelepítési akciók révén gyökerében megmozgatott magyarság az ország szántóföldjének 93%-át már művelés alá tudta venni az 1946-os évben.

A városban megindult a kiskertakció. Színes plakátok, előadássorozatok, ingyenes vetőmag- és kézi szerszám-szétosztások segítettek az elszánt lakosságnak. Az esőt nélkülöző tavasz és aszályos nyár, ma már tudjuk, áthúzta a dolgozó családok számítását.

A kormány, hogy a gyorsan fejlődő baromfiállományt növelje, keltetőgépeket kért az UNRRA-tól. A kecske, nyúl, galamb, baromfi iránt megnőtt a kereslet. Vidéken egész községek keredektek fel és országrészeket jártak be, hogy megszerezzék maguknak a malacot, birkát vagy szarvasmarhát.

A világ felé elhangzott segélykiáltásnak már visszhangja támadt. Az amerikai magyarok nagymennyiségű tápszert és orvosságot, 20 tonna tejport küldtek a csecsemőknek. Londonban nagyarányú gyűjtést kezdtek Magyarország megsegítésére. Az UNRRA jelezte, hogy rövidesen elindítja első segélyét 4 millió dollár értékben. Húszezer gyermek kitelepült a fővárosból, hogy a vidék jobb helyzetében vészelje át a kritikus hónapokat. A városban növelni kellett az egytálételes konyhákat. Szerencsére a tél enyhe volt, ami megrövidítette a lakos-

Dunai látkép az elpusztított és megépített hidakkal.

(Hollenzer felv.)

ság szenvedését. A gazdasági élet a magyar vitális erő hatása alatt szinte magától rendeződött: a nép dolgozott, a nép élni akart és mindent elkövetett helyzetének javítására.

Az ipar újraindításának előfeltétele volt a fokozott széntermelés, tehát megindult a szénecsata. Mindent a bányászoknak, hogy a termelést fokozhassák! Felemelték a bányászok zsír- és lisztadagját.

Az inflációs hónapok.

A helyzet a fővárosban a nyár elején hirtelen nagyot romlott. A készletek kifogyóban voltak már vidéken is, másrészt pedig Budapest környéke, sőt távolabbi vidékek is már-már szaturálódtak a városból csereholmiként kivándorolt textiliákkal, bőrneművel. A megszervezett hivatalos batyuzók a kereslet óriási nyomása alatt fantasztikus árakat követelhettek az éhező városi lakosságtól. A nagyvállalatok, üzemek alkalmazottai aránylag tűrhető viszonyok közé kerültek. A kalóriajárandóság sok munkáscsalád életét tette elviselhetőbbé. A lakosság nagy része azonban csupán a hatósági ellátás útján jutott a kenyér-

hez, babhoz, kevés liszthez, a többit a szabadpiacon kellett beszereznie fantasztikus áron. A szovjet hadsereg kétízben is segítséget nyújtott a szenvedő fővárosnak. Még március elején tudottá vált, hogy a vörös hadsereg nem tart igényt gabona-neműekre és helyette tengerit adhatunk át, másodszor júliusban 300 vagon gabonakölsönt nyújtott a szorongatott helyzetben levő Budapestnek.

Június-július hónapokban az infláció mértéke a tetőfokra hágott. A vidék tartózkodott az élelmiszerfelhozataltól és a júliusi áruforgalom messze elmaradt a tényleges felhozatal lehetőségétől. Megbénult a kereskedelem. A csodavárás terminusa augusztus elseje volt. A kormány már előre kilátásba helyezte a közellátás javulását. A zöldségfélék piaci felhozatala, a fokozottabb burgonyaszállítmányok, a baromfifélék piaci kínálata és a korán beköszöntött nyár a legsúlyosabb hónapok keservét enyhítették.

Stabilizáció és közellátás.

A főváros életében augusztus elseje a megváltás időpontját jelentette. A kormány előre megszabott árrendszereket léptetett életbe. Az élelmiszerellátásban javulás állott be: bőséges volt a zöldség-, burgonya- és gyümölcsfelhozatal.

A legsúlyosabb közellátási kérdések nyugvópontra jutottak. A kötelező terménybeszolgáltatás — a mezőgazdaság eme súlyos terhe — az ellátatlan lakosság élelmiszerszükségletének fedezésére szolgáló szerény készletek gyűjtését tette lehetővé. Az aszályos nyár, sajnos, lerontotta ehhez az évhez fűzött reményeinket. Búza-termésünk csak gyengén közepes volt, katasztrófális tengeritermésünk pedig az állattartás és sertés-hízalás terveit veszélyezteti.

A lelkek feszültsége feloldódott. A forint nyugalmi helyzetet teremtett. A kormány tovább dolgozott a stabilizáción. Mezőgazdaságunkat talpra kell állítanunk és kész tervvel fordultunk az UNRRÁ-hoz. Az Egyesült Nemzetek Élelmezési és Mezőgazdasági Világszervezete (F. A. O.) meghívta Koppenhágába Magyarországot is megfigyelői minőségben.

Szeptemberben felemelték a kenyéralapfejadagot 15-ről 20 dekára. A vidék öntötte áruját, a pénzsűke árukínálatot teremtett. Rossz hírek érkeztek a kukoricáról. Termésünk alig több a 14—15 millió q-nál, ami a békebelinek csupán 68%-a, pedig még kenyérpótlásra is szükség lesz. Zsiradékellátásunk nehézségén az UNRRA segített 180 tonna sózottzalonnal.

Közvágóhidak forgalma, húsfogyasztás.

A főváros húsfogyasztását békeidőkben legnagyobbbrészt (90%) a helybeli közvágóhidak állatvágásai fedezték, de ezenkívül vágott állapotban is érkezett hús vidékről. Összes fogyasztásunk 44%-a az Alföld tengerijén hízott mangalicasertés húsa volt, 22%-át az őszi kövérlibák és kacsák pompás húsa adta, 20—30 ezer lőtnyúl érkezett a havas téli időben és kb. 20 ezer métermázsa halat ettünk meg az év folyamán. Az elmúlt évek szomorú képét mutatják Budapest húsfogyasztásának. A háború alatti rablógazdálkodás hatalmas pusztítást vitt véghez. Ahogyan sodródunk az örvény felé, úgy csökkent a hús-eledelünk.

A háború után az állatállomány kímélése céljából elrendelték a *vágási tilalmat*. Csupán lóhúst és vidékről batyúzott baromfit lehetett látni. Az 1946. évben a húsfogyasztás a baromfira korlátozódott, de annak magas árát a lakosságnak csak egy csekély része tudta megfizetni.

Lényegesen megváltozott a kép a stabilizáció hónapjaiban. A takarmányozási nehézségek következtében feloldott állatvágási tilalom a mustaállatok nagyobb tömegét vitte tagló alá. Az 1946. év szeptember havában indult meg szerény keretek között a lakosság *jegyre történő-húsellátása*, november elsejével pedig *szabaddá vált* a szarvasmarha és aprómarha, valamint a füstölt sertéshús forgalma is. De befutottak koraőszön, sőt előbb, mint a békeévekben a vidék pompás hízottlibái is. Az üzletek tele voltak áruval. Megjelentek hosszú évek után a finom henteskészítmények is. A liba- és kacsaszállítmányok, amelyek szeptemberben az összes húsfogyasztásnak majdnem háromnegyed (72,3%) részét tették ki, már csak rövidéletűek lesznek a pesti piacon, a nagy szezon végetér. Szerepét, hogy szeptember hónap nívóját megtarthassuk, majd a téli sertés-vágásoknak kell átvenni. Húsfogyasztásunk nívója az 1946—47. gazdasági évben tehát valószínűleg a szeptemberi alá fog süllyedni. Ebben javulást csak a jövő év végére várhatunk.

Vágóhidon levágott állatok darabszáma január—október hónapokban.

Megnevezés	1938.	1946 összes vágás	ebből a lakosság ellátására szolgált
Szarvasmarha	32.613	15.016	6.342
Borjú	78.981	339	260
Aprómarha	27.967	6.400	3.930
Sertés	538.410	14.427	1.118
Együtt	677.971	36.182	11.650

A nagyobbarányú vágóhídi forgalom tulajdonképpen csak az őszön indult meg.

	Nagymarha	Borjú vágások	Birka darabszáma	Sertés
1946 első félévében ...	3.954	8	979	10.878
július hónapban	793	—	16	1.778
augusztus «	2.362	72	1.332	390
szeptember «	2.568	187	1.329	262
október «	5.339	72	2.744	759

A statisztikai hivatal rendszeresen számításokat végzett *Budapest húsfogyasztásáról*. E számításokhoz a közvágóhidak forgalmi adatain kívül a fogyasztási adóval megrótt élőállat- és hússzállítmányok adóstatistikai kimutatásai szolgáltak alapul.

Ezek szerint a fővárosban húsfogyasztási adóval megrótt élőállat húsmennyisége a következő volt:

Egység	Jan.—Jún.	1946 Július	Augusztus	Szeptember
Élőmarha húsa kg	152.062	20.350	139.860	370.894
Élősertés húsa «	36.161	7.162	109.382	122.007
Birka, bárány db	258	31	59	3.175
Friss hús kg	433.925	72.969	53.785	97.034
Baromfi db	1.219.787	290.403	672.860	811.230
Vad, szárnyas vad «	133.047	4	18	980
Hal kg	194.504	16.476	33.584	26.117

A lakosság húsellátása ezidőszereint a fővárosba került és megadóztatott húsból a *Hús- és Zsiradék-hivatal vágóhídi húskiutalásai útján történik*:

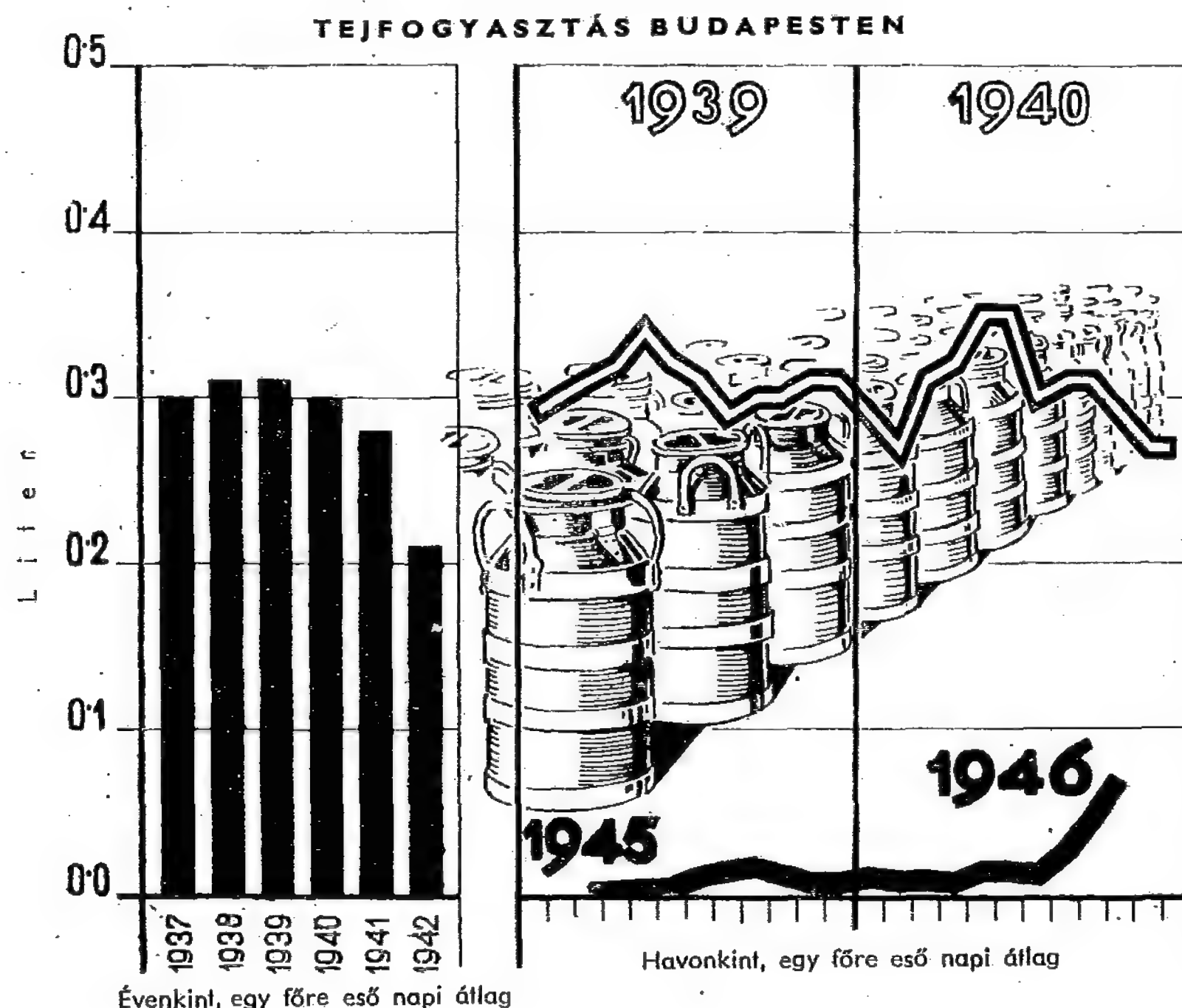
	Marhahús	Birkahús
	kg - b a n	
Szeptember	487.612	15.087
Október	233.310	10.887

Vegyük hozzá a húsfogyasztási adókimutatás alapján Budapesten maradó baromfi, vad és hal hússúlyára átszámított mennyiségét.

Budapest összes húsfogyasztása szeptember hónapban kg.

Marhahús	487.612
Birkahús	15.087
Baromfihús	1.364.729
Vad, szárnyas vad húsa	1.714
Hal	23.590
Együtt	1.892.732

Ez a mennyiség a békeidők húsfogyasztásának 39·5%-át jelenti, feltűnően kimagasló a baromfihús. Siettette a vidéki vágásokat az országban dúló baromfivész, amely már a törzsállományban is súlyos károkat okoz. Idényszerű felhozatala egyébként novemberben már lényegesen visszaesett. Az egy főre eső szeptember havi húsmennyiség 1·82 kg volt,

ami egyébként jól egyezik a háztartási számadások alapján elfogadott húsfogyasztási értékkel. A 30 család húsfogyasztásának átlaga 1·82 kg-ot tett ki szeptember hónapra egy személyre számítva.

Tejfogyasztás.

Az egy főre számított budapesti tejfogyasztás békében napi 3 dl körül mozgott. Ez a mennyiség még félannyit sem tesz ki, mint amennyit a mai orvostudomány kívánatosnak tart.

A háború súlyos csapást mért a magyar állatállományra. Elpusztult a

lóállomány	77%-a
szarvasmarhaállomány	66%-a
sertésállomány	80%-a
juhállomány	89%-a

A megmaradt tehenek száma 1945 őszén 580 ezer volt, a békebeli 907 ezerrel szemben. Az inflációs hónapok patikaszerré drágították a tej néven dugva adott folyadékot és a hatósági ellátás csak a gyermekekre terjedhetett ki. Nyáron át javult átmenetileg a helyzet, azonban a kisült legelők, az aránylag korán beköszöntött esős időszak nagymértékben csökkentették az istállózásra fogott jószág tejhozamát. A tejelőkézség a télen még jobban visszaesik. Nincs tehát reményünk arra, hogy a főváros tejellátásában tartós javulás állhasson be.

A tej vidéki gyűjtése, szállítása és elosztása tekintetében a helyzet múlt év óta lényegesen javult. A felhozatal a két év folyamán, valamint 1938-ban a következő volt:

Budapestre felszállított, ill. forgalomba hozott tej mennyisége hl-ben.

	Forgalomba hozott tej	Felszállított tej ¹⁾
	1938.	1945.
Január—június	612.188	3.203
Július	105.767	3.177
Augusztus	99.590	4.841
Szeptember	98.779	5.151
Október	103.345	3.938
November	101.279	2.310
December	105.604	2.562
Együtt ...	1,226.552	25.182

¹⁾ Ebből a forgalomba hozott tej a helybeli feldolgozás és kezelési hiány miatt kb. 8—10%-kal kevesebb.

A felhozott évi tejmennyiségek az 1938-as fogyasztásnak (1,226.552 hl) 2·1, illetőleg 7·0%-át tette ki.

A fővárosban működő hat nagy tejvállalat vidéki hálózata útján gyűjti be és hozza fel központi üzemébe a vidék tejfeleslegét. A tehéntartó gazdák napi 1—1·5 liter tejet kötelesek átadni a gyűjtőállomásnak, ez az úgynevezett kötött tej szolgált azután a csecsemők, gyermekek és anyák, kórházi betegek minimális tejellátására. A többi tej, amelyet vidékről felhoztak, a szabadforgalomban került eladásra.

A külföldi segélyakciók (UNRRA, Joint, dán, svájci, finn, svéd, amerikai stb.) kondenzált tej- és tejporszállítmányai igen nagy segítséget jelentettek elsősorban a gyermekeknek és öregeknek.

Tojásfogyasztás.

Más években a tavaszi nagy tojástermelés leszorította az árakat s ez fokozta a fogyasztást. Az idei év nem tette lehetővé sem a közellátás, sem a magánosok részére a tojástartárolást, mert hús hiányában egyrészt vidéken fogyott jobban a tojás, másrészt a hűtőházak sem voltak még rendben. Békében, az ősz folyamán, ilyenkor 12—14 ezer métermázsa tojás várt a hűtőházakban kitárolásra. A téli hónapok tojásellátása tehát nagyon aggasztó képet nyújt. Jelenleg a pesti piacokon tojás nincsen. Február-márciusig, vagyis az új szezonig tehát semmi jót nem remélhetünk a húspótló tojásfogyasztás terén.

A burgonya

csak most, az orvostudomány helyes megvilágítása után kapja meg elismerését.

Belgium	202
Lengyelország	202
Hollandia	169
Németország	159
Svédország	115
Finnország	115
Anglia	108

kilogrammos évi fejadagja komoly figyelmeztetést is jelent nekünk, ahol a cereáliák főleg vidéken annyira egyeduralkodók. Termelését a kiskertakciók is felkarolták és ha az aszályos nyár nem húzza keresztül a számításokat, komoly segítséget jelentettek volna a főváros lakosságának.

Augusztus és szeptember hónap folyamán igen számottevő tételeket irányítottak a fővárosba. Burgonyahegyek tornyosultak a csarnokok körül, de az áru csak vontatottan kelt el. A kormány felhívta a lakosság figyelmét a készletbeszerzésre. Élelmiszerkiadásainknak békeidőben kb. 3%-át szoktuk burgonyabeszerzésre fordítani. Az az igen nagyfokú pénzsűke, amelyet a forinttal teremtetek, semmiből sem engedte meg a nagyobb készletek beszerzését. A 30 család télire való eltevésében a paradicsom volt a legnagyobb tétel. Fejenként 6 liter készlettel indulnak a télbe. Élelmiszerkiadásainknak 5·6%-át fordították burgonya vásárlására. Ma, november közepén burgonya a székesfővárosban alig kapható. Felhozatala főleg a Nyírségből van, de szállítását a hideg idők beállta teljesen beszüntetheti. Így tehát a rendelkezésre álló készletekkel kell

majd áthúzni a telet, amíg a vermeteket majd tavaszkor megbontják. A főváros közlelémezési ügyosztálya novemberig 700 vagón burgonya tárolásáról gondoskodott.

Zöldség és főzelékek

csoportjában van összefoglalva minden konyhakerti növény. Évi fogyasztásunkból a rendes termelési és áruforgalmi körülmények között a

káposzta	20·9
sárgarépa	16·4
hagyma	9·8
paradicsom	9·6
zöldpaprika	9·4

százalékkal részesednek. Zöldségfogyasztásunk az év folyamán természetesen nem egyenletes és kiemelkednek az őszi hónapok. Így tehát szeptember hónap folyamán fogyasztásunk még békeidőben is kiemelkedett az év többi hónapja közül. Fokozta még szeptember hónap fogyasztását az is, hogy a súlyos élelmezési gondoktól szabadult város örömmel költött többet a rendelkezésre álló élelmiszerekből. Szeptember hónapjának idényszerűen és az említett oknál fogva is, magas fogyasztását nem lehet az egész évre általánosítani. Az összes zöldség-félékből például egyedül a jó termést nyújtó paradicsom 22·8%-ot tett ki.

Gyümölcs.

A friss, lédús, vitaminokban gazdag hazai gyümölcsök szerepét békében a fővárosi konyhákban a következő számok mutatják be:

Alma	27·4	százalék
Dinnye	22·0	„
Szőlő	12·5	„
Cseresznye	7·5	„
Őszibarack	7·4	„
Szilva	6·7	„
Együtt ...	83·5	százalék

Ez a hat gyümölcs nyújtotta az összesnek több, mint 80%-át. Legtöbbjük azonban nyáron és koraőszön kerül asztalunkra és mire a hó lehull, már csak az alma az, amit fogyasztathatunk. A nyár és tél egyenetlen megoszlását mutatják az 1939—40-es év adatai alapján végzett vizsgálatok.

Ha a nyári idény (május—október) jelzőszáma 100, úgy a téli idény (október—május) ennek a fogyasztásnak csupán 45·6%-át éri el. Az idényen belül is fokozatosan romlik a gyümölcsezellátás képe. Így az a szerencsés szám, amely a főváros 1938. év globális gyümölcsfogyasztását mutatja be egyszemélyre számított havi 7 kg-os átlagban, lényegében egy gazdag nyárból és szinte gyümölcsnélküli téli mélypontból olvadt össze. A családok háztartási könyveiből kitérő, hogy szeptember hónap gyümölcsfogyasztásában

a szőlő	49·4%-kal
a szilva	19·6% «
az alma	15·1% «

vett részt. Ezenkívül alig vettek mást. Kimagaslik a megevett nagymennyiségű szőlő. Mintha a többi idényszerűen bőségben rendelkezésre álló zöldségfélének fokozottabb fogyasztásával pótolni szerettük volna azt, amit annyira nélkülöztünk hónapok óta. Az idény azonban már véget ért és zöldség-gyümölcs-fogyasztásunk visszazuhan a rövid bőség idejéről a szürke téli hónapok szomorú egyhangúságába. Csupán a második világégés törte ketté azokat a nagyszabású terveket, amelyek Magyarországnak, mint Európa gyümölcsöskertjének alapjait fektették volna le.

Zsír, olaj, vaj, margarin.

Zsír-fogyasztásunkból a régi időkben

a disznózsír	67·4
a liba-, kacsazsír	9·9
a vaj	18·3
a margarin, étolaj ...	4·4

százalékot tett ki. A legsúlyosabb ellátási gondot a zsírfélék beszerzése okozta a háziasszonyoknak. A zsír- és olajnélküli főzésnek szomorú gyakorlata alakult ki kényszerűségből az ínséges hónapokban. Az ostrom óta javulást az idejé esztendő liba- és kacsaszállítmányaiból kitermelt zsiradék jelentett.

Községi kenyérgyár, kenyérfogyasztás.

A fokozottabb hatósági ellátás idején a főváros saját üzemével igyekszik biztosítani az élelmiszertermelés és forgalom zavartalan menetét. A Községi kenyérgyár 1945 nyarán kezdte meg újra sütését a polgári lakosság számára. A 48 kemen-

cés Községi kenyérgyár sütőkapacitását a 10 kemencés óbudai üzemmel növelte meg, hogy Budát jobban elláthassa.

E két üzem termelését, valamint a Községi kenyérgyár békeforgalmát az alábbi táblázat mutatja be:

	1938. január—szeptember	1946.
Sütött mennyiség q.....	64.931	143.121

Mostani jelentősége a községi üzemnek tehát nagyobb, a békebeli termelésnek több mint kétszeresét gyártja ma a két kenyérgyár. A pékipar összes termelésének a háború előtt a községi üzem mintegy 6—7%-át tette ki. Augusztusban a budapesti sütőipar összes kenyértermelése 6·8 millió kg volt, amelyből a fővárosi sütőüzem 1·5 millió kg-mal (21·7%) vette ki részét.

Budapest sütőipari termelése nem azonos a főváros kenyérfogyasztásával, mert a főváros területén beválthatók a környező községek és városok (Nagy-Budapest) kenyérszelvényei is, így tehát a helybeli sütőipar termelésének egy része a környék ellátására is szolgálhat.

Budapest összes	1939	1946
gyári jellegű sütőüzemének száma ...	6	7
a kisipari jellegű sütőüzemek « ...	275	274
a pékipari üzemek kemencéinek « ...	1.109	1.323

Budapest mindig nagy kenyérfogyasztó volt. Békében egy személy évente 85 kg kenyeret és 14 kg zsemlyét evett meg.

A városba szakadt vidéki ember magával hozta ezt a szokását és Budapest is aránylag nagy kenyérfogyasztó volt békében. Annál kegyetlenebbül sujtott a háború mindannyiunkat. Az ostrom után csak a legszűkösebb mennyiséget — naponta 20 dkg kenyeret — lehetett zökkenők árán biztosítani a lakosságnak. A búzaliszt pótlására a tengeridara és liszt szolgált. Ez a kenyér sem volt biztosítható és napi 15 dkg-os nehezen emészthető, ragacsos kenyér mellett reménykedtük át a telet. Hatósági ellátásban augusztusban 1·20, szeptemberben 0·90, októberben 0·90, novemberben 0·60 kg lisztet kaptunk.

A szárazfőzelékek

vették át a szűkös hónapokban a vezető szerepet és Budapest soha nem látott mennyiséget fogyasztott belőle. Csúcsfogyasztását az 1945-ös év decemberi adata mutatja be. Tömege már-már az emberi gyomorpróba határát jelentette.

A cukor

békebeli 18 kg-os budapesti fogyasztásával szemben a vidéken 10-50 kg fogyott akkor fejenként. Szoros kapcsolata van a kávé- és teafogyasztással. Külföldön a magyar értékek-nél jóval magasabb fogyasztással találkozunk:

Anglia	45.7
Svédország	43.2
Dánia	35.0
Svájc	34.4
Norvégia	29.0 kg-ot

jeleznek egy főre számítva. A cukrot a répafélék szirupjával próbálták helyettesíteni a szűkös hónapokban. Ma már szerény keretek között hatósági cukorellátásunk van, szerencsére cukor-répatermelésünk jól alakult, a súlyos nyári hónapokban a kül-földi akciók nyújtottak segítséget. Havonta Budapesten 25 dkg-ot kapunk. Vidéken 20 dkg cukor kerül rendszeres kiosztásra.

Mit főz a háziasszony?

Az élelmiszerbeszerzés súlyos gondja mellé társul szegődött az ételkészítés háládatlan szerepe. Éhséget elnyomó nagytömegű leveses, kása-ételeket kellett nap-nap után készíteni. *A múlt év decemberében a statisztikai hivatal 500 leánytanuló kétnapi étrendjén át* bepillantott a családok súlyos küzdelmébe. De álljanak itt a számok. A megvizsgált 537 iskolásleány

reggelire levest, feketekávét vagy teát	393 esetben kapott
tejet, tejeskávét pedig mindössze	34 « «
ebédre egytálételt ettek 537 közül	478-an (89.0%)
húsos ebédet kaptak csupán	26-an (4.9%)

Tojás, tej, túró, sajt, vaj 121 esetben fordult elő kétszer ebéd-vacsora során és húsételt a napi 5 étkezés valamelyikén 45-en ehettek a szerencsések közül. Gyümölcsöt (almát vagy sülttököt) a leányok 14%-a kapott.

A mostani időkre nézve a 30 család szeptember havi háztartási beírókönyveinek menübejegyzései nyújtanak tanulságos képet. Szeptemberben egy-egy család átlag kilenc ebédre evett tésztafélét és ugyancsak kilenc alkalommal látott az asztalán húsételt. A hatósági lisztellátás keretén túl, a szabad-piacon történő beszerzés vagy vidéki lisztküldemények adtak lehetőséget a tésztásételek készítésére. Ma, november közepén, liszt a forgalomban már nem kapható.

Fehérje, kalória, kalcium (Ca).

A különböző időpontokra vonatkozó élelmiszerfogyasztási adatok áttekinthetőbb egybevetését azok fehérje- és kalória-értékén keresztül végezhetjük el.

	Fehérje	Kalória	Kalcium
	egy személyre eső napi mennyisége		
Norma	70—100 g	2.400—3.000 kalória	1.0 g
Budapest:			
1937—39 átlagában .	83.4 «	2.759 «	0.97 «
1946 szeptemberében	64.9 «	1.926 «	0.73 «

A testépítésben fontos szerepet betöltő tej, tejtermékek, hús és tojás, vagyis a csoport animális származású része szenvedte a legnagyobb mérvű zsugorodást.

Az állati eredetű élelmianyagok tömege a havi fogyasztás között táblázata alapján

békében	18.63
1945 decemberben....	0.57
1946 júliusban	0.10
1946 szeptemberben .	2.79 kilogramm

volt. Ezt a borzalmas csökkenést természetesen nem lehetett babbal, tengeri liszttel vagy zöldségfélével pótolni. Táplálkozásunk egyedüli feladata abban az időben az éhség minden módon való csillapítása volt.

Fehérjeellátásunk békében megfelelt a Nemzetek Szövetségének Élelmezési Bizottsága részéről javasolt értékek. A fehérjefogyasztással kapcsolatban az a kíváncsi áll fenn, hogy legalább $\frac{1}{3}$ -a 40%-a magasértékű, komplett, állati fehérje legyen. Ez az arányszám az egyes időpontokban a következő volt:

	Állati fehérje %-os részesedése az összes fehérjéből
Norma szerint .. (min.)	40.0
1937—39 átlagában ...	51.2
1945 decemberében ...	4.7
1946 júliusában	0.7
szeptemberében .	23.4

Ezek a megdöbbentő számok beszédesebbek, mint a fehérje abszolút értékei. A kieső animális fehérjét babbal és tengerivel pótoltuk. Ezek azonban rossz kihasználásúak. Ha például a fehérjét 100-nak vesszük, a húsfehérje 90, a kukorica 50, a bab, borsó kihasználása 25.

Fehérjeforrásaink részesedését az összes fehérjéből a következő számok mutatják be:

Összes fehérje %-os megoszlása főbb élelmianyagok szerint.

	Örlemény	Húsfélék	Tej, tej- termék	Burgonya, zöldség- és főzelékkfélék	Száraz- hüvelyes	Tojás
1937—39. átlag.	35.2	32.3	14.2	8.1	2.1	3.3
1945 december .	44.8	—	3.6	7.4	43.0	1.1
1946 július	52.7	—	—	8.2	37.4	0.7
szeptember	49.1	15.6	6.2	17.3	5.8	1.6

Kalóriamérlegünkben az egyes élelmiszerek következőképpen részesedtek:

Összes kalória %-os megoszlása főbb élelmiszerek szerint.

	Örlemény	Zsiradék	Cukor	Burgonya- és zöldség- félék	Száraz- hüvelyes
1937—39. átlag ...	36.4	20.3	10.0	9.1	0.9
1945 december	55.6	11.2	1.2	10.0	20.7
1946 július	62.1	9.2	—	8.9	17.0
szeptember ..	45.7	15.9	2.8	15.5	2.1

A hatósági ellátás szerepe az élelmiszerfogyasztásban.

Az 1946-os évben megszervezett közellátási apparátus eredménye az, hogy ma már jobb a helyzet, mint egy évvel ezelőtt volt. A következő táblázat mutatja be, hogy mit kaptunk hatósági ellátás keretében egy évvel ezelőtt és ma. Ezidő-szerint hatféle élelmiszert kapunk rendszeresen a közellátás keretén belül.

	Mennyiségi- egység	1945. november hó	1946
Kenyér	kg	4.50	7.50
Liszt	«	—	¹⁾ 0.60
Zsiradék	«	—	0.30
Cukor	«	—	¹⁾ 0.25
Hüvelyes	«	—	0.70
Só	«	—	0.25
Hús	«	—	—
Sajt, vaj, túró ..	«	—	—
Burgonya	«	2. —	—
Tej (0—12 éves).	dl	kb. 6—15	—
Tojás	db	—	—

¹⁾ Ezenfelül az október—novemberi lisztadag egy része helyett fejenként még 15 dkg cukrot osztottak ki.

Élelmiszerszükségletünknek igen nagy részét (a tejet, tejtermékeket, tojást, burgonyát, zöldség- és gyümölcsféléket)

ma a szabadpiacon kell beszereznünk. Természetesen ezek nem állanak mindig rendelkezésre a keresett mennyiségben.

Budapest vásárcsarnokaiban a helyzet november hónap első felében a következő volt:

Állandóan kapható: gyümölcs, némely zöldségféle, vaj, egyéb tejtermék, húsfélék, baromfi és baromfizsiradék;

Nehezen szerezhető be: burgonya, só, tej, hagyma és káposzta (sokszor csak sorbanállás után, kistételben kapható).

Nem kapható: zsír, olaj, cukor, tojás.

A szabadpiacon való árubeszerzésre kényszerült házi-asszony tehát nem kis gondokkal küzd, amikor összeválogatja a főznivalót.

Megállapítható a 30 család szeptember havi háztartási könyveinek fogyasztási adatai alapján az az élelmiszer mennyiség, amelyet a jegyhez kötött élelmiszereken kívül, a szabad-forgalomban kell a családoknak beszerezniök.

Háztartási könyvek alapján kiszámított egy főre eső élelmiszerfogyasztás, egybevetve a közellátás keretében beszerezhető mennyiségekkel 1946 november hónapban.

	Egység	Havi összes fogyasztás	Ebből közellátás útján beszerez- hető
Kenyér	kg	7.83	7.75
Liszt	«	1.95	¹⁾ 0.60
Húsfélék	«	1.82	—
Zsiradék	«	0.95	0.30
Tej	dl	1.20	—
Tejtermék, túró, sajt	kg	0.46	—
Tojás	db	5	—
Burgonya	kg	7.71	—
Zöldség	«	10.53	—
Gyümölcs	«	10.66	—
Só	«	0.45	0.25
Cukor	«	0.38	0.25
Szárazhüvelyes ..	«	0.38	0.70

A közellátás útján kapott élelmiszerek százalékos részesedését a fogyasztásból alább mutatjuk be:

Kenyér	²⁾ 100.0%
Liszt	30.8%
Zsír, olaj	39.5%
Cukor	¹⁾ 85.5%
Szárazhüvelyes	184.2%

¹⁾ Jegyzetet lásd az előző oldalon.

²⁾ A szeptember havi fogyasztás csekély többlete az előző és a következő hónap kenyér-szelvényeinek felhasználásából adódik.

A 30 család kenyerét csupán a közellátás útján szerezte be. Az összes zsír és olaj szabadpiaci részét a libazsír fedezte. Lisztet, burist, árpakását, tengerilisztet vettek a mennyiség 70%-ában. A cukor 15%-át mint »szabad cukrot« az üzletekben szerezték be. A babból kapott mennyiséget szeptemberben nem is vette valamennyi család igénybe, illetőleg már a téli hónapokra tartalékozták.

A hatósági ellátás keretében kapott élelmiszerek napi mennyiségével összesen 33·4 gramm fehérjét és 878 kalóriát kapunk. Ez a napi fogyasztásunknak fehérjében 51·5%-át, kalóriában 45·6%-át teszi ki.

Egy év előtt az élelmiszerjegyek útján 526 kalóriát kaptunk mindössze. Ez a múlt év novemberének élelmiszerfogyasztásában csupán 21·7%-ot jelentett. A télvíz idején magára maradt lakosság csak igen nehezen, sok szenvedés és nélkülözés árán tudta áthúzni a súlyos hónapokat. Ma, egy év elmultával kétségtelen, hogy jóval függetlenebbek vagyunk a szabadpiactól.

A Magyar Nemzeti Népelelmezési Bizottság javaslatot dolgozott ki még 1945 novemberében, amelyben rámutatott arra, hogy a napi átlagban 3000 kalóriát kitevő szükségletet 50%-ban hatósági ellátás útján kellene biztosítani. Így 1500 kalóriát és 47 gr fehérjét kapna minden személy. A szűkös vidéki készletek, az áruszállítás, illetve beszerzés nehézségei miatt a közellátás csupán egy év után tudta nyújtani a fehérje- és kalóriefogyasztásunknak körülbelül a felét. Ennek biztosítása is súlyos gondot okoz.

Élelmiszernagyvásártelep.

Feladata kettős: az élelmiszernagykereskedelemnek egy főpiacra koncentrálása azért, hogy a főváros lakosságát kellő élelmiszermennyiséggel láthassa el, másodszor Budapestnek az ország külkereskedelmi, valamint nyugat-kelet tranzitforgalmába való bekapcsolódása révén a főváros földrajzi, ipari és kereskedelmi potenciálját megfelelően érvényre juttatni.

Összes forgalma békeévekben, pl. 1938-ban 2·5 millió métermázsa volt. Az a vitális erő, amely a gazdasági újjáépítés terén már eddig is sokat hozott helyre, az áruforgalmi adatokon át is kifejezésre jut.

Az alábbi tábla 1938 és 1946 első félévének vasúton felhozott árumentiségét mutatja be:

Élelmiszernagyvásártelep vasúti felhozatala (q)

	1938. január—június	1946.	1946. az 1938. év százalékában
Élőbaromfi	408	11	2·7
Vágottbaromfi	6.473	24	0·4
Tejtermék	6.318	—	—
Tojás	20.124	383	1·9
Gabona, liszt	—	417	—
Burgonya	287.367	132.982	46·3
Zöldség és zöldfőzelék ..	127.873	52.081	40·7
Szárazhüvelyes	200	375	187·5
Gyümölcs	106.276	19.764	18·6
Egyéb	5.579	17.523	314·1
Összesen	560.618	223.560	39·9

A Nagyvásártelep főforgalma idényszerűen a nyárral indul és az ősszel csökken, így az első félév még nem tudja bemutatni az 1946-os év nyári felhozatalát. Tájékoztat ez a tábla arról, hogy 1946 első félévében érkezett vasúti szállítmányokkal a békekapacitás 40%-a jutott a fogyasztóhoz a főpiacon keresztül.

A forgalom első helyén a burgonya áll, az egész nagyvásártelepi felhozatalban való 60%-os részesedésével. Elmaradtak a tavaszi tojás, valamint a január—márciusi hónapok vágottbaromfi tételei is. A Nagyvásártelep összes felhozatala szállítási eszközök szerint 1938-ban így oszlott meg:

vasúton	52·5%	autón	13·4%
hajón	2·3%	kocsin	31·8%
gyalogos szállítmány 0·0%-a érkezett az árunak.			

Az ostrom után természetesen megváltozott a helyzet: a széthullott kereskedelmi erőszálak, a vidéken elpusztult élelmiszerek, valamint a szállítási eszközökben bekövetkezett veszteség új helyzetet teremtettek az áru felhozatalban. Az 1945. és 1946-os évek felhozatalát szállítási eszközök száma szerint részletezve, a következő táblázat mutatja be:

	Vasúti és hajó- rakományok vagonokban	Teherautók száma	Kocsik száma
1945 I. félév	470	31	4.336
július	1.768	104	4.925
augusztus	2.561	132	6.795
szeptember ...	2.729	133	2.070
október	3.918	132	1.318
november	1.284	87	627
december	403	14	143
1946 I. félév	2.935	1.454	4.330
július	1.934	416	1.863
augusztus	4.137	933	3.416
szeptember ...	3.155	966	1.151
október	1.504	396	741

A vasúti felhozatala ez év augusztus havában, a stabilizáció hónapjában messze kimagaslik a többi hónapok közül. Az első 10 hónap forgalmában pedig 2219 vagonnal lépi túl a múlt év hasonló időszakának forgalmát. Még nagyobb a géperező forgalom emelkedése: 500 autó futott be a múlt év őszéig a főpiacra, ez évben október végéig több mint 4000 autó hozott árut a vásártelepre.

A kocsiforgalom 1945-ben természetesen nagyobb volt az ideinél, hiszen *elsősorban a környék sietett a sok szenvedést átélt város segítségére.* Ebből is kitűnik a környék szerepének a távolabbi vidékkel szemben való egészen különleges helyzete.

A békeidők forgalmával történő összehasonlítás esetében figyelembe kell venni, hogy a forgalom egy része a háború előtt más pályaudvarokon bonyolódott le. Forgalmát jelenleg a közellátás szállítmányai is növelik, míg a főpiacon működött 450 nagykereskedő üzleti forgalma messze van a békebeli méretektől.

A legutolsó hónapok forgalmára nézve bemutatatható a Budapestre vasúton kocsirakományként érkezett élelmiszerek mennyisége és ílymódon a stabilizáció hónapjának forgalmáról is tájékoztatót nyújthatunk, másrészt az Élelmiszernagyvásártelep szerepét is érzékeltethetjük.

Vasúti vagonrakományként érkezett élelmiszerek mennyisége métermázsában.

	Budapest területére összesen		Élelmiszernagyvásártelep állomásra	
	szept.	okt.	szept.	okt.
Élő állatok	27.731	34.209	—	—
Élő- és vágottbaromfi...	820	567	158	100
Hús	—	—	—	—
Zsiradék	1.981	2.778	—	—
Étolaj	—	321	—	—
Tej	55	621	—	—
Tejtermékek	158	171	—	—
Tojás	—	—	—	—
Gabonaneműek	183.733	270.999	821	—
Őrlemények	14.717	27.262	158	—
Burgonya	248.743	123.017	214.157	79.146
Zöldség- és főzelékfélék	40.906	67.704	36.237	46.279
Szárazhüvelyes	14.758	9.276	404	100
Gyümölcs	49.965	32.450	43.169	24.371
Bor, must, pálinka	4.206	3.987	—	—
Fűszerfélék	127	149	—	—
Só	22.389	16.221	935	—
Egyéb élelmiszerek	18.568	28.263	—	78
Olajos és egyéb magvak	6.102	18.912	169	—
Összesen	634.959	636.907	296.208	150.074

Vasúti kocsirakományként több mint hatszázezer métermázsa élelmiszer érkezett Budapestre. Ebből a nagyvásártelep 46,7, illetve 23,6%-kal részesedett. Az október havi visszaesés a gyümölcsfelhozatal szezonzerű csökkenését szemlélteti. A burgonyával együtt az Élelmiszernagyvásártelepen át bonyolódik le ebből a főváros vasúti vagonáruforgalmának 70—80%-a.

A vasúti kocsirakományokon kívül a darabonként érkezett szállítmányokra nézve tájékoztatásul közölhetjük, hogy Budapest összes vasúti felhozatalából ez év január-május hónapjában darabárúként érkezett a:

zsír és olaj	90,8 százaléka	zöldség- és	
őrlemény	82,2 „	főzelékfélék	64,9 százaléka
tej és tejtermék .	80,0 „	burgonya	22,6 „
szárazhüvelyes ...	47,6 „	gabona	16,5 „

Községi Élelmiszerárúszító Üzem.

Szállítója a főváros összes intézményeinek, akciókonyháinak és fontos szerepet tölt be üzlethálózata révén a lakosság élelmiszerellátásában. *Budán 22, Pesten 61 üzlet áll a vevők rendelkezésére.*

Békebeli forgalma 1938-ban 172.000 métermázsa volt. Ebből húsfélék 34,3%-kal, a burgonya, zöldségfélék 21,7%-kal vettek részt. Húskészítményei, de különösen a kolbászárú, keresett cikk volt békében.

Az ostrom után a Községi Élelmiszerárúszító Üzem nagy szervezetét a vidéki élelmiszerkészlet felkutatása, illetőleg felszállítása révén a nélkülözés leküzdésének szolgálatába állította. Vidéki kirendeltségei és árúgyűjtő állomásai útján gyűjtötte össze a vidék még fellelhető készleteit és szállította az éhező Budapestnek.

Budapesti telephelyén, áruraktáraiban tárol nagymennyiségű élelmiszert a téli szükséglet fedezésére.

A következő táblázat az üzem főbb áruforgalmi adatait mutatja be az év néhány hónapjára vonatkozólag.

	1946.			
	Január	Május	Augusztus	Szeptember
	métermázsa			
Az üzem összes forgalma	18.188	42.979	33.108	25.919
Ebből üzletekben eladott áru ...	7.047	10.216	24.833	14.971
Az összes forgalom %-ában ...	38,7	23,8	75,0	57,8
Az üzletekben jegyek alapján eladott áru	3.597	3.077	.	.
Az üzletek forgalmának %-ában	51,0	30,1	.	.

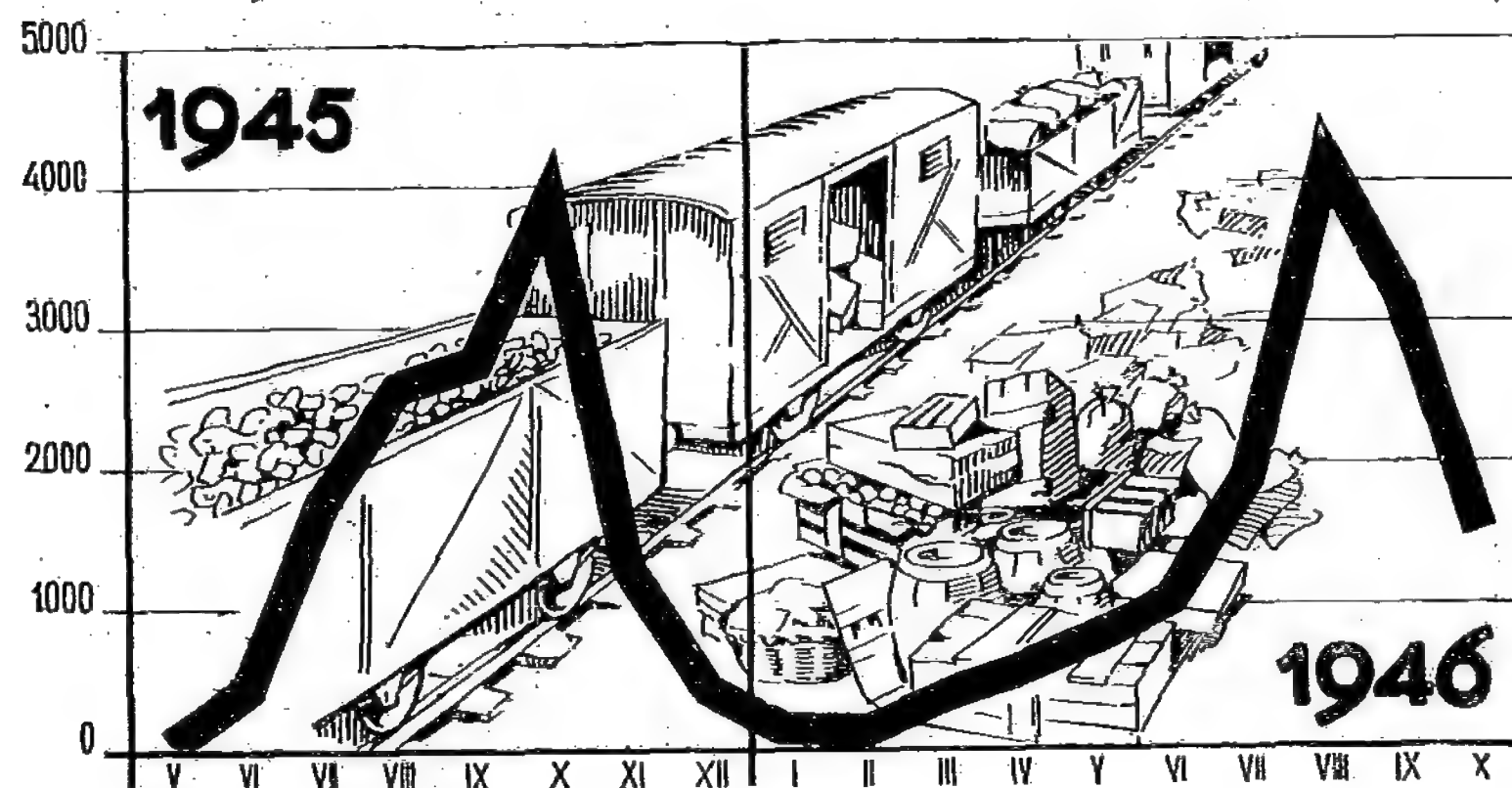
A Községi Élelmiszerárúsító Üzem a felszabadulás után átvette a Meini Művek Rt. 65 fiókja közül épen maradt 20 üzletét, valamint kezelésbe vette a gombacsira-, gombaüzem, konzervgyár és törzsgyümölcsösből álló Suppán érdekeltséget.

Községi Lóhúsüzem.

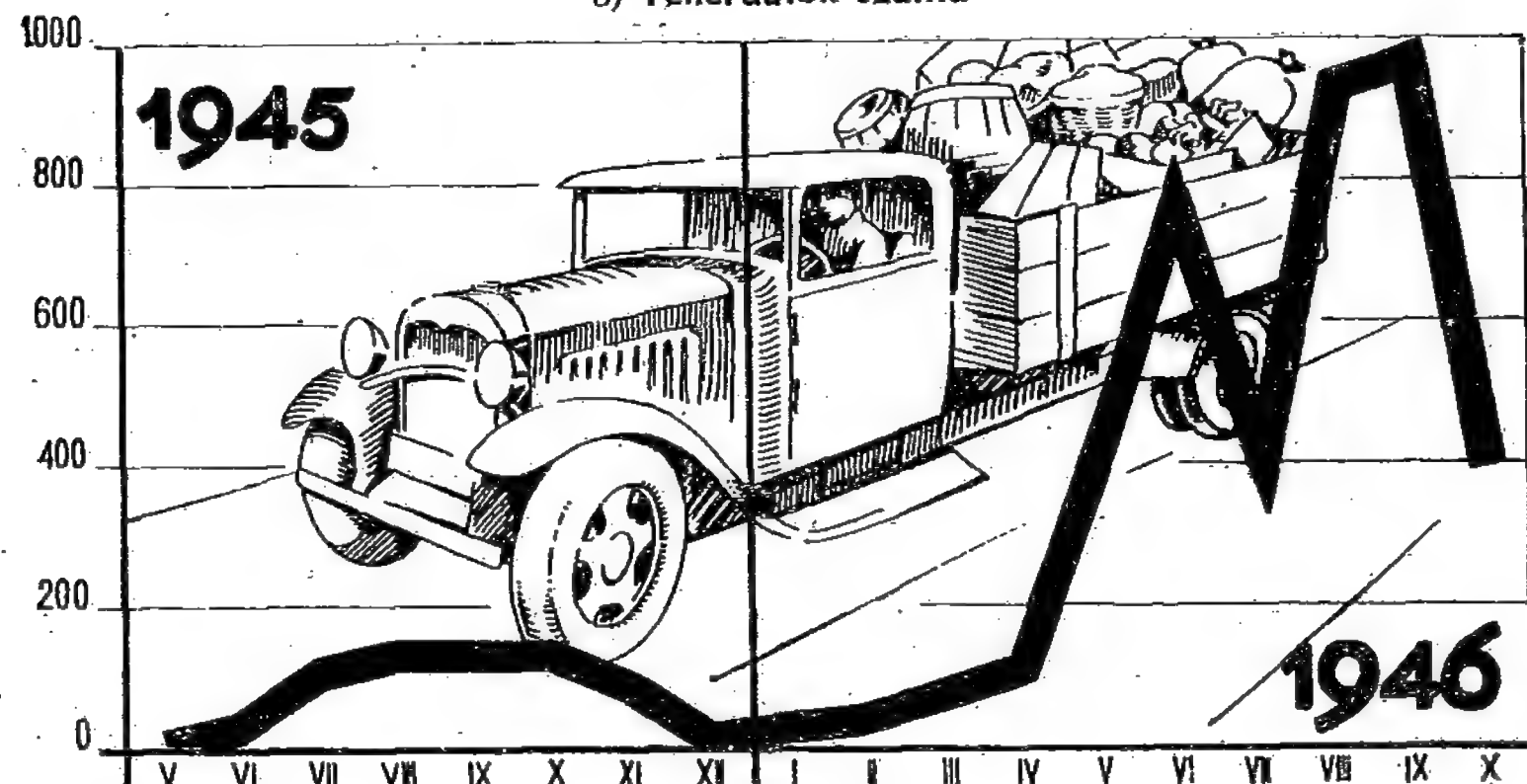
A lóhús fogyasztás a háború előtt az összes húsfélék fogyasztásának 2—3%-a között mozgott. Más értékelést kapnak

AZ ÉLELMISZERNAGYVÁSÁRTELEP FELHOZATALA 1945–1946.

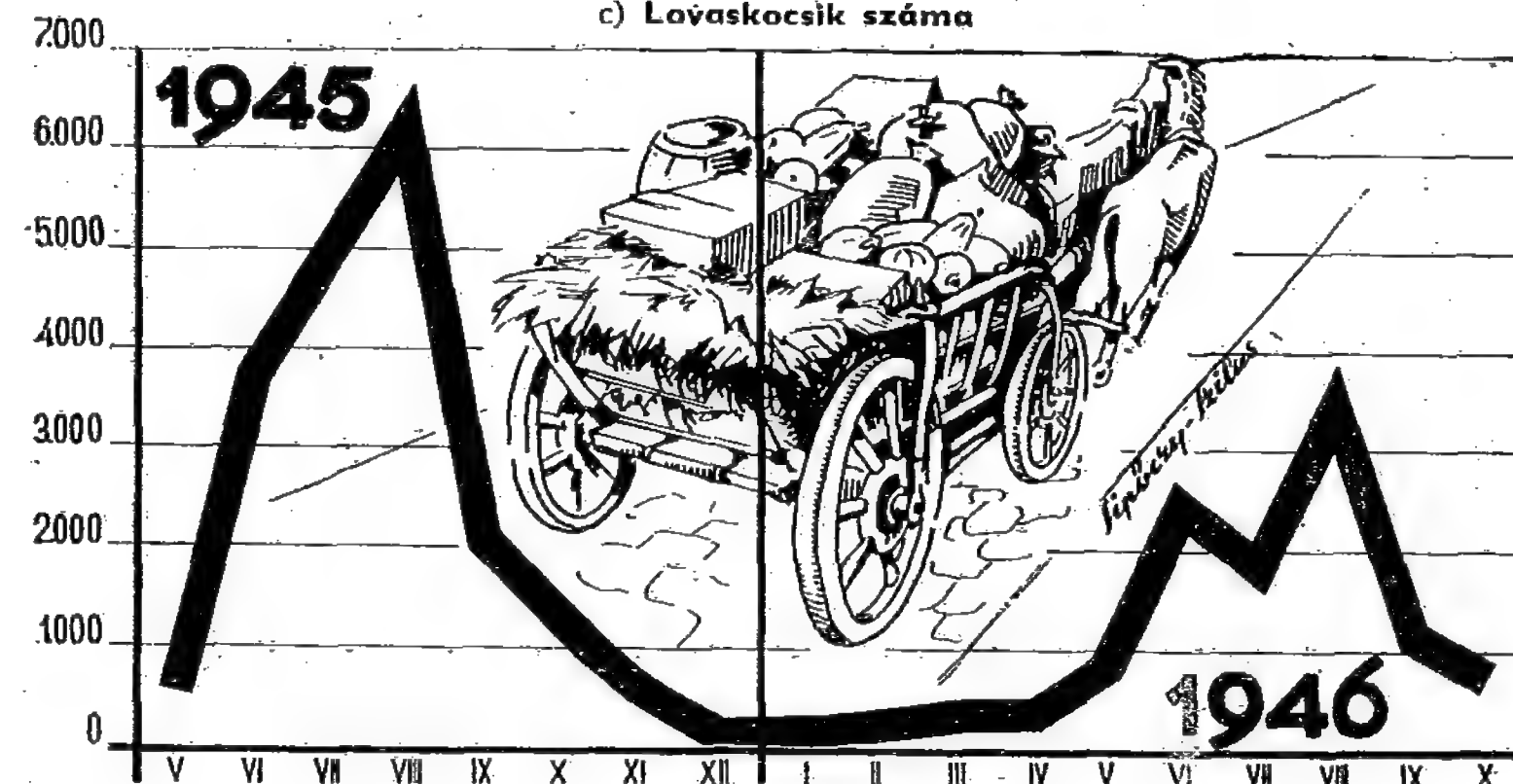
a) Vasúti vagonok száma

b) Teherautók száma

c) Lovaskocsik száma

e számok, ha figyelembe vesszük, hogy fogyasztói a szegény néprétegekből kerülnek ki, akik az olcsó hús révén magasértékű fehérjeforráshoz jutnak.

A Községi Lóhúsüzem, a fővárosnak ez a 40 éves intézménye a békeévekben pl. 1938-ban 9064 darab lovat vágott, amelyből 1·8 millió kg húst termelt ki közfogyasztásra. Épületei a bombázások során súlyosan megrongálódtak. Az ostrom után lassan megindultak a kényszervágások.

A közvágóhíd forgalmát az 1945. év 1946. évekre vonatkozólag a következő tábla mutatja be :

	1945. jan.—dec.	1946. jan.—okt.
Levágott lovak száma db	232	708
« « súlya kg	78.260	254.720
« « átlagsúlya kg	337	360

A vágólovak minőség tekintetében mögötte vannak a békebeli évekének, a lóvágások száma pedig a háború előttinek ma még csak 10%-a körül mozog.

Üzleti tevékenységét a csekély húsforgalom miatt kiterjesztette egyéb élelmiszerek (zöldség-, gyümölcsfélék jegyre kiadott áruk) eladására is.

Budapest és vidék piaci kapcsolata.

Magyarországot gyökerében érintő földreform, a kitelepítés mozgó ereje, valamint az országot átszövő kereskedelmi szálak szétszakadása a főváros eddigi élelmiszerszállító vidékeinek jelentőségében is változást idéztek elő.

A vidék és Budapest piaci kapcsolatainak gazdaság-földrajzi vizsgálatához részeredményként bemutathatók az 1939. és 1946. évek május havi felhozatali adatai. A vizsgálatokhoz a fővárosba autón, kocsin, valamint az Élelmiszer-nagyvásártelepre vasúton érkező szállítmányok származási helyére vonatkozó adatai szolgáltak alapul. Tekintve az Élelmiszer-nagyvásártelep igen nagy szerepét az élelmiszerforgalom terén, az alábbi adatok torzításmentes képet adnak. Helyszűke miatt itt az egyébként községenként, illetve feladóállomásonként rendelkezésre álló anyagot csak nagyobb tájegységek szerint összevonva közölhetjük.

Főbb élelmiszerek felhozatala 1939 és 1946 május hónapban.

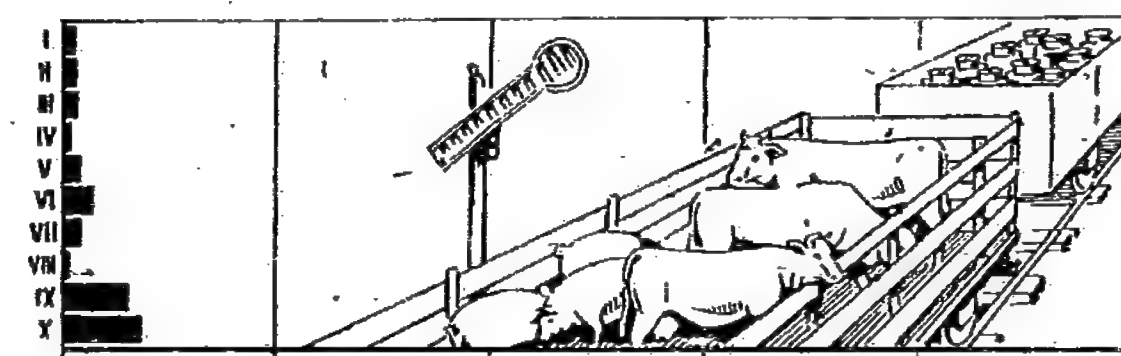
	Baromfi	Tojás	Burgonya	Zöldség	Gyümölcs
1939 május					
m é t e r m á z s a					
Felhozatal összesen	12.468-24	12.040-09	50.425-92	68.597-91	11.419-55
Ebből:	s z á z a l é k				4
Budapest környéke	13-2	18-6	10-4	50-9	30-9
Duna-Tiszaközi export- piacok vidéke	25-2	9-1	1-8	19-7	29-5
Északi exportpiacok vidéke	0-6	1-8	0-3	7-9	15-1
Tiszántúl	54-1	21-5	85-2	14-4	20-6
Dunántúl	6-9	49-0	2-3	7-1	3-9
1946 május					
m é t e r m á z s a					
Felhozatal összesen	2.674	2.055-50	37.326-89	20.118-73	9.441-14
Ebből:	s z á z a l é k				
Budapest környéke	10-8	27-5	6-0	30-0	13-0
Duna-Tiszaközi exportpiacok vidéke	20-6	21-2	0-4	23-5	31-0
Északi exportpiacok vidéke	0-1	0-8	0-2	5-5	39-1
Tiszántúl	67-8	43-1	89-4	28-5	8-5
Dunántúl	0-7	7-4	4-0	12-5	8-4

A gyümölcsfélék kivételével, meglepően nagy az élelmiszerek felhozatalának visszaesése. A baromfiállomány kipusztulása, a vidék kifosztottsága, a húspótló tojás helybeli elfogyasztása, valamint a pénz rohamos értéktelenedése mind közrejátszottak abban, hogy a vidék kevesebb árut küldött a fővárosba.

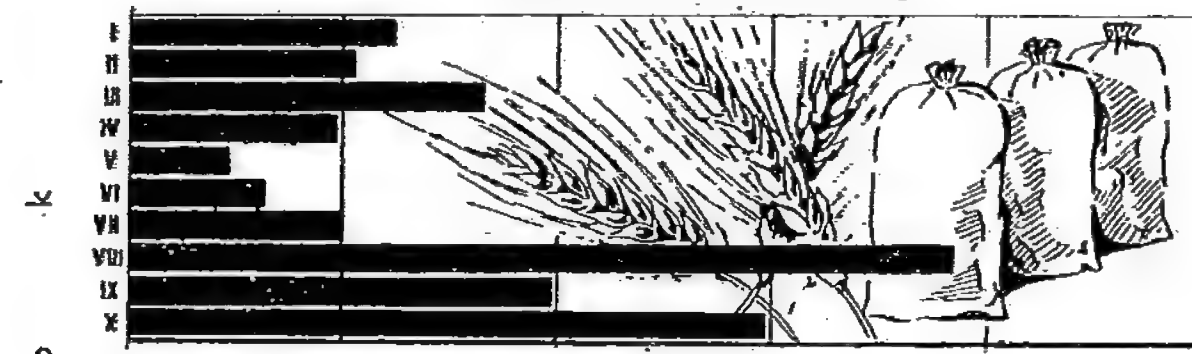
Budapestkörnyéki termelők szállították rendszerint a primőröket a főváros piacaira és tőlük kaptuk a tavaszi zöldségféléknek több mint a felét. Ebben az évben jóval kisebb számban jelentek meg a pestkörnyéki bolgárkertészek és termelők a főváros csarnokaiban és piacain. Helyettük a Duna-Tisza köze,

**VASÚTI KOCSIRAKOMÁNYBAN BUDAPESTRE
ÉRKEZŐ ÉLELMISZEREK — 1946.**

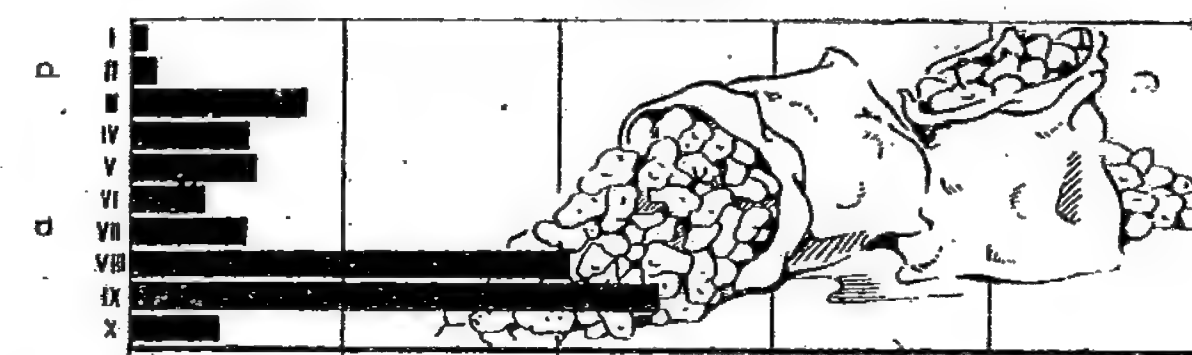
a) Élőállatok és állati termékek

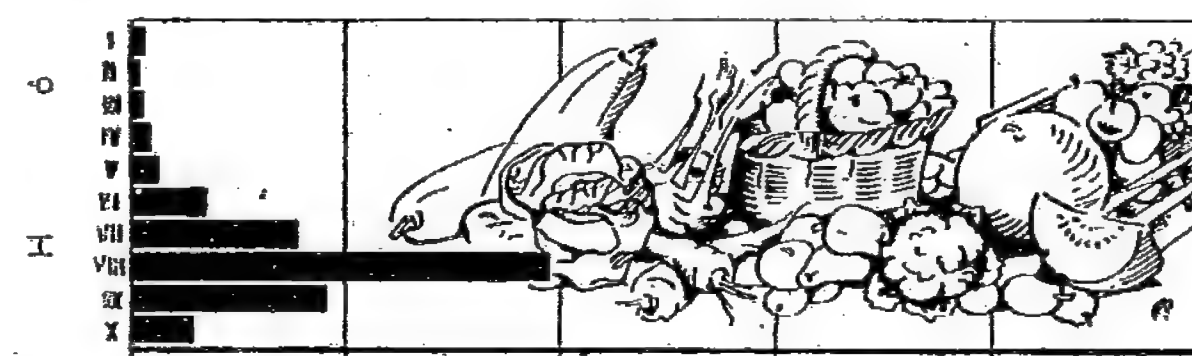
b) Gabonafélék és őrlemények

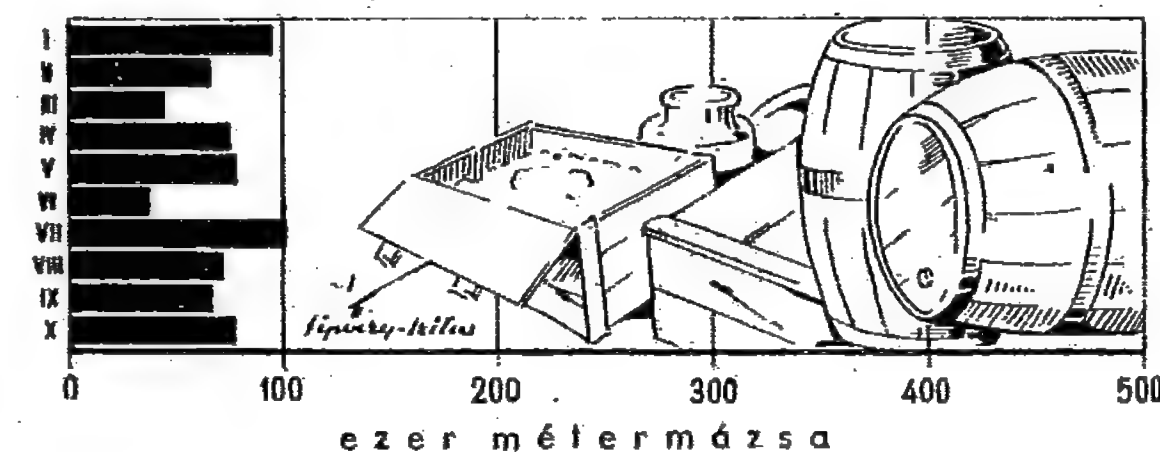
c) Burgonya

d) Zöldség, főzelék és gyümölcs

e) Egyéb élelmiszer

valamint a dunántúli és tiszántúli községek küldték fel a tavaszi zöldségféléket a fővárosba.

Tiszántúlról érkeznek a legnagyobb burgonyaszállítványok és a legtöbb baromfi. Az a kevés tojás, ami ebben a hónapban a fővárosba került, felerészben a Tiszántúlról származott.

Beható vizsgálatok fogják majd kideríteni, hogy a szabadpiaci mechanizmus átmeneti széthullottsága idején működő szövetkezeti, nagyüzemi, vagy hatósági közellátási szervek árubeszerzései, illetőleg az exportvásárlások az idei év különleges adottságai folytán tértek-e el a régi vidéki beszerzőpiacoktól, vagy pedig az új helyzetet egyéb tényezők indokolták.

A megbénult élelmiszerszállítás, a vidéktől való szétszakadás újra előtérbe helyezte Budapest környékének különleges szerepét a főváros élelmiszerellátásában. Budapest közellátási szakszervezetének határozata alapján a polgármester felismerve a kérdés időszerűségét és a főváros ellátását érintő nagy horderejét, javaslattal fordult a kormányhoz Budapest-környéke zöldségtermelésének nagyarányú fokozására és piaci megszervezésére.

Tüzelőanyagellátás.

Egy év előtt a hideg idő küszöbén Tél tábornok kötött velünk békét: és a tél enyhe volt. Ismét a tél előtt állunk. Lesz-e tüzelőnk?

Az újjáépítés első feltétele a nyersanyagok termelésének fokozása. Megindult a szénbánya. Az erdők állami tulajdonba mentek át és megkezdődött a tervszerű erdőkitermelés.

Békében, az 1939. évi adatok szerint Budapest tüzelőszükséglete 36.3 millió métermázsa volt, ebből 15.6 millió fűtés célját szolgálta, míg a többit az ipar, a közlekedés, az áram- és gáztermelés vette igénybe. A fűtési szükségletből a szén 70, a tűzifa kereken 30%-kal részesedett. Az 1946. évben januártól októberig a fővárosba szállított tüzelőszermennyiség a következő volt:

	Szén ezer métermázsa	Tűzifa	Együtt
Vasúton	10.769	2.656	13.425
Autón, kocsin ¹⁾	305	604	909
Együtt	11.074	3.260	14.334

¹⁾ A közúti forgalom adatai csupán augusztusig állnak rendelkezésre. Szeptember és október valószínű felhozatalára az egyébként eléggé egyenletes havi forgalomból lehetett következtetni.

Összesen tehát 11 millió métermázsa szén és 3.2 millió métermázsa fa érkezett októberig a fővárosba, vagyis csak annyi, mint amennyi békében egyedül a fűtési célokra szolgált és ebből kell most az újjáéledő iparnak és közlekedésnek is osztoznia. Az utolsó három hónap vasúti tüzelőanyagszállítványait és azok szétosztását az alábbi számok szemléltetik.

	Szén vasúti felhozatala	Tűzifa vagon
augusztus	12.503	2.756
szeptember	13.720	3.737
október	16.509	4.518
Együtt ...	42.732	11.011

A vasúton érkezett tüzelőanyag szétosztása a következő volt:

	Szén vagon	Fa
Beszerzőcsoportoknak	2.040	6.524
Üzemeknek és iparnak	36.823	4.487
Kereskedelemnek	3.869	11.011
Együtt ...	42.732	11.011

A lakosság szénnel és tűzifával való ellátása csak szerény lehetőségek között folyhat. A rendelkezésre álló csekély készletek helyes szétosztása céljából még a nyár folyamán bevezették a tüzelőszerlapokat. A forinttal teremtett pénzsűke nem tette lehetővé, hogy az elsőrendű szükségleti cikkek beszerzésén kívül a lakosság téli készletét egyszerre beszerezhesse, noha erre november elsejéig lehetőséget nyújtottak minden családnak. A háztartások fa- és szénkészlete csekély és a fővárosban sincs olyan készlet tárolva, hogy a számításba vett szükségletet kielégíthesse.

Budapest Központi Tüzelőanyaghatálya a főváros intézményeinek, iskoláinak, kórházainak stb. tüzelőszerrel való ellátásáról gondoskodik.

A Tüzelőanyaghatály fa- és szénkiutalása 1946 első félévében a következő volt:

	Szén vagon	Fa
Pékeknek	14	1.247
Közkonyháknak	6	329
Közüteményeknek	711	660
Üzemeknek ¹⁾	26	78
Összesen ...	757	2.314

¹⁾ A Víz-, Gáz- és Elektromos Művek tüzelőszerellátása nem a tüzelőanyaghatály útján történik.

Az 1946—47 telének tüzelőanyag gondjai előre láthatók voltak. Különösen nehéz a helyzet a szén tekintetében, némely kórházban csupán néhány napra való szénkészlettel rendelkeznek.

Vidéken sem jobb a helyzet. Magyarország tűzifa fogyasztása évi 600 ezer vagonra tehető. A tüzelőszerek kereskedeleme véleménye szerint ennek kb. a fele a MÁV útján és egyéb szállítóeszközökkel mozgatott fa volt, a másik fele pedig a helyi fogyasztás ellátására szolgált. Az áruszállítás nehézségei, a vagonhiány, stb. miatt a tüzelőszerszállítás ma ennél jóval kisebb mennyiséget mozgat a vagonokban. Az 1946. évi tűzifa felhasználás országos viszonylatban mintegy 400—450 ezer vagonra tehető ki.

Szénellátásunk a tűzifánál kedvezőtlenebb helyzetben van. Magyarország széntermelése így alakult:

1938 január—szeptember	644.402 vagon
1945 „	„ 293.950 „
1946 „	„ 448.959 „

Tüzelőszerek ellátásunk nem mutat megnyugtató képet és szenvedésünket csupán a múltévihez hasonló enyhe tél csökkentheti.

Az infláció okai és megindulása.

Az elmúlt év gazdasági életére minden vonatkozásban az egyre gyorsuló infláció, majd a stabilizáció nyomta rá bélyegét.

Az infláció csirája már a világháború kezdetén került bele közgazdaságunkba. Háborús kormányaink a haditermelés céljára nagy pénzösszegeket hoztak forgalomba. Ezzel párhuzamosan a fogyasztási javak mennyisége csak fokról-fokra csökkent és így a pénzszaorítás egyelőre nem idézett elő nagyobb arányú áremelkedést. Ennek több oka volt.

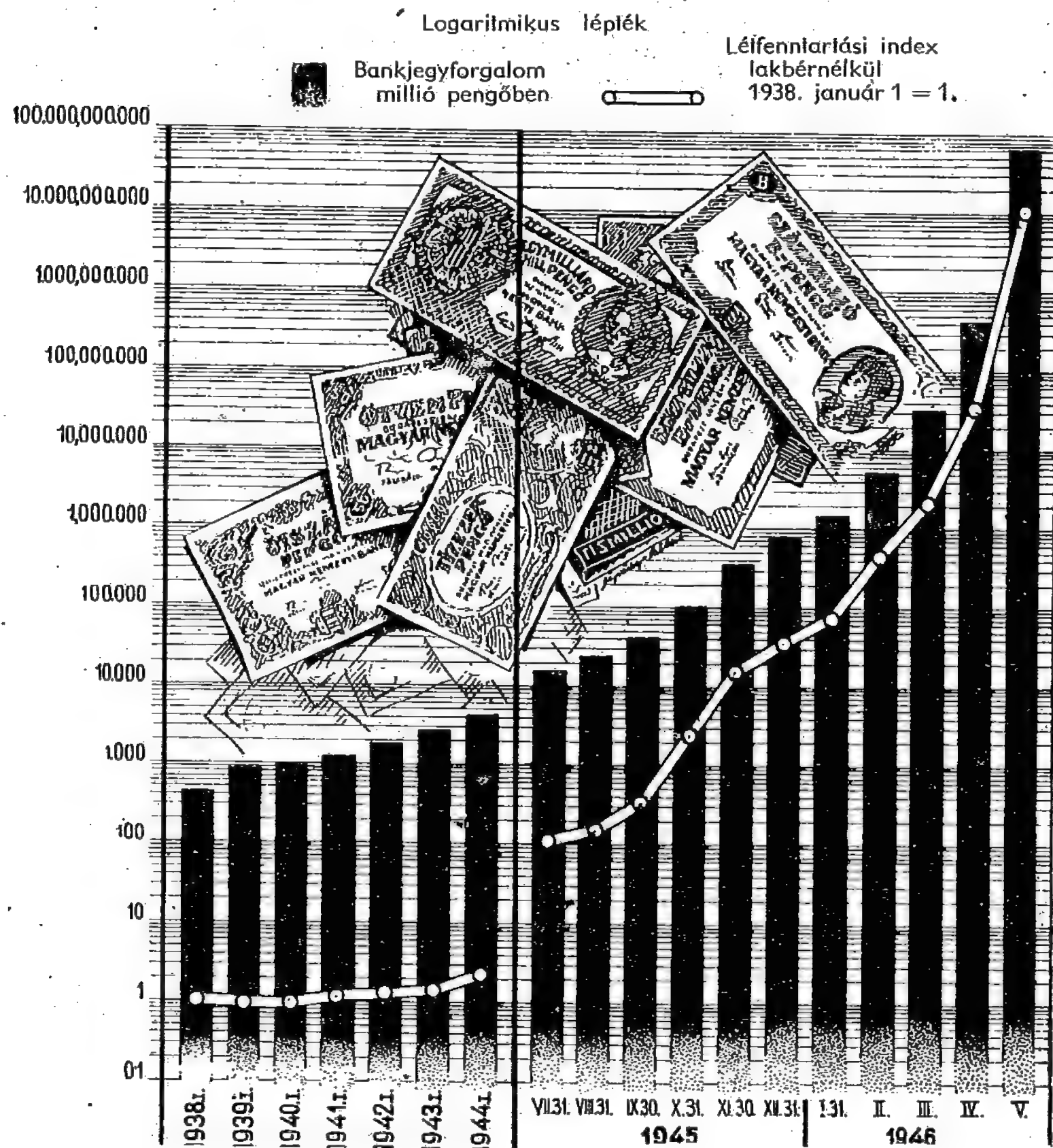
Elsősorban utalni kell arra, hogy időközben területi változások következtek be (Felvidék, Kárpátalja, Erdély, Délvidék), ami magával hozta a lélekszámgyarapodásnak megfelelő pénzszaorítás szükségességét.

Ebben az időszakban továbbá gazdasági konjunktúráról volt szó, ami növekvő bankjegymennyiséget igényelt. Egyébként akár a bankjegyforgalom névértékének növekedéséből, akár az árszintemelkedésből önmagában véve nem következik még infláció. A pénzszaorítás az inflációt akkor indította meg, amikor a forgalomba kerülő bankjegyeknek megfelelő gazdasági javak mennyisége erősen megcsappant. Ez következett be nálunk is, bár átmenetileg lassítani, gátolni lehetett a folyamatot, mert eleinte a pengő vásárlóereje a kötött gazdálkodás és kötött árrendszer eredményességéhez igazodott.

A háború és az ostrom, valamint ezekkel kapcsolatos események után pengő- valutánk a gazdasági erők szabad érvényesülésének törvénye alá került.

Az inflációra és stabilizációra vonatkozólag felhasznált fontosabb forrásmunkák:
Dr. Varga István: A magyar valutacsoda. (Magyar Gazdaságkutató Intézet közleményei. 1946. 1. füzet). — Dr. Baray Gyula: A pengő valuta elértéktelenedése. (Statistikai tájékoztató. I—IV. közlemény.) Dr. Büky József: A pengőtől a forintig. (»Budapest« 1946. augusztus 15., 8. szám.) Dr. Jancsár József: A stabilizációs árpolitika és annak kalkulációs alapelvei. Előadás a Forum-Clubban 1946. október 3-án.)

A BANKJEGYFORGALOM NÉVÉRTÉKE ÉS A LÉTFENNTARTÁSI INDEX

A felszabadulás termelő és forgalmi apparátusunkat nagymértékben megrongált állapotban találta. A háború és az ostrom által okozott károk a nemzeti vagyon felét emésztették fel. Közigazgatási szervezetünk teljesen szétesett és ezzel kapcsolatban adórendszerünk is. Újjá kellett szervezni a magyar valutát.

Az élet elindítása céljából pénzrendszerünket kellett leg-hamarabb életrekelteni. Ez azonban már nem volt egészséges, mert *egyensúlyban nem levő nemzetgazdasági és államháztartási* *büdzsé nélkül* stabil pénzrendszert nem lehetett alkotni.

Igen rövid időn belül napvilágra került a gazdasági élet minden vonalán jelentkező rendellenesség, ami valutánkat, a pengőt, az infláció útján elindította.

Az ostrom utáni időben az újjáépítés hatalmas lendülettel indult meg. A kormány az élet elindításához nyújtandó hitelek érdekében kénytelen volt a bankópréshez folyamodni. Az egyre növekedő *államháztartási deficitet* nem volt módjában igazságos adóztatás útján megszüntetni, hanem inflációval hárította a társadalomra. Jellemző erre vonatkozóan : az 1945. év *utolsó négy hónapjára készített államháztartási előirányzat*, mely 112 milliárd pengő kiadással szemben csupán 10 milliárd pengő bevétellel számolt.

Bankjegyforgalom az infláció alatt.

A bekövetkezett pénzromlás olyan méreteket öltött, amely páratlanul áll az inflációk történetében. Az alábbiakban a második világháború magyar inflációjának s egyben a világtörténelem legnagyobb inflációjának méreteit mutatja be.

A bankjegyszaporítás lendülete 1945 derekán következett be, amikor a jegyforgalmat 16 milliárd pengőben mutatták ki. Belfoglaltatik ebben a nyilasok által nyugatra vitt 9 milliárd pengőnyi bankjegy is.

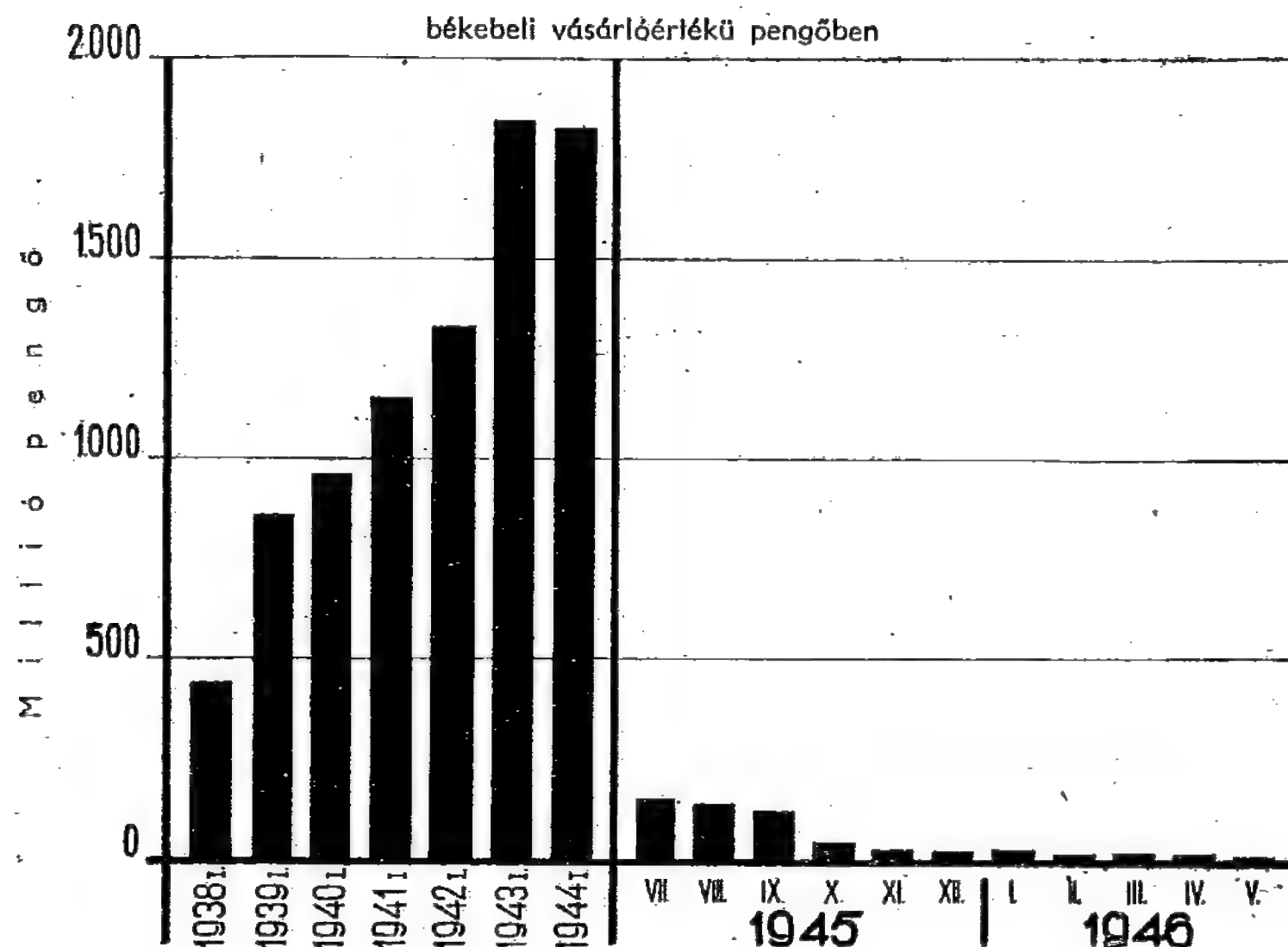
Növelte a jegyforgalmat a szovjet pengőjegyek mennyisége is. Ennek összege 1946 márciusában 3,945.034,005 pengő volt.

A bankjegyforgalom és a létfenntartási index néhány jellemző időpontban.

	A bankjegyforgalom		
	névértéke P	reálértéke 1938 januári vásárlóerejű pengőben	Lakbérnélküli létfenntartási index 1938 január = 1
1938 január	437 millió	437 millió	1.0
1944 „	4.376 „	1.827 „	2.4
1944 november	10.672 „	4.414 „	2.4
1945 július 15	15.916 „	173 „	92
1945 december 23 ..	537 milliárd	19 „	39.580
1946 március 31 ...	34 billió	17 „	2.050.600
1946 május 31	65.589 „	6 „	10.764.000.000
1946 június 23	78 trillió		

Az év utolsó három hónapjában az elértéktelenedés oly gyorsüteművé vált, hogy az elértéktelenedett címletek kliséit kellett átalakítani a soronkövetkező címletre, az előző címlettől eltérő színnel.

A BANKJEGYFORGALOM REÁLÉRTÉKE

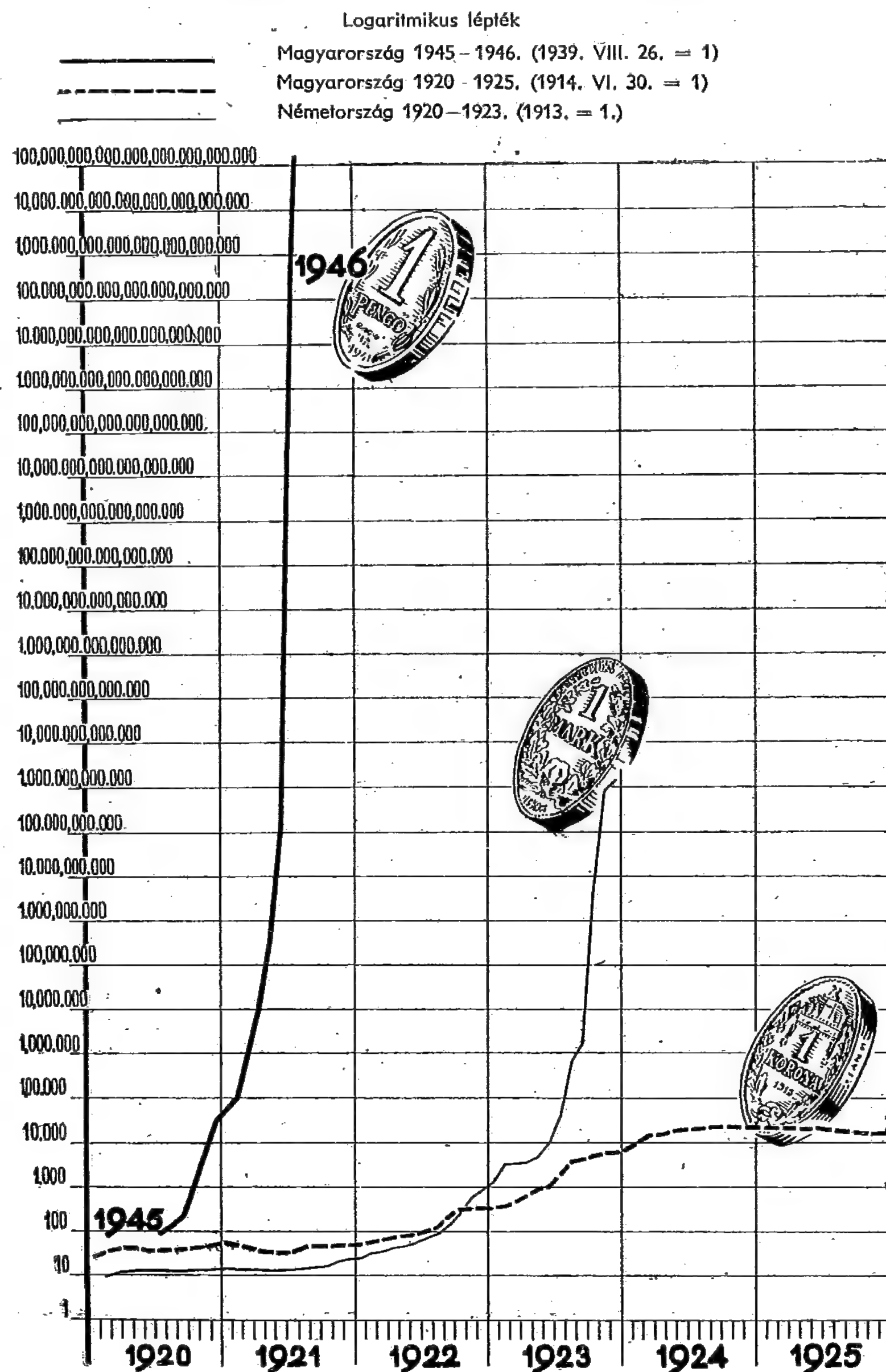

Nem érdektelen ezzel kapcsolatban az egyes nagyobb összegű címletek kibocsátásának időpontját megemlíteni. Ezeket a címleteket 6, majd 12 nullával egyszerűsítve milpengős, illetve B-pengős elnevezéssel bocsátották ki:

1946 május 27	10.000 milpengős
június 3	100.000 «
június 12	1.000.000 «
június 18	10.000.000 «
június 24	100.000.000 «
június 27	1.000.000.000 «
július 1	10.000 B-pengős
július 2	100.000 «
július 4	1.000.000 «
július 9	10.000.000 «
július 12	100.000.000 «

Ezzel az utóbbi címmel került kibocsátásra a papírpénzhistória legnagyobb címletű bankjegye, a 100.000.000.000.000.000 pengő (száztrillió).

AZ 1945—1946. ÉVI ÉS A KORÁBBI INFLÁCIÓK ÖSSZEHASONLÍTÁSA a létfenntartási költségek indexszámai alapján.

Az egyre növekedő bankjegymennyiséget és ezzel kapcsolatban az egész bankjegymennyiség ijesztően csökkenő vásárlóerejének zsugorodását jól szemléltetik a bemutatott grafikus ábrák. Célszerűnek látszik az infláció méretének és ütemének bemutatása az első világháború után lezajlott magyar és német inflációval való összehasonlításban is.

1945. év végén a pengő egyre gyorsuló romlása következtében, a pénzügyi kormányzat az ezer, tízezer és százezer pengős címletekre 75%-os bankjegydézsma-t rendelt el. A dézsma eredményeképpen nyert 383.399,619.000 pengő az állam igényeit csupán 10—12 napon volt képes kielégíteni.

A drágulás folyamatát meglassította, de nagyobb szabású és tartósabb áresés nem következett be.

Adópengő.

Az adópengőnek, mint számolási értéknek bevezetését a pénzügyi kormányzat az adóbevételek értékállandóságának biztosítása céljából határozta el. Az adópengő értékviszonya a pengő vásárlóerejétől függött. Mértékét a Központi Statisztikai Hivatal, a Székesfővárosi Statisztikai Hivatal, a Magyar Gazdaságkutató Intézet és a Magyar Nemzeti Bank kiküldötteiből alakult Országos Árindexmegállapító Bizottság javaslatára a pénzügyminiszter állapította meg. A kiszámítás alapját a kötött- és a szabadárak képezték, a mindenkori piaci érvénysülési arányuknak megfelelően.

Az adópengő eredetileg csupán az adóztatás terén szerepelt. Majd engedélyezték az adópengőre szóló takarékbetéteket is, amivel az áruszegény piacról vásárlóerőt kívántak elvonni. Később a gazdasági élet és a közélet egyre szélesebb területén nyert alkalmazást, olyannyira, hogy az infláció végefelé a pengőbankjegyet teljesen kiszorította a gazdasági élet egész területéről és általános fizetési eszközzé vált.

A pénz értékének romlása következtében az adópengő jelzőszáma kezdetben lassú ütemben fokozatosan emelkedett. Később mind gyorsabb és gyorsabb növekedéssel az infláció rohamában egészen szabálytalan, ugrásszerű emelkedéssel július 27-én a jelzőszám 700.000.000.000.000.000-t ért el. Meg kell jegyezni azt, hogy 1946 június 19 után, amikor az adópengőjegyek szolgáltak fizetési eszköz gyanánt, a sima-pengőjegyek kiszorultak a forgalomból s így a közzétett jelzőszámok csupán elméleti jelentőségűek. Az infláció utolsó hónapjában az adópengő önmagában is, mint általános fizetési eszköz inflálódott.

Munkabérek és fizetések reálértékének alakulása.

A dolgozók számára az infláció hatása abban jelentkezett, hogy a munkabér nem volt képes a pengő elértéktelenesedésével lépést tartani. Így a dolgozók széles rétegeinek számára, akik a munkájuk ellenértékéből élnek, az infláció a szükségletek és azok kielégítési lehetősége között egyre jobban tátongó örvényt nyitott meg. Ez az állapot az életszínvonal egyre mélyebbre süllyedésével járt és szinte az elviselhetetlenségig fokozódott. A dolgozók reáljövedelme egyre csökkent.

Sok intézkedés történt ennek megszüntetése érdekében, de ezek csupán ideig-óráig enyhítettek a bajokon. 1946 február 1-én mozgóbérskálát vezettek be, ennek alapján a munkabér részben pénzben, részben meghatározott kalóriaértékű élelmiszerekben nyert megállapítást. Ennek gyakorlati megvalósítása máj nehézségbe ütközött. A nagyobb vállalatok az élelmiszereket magas áron, vagy saját termelvényük ellenében csere útján szerezték be és természetben juttatták a dolgozóknak, esetleg szabadpiaci áron számított ellenértékben térítették meg ezt a munkavállalók részére. A kisebb üzemek a kalóriát pénzben számolták el.

A Szakszervezeti Tanács a munkabérek reálértékének az inflációs idő alatti alakulására vonatkozóan a következő havi átlagokat számította:

1945. VIII.....	54·0%	1946. I.	15·4%
IX.	40·0%	II.	36·6%
X.	39·0%	III.	29·2%
XI.	26·0%	IV.	24·6%
XII.	13·8%	V.	30·4%
		VI.	18·2%
		VII.	12·8%

Az 1945. évi mélypontot a 13·8%-os arányszám jelentette. Az idei év februárjától érvényes új kollektív szerződések szerinti munkabérek és a munkabérek vásárlóerejének szintjét átmenetileg megemelte. A tavasz folyamán megindult szédületes iramú infláció következtében az árak és a munkabérek versenytfutásával a munkabérek reálértéke ismét csökkent. A reálbérek ez év júliusában az 1939. évinek a 12·8%-át tették ki.

A névleges jövedelem vásárlóerejének kiszámításánál egy háromtagú munkáscsalád megélhetési költségeit vették alapul.

A reálbérek megállapításának általánosan és leggyakrabban használt módja: a létfenntartási index-szel való osztás, az adott körülmények között nem fedte teljes mértékben a

helyzetet. A dolgozók ugyanis csaknem minden munkahelyen kaptak bizonyos mennyiségű élelmiszert és más fogyasztási javakat mérsékelt áron is. Ennél még nagyobb jelentősége volt annak, hogy a lakbérek a háború előtti évekhez képest csaknem teljesen változatlanok maradtak. A közszolgáltatások árai (villany, gáz, víz, villamos stb.) pedig kisebb mértékben drágultak.

Dr Varga István számítása szerint pusztán a lakásszükséglet kielégítése a békeéletszínvonal 15—20%-át jelentette, az egész reáljövedelmet eszerint az inflációban is 50%-nak veszi. (Az iparcikkfogyasztás 80—90%-kal, az élelmiszerfogyasztás 40—50%-kal csökkent, a lakáshasználat pedig változatlan maradt.)

Stabilizáció.

Végeredményben az infláció mértéke olyan állapotot idézett elő, melynek nehézségei az elviselhetetlenségig fokozódtak és bármilyen irányító intézkedés lehetetlenné vált. A beavatkozás a gazdasági élet minden vonalán a bajok gyökeres megoldása érdekében elkerülhetetlenné vált még akkor is, ha ez egyben talán merész kísérletnek tetszett. A kezdeményezés a munkáspártok oldaláról indult el, a terveket a pártok és a kormány szakemberei dolgozták ki részletesen.

A stabilizációs terv keretében három fontos kérdés megvalósításának lehetőségéről kellett gondoskodni. Ezek: a stabil pénzrendszer megteremtése, az államháztartás egyensúlyának biztosítása és a nemzetgazdaság vagyis a termelés és fogyasztás harmóniájának megteremtése. A siker annál nagyobb, mert a rohanó inflációt nagyobb külföldi kölcsön nélkül egy időpillanatban állította meg, olyan körülmények között, melyek a stabilizáció közgazdasági előfeltételeit nem mindenben biztosították.

A forint-pénzrendszer bevezetése.

Az értékét veszített pengő helyébe aranyalapon álló valutát: a forintot vezették be. Egy kg. színaranynak 13.210 forint felel meg. A forintvaluta aranyfedezetét elsősorban az biztosítja, hogy az Egyesült Államok kormányának hozzájárulásával visszakaptuk a nyilasok által nyugatra hurcolt 32 millió dollár értékű aranykészletünket.

Másodsorban további aranyfedezetet jelent az az aranykészlet, amelyet valuta- és aranybeszolgáltatás útján adtak át a Nemzeti Banknak. A stabilizáció első két hónapjában forint-

bankjegyekből arany-, deviza- és valutavásárlással forgalomba került bankjegymennyiség a következő volt:

		millió forintban	a forgalomban levő bankjegy százalékában
1946 augusztus	7	33.6	29.6
	15	102.3	45.1
	23	111.6	37.9
	31	124.0	34.9
szeptember	7	128.5	30.9
	15	126.7	27.5
	23	134.3	25.5
	30	141.9	23.4

Messzemenő gondoskodás történt a forint fizetőeszköz forgalombahozatalának szabályozására. Csak óvatos ütemben és annyi bankjegy forgalombahozatalát teszik lehetővé, amennyi a forgalomban levő árumennyiséggel arányos. Ez a pénz forgási sebességének szigorú korlátok között való szorítását biztosítja. Az átszámítási kulcs 200 millió adópengőt tett egyenlővé 1 forinttal; a stabilizáció időpontjában 14 millió forint értékének megfelelő mennyiségű adójegy volt forgalomban. A szanálás első esztendejében 1947 július 31-ig mindössze 1 milliárd forint bankjegy forgalombahozatalát engedélyezik. Emellett még 70 millió forint váltópénz kerülhet kibocsátásra.

Magyar Nemzeti Bank.

Magyar Nemzeti Bank

Időpont 1946	Jegy- forgalom	Leszámlított értékek összege	Állami zsíró- számlák egyenlege	Egyéb számlák egyenlege	Zsíró- követelések együtt állománya	
m i l l i ó f o r i n t						
augusztus	7 ..	113.7	318.5	247.7	8.2	255.9
«	15 ..	226.7	334.0	210.0	6.3	216.3
«	23 ..	294.8	346.1	163.9	5.1	169.0
«	31 ..	355.6	374.3	137.1	9.7	146.8
szeptember	7 ..	415.6	396.4	91.8	16.2	108.0
«	15 ..	460.1	420.7	78.5	14.8	93.3
«	23 ..	525.7	468.8	59.6	12.4	72.0
«	30 ..	606.6	499.1	30.6	11.1	41.7

Az államháztartás egyensúlya.

Az államháztartás egyensúlybáhozatala érdekében olyan költségvetést dolgoztak ki, amelyben a legszigorúbb takarékoskosságot érvényesítették. A kiadások terén lényeges könnyítést jelentett, hogy a jóvátétel teljesítési ideje az eredeti 6 évről olyképen hosszabbított meg 8 évre, hogy a szanálási év első és második esztendejében csak kisebb szállításokra vagyunk

kötelezve. A személyi kiadásokat pedig nagymértékben csökkentette az a körülmény, hogy egyrészt radikális létszámcsökkenést hajtottak végre, másrészt a fizetések nagyon csekély összegűek.

A bevételek szempontjából jelentős, hogy az adóztatás eredményesebbé tétele céljából az adókulcsnak a teljesítőképesség határáig való felemelésével és új adórendszerrel kívánták előmozdítani az eredményt.

Az államháztartás kiadásaira 2,1 milliárd forintot irányoztak elő, ezzel szemben 1,8 milliárd forint a várható bevétel. Az első szanálási év államháztartási deficitjének 300 millió forintot kitevő összege a gazdasági élet igényelte bankjegyforgalom feltöltésével aggály nélkül fedezhető, mert a bankjegyforgalom a stabilizáció időpontjában minimális volt.

A termelés és fogyasztás egyensúlya.

E kérdést is átfogó szabályozással biztosították, anélkül, hogy a magánkezdeményezés érvényesülését kizárták volna. A mezőgazdaságban a feleslegek beszolgáltatását s ezáltal az élelmiszerek egyenletes elosztását biztosították. Az iparban a szigorú anyaggazdálkodás, az olcsó tömegcikk gyártásának elrendelése és a készletek bejelentése és felhasználása teszi ezt lehetővé. A külkereskedelem kiépítése révén pedig a hiányzó nyersanyagok és élelmiszerek behozatalát biztosítják.

Az áruellátás új megszervezése szempontjából nagyjelentőségű volt a külföldi segítség, az U. N. R. R. A. által nyújtott élelmiszertámogatás, valamint az amerikai árubeszerzésre adott 15 millió dolláros kölcsön.

Ár- és bérszínvonal a stabilizáció után.

Az ár és munkabér megfelelő arányának megvalósítása szintén alapvető fontos feladata a stabilizációnak. E kérdés elbírálásánál figyelembe kellett venni az ország elszegényedett voltát és a rendelkezésre álló szűkös árukészletet. Különös figyelmet fordítottak arra, hogy a munkavállalók a bérükön keresztül, a termelő réteg pedig az árakon keresztül ne jusson olyan vásárlóerőhöz, amely mögött a megfelelő árufedezet nincsen meg.

Az árszabályozás alapját a gazdasági főtanács döntése képezte. Az 1939 augusztus 26-iki rögzített árakból kiindulva, a termelés körülményeiben bekövetkezett változások szám-
szerű mérlegelésével, a várható forintköltségeket megbecsülve

kellett az új, a forintárakat felépíteni. A békeévi árakat véve alapul az volt az irányadó, hogy a mezőgazdaság árszínvonal a 110, az ipari áraké 150—200-as magasságban nyerjen megállapítást. Az árfelépítés kiinduló pontja a 40 forintos búzaár volt. A lakbér szintje a legkisebb lakásoknál a békebeli 40%-a, a nagyobbaknál és kevésbé lakottaknál emelkedő az arány s ezt 3-as szorzószámmal kellett forintra átszámítani.

A mezőgazdasági cikkek árainak mérsékeltebb, az ipariaknak pedig nagyobb emelkedése folytán jelentkezett az agrár-
olló, ami újabb áldozatvállalást követel a mezőgazdaságtól. De a viszonylag magas ipari árszint megvonása nélkül a termelés folyamatossága nem lett volna fönnttartható. Az ipari termelés súlyosabb helyzetbe került és nehezebben helyrehozható károkat szenvedett a mezőgazdaságnál.

Az árszabályozás háromféle módon történt: fixösszegben kalkulációs minták szerint és az érdekeltek által azzal a megkötéssel, hogy a békebeli négyszeresénél magasabb ár nem képezhető.

Az ipari alapanyagok és közszükségleti cikkek árait, amelyeknek ára az általános árszint és a létfenntartási költségek alakulásánál döntő jelentőségű, az *anyag- és árhivatal* termelői vonalon fixösszegben állapította meg.

Kalkulációs minták alapján az érdekeltek állapították meg az árakat olyan esetben, ahol az áruk nagy száma és sokféle kivitele nem tette lehetővé a fixárak megállapítását. Az árhatóság kalkulációs irányelveket és mintákat bocsátott az érdekeltek rendelkezésére.

Végül olyan cikkekre, — amelyekre az árhatóság sem fixárat, sem kalkulációs mintákat és árszámítási irányelveket nem adott meg, — a gyárosok eladási árt állapítottak meg azzal a korlátozással, hogy az 1939. évi augusztus 26-án rögzített árak *négyszeres szorzatát nem haladhatják meg.*

A munkabérek és fizetések megállapításánál számoltak azzal, hogy az erősen megcsappant nemzeti jövedelem következtében a dolgozóknak még hosszú ideig a háború előttinél lényegesen alacsonyabb életszínvonallal kell beérniük. Ez az elgondolás jutott kifejezésre abban, hogy a *bérszínvonal a háború előtti 50 százalékában nyert megállapítást.* A számításnál a békebelihez képest 75%-os munkateljesítményt vettek alapul. Az ötvenszázalékos életszínvonal természetesen igen komoly áldozatot jelent. Azok a kiadási tételek, amelyek az infláció alatt komoly költséget nem jelentettek, ismét lényeges terhet képviselnek. Ilyenek a lakbér, a közüzemi szolgáltatások, valamint a hatósági jegyre adott cikkek árai is.

A tényleges reálbérszínvonal vasipari munkásoknál átlag 52% (Szakszervezeti Tanács adatai); egyes kategóriákban az 55%-ot is eléri, a munkateljesítmény növelésével azután emelkedhetik.

Budapest pénzügyi súlya az ország életében.

A főváros 12.5%-nyi lélekszamarányát messze meghaladóan vesz részt az ország gazdasági és pénzügyi életében. Az állami egyenesadóbevételeknek békeidőben — 1938. évi adatok szerint — 47.4%-a, tehát csaknem felerésze a fővárosban került befizetésre.

A fontosabb állami egyenesadók 1938. évi előírási adatai:

	Budapest ezer pengőben	Magyarország pengőben	%
Földadó	95	33.263	0.3
Házadó	38.443	72.193	53.3
Általános kereseti adó	9.052	24.481	37.0
Társulati és tantiéme adó	14.374	23.789	60.4
Jövedelemadó	27.949	49.445	56.5
Vagyronadó	8.096	19.617	41.3
Nyilvános betegápolási pótdadó	9.644	24.605	39.2
Rokkantellátási adó	7.811	15.680	49.8
Gépjárművek közúti adója	2.223	3.683	60.4
Alkalmazottak kereseti adója	9.950	18.220	54.6
« különadója	18.440	24.172	76.3
« rokkantellátási adója ..	1.411	2.058	68.6
Összesen ..	147.488	311.206	47.4

A stabilizáció utáni helyzetről ebben a tekintetben nem lehet még pontos adatokat összeállítani. Egyes adózási szakemberek véleménye szerint azonban Budapest részesedése ma még magasabb. A fővárosban befolyt állami adók a stabilizáció első két hónapjában 54.6 millió forintot tettek ki.

A forintköltségvetés első két hónapjának zárlati eredményei alapján az alábbiakban képet adunk a főváros pénzügyi helyzetének alakulásáról. Ezek az eredmények a szorosan vett községi pénzügyeken túlmenően országos érdekűek is, mert az értékálló pénz bevezetése óta első ízben adnak számot közületi gazdálkodásról. Bizonyos mértékben az országos pénzügyi helyzet alakulásáról is tájékoztatnak.

A székesfőváros forint-költségvetése.

Az 1946/1947. évi költségvetés a községi háztartás

kiadásaira	225,712.457 forintot irányzott elő
a bevételéknél	208,155.402 forint várható eredménnyel számolt
és így	17,557.055 forint fedezetlen hiány mutatkozott.

A háztartás keretében kezelt intézmények költségvetését 49,957.969 forint kiadással és ugyanannyi bevétellel állapították meg. Az önálló vagyongazdálkodású intézményeknél 445,694.025 forint kiadással és 445,380.064 forint bevétellel számoltak. Az itt mutatkozó 313.961 forint hiány bennfoglaltatik a háztartás hiányában.

Békeidőben az üzemek együttevén sem érték el a háztartási költségvetési keret végösszegét, az 1946/47. évben pedig annak kétszeresét tették. Ennek oka az a nagymértékű takarékosság, amelyet a háztartási költségvetés összeállítása során a legszigorúbban érvényesítettek. Egyáltalán nem irányoztak elő a háztartási költségvetésben rendkívüli kiadást semmiféle beruházási célra, úgyiszlóván csak a közigazgatási apparátus működésének a fenntartásáról lehetett gondoskodni.

A fővárosnak az 1946/47. évi költségvetését az utolsó békeévi költségvetéssel való összehasonlításában az alábbi táblázat tartalmazza. A két időszak között azonban a költségvetés fejezetbeosztása megváltozott, ezért az 1938. évi költségvetést is az 1946/47. évi fejezetbeosztásnak megfelelően átcsoportosítottuk.

Költségvetési fejezetek	Kiadás		1946. évi szükséglet	
	1938 ezer P-ben	1946. ezer Ft-ban	%-os meg- oszlása	index- számokban 1938 = 100
I. Általános igazgatás. ...	27.203	47.118	20.9	173
II. Út- és mélyépítés ¹⁾	8.887	19.148	8.5	215
III. Városrendezés és magánépítkezések	1.912	1.795	0.8	94
IV. Közjogi szolgáltatások	2.087	133	0.1	6
V. Közlekedés	291	255	0.1	88
VI. Pénzügy	31.216	10.862	4.8	35
VII. Közoktatás	30.513	42.692	18.9	140
VIII. Közellátás	6.491	7.425	3.3	114
IX. Társadalompolitika ...	16.373	41.913	18.6	256
X. Közegészségügy	²⁾ 22.453	38.199	16.9	170
XI. Városgazdaság, idegen- forgalom, közmunka ... ³⁾	7.710	11.705	5.2	152
XII. Üzemgazdaság	—	1.048	0.4	—
XIII. Magasépítés	3.083	440	0.2	14
XIV. Közmunka- és katonai szolgáltatások	894	933	0.4	104
XV. Ipar és kereskedelem .	124	220	0.1	177
XVI. Gépészet	2.625	1.826	0.8	70
Összesen ...	161.862	225.712	100.0	139

¹⁾ Minthogy a csatornázás 1946-ban már önálló vagyongazdálkodású intézmény, az összehasonlítás kedvéért az 1938. évben kiadásait csak 1/6 részben foglaltattuk be az adatokba (ez az összeg az 1946/47. évben a községi háztartás részéről megtérített kiadási hányad).

²⁾ Köztemetők kiadásai nélkül.

³⁾ Városi Színház és Gazdasági Hivatal kiadásai nélkül.

Különös figyelmet érdemel a társadalompolitika és a közegészségügy fejezeteinek erősen megnövekedett részesedési aránya. Ebben valósul meg az az elgondolás, melyet a főváros polgármestere közgyűlési expozéjában is kifejezett. *A szociális gondoskodás, valamint az egészségvédelem az a két feladat, amely a mai súlyos helyzetben az élet átmentésének célját szolgálja és amelyet az új idők diktálta közületi célkitűzések is első vonalba állítottak.* A demokratikus átalakulás így jut kifejezésre a fővárosi költségvetésben.

Az első fejezet az 1938. évi költségvetés 16·8%-ával szemben az 1946/47. évi előirányzatban már az összes kiadások $\frac{1}{5}$ részénél valamivel többet (20·9%-ot) használt fel. Ez a viszony szám azt mutatja, hogy a kiadások előirányzata során a várható bevételekből elsősorban a *legsükségesebb személyi kiadások fedezetéről történt gondoskodás* és a dologi kiadások csupán a fennmaradó összegből nyerhettek előirányzatot.

A költségvetés sajnálatos módon nem tartalmaz nagyobb-mértékű beruházási munkálatokat — ez kifejezésre jut a magas-építési költségvetés visszaesésében — pedig arra a romokból való újjáépítésnél nagy szükség volna.

A pénzügyi fejezet arányszáma 1938-ban 19·2%-ról 1946/47-ben 4·8%-ra zsugorodott össze, ami azzal áll összefüggésben, hogy a kölcsönök törlesztő szolgálatára előirányzás még nem történt.

A költségvetés kiadási főösszegét illetően az arányszám 139, ez azt jelenti, hogy a békeév pengőösszegéhez arányítva a forintban készült költségvetés a kiadásokra 39%-kal nagyobb összeget irányzott elő. Ez az átlag meglehetősen nagy szélsőséget egyenlít ki. Legmagasabb arányszámmal szerepel a társadalompolitika fejezete: 256. Nagyság sorrendben utána az út- és mélyépítés fejezete következik (215). Az általános igazgatás (173), közoktatás (140) céljára beállított összegeken kívül — az itt előirányzott összegek jórészt személyi kiadások fedezésére szolgálnak — a közegészségügy fejezete érdemel figyelmet 170-es arányszámával.

A táblázatban szereplő arányszámok mérlegelésénél nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy itt tulajdonképen pengő és forintösszegek viszonyba állításáról van szó. Az árszínvonal a létfenntartási index szerint a békebelinek 3·33-szorosa, míg lakbér nélkül, tehát pusztán az árupiacra korlátozva 4·28-szorosa.

Abból, hogy a fővárosi kiadások aránya a békeállapothoz képest mégis csak 1·39-szeres, egyrészt a takarékoság nagy

fokára lehet következtetni, másrészt a költségvetésben jelentékeny (békeidőben is 40%-ot tevő) *személyi kiadások igen alacsony illetményekkel vannak megállapítva.* Az 1·39-es arányszámból a *lakosság leromlott adózőképességére* is következtetés vonható, pedig arra éppen az újjáépítés érdekében fokozott szükség volna.

Egy főre eső fővárosi kiadás 12·37 pengő, illetőleg 18·18 forint, a közterhek pedig egy főre békében 8·23 pengőt, jelenleg pedig 13·02 forintot jelentettek. Ez 1·6-szoros aránynak felel meg.

Fővárosi zárlati főeredmények a stabilizáció első két hónapjában.

Az egy évre szóló költségvetési keretnek $\frac{1}{12}$ -ed része az, ami normális viszonyok között egy-egy hónapra rendelkezésre állana a szorosan vett községi háztartás céljaira, ezt az összeget kell tehát a zárlati eredménnyel egybevetni.

	Kiadás	Bevétel
	forintban	
1946/47. évi előirányzat $\frac{1}{12}$ -ed része...	18,809.371—	17,346.283—
Tényleges lerovás:		
1946 augusztus havában	9,797.886·61	8,447.518·65
1946 szeptember havában	12,394.261·58	20,452.556·34

Az összeállítás azt mutatja, hogy az első hónapban az előirányzott kiadásoknak csak valamivel több mint felét, 52·1%-át használták fel. Ez jórészt annak a helyes pénzügyi politikának tudható be, mely úgy rendelkezett, hogy a költségvetési év első két hónapjában, augusztus és szeptember hónapokban együttvéve az egész évi dologi szükséglet $\frac{1}{12}$ -ed része kerülhet kifizetésre.

Hogy mennyire helyénvaló volt ez az intézkedés, ezt a legjobban bizonyítja az, hogy a bevételek körülbelül ugyanilyen mértékben folytak be és csakis ilyen arányban való felhasználást tettek lehetővé. A szeptember hónapi zárlati eredmények azt mutatják, hogy a kiadásoknál ez előirányzott összegnek $\frac{2}{3}$ -át használták fel, tehát valamivel többet, mint az első hónapban. A kiadások nagyobb-mértékű teljesítését lehetővé tette az a körülmény, hogy a bevételek várakozáson felül kedvezőbb arányban folytak be. A szeptember hónapi bevételek némiképen túlszárnyalták a várható eredményt és ezzel az első hónap bevételi kiesése részben pótlást nyert.

A főváros adóbevételei.

Az adólerovás az előirányzat $\frac{1}{12}$ -ed részéhez képest augusztusban 56,3%, a szeptemberi adólerovások eredményei pedig már felülmúlták az előirányzat $\frac{1}{12}$ -ed részét. A stabilizáció második hónapjában kerekén 4 millió forint adóbevételi többletről számol be a Központi Adóhivatal.

Ez az eredmény elsősorban az augusztusi bevételi kiesést egyenlítette ki. A jövő szempontjából pedig lehetőséget nyújt arra, hogy ha a bevételek az elkövetkező hónapokban is ilyen szerencsésen alakulnak, alkalom nyílik a legégetőbb beruházások egy részének megindítására is. Az adóbevételek alakulását adónemenként az alábbi táblázat tartalmazza:

Adónem	1946/47. évi költségvetési előirányzat	1946. évi lerovás	
	$\frac{1}{12}$ -e	aug.	szept.
Együttesen kezelt adóknak a fővárost illető része	6.772	5.197	10.137
Illetményadóból a fővárost illető rész	340	355	1.052
Forgalmiadó részesedés	1.500	503	1.602
Községi fogyasztási adó és városi vám	2.998	1.312	3.183
Közlekedési adó	1.332	5	1.157
Vigalmi adó	292	138	300
Tűzoltási járulék	58	—	16
Idegenforgalmi járulék	12	15	16
Végrehajtási díj	62	—	16
Összesen	13.366	7.525	17.479

Augusztusban, különösen a hó első felében tehát részben nem történtek befizetések, vagy pedig a júliusi adópengőben kifejezett adóalapok után folytak be csekély összegek. Ebből a körülményből folyik egyúttal, hogy az első két hónapi zárlat alapján még nem lehet az adóbevételek jövőbeli összegére biztosan következtetni. Más adónemeknél viszont már most is nyilvánvaló, hogy az előirányzat túl alacsonyan volt megállapítva.

Az együttesen kezelt adókból a főváros részesedése 35%, az államé 65%. Már az első hónapban az előirányzat tetemes része (77%) valóban befolyt, szeptemberben pedig az előirányzat másfélszerese került befizetésre. E címen kerül elszámolásra a földadó, házbéradó, együttes kereseti és jövedelemadó, társulati és tantiemadó utáni részesedés.

A kereseti és jövedelmi adó kimunkálása — az adó-kivető bizottságok munkája — most van folyamatban.

Az illetményadónál az előirányzat igen alacsony. Ezt bizonyítja az is, hogy már az első hónapban túlszárnyalta a lerovás az előirányzatot, holott sok kiesés volt ezen a téren.

A Tabán és a királyi palota az ostrom után.

(Főv. kertészet felv.)

Az adóeredményeket természetesen a gazdasági helyzet további alakulása, így a foglalkoztatottság, illetőleg munkanélküliség mértéke nagyrészt befolyásolni fogja.

A forgalmiadónál a főváros részesedése 10%.

A fogyasztási adók és a városi vám lerovási eredményei az első hónapban az előirányzat alatt maradtak, de szeptemberben már többletbevétel mutatkozott. A fogyasztási adók két nagy csoportja közül ezidőszent csak a szesz, főleg bor utáni adózásnak van jelentősége, míg a húsfogyasztás a békebeli viszonyokhoz képest egészen a legutóbbi hetekig jelentéktelen volt. E téren tehát a jövőben emelkedésre lehet számítani.

Az önálló vagyonkezelésű intézmények.

E számadási ág körébe tartoznak a városi lakosság számára elsőrendűen fontos közművek: a villany, gáz, víz, újabban a csatornázási mű; a fürdők, a különféle élelmiszerüzemek és más kisebb jelentőségű üzemek. Ezeknek az üzemeknek a békeévekben pénzügyi szempontból is nagy jelentőségük volt, mert

üzleti feleslegeikkel a községi háztartásnak támogatást és lehetőséget nyújtottak különféle célok megvalósításához. Az utolsó békeévi költségvetésben az üzemek feleslege címen kereken 13 millió pengő állt rendelkezésre.

Pénzügyi szempontból jelenleg ilyen fajta szerepet nem tölthetnek be, mert jóllehet az üzemeket lendületes munkával helyreállították, de még igen sok problémát kell megoldani az üzemek újjáépítése, kapacitásuk növelése szempontjából. A költségvetés összeállítása során, ha szerényebb keretben is, de gondoskodtak e szempontok megvalósításáról. A tarifák kedvezőbb kialakítása érdekében viszont a főváros az üzemi feleslegekről lemondott.

Az önálló vagyonkezelésű intézmények 1946/47. évi költségvetését az alábbi táblázat tartalmazza, az utolsó békeévi költségvetéssel szembeállítva.

	Kiadás ¹⁾	
	1938. 1000 P	1946/47. 1000 Ft
I. Elektromosművek	50.184	177.623
II. Gázművek	34.863	109.655
III. Vízművek	14.231	45.846
IV. Csatornázási mű ²⁾	3.104	34.260
V. Gyógyfürdők és gyógyforrások	3.512	8.764
VI. Községi Élelmiszerüzem	14.363	25.608
VII. Községi Kenyérgyár	2.290	18.412
VIII. Községi Lóhúsüzem	2.144	5.261
IX. Községi Temetkezési Intézet	3.645	11.053
X. Hirdető Vállalat	857	2.376
XI. Fűtő- és Főzőkészülékeket Terjesztő Vállalat	—	1.736
XII. Irodalmi és Művészeti Intézet	—	1.360
XIII. Városi Színház ²⁾	35	3.740
Összesen	129.228	445.694

¹⁾ A bevétel általában megegyezik a kiadással.

²⁾ 1938-ban a községi háztartás keretében szerepelt.

Az üzemek száma a háború után kibővült. A csatornázással összefüggő feladatok gyors végrehajtásának megkönnyítése és a helyes gazdálkodás előmozdítása érdekében az e feladatokat ellátó intézményeket elkülönített üzemmé szervezték át. A Temetkezési Intézet hatáskörébe utalták a köztemetők kezelését. A Városi Színház is önálló üzemmé lett. Mindezeket az intézményeket a háztartás keretéből kiemelve szervezték üzemmé.

Új üzemként jelenkezik a Fűtő- és Főzőkészülékeket Terjesztő Vállalat. Az ostrom után a főváros fűtési problémái nagy gondot jelentettek, ezért a főváros vezetősége petróleum és gázolaj tüzelésű készülékek gyártására üzemet létesített.

Az üzemek költségvetési kerete 445·7 millió forint, melynek tekintélyes része, csaknem $\frac{2}{3}$ -a az Elektromos- és Gázművek céljaira szolgál, 177·6, illetve 109·7 millió forint összegben. Az utánuk következő üzemek már lényegesen kisebb pénzügyi keret között gazdálkodnak.

Augusztus hónapban a kiadások több mint fele — az előirányzathoz képest — került könyvelésre. A következő hónapban már az előirányzott kiadások $\frac{3}{4}$ részénél valamivel többet könyveltek el. Az üzemi bevételek az előirányzatnak 80, illetve 85%-át érték el.

A beruházási munkaterv.

Az elmondottakból kitűnik tehát, hogy a főváros költségvetése óvatos becslésnek bizonyul, amelynél néhány vonatkozásban kedvezőbb eredményekre is számítani lehet. A főváros tehát megnyerte nagy csatáját a stabilizáció érdekében és ezzel előtérbe lépnek további nagyfontosságú feladatai. Elsősorban az, hogy *tőkét teremtsen elő olyan beruházási munkák részére, amelyek ebből a költségvetésből kimaradtak*, de amelyekre az újjáépítés és munkanélküliség megelőzése, illetve levezetése körül feltétlenül szükség van.

A főváros az első hónapokban jelentkező bevételi többleteket a helyreállítási és újjáépítési munkák azonnali újraindítására fordítja.

A legsürgősebb munkák megindítására 7 és félmillió forintot használnak fel. Ebből az összegből utak építésére 1 millió forintot, a többit pedig elsősorban olyan épületek háborús kárainak helyreállítására fordítanak, melyek rendbehozatala a főváros sokat szenvedett lakossága szempontjából elodáztatlan. Így kerül sor az iskolaépületeknél 1·4, kislakásos bérházaknál 1·2, hivatalos épületeknél 1·1, kórházi és egyéb közegészségügyi épületeknél 0·8 millió forint felhasználására.

Ezen túlmenően nagyvonalú beruházási munkatervet dolgoztak ki az újjáépítés szélesebbkörű kiterjesztése érdekében. A munkaterv adatait az alábbi összeállítás tartalmazza:

	Millió Ft		Millió Ft
Utak újjáépítése	13·2	Közkórházak és köz-	
Víz- és mélyépítés	7·0	egészségügyi intézmé-	
Kertészet és érdészet .	1·8	nyek	19·7
Iskolák, óvodák	13·3	Fürdők	10·1
Közélelmészeti épületek	10·8	Műemlékek	1·0
Népjóléti épületek	3·2	Hivatali és egyéb rendel-	
Kislakásos bérházak ..	5·9	tetésű épületek	9·4
		Összesen ...	95·4

Ebben a programban foglalt feladatokat a főváros az első költségvetési év folyamán kívánja megvalósítani, ha a bevételek kedvező alakulása változatlanul megmarad.

Közgazdasági élet,

A főváros gazdasági életéből néhány jellemző számsor bemutatásával érzékeltetjük a kibontakozás és fejlődés irányát.

Az ostrom utáni gazdasági életre némi fényt vetnek azok az adatok, amelyeket a *kerületi előljáróságok iparügyi tevékenységéről közölnek*.

	1938	1945	1946. I—IX.
Kiadott iparjogosítványok	6.754	27.446	3.195
Visszaadott „	4.155	2.901	4.064
Megkötött tanoncszerződések ...	2.534	1.316	1.157
Felbontott „	667	532	478
Kiadott munkakönyvek	19.651	13.008	14.020

Különös figyelmet érdemel 1945-ben kiadott iparjogosítványok számának erős megnövekedése. Több mint *négyszerannyi iparjogosítványt adtak ki, mint az utolsó békeévben*. Ekkoriban több kellék igazolásától eltekintettek, így például a kérelmezőnek azt sem kellett igazolni, hogy üzlethelyiséggel rendelkezik. A fogyasztási javak nagyfokú hiánya következtében kedvező konjunktúralehetőség is rejlett eleinte egyes üzletágban, végül számosan váltottak újból iparigazolványt, akikről az utóbbi években jogellenesen elvonták azt.

Az 1946. évben már az *iparjogosítványok kiadásának hatósági korlátozása*, illetve miniszeri engedélyhez kötése lényegesen csökkentette az új üzletek nyitását. Ugyanakkor a visszaadott iparjogosítványok száma nőtt meg. *Igen kevés a tanoncszerződések száma*.

A *budapesti gyáripari telepek főbb adatai az 1938—1943. években a következők*:

	Ipartelepek száma	Átlagos évi munkáslétszám	Teljesített munka- órák milliókban	Szénfogyasztás ezer q
1938	1.553	119.760	292	9.080
1939	1.555	135.848	328	9.866
1940	1.551	144.645	351	10.678
1941	1.570	151.277	370	11.641
1942	1.631	158.188	395	11.869
1943	1.683	159.940	409	11.852

A főváros gyáripara az ostrom következtében súlyos kárt szenvedett. Az elszenvedett kár az elmúlt év folyamán végrehajtott számbavétel alapján 700 millió békepengőt ért el.

Az 1944. évi márciusi adatokhoz mérten az erőgépek teljesítő-képessége 66·3%, az átlagos munkáslétszám 43·1%, a betölthető munkahelyek száma 61·1% és a termelőképeség 65·9% arányban csökkent.¹⁾

A gyáripari termelés, bár óriási nehézségekkel kellett megküzdenie, fokozatosan megindult. Elsősorban azok a gyárak kezdték meg működésüket, amelyek jóvátételi kötelezettség teljesítésére termelnek.

Az 1946. év első felére rendelkezésre áll annak a 146 gyártelepnek reprezentatív statisztikája, melynek adatait a Magyar Központi Statisztikai Hivatal havonként lerögzíti. Ezek az adatok, ha részlegesek is, de mégis megvilágítják az első félévben elért eredményt. A 146 ipartelep 1943. évi munkáslétszáma (77.146) ugyanis a budapesti gyáripar összességének 48%-át képviselte.

	Átlagos havi munkás- létszám	Teljesített munka- órák száma 1000 órában	Erőgépek ló ereje	Villamos motorok	Felhasznált szén ezer mázsában
1946 január	43.848	8.595	235.165	152.473	332
június	52.227	10.371	243.304	158.720	392
százalékban	19·1	20·7	3·5	4·1	18·1

A kiválasztott ipartelepek 1946 január havi munkáslétszáma 57%-ra esett vissza az 1943. évi — igaz, hogy fel-duzzasztott — háborús létszámhoz képest. Június hónapig a munkáslétszám 9621 fővel szaporodott az év elejével szemben, ezzel együtt kereken 2 millió munkaórával növekedett a teljesített órák száma is. A termelés fokozódását jelenti továbbá

Ipari főcsoportok	Átlagos munkáslétszám			Az összes munkások által teljesített munkaórák		
	1946. január	1946. június	emelkedés %-ban	száma ezekben 1946. január	emelkedés %-ban június	
Vas- és fémipar	2.800	3.474	+ 24·0	541	641	+ 18·5
Gépgyártás	19.118	24.091	+ 26·0	3.992	4.518	+ 13·2
Közhaszn. villamosener- giát termelés és elosztás	499	539	+ 8·0	134	112	— 16·4
Kő-, föld-, agyag-, az- beszt- és üvegipar	1.424	2.337	+ 64·1	278	369	+ 32·7
Faipar	340	316	— 7·1	71	56	— 21·1
Csont- és műanyagipar .	26	27	+ 3·9	5	4	— 20·0
Bőripar	21	15	— 28·5	4	3	— 25·0
Gumiipar	747	1.092	+ 46·2	146	248	+ 69·9
Fonó- és szövőipar	6.983	7.918	+ 13·4	1.041	1.803	+ 73·2
Ruházati ipar	215	215	—	35	23	— 34·3
Papírosipar	292	227	— 22·3	55	40	— 27·3
Élelmészeti és élvezeti cikkgyártása	5.451	5.951	+ 9·2	1.121	1.250	+ 11·5
Vegyészeti ipar	2.872	3.401	+ 18·4	605	698	+ 15·4
Sokszorosító- és műipar	3.060	2.624	— 14·3	567	606	+ 6·9
Összesen	43.848	52.227	+ 19·1	8.595	10.371	+ 20·7

¹⁾ A M. Központi Statisztikai Hivatal adatai.

az erőgépek és a villamos motorok löerejének emelkedése. Az ipari termelés céljára június hónapban 600 vagon szénnel többet használtak fel, mint január hóban.

Az átlagos munkáslétszám és ezzel kapcsolatban a teljesített munkaórák alakulását ipari főcsoportok szerinti részletezésben az előző oldalon levő táblázat foglalja magában.

Az az árutömeg, amely az ország minden részéről vasúton, hajón és közúton a fővárosba kerül, nem csupán a lakosság élelmiszerbiztosítása szempontjából, hanem tüzelőanyaggal való ellátása és a gyárpar nyersanyagszükségletének kielégítése folytán is nagy jelentőséggel bír.

Budapestre 1939-ben 83·3 millió métermázsa árut szállítottak fel. Ennek nagyrészt (69·2%-át) vasúton szállították, hajón 18·0%, közúton pedig 12·8% érkezett.

Az áru felhozatal havonkénti alakulását az alábbi táblázat szemlélteti:

Hónap	1939.	1945. ¹⁾ 1000 q-ban	1946.
Január	5.826	.	1.708
Február	6.063	.	1.911
Március	6.452	.	2.639
Április	5.612	.	2.680
Május	5.912	.	2.513
Június	5.952	.	2.541
Július	7.030	.	2.787
Augusztus	7.505	.	2.956
Szeptember	8.494	1.981	.
Október	8.789	1.907	.
November	8.173	1.851	.
December	7.517	1.777	.

¹⁾ Az 1945 május—augusztusi adatok pótlólag most vannak feldolgozás alatt.

Az adatok kifejezésre juttatják *a visszaesést a békeévvél szemben, majd a fokozatos gazdasági újraéledést.* 1946 augusztusában az élelmiszerfelhozatal élénkült meg jelentős mértékben. Júliusban még csak fél millió métermázsa, a stabilizáció első hónapjában pedig már ennek majdnem kétszerese: 978 ezer métermázsa élelmiszer érkezett a fővárosba.

Az első félévben lebonyolított forgalmat árucsoportok szerint az alábbi összeállításban adjuk meg:

	Élőállat db	Élelmiszer	Tüzelőanyag ezer métermázsa-ban	Ipari nyersanyag	Egyéb
1939 I. félév .	566.530	5.433	16.583	9.963	3.283
1946 I. félév .	49.122	2.156	7.794	2.884	1.068

A szellemi újjáépítés alapelvei.

Hazánk lakosságának szellemi átalakulása óriási lépésekkel halad. Az újjáépítés áthatja a magyar szellemi élet minden részletét. A köznevelést éppen úgy, mint a tudományos életet, valamint a magasabbrendű műveltséget nyújtó különböző kultúrintézményeinket.

Cél: a törekvő népességelemek minél szélesebb rétegeinek megadni a tanulás és az önművelés lehetőségét. Az iskolázás megreformálása *a magasabb iskolai végzettség megszerzését* törekszik megkönnyíteni. Mindaddig, amíg a reformtervezet teljes egészében megvalósul, átmeneti időszakra hozott rendeletek *lényeges könnyítéseket adnak a magasabb képesítések elnyerésére* olyan személyek számára, akik azokat a múltban megszerezni nem tudták. *Az iskolán kívüli népművelés kereteinek kibővítésével* és rendszeresítésével a kormányzat a közműveltség általános színvonalát kívánja emelni.

Köznevelés.

A köznevelés ügyének előmozdítására a régebben fennállott Országos Közoktatási Tanács, és az Országos Felsőoktatási Tanács egybeolvasztásával megalakult az *Országos Köznevelési Tanács*. A Tanács figyelemmel kíséri a köznevelés fejlődését, véleményt nyilvánít és javaslatokat tesz.

Gondoskodás történt az *oktató személyzet átképzéséről* is. Még 1945. augusztusában a kultuszminisztérium átképző tanfolyamot rendezett középfokú iskolai tanárok részére a Pedagógusok Szabad Szakszervezetének közreműködésével. Ezen a tanfolyamon mutatták be — főleg az ú. n. világnézeti tárgyakat tanító középiskolai tanároknak — a tanítás új irányvonalait.

A szellemi újjáépítés nélkülözhetetlen kellékeként még 1945-ben elrendelték *a tankönyvek felülvizsgálatát*. A rendelet értelmében az iskolákban az 1945/46. iskolai évtől kezdve csak olyan tankönyveket szabad használni, amelyeket felülvizsgáltak.

A közoktatásügy végleges megreformálása felé fontos lépés volt az új iskolatípus: az általános iskola felállítása. Az elemi népiskolák I—VIII., valamint a gimnáziumok és polgári iskolák I—IV. osztályai helyett szervezték. A 6—14 éves gyermekek iskolai művelődésének egyedüli és közös iskolatípusa. Tanterve több szempontban elüt az eddig fennállott iskolatípusoktól. Az általános iskolára való áttérés fokozatosan megy végbe. Jelenleg az I., II. és V., VI. osztály működik.

Gyermekeink tehát az új iskolatípus megalakításával csak az általános iskola VIII. osztályának elvégzése után választhatnak pályát, ekkor kell dönteniük arról, hogy az öt évre kiterjesztett középfokú iskolába iratkoznak-e be érettségi bizonyítvány megszerzése céljából, vagy pedig ipari pályára mennek s ezesetben az iparostanonciskola, vagy az alsófokú szakiskola látogatói lesznek.

Kiterjeszkedett a kormányzat figyelme azokra a felnőttekre is, akik korábban önhibájukon kívül nem szerezhették meg a középiskolai műveltséget. Mult év novemberében átmeneti típusként, az iskolareform befejezéséig felállították a *dolgozók iskoláját*. A dolgozók iskolájában rövidebb szorgalmi idő (osztályonként hat hónap) alatt szerzhető meg a középfokú műveltség, még pedig olyan időbeosztással, amely lehetővé teszi a 18—45 éves dolgozó rétegnek a délutáni előadások látogatását.

Hasonló elgondolás alapján főiskolai képesítést is szerezhettek az egyetemeken megindított kétéves esti tanfolyamok útján. Beiratkozhattak azok a 20—45 éves személyek, akik a népiskola VI. osztályának, vagy ezzel egyenértékű középiskolának bizonyítványát felmutatták s a felvételi vizsgálaton bebizonyították, hogy a tanulmányok folytatására alkalmasak.

Az egyetemi tanfolyam egyfelől bizonyos főiskolai képesítéshez kötött közszolgálati állások elnyeréséhez szükséges képesítést nyújt lényegesen könnyebb feltételek mellett, másfelől lehetővé teszi a kiválóknak az egyetemre való beiratkozást is.

Még a fenti tanfolyam megindulása előtt a *Pázmány Péter Tudományegyetem* szervezett munkások részére hasonló tanfolyamot rendezett, amely bizonyos közszolgálati állások elnyerésére képesít. A Műegyetemen is lehetővé tették a képesítés nélküli személyeknek a tanulmányok elvégzését.

A különböző tanfolyamok részletes feltételeinek megállapításánál a főiskolai, vagy középiskolai képesítés megkönnyítése mellett a szakszerűség mindenképpen fontos szempontjaira is tekintettel voltak.

A közszolgálat szellemi megújítása.

Minthogy a köznevelésügy megreformálása hosszabb időt vesz igénybe, a közszolgálat gyorsabb ütemű szellemi megújítása érdekében, a belügyi kormányzat *közigazgatási tanfolyamokat* szervezett. E tanfolyamok elvégzésével, illetőleg a különböző fokozatú vizsgák letételével olyan népi elemek kerülhettek közszolgálatba, amelyeknek korábban az előírt képesítésük nem volt meg.

A »bevezető« tanfolyamot elvégzett egyénnek, ha közszolgálatra való képesítést kíván nyerni, a tanfolyamot befejező záróvizsgán kívül ú. n. *alkalmassági vizsgát* is le kell tennie.

Az alkalmassági vizsga a közigazgatás körében oly állások betöltésére képesít, amelyhez egyébként érettségi bizonyítvány vagy ennél kevesebb iskolai végzettség lenne szükséges. Az alkalmassági vizsga azonban nem mentesít a közszolgálati ágakban előírt más gyakorlati képesítés (szakvizsga) alól.

Aki az alkalmassági vizsgát leteszi és fogalmazói állást kíván elnyerni, annak még külön képesítő tanfolyamot kell elvégeznie és *képesítő vizsgát* kell tennie.

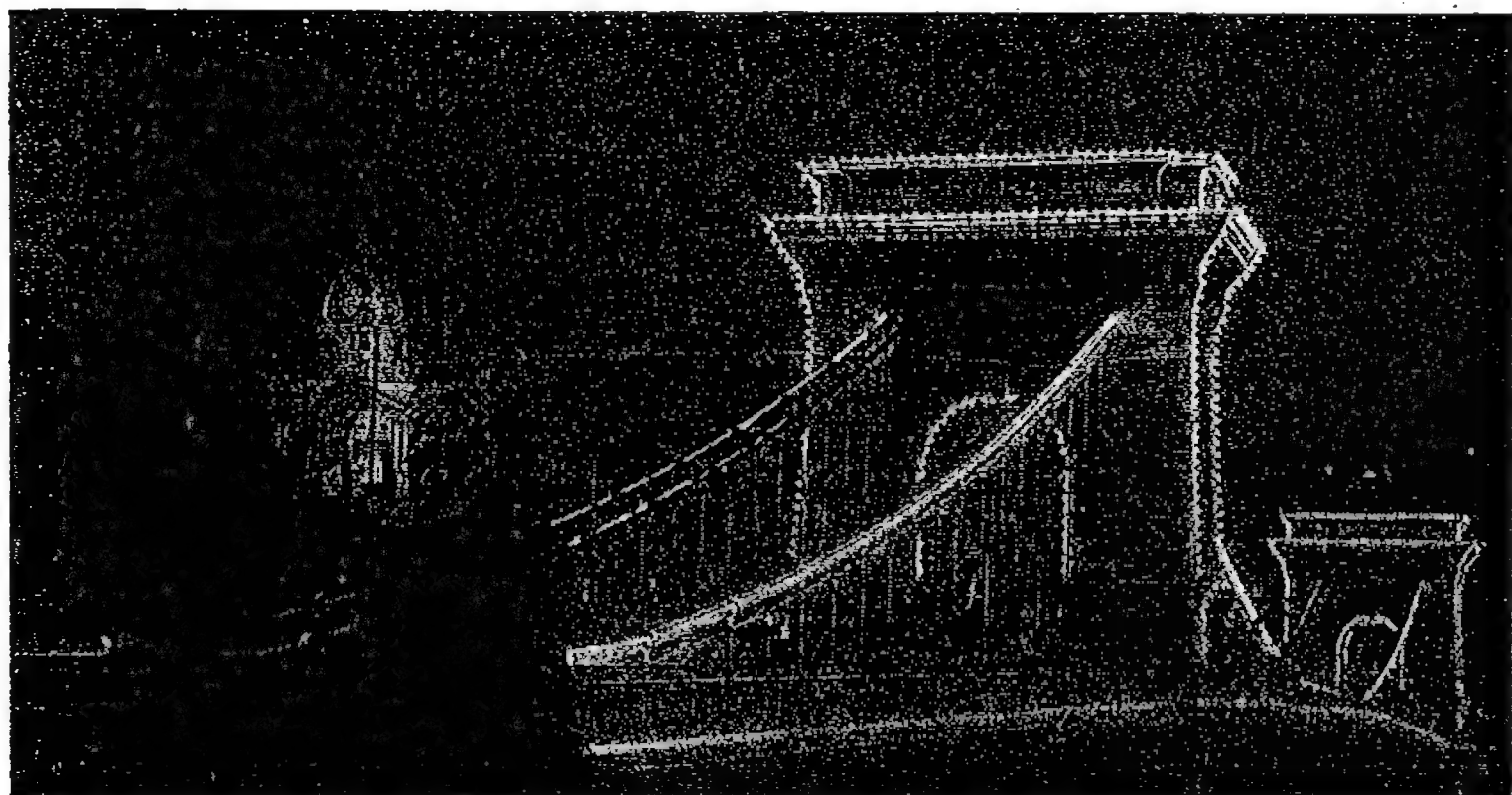
Iskolán kívüli szabadművelődés.

A szellemi igények az iskolán kívüli népművelődés terén hatalmasan megnövekedtek. A legkülönbözőbb célkitűzésekkel tanfolyamok, előadássorozatok indultak, amelyek az önként jelentkező hallgató részére bizonyos ismeretek bővítését tették lehetővé. Ezek a tanfolyamok hol akadémia, hol népfőiskola nevet viseltek. A szellemi fellendülés e fontos eszközeinek megerősítése és rendszerezése érdekében a kultuskormányzat *Országos Szabadművelődési Tanács*-ot állított fel. A tanácsban képviselmet kapott a társadalom minden iskolán kívüli nevelő-oktató szerve.

A Főváros Népművelési Központja.

A lakosság általános műveltségét igyekszik minél magasabb szintre emelni. Megtanítja az analfabétákat az írás-olvasásra. A kevésbé iskolázott lakosság tudásvágyát magas színvonalú előadásokkal elégíti ki. További fontos feladata Budapest lakosságának demokratikus szellemben való nevelése.

Az 1946. év első felében a Központ teljes értékű munkáját a nehéz gazdasági viszonyok, a téli fűtési nehézségek s az infláció erősen gátolta. Januárban csupán a Szabad Egyetemet kiegészítő téli szemináriumi előadássorozatot tudta megindí-

A kivilágított Lánchíd békeidőben.

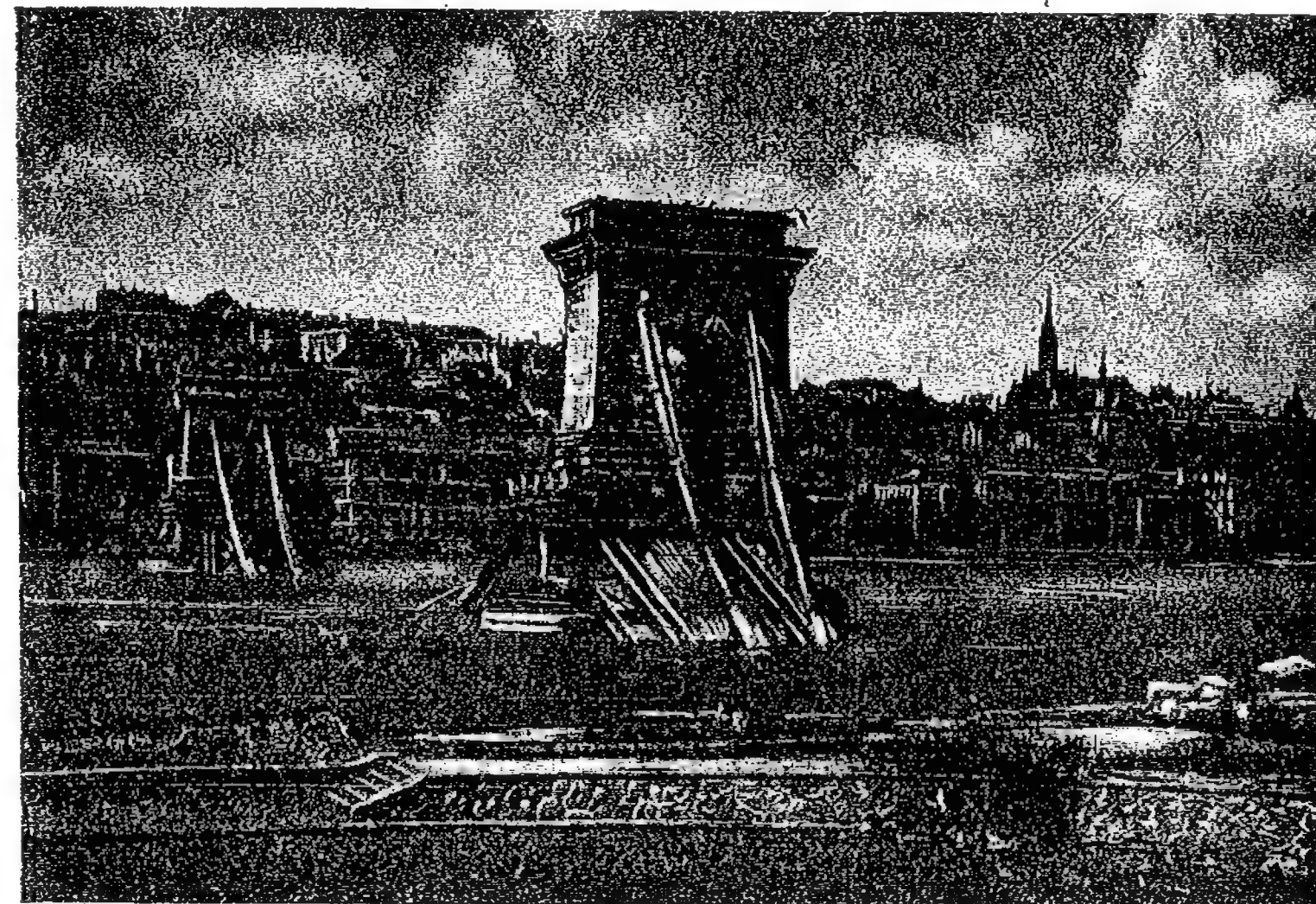
(Manninger felv.)

tani összesen 830 hallgatóval. Ugyanekkor 12 idegen: angol, orosz és francia nyelvtanfolyamot rendezett 385 hallgató számára. Az ingyenes és fűthető fővárosi olvasótermekben műsoros ismeretterjesztő előadásokat is tartott átlagosan 100 főnyi hallgatóság előtt.

Visszaesést mutatott az áprilisban megindult népművelési tevékenység is. A visszaesés elsősorban a hallgatók csökkent számában jelentkezett. A népművelési tevékenység során a Központ a nyári szünidő beköszöntéig az alábbi előadássorozatokot és tanfolyamokat rendezte:

Szabad Egyetem 29 előadássorozata	1.863	hallgatóval
Szülők iskolája „	470	„
18 művelődési és női gyakorlati telep 8 tanfolyama	2.320	„
Ipari, művészeti, kereskedelmi és képzőművészeti tanfolyamok	459	„
19 alapismeretterjesztő tanfolyam	471	„
Az egészségügyi telep 17 előadása	1.700	„
A Szabad Egyetem és Szakszervezeti Tanács közös előadássorozata 10 alkalommal	1.000	„
A Fővárosi Könyvtár olvasótermében tartott előadássorozat 12 előadása	1.100	„

A gyermekhét alkalmával, május 26 és június 1-e között a Központ több matinét rendezett. A Városi Színházban, a Zeneművészeti Főiskolán és a Cisztercita-gimnázium dísz-

A felrobbantott Lánchíd.

(Hollenzer felv.)

termében megtartott matinékat mintegy 5000 ember hallgatta végig. A szülők felvilágosítása céljából hat előadást tartott összesen 300 főnyi látogató előtt. Az év első felében vezetett 53 kiránduláson mintegy 1240 érdeklődő vett részt.

A forint bevezetése és a gazdasági életnek augusztus 1-én történt stabilizációja új időszakot nyitott a Központ életében. Szeptember 15-én a Központ céljainak a nagy közönséggel való megismertetése és a népművelés jelentőségének a köztudatba való átvitele céljából propagandanapokat rendezett »Fővárosi népművelés napja« címen. Ez alkalommal az Újvárosháza közgyűlési termében ünnepi előadássorozatot tartott az egyes tudománysszakok 4 kiváló képviselőjének részvételével. További 6 népművelő előadásán (világszínpad, gyermekelőadás, képeskönyvkabaré, vígopera stb.) 15.000 embert látott ingyen vendégül.

A szeptember 15-én induló új félév statisztikai adatai már jelentősen kibővült népművelési keretekről számolnak be. A felsorolt adatok az október 25-ig eltelt nem egészen másfél-hónapos időszakra vonatkoznak, s elsősorban a különböző előadásokat látogató hallgatók megnövekedett számára hívják fel a figyelmet:

A Szabad Egyetem 27 tanfolyama	12.978 hallgatóval	
A szülők iskolája 9 tanfolyama	658	«
A 10 általános irodalmi művelődési telep 67 ismeretterjesztő és nyelvtanfolyama	3.350	«
Ipari, kereskedelmi és iparművészeti tanfolyamok	1.123	«
A női művelődési telep 39 gyakorlati tanfolyama	1.006	«
A »Műveltség órái« 46 előadása	2.048	«
15 alapismeretterjesztő tanfolyam	380	«
A gyárakban és értelmiségi munkahelyeken (bankokban, hivatalokban stb.) 21 ismeretterjesztő előadás, 7 tanfolyam és 4 műsoros kultúrdélután	3.917	«
Két hangos keskenyfilmelőadás	480	«
Több matiné és műsoros est	16.450	«

Ez időszakban 29 tanulmányi kirándulást rendezett a Központ, 632 résztvevővel.

Miként a múltban, úgy a most kezdődő időszakban is a Fővárosi Zenekar matinéi és Bach—Mozart hangversenysorozatai egészítették ki a Központ munkásságát.

Iskolai beiratások.

A 6—14 éves tanköteles gyermekek száma az Iskola-köteleseket, Iparos- és Kereskedőtanulókat Nyilvántartó Központi Hivatal szerint 1946 október végén 87.798 volt. Beiratkozott 76.297 gyermek, 11.501 tanköteles tehát távolmaradt az iskolától. A nyilvántartó november hó 7-ig összesen 8483 be nem iratkozottról állapította meg távolmaradásának okát. Eszerint:

más kerületbe költözött	2.391	28.2%
vidékre távozott	2.735	32.2%
külföldre «	761	9.0%
meghalt	94	1.1%
tartózkodási helye ismeretlen ...	2.502	29.5%
Összesen ...	8.483	100.0%

Az iskolába be nem iratkozott gyermekek látszólag nagy száma tehát elsősorban abból ered, hogy lakóhelyüket megváltoztatták, s erről a nyilvántartót nem értesítették. A más kerületbe vagy — főként segélyakciókkal — vidékre és külföldre távozottak a be nem iratkozott tanulóknak mintegy 70%-át teszik. Nyitott kérdés azonban továbbra is az ismeretlen helyen tartózkodó 2502 tankötelesnek a sorsa.

A községi iskolák háborús kárai.

Az iskolák háborús károsodásának beható kivizsgálása, valamint általában az iskolaviszonyok feltárása céljából a fővárosi statisztikai hivatal a községi iskolákról október hó végén *iskolastatisztikai gyorsfelvételt* hajtott végre. Noha a lebonyolításra rendkívül kevés idő állt rendelkezésre, a felvétel teljes sikerrel járt. Az iskolaigazgatók lelkesen végezték el a rájuk rótt feladatot s jórészt ennek köszönhető, hogy az október hó 26-án postára tett kérdőívek néhány nap múlva már kitöltve visszaérkeztek a statisztikai hivatalba. Ott azonnal megindult a feldolgozás, s november hó 15-én a 213 községi iskoláról már is közölhetők a főbb előzetes eredmények.

Ezen nem végleges eredmények szerint a felvétel idejében a községi iskolák 86.4%-a saját, állandó épületében működött. A többi rendszerint más iskola épületében nyert elhelyezést. Az iskolaépületek mintegy 80%-a üvegkárt, vagy tetősérülést szenvedett az ostrom alatt. Háromötödrészükből (60.1%) a helyiségek kisebb része vált használhatatlanná. Egyhatod részük (16.4%) súlyos károsodást szenvedett: helyiségeiknek nagyobb része vált használhatatlanná, 6 épület megsemmisült.

Az ostrom előtt a felvétel alá vont községi iskoláknak 2667 tantermük volt. Ebből 876 (32.8%) vált háborús károsodás folytán használhatatlanná. Közülük 403-at sikerült az újjáépítés keretében helyreállítani. De jellemző a viszonyokra, hogy még így is 1991 tanteremben (köztük 360 munka- és 247 szertári teremben) jelölik meg azt a hiányt, amely az iskola zavartalan működése és a jelenleg folyó váltakozó tanítás elkerülése céljából multhatatlanul szükséges. Az iskoláknak ugyanis 38.6%-ában csak d. e., 9.0%-ában csak délután és 52.4%-ában d. e. és d. u. váltakozóan folyik a tanítás.

Súlyos helyzetben vannak az iskolák felszerelés tekintetében is. Az ostrom következtében több mint 16.000 tanuló gyermek részére szolgáló iskolapad vált használhatatlanná. Legalább 7000 tanuló részére volna még szükség iskolapadra. A gyermekek zsúfolva ülnek; olykor tanulásra alkalmatlan lócákon.

Az iskolapadokon kívüli szükség volna még mintegy

10.000 szemléltető faliképre
5.100 különböző tornaszerre
3.900 székre
1.300 térképre

800 tanulóasztalra
600 osztályszelekre
430 szertári szekrényre
400 iskolatáblára
380 tanítóasztalra
200 irodai szekrényre
120 könyvtárszekrényre
70 irodaasztalra
70 tanácskozási asztalra
1.800 különféle egyéb felszerelési tárgyra.

A szertárak jelentős része az ostrom következtében teljesen elpusztult. Az 1363 szertár közül

100%-os kárt szenvedett.....	305
90—99 „ „ „	118
80—89 „ „ „	96
70—79 „ „ „	92
60—69 „ „ „	66
50—59 „ „ „	121
40—49 „ „ „	79
30—39 „ „ „	87
20—29 „ „ „	161
10—19 „ „ „	143
0—9 „ „ „	95

A szertárak károsodása nagymértékben akadályozza a tanítást. Kiegészítésük és helyreállításuk égetően sürgős. Az igazgatók közül — mint alább látni fogjuk — sokan látják elsővonalbeli feladatnak a szertárak helyreállítását.

A felvétel alapjául szolgáló kérdőívben kérdőpont volt, amely az iskola igazgatójának a felszerelés hiányosságára vonatkozó kívánságai felől érdeklődött. Ebbe a kérdőpontba természetesen a legkülönbözőbb válaszok kerültek. Mintegy 55 iskolaigazgató a szertári tárgyak mielőbbi pótlását kívánja, 32 igazgató a megrongált bútorok megjavítását, 24 igazgató a szemléltető eszközök pótlását, 16 igazgató a pad, szék, tábla, osztályszelekre pótlását, 15 igazgató a felszerelés felújítását tartotta legfontosabbnak. 11 igazgató a tornatermi felszerelésre, 10 igazgató az épület kijavítására, 7 igazgató a könyvtár kiegészítésére, illetve helyrehozására vonatkozó kívánságát jegyezte be. Harmóniumnak, rádióknak, filmvetítógépnek, számológépnek, írógépnek, mikroszkópoknak, varrógépnek beszerzése, távbeszélő felszerelése, továbbá dobogók pótlása, napközi otthonok felállítása szintén szerepel a kívánságok között. Az irodafelszerelés hiányosságára is többen panaszkodnak.

Néhány adat a községi iskolák tanulóiról.

A még nem végleges eredmények szerint csaknem 73.000 tanuló jár a községi iskolákba. Mintegy 3100 (4·2%) oly vidéki tanuló, aki az iskolaév tartamára Budapestre költözik, 5700 gyermek (7·9%) pedig naponta a környékről jár be a főváros iskoláiba. A főváros fenntartotta iskolákba tehát kerekén 8.800 nem fővárosi gyermek jár, a tanulóknak 11·1%-a.

Feldolgozta a felvétel a gyermekeket az atya (eltartó) foglalkozása szerint is. A községi iskolákba járó gyermekeknek több mint a fele (55·8%-a) a fizikai dolgozók társadalmi rétegéből származik. Ebből a 40.600 gyermekből az ipari munkásság egymagában mintegy 23.800 gyermekkel képviselteti magát. A többi a közlekedés, a közszolgálat, valamint a kereskedelem és hitel, s kisebb részben a mezőgazdaság fizikai dolgozói közül kerül ki.

A 10.700 (14·7%) értelmiségi alkalmazott gyermekének felét a köztisztviselők, a többi a magántisztviselők, valamint a nyugdíjasok szolgáltatták. Az önálló gyermekek száma 13.400, arányuk az ötéveszt sem éri el (18·5%). Legtöbb közöttük a kisiparos gyermek: közel 7300. Az önálló kereskedők gyermekeinek száma kerekén 3400, a szabadfoglalkozású értelmiségieké (üggyédeké, orvosoké stb.) 1.340.

A felvétel érdeklődött aziránt is, hogy a tanulók közül hányan nincsen cipője és felsőkabátja. Az előzetes eredmény szerint 12.500 gyermek panaszkodott cipőhiányról, s 11.300 felsőkabát hiányáról. Az iskolaigazgatók véleménye szerint a betegségen kívül a cipő- és ruhahiány miatt sok a mulasztás.

Az összeírt községi iskolákban 15.343 kölcsönadható könyv állt rendelkezésre. Ezeket a tankönyveket kerekén 11.000 tanuló közt osztották szét. A tankönyvellátás elégtelenségére vet fényt az az adat, amely szerint legalább még 22.000 tanulóknak mintegy 60.000 tankönyvre volna szüksége. Ez a néhány kiragadott adat is rávilágít a svéd társadalom nemes akciójának jelentőségére, amely a népiskolai tankönyveket többszázezer példányban ki akarja nyomtatni és hazánkba szállítani.

Egyetemek.

Felsőfokú oktatásügyünk ugyancsak nehéz helyzetben van: a főiskolai hallgatók létszáma hatalmasan megnövekedett és felső-oktatási intézeteink háborús károsodása miatt a hallgatóság kiképzése súlyos feladat lett.

Tudni kell, hogy az eltelt évtizedben a budapesti *főiskolai hallgatók* száma rohamosan gyarapodott:

	Főiskolák száma az év végén	Hallgatók absz. számban	Ebből nő absz. számban	százalékban
1937/38-ban	19	8 632	1.560	18.1
1939/40-ben	15	9.241	1.742	18.9
1942/43-ban	16	15.095	3.132	20.7

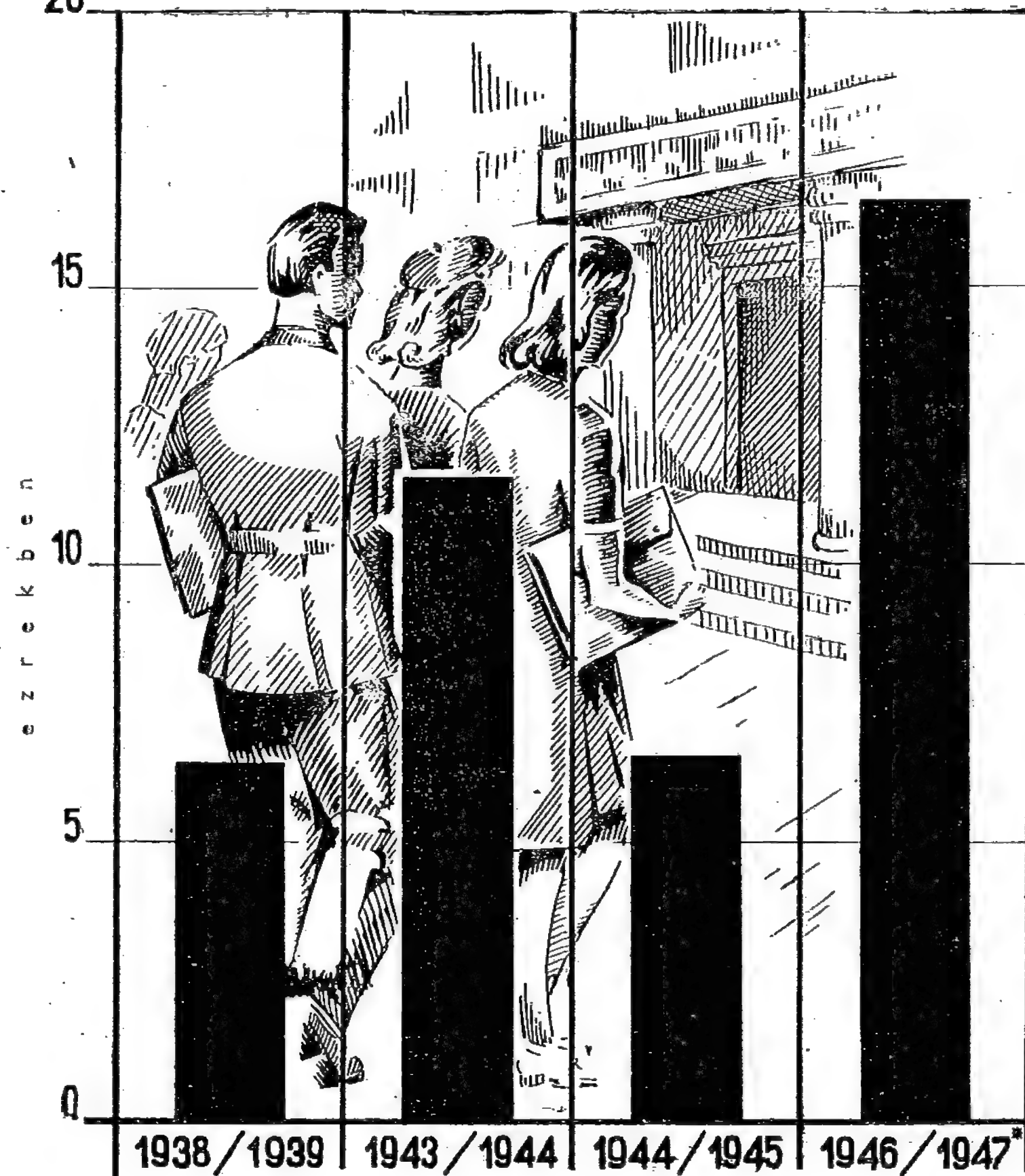
Magyarországnak az 1938. évet követő területgyarapodásával érthetően több lett a fővárosi főiskolai hallgatók száma. Noha sokan katonai szolgálatra vonultak be, a létszám mégis évről-évre nagyobb lett.

Jelenleg 16 főiskola van Budapesten. Három egyetem: a Pázmány Péter Tudományegyetem, a József Nádor műszaki és gazdaságtudományi egyetem és az Agrártudományi egyetem. Utóbbi 1945-ben a Műegyetem mezőgazdasági és állatorvosi fakultásának, az erdőmérnöki osztályának, valamint a vidéki mezőgazdasági, kertészeti és szőlészeti főiskolák egyesítésével keletkezett. Egyéb főiskolák: 6 hittani főiskola, a Zene-művészeti, a Képzőművészeti, a Testnevelési Főiskola és 3 tanárképző főiskola. A Honvéd Ludovika Akadémia két főiskolája pillanatnyilag nem működik. A volt kassai és az újvidéki kereskedelmi főiskolák újabban összevontan Budapesten működnek.

A most folyó tanév első felére beiratkozott budapesti főiskolai hallgatók összesített száma még nem ismeretes. A 3 egyetemé azonban közölhető. Az alábbi kimutatásból kiderül, hogy az egyetemekre a folyó tanév elején rendkívül sok hallgató iratkozott be, sokkal több, mint korábban valamennyi főiskolára. A nőhallgatók száma — kiváltképpen az utolsó esztendőben — feltűnően több lett:

	A budapesti egyetemek hallgatóinak létszáma az év végén	Ebből nő absz. számban	százalékban
1937/38-ban	6.308	888	14.1
1939/40-ben	6.987	1.055	15.1
1942/43-ban	11.593	1.835	15.8
1946/47-ben (év elején)	16.552	3.589	21.7

EGYETEMI HALLGATÓK SZÁMA AZ ÉV VÉGÉN

Annak ellenére, hogy az ország területe ismét összezsugorodott, a hallgató-létszám ugrásszerűen megnövekedett. Ennek oka — azonkívül, hogy a katonai szolgálatból kiváltak nagy tömegekben lepték el az egyetemeket — nyilván a tudásvágy hatalmas felgerjedésében keresendő. Ime: a magyarság törhetetlen élet-erejének újabb bizonyysága.

A 3 egyetem hallgatóinak száma karok szerint a következőképpen oszlott meg:

	1942/43. tanév végén a hallgatók száma	ebből nő	1946/47. tanév elején a hallgatók száma	ebből nő
Tudományegyetem:				
Hittudományi kar	131	—	101	—
Jog és államtudományi kar.	2.272	97	1.958	212
Orvosi kar	1.099	222	3.127	849
Bölcsészeti kar	1.519	828	2.761	1.344
Gyógyszerészeti tanfolyam ..	256	143	309	190
Együtt	5.277	1.290	8.256	2.595

Műegyetem:

Mérnöki osztály	852	—	1.002	12
Építész-mérnöki osztály	337	14	543	44
Gépész-mérnöki «	1.500	—	1.611	3
Vegyész-mérnöki «	304	3	248	1
Közgazdasági és kereskedelmi osztály	1.872	322	2.434	724
Közigazgatási osztály	214	—	438	
Gazdasági szaktanárképző intézet	270	161	562	
Egyéves közg. tanfolyam ...	100	—	68	
Együtt	5.449	500	6.906	784

Agrártudományegyetem:

(1942—43. tanévben a Műegyetem
mezőgazd. és állatorvosi osztálya)

Kertészeti kar			418	153
Mezőgazdasági kar	322	45	428	54
Állatorvosi kar	545	—	544	3
Együtt	867	45	1.390	210
Összesen	11.593	1.835	16.552	3.589

Mint a táblázat mutatja, három (hittudományi, jog- és államtudományi, vegyész-mérnöki) karra, illetőleg osztályra iratkoztak be kevesebben, fakultásokra többen. Különösen megnövekedett a létszám a Tudományegyetem orvosi karán: a négy év előttiének kevés híján háromszorosára. A bölcsészeti karon is csaknem kétszeresére. Jelentős az emelkedés még a Műegyetem közgazdasági és kereskedelmi osztályán, valamint a gazdasági szaktanárképzőn is. A hallgatók létszámgyarapodását nem kis mértékben a megsokasodott nőhallgatók okozzák. Különösen feltűnő az előretörésük a Tudományegyetem jogi- és államtudományi, valamint orvosi karán.

A Pázmány Péter Tudományegyetem hallgatóinak adatait a szülők foglalkozása szerint is rendelkezésre bocsátotta.

A hallgatók

2·8%	«	gazdálkodó,
4·8%	«	földműves,
6·7%	«	iparos,
9·3%	«	munkás,
12·0%	«	kereskedő,
23·7%	«	közalkalmazott,
25·6%	«	egyéb értelmiségi,
15·1%	«	ismeretlen foglalkozású szülője van.

A hallgatóságnak tehát mintegy felére része a közalkalmazottak (tisztviselők, altisztek stb.) és egyéb értelmiségiek (ügyvéd, orvos stb.) társadalmi rétegéből került ki. A kereskedők, a munkásság és az iparosság is jelentős mértékben képviselt a budapesti Tudományegyetemen; az őstermelők kis aránya bizonyára arra vezethető vissza, hogy gyermekeik inkább vidéki egyetemekre iratkoznak, vagy más egyetemet — az Agrártudományi Egyetemet — látogatják előszeretettel.

A másik két egyetemről pillanatnyilag nincs megfelelő, hasonló kimutatás. Enélkül is ismeretes azonban, hogy az Agrártudományi Egyetemre főleg őstermelők gyermekei járnak, s számottevő képviselőjük van a közalkalmazottaknak és egyéb értelmiségieknek is. Nagyon ritka körükben a munkás- és kereskedőgyermek. A Műegyetem közgazdasági fakultásán a közalkalmazottak és iparosok gyermekei vannak többségben.

A jelzett, nagyszámú hallgatóságra rendes viszonyok közepette sem voltak egyetemeink berendezkedve. A háborús károk miatt az egyetemi hallgatók szakszerű nevelése különösen sok nehézségbe ütközik. A Pázmány Péter Tudományegyetem 1·15 millió m³-t kitevő épülettömbjéből 30.000 m³ rombadólt. Felszerelésének felerésze vagy elpusztult, vagy használhatatlanná vált. A Műegyetem épületeinek összes romkára és sérülési kára 120.000 m³.¹⁾

Az egyetemi és főiskolai hallgatóság is súlyos gondokkal küzd. A Központi Egyetemi Szociális Iroda folyó évi november hóban kiadott jelentése több pontban rámutat a budapesti egyetemek küzdelmes életére.

A hallgatóságnak általánosságban a legminimálisabb életfenntartása sincs biztosítva. A háború előtt Budapesten 36 diákmenza működött, sokkal kevesebb, mintegy 7000 hallgató részére. Ez év novemberében viszont 42, de kevesebb: mindössze 6209 személy részére. Becslés szerint 5000 hallgatónak nincs kielégítő élelmezése. A menzáknak csak fele ad napi háromszori étkezést, kereken 1920 kalória tápértékkel. A többi két-

¹⁾ Magyar Központi Statisztikai Hivatal adatai.

szer (1580 kalória), vagy csupán egyszer (960 kalória). Jelentős segítséget nyújt a Dán Vöröskereszt segélyakciója, amely napi 5000 adag ebéd elkészítéséhez szükséges élelmiszer-mennyiség kedvezményes juttatásával növeli az élelmezés kalóriaértékét.

A legnagyobb nyomor jele, hogy az egyetemi tanárok részére is állítottak fel menzát. Az egyetemek történetében aligha fordult elő hasonló eset.

Az Iroda jelentése a hallgatóság lakásvizonyairól is nyújt tájékoztatást. A háború előtt Budapesten 52 kollégium 4000 hallgatónak nyújtott szállást. Jelenleg a régi kollégiumokat is beszámítva 47 kollégium 3776 hallgatónak ad hajlékot. Különösen a vidékről a fővárosba jöttek lakásvizonyai elszomorítók; 7000 Budapesten tanuló vidéki hallgatónak nincs még megfelelő lakása. A drága lakbért nem tudják fizetni; sokan kénytelenek életveszélyes romházak helyiségeiben meghúzódni, vagy tömegszállásokon háltni. A kollégiumokba bejutott szerencsések sem élnek oly megnyugtató lakásvizonyok közepette, amelyek a tanulmányok nyugodt folytatásához szükségesek. Zsúfoltak a kollégiumok szobái. Egy-egy szobában néha 10—15-en húzódnak meg, a fürdési és a fűtési lehetőség ritka. A hallgatóság ruházata rendkívül hiányos. Sürgős szükség lenne 4100 darab télikabátra, 4200 pár cipőre, 3700 felsőruhára, 4500 darab fehérneműre, 1500 pár harisnyára, 1000 pár kesztyűre.

A hallgatóság beiratkozásakor orvosi vizsgálaton köteles megjelenni, amelyet az Egyetemi Egészségvizsgáló Intézet végez el. Ily módon az egészségügyi helyzetről is tájékozódni lehet. Sok hallgató (3·3%) szívbajos. Gyomorbaj is sűrűn fordul elő. Tüdőgümőkórban szenved a hallgatóság 4·1%-a. Mintegy 32·9%-nak szemüvegre volna szüksége, 75%-nak pedig szuvas foga van. Kevés a gyógyszer és kötszer is.

Művészeti élet.

A művészeti élet megújhódásáról is gondoskodás történt. A kormány felállította a Magyar Művészeti Tanácsot. A Tanács figyelemmel kíséri a művészeti életet, véleményt nyilvánít, javaslatokat tesz.

Sem az infláció, sem pedig a stabilizációval augusztusban beállott pénzszűke nem kedvezett a művészeteknek. A művészek igen nehéz anyagi helyzetbe kerültek. Megsegítésükre a fővárosi közgyűlésen több terv merült fel.

Múzeumok.

Mintegy 30—40-re tehető a budapesti jelentősebb múzeumok száma. Többszörfőre az állam, törvényhatóságok, hivatalok, iskolák tartják fenn őket, de számos egyesületi, vagy magánmúzeum is van. Többségük mindössze néhány évtizedes múltra tekint vissza. Legidősebb közülük a Magyar Nemzeti Múzeum, amelyet 1808-ban törvényhozási úton alapítottak és az 1869-ben alakult Földtani Intézeti Múzeum. A 15 nevezetesebb múzeumot rendes körülmények között havonta mintegy 30.000 látogató kereste fel.

Legnagyobb gyűjteményünknek, a Magyar Nemzeti Múzeumnak három főcsoportja van: a Természettudományi Múzeum, a Magyar Történeti Múzeum és a Szépművészeti Múzeum. Gyűjtött darabjainak a száma meghaladja a hat- és félmillió.

Budapest ostromával kapcsolatban a Magyar Nemzeti Múzeum épületkára egymagában meghaladja az 5·5 millió, berendezési kára pedig a 2 millió aranypengő értéket. Minthogy a közölt káradatok leltári értékek, a valóságos művészi érték a fenti összegnek többszörösét teszi ki.¹⁾ A főépület kerekén 13%-os épületkárt szenvedett. A Természettudományi Múzeum főleg az ostrom alatt szenvedett komoly értékvesztést. Legnagyobb károsodás a Szépművészeti Múzeumot érte. Épületkára mintegy 10%. Komoly veszteséget az okozott, hogy a képtár legnagyobb részét az ostrom elől nyugatra szállították. Nagyértékű Bellini, Rafael, Rembrandt, Van Dyck, Delacroix stb. képek hagyták el nyugat felé az ország határát. Hiányzik néhány Munkácsy kép is. A szobrokat — szerencsére — súlyuknál fogva nem lehetett menekíteni s így szállítás következtében károsodást nem szenvedtek. A sok millió dollár értéket képviselő képanyagot azonban sikerült visszaszerezni: mikor e sorok íródnak, a visszaszállításról már gondoskodás történt.

Nagyobb múzeumaink az ismerttetett okok folytán még ma is zilált állapotban vannak. Kapuikat még nem nyitották meg. Kiállítási anyaguk rendezésének előfeltétele, hogy a kiállítási termek — főleg az üvegtetőzetek — mielőbb helyreállíttassanak. A látogatók száma a folyó évben minimális volt, havi átlagban az 1—2 ezret alig érte el.

A Magyar Nemzeti Múzeum kötelékébe tartozó Országos Levéltárnak pótolhatatlan értékű kárai vannak. A Levéltár működése 1723-ig nyúlik vissza. Középkori okleveleinek száma

¹⁾ A M. Központi Statisztikai Hivatal adatai.

az ostrom előtt kerekén 120.000 volt, a többi iratok mintegy 23.000 folyómétert töltöttek meg 42 cm mélységben.¹⁾ A Várhegy kiemelkedő helyén emelt épület magas tornyával az ostrom alatt kitűnő célpont volt mind a légítámadásoknak, mind a tűzéri támadásoknak. A Levéltár vezetősége a levéltári anyagot biztos raktárhelyiségekbe helyezte el, ahol azonban az ostrom alatt a védők kórházat rendeztek be, s a pótolhatatlan értékű irományokat tüzésre használták. Az épületben tűz ütött ki. Beomlott az épület nyugati szárnya a toronnyal együtt. A levéltári anyagnak mintegy 18—20%-a ment tönkre, az épületkár mintegy 40%.²⁾

Műemlékek.

A Műemlékek Országos Bizottsága műemlékeket és műemlékszerű ingatlanokat tart nyilván. Műemlék az egész országban mindössze 45 van, ebből 7 Budapesten.³⁾ A 849 műemlékszerűen nyilvántartott ingatlanból 349 (41.1%) épen maradt, 245 (28.9%) kevésbé, 162 (19.1%) pedig súlyosan sérült. Teljesen megsemmisült 93 (10.9%). Főleg a Vár és környékén van sok műemlékszerűen nyilvántartott épület, sajnálatosképp ott vannak a legnagyobb veszteségek is.

Meg lehet említeni, hogy Budapest közterein mintegy 106 szobor és 35 emléktábla sérült meg az ostrom alatt. Ebből 10 szobor és 7 emléktábla teljesen megsemmisült, a többi túlnyomórészt súlyosan sérült.

Könyvtárak.

A magánkönyvtárakat nem számítva Budapesten az ostrom előtt — az 1943. évi könyvtári statisztika szerint — 146 nevezetesebb könyvtár működött. E könyvtárak együttesen 5,841.707 kötettel rendelkeztek. A 146 könyvtárból volt:

			%-ban
közkönyvtár	11	3,586.569 kötettel	61.4
hatósági hivatali könyvtár	24	555.012 «	9.5
tudományos intézeti «	50	772.327 «	13.2
szerzetesrendi «	6	139.022 «	2.4
tanintézeti «	28	517.674 «	8.9
egyesületi «	27	271.103 «	4.6

¹⁾ Dr. Elek Derső: Budapest szerepe Magyarország szellemi életében. 103. lap.

²⁾ Magyar Központi Statisztikai Hivatal adatai.

³⁾ A budapesti helyőrségi templom, a Ferenc-rendi templom, Gül-haba türbéje, a Domonkos-rendi Szent Miklós-templom maradványai, Mátyás király nyéki vadászkastélya, a Kriszt palota és Semmelweis szülőháza.

A jelzett könyvtárak túlnyomó többségben a múlt század második felében alakultak. Kisebb hányaduk fiatalabb könyvtár, viszont jó néhány könyvtárunk van, amely európai viszonylatban is patinás multa tekinthet vissza. Ki kell emelni ezek közül a Pázmány Péter Tudományegyetem könyvtárát, amely több mint 300 esztendő; 1635-ben alapították. A könyvtárak kötetszámának csaknem kétharmad része a 11 közkönyvtárban gyűlt össze; a fővárosi statisztikai hivatal e könyvtárak működését különös figyelemben részesíti.

A 11 közkönyvtár az ostrom alatt kis ebb-nagyobb kárt szenvedett. Ez az oka annak, hogy az ostromot követő időszakban a közkönyvtárak látogatottsága messze elmaradt a normális színvonalától. Általánosságban havonta 15 ezer olvasó szokta felkeresni a közkönyvtárakat; a nyári szünidők alatt kevesebb, máskor több. A könyvtárban olvasott kötetek száma elérte a 30 ezer kötetet. A kölcsönzők száma 35.000 körül ingadozott, s az általuk kölcsönkért könyvek száma a 100.000-et jóval meghaladta. Ezzel szemben az ostrom után havonta legfeljebb 3—4 ezer olvasó kereste fel a közkönyvtárakat, az általuk olvasott kötetek száma pedig alig haladta meg az 5000-et. A kikölcsönzők körében nincs ekkora visszaesés; számuk 30.000 körül ingadozott, az általuk kölcsönvett könyvek száma csak egyik-másik hónapban érte el a 100.000 kötetet. Jellemző, hogy a téli hónapokban, kiváltképpen kevés olvasó kereste fel a közkönyvtárakat. Ennek oka nyilván a még sok helyütt fennálló ablakhiány, valamint a szűkös fűtési lehetőség.

Budapest — s egyben egész Magyarország — legnagyobb könyvtárának, a Nemzeti Múzeum 1 millió kötetes Széchenyi könyvtárának akadálytalan működését a háború alatt szenvedett 18%-os épületkárra még ma is akadályozza. Állományából csupán a zenetár modern anyagát érte komoly veszteség. Az Egyetemi Könyvtár (800 ezer kötet) komoly kárt sem épületében, sem állományában nem szenvedett. A Fővárosi Könyvtár 850 ezer kötetével Budapest legforgalmasabb könyvtára. Az ostrom alatt súlyos épületkárt szenvedett; 13 fiókja közül egy teljesen megsemmisült. A könyvkár mintegy 5%. A Fővárosi Könyvtár most mindent elkövet, hogy az olvasók minél szélesebb körére kiterjessze a könyvolvasás nemzetnevelő hatását. Jelenleg 16 fiókja működik, ezek egyike villamoskocsira szerelt mozgókönyvtár. A Magyar Központi Statisztikai Hivatal könyvtára az ostrom alatt tűzvonalba került, súlyos károkat szenvedett. Köteles példányosztálya és folyóirat-

tárának egyrésze elégett. Az elpusztult és megrongálódott könyvek száma 10.000-re becsülhető. A Fővárosi Pedagógiai Könyvtár épülete 15%-os, állománya 10%-os, a Technológia könyvtára 20, illetve 3%-os, a Vakok Központi Braille könyvtára 20, illetőleg 8%-os kárt szenvedett. A Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara, a Református Teológiai Akadémia könyvtára, valamint az Iparművészeti Múzeum és iskola könyvtára jelentősebb kárt nem szenvedett.¹⁾

Könyvtárügyünk nagy hátrányára a háború alatt csaknem teljesen el voltunk vágva a világ kulturális életétől. Vonatkozik ez mind nyugatra, mind keletre egyaránt. E hiányokat gyors lépésben kell közkönyvtárainknak behozniok. Sokat remélünk az Egyesült Nemzetek Kulturális Nevelésügyi és Tudományos Szervezetétől az U. N. E. S. C. O.-tól, (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation), mely 1945 november 16-án alakult meg Londonban, s foglalkozik a nemzetközi szellemi együttműködés elveinek és terveinek meghatározásával.

Jelentős segítséget nyújtott könyvtárügyünknek az Egyetemi könyvtár helyiségeiben az angol politikai misszió által május havában rendezett könyvkiállítás. Több, mint 20.000, javarészt a háború tartama alatt kiadott könyvet állítottak ki, melyeket intézményeink féláron szerezhettek be. Az angol és amerikai szellemi kultúrával való közvetlen kapcsolatot Magyarország egyébként a budapesti két jól felszerelt angolszász könyvtáron és a brit misszió kultúrközvetítő tevékenységén keresztül veheti fel.

Az új kormányzati érá a könyvtárügy központi feladatainak ellátására Országos Könyvtári Központot szervezett. Rendeltetése a könyvtárak együttműködésének megszervezése. A Központ megszervezésével a korábban fennállott Országos Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ megszűnt. Központi könyvtárat is kell mellette szervezni, amely a vele kapcsolatban álló könyvtárak anyagának kiegészítésére szolgál. A könyvtárügy egységes irányítására a kormány a Könyvtárak Országos Tanácsát is felállította.

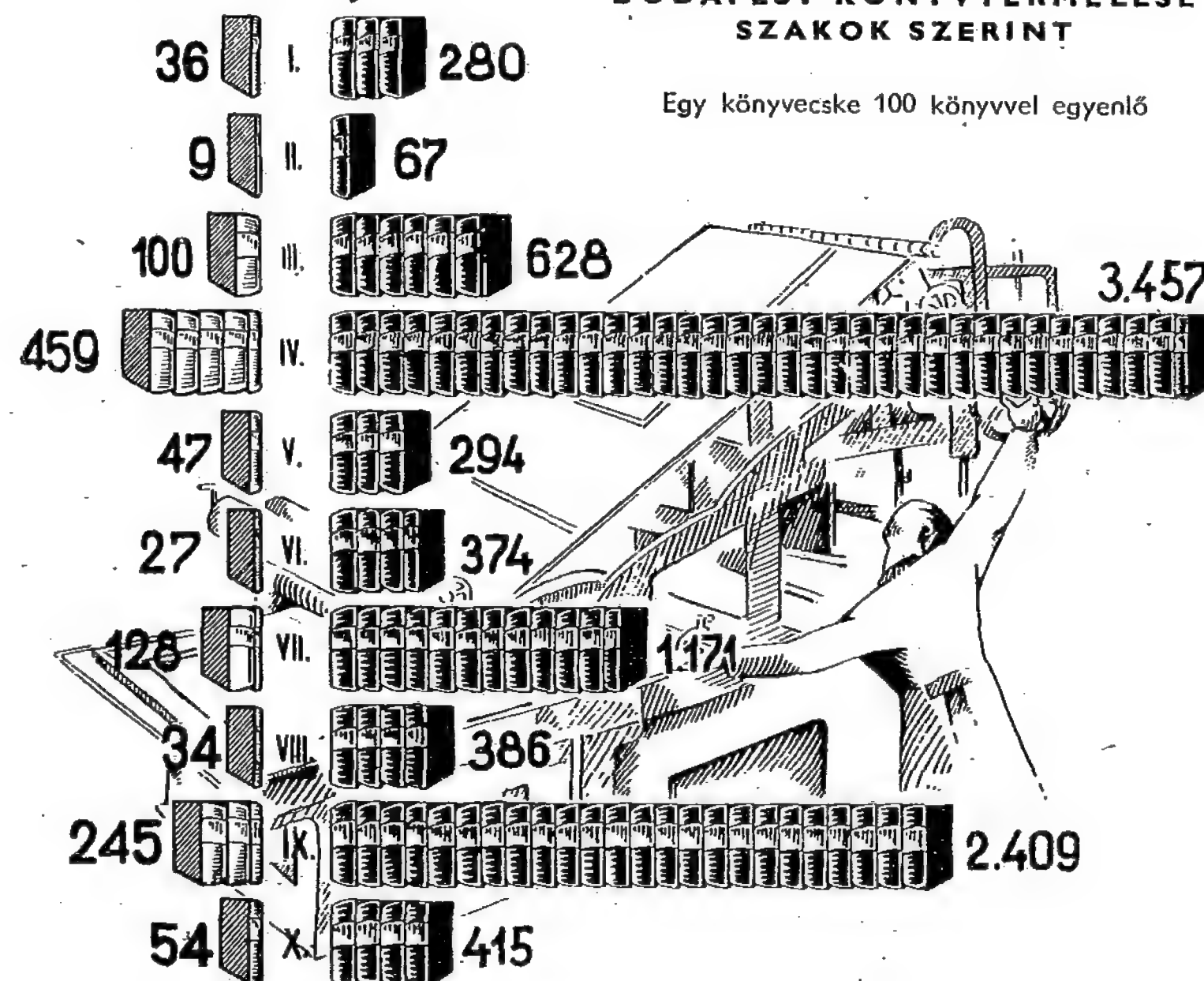
A Központ igyekszik a megszakadt nemzetközi kapcsolatokat újra felvenni és a Szakkönyvtárak és Dokumentációs Irodák Nemzetközi Szövetségéhez, az A. S. L. I. B.-hoz (Association of Special Librarians and Information Bureaux-hoz) való csatlakozásával könyvtáraink nemzetközi könyvcseréjét kiépíteni.

¹⁾ A káradatokat részben a Magyar Központi Statisztikai Hivatal adta meg.

1945 1942

BUDAPEST KÖNYVTERMELÉSE
SZAKOK SZERINT

Egy könyvecske 100 könyvvel egyenlő

I. Általános művek. — II. Bölcsélet. — III. Vallás. — IV. Társadalomtudomány stb. — V. Nyelvtudomány. — VI. Matematika, term. tud. — VII. Orvostudomány, technika. — VIII. Művészet, sport — IX. Szépirodalom. — X. Földrajz, történelem.

Irodalmi termelés.

Szellemi újjáépítésünk az irodalmi termelés terén, legalábbis kvantitatív értelemben, nem kielégítő. Ennek legfőbb oka nyilvánvalóan a főváros ostrom utáni gazdasági bajaiban keresendő. Kiváltképen az infláció és a nagyméretű papírhiány akadályozta, hogy irodalmi termelésünk mennyiségileg ismét felemelkedhessék az ostrom előtti színvonalra. Az 1945. év folyamán mindössze 1139 új könyv került ki a budapesti nyomdákból.¹⁾ Ha tekintetbe vesszük, hogy 1942-ben 9481 könyv volt a termelés eredménye, megállapíthatjuk, hogy a multévi könyvtermelésünk a jelezett évinek kerekén nyolcadára (12·00%-ára) zuhant.¹⁾

A csökkent termelés azonban az újjáéledő magyar szellemi életnek mégis nagy sikere. A viszonyokhoz mérten hatalmas teljesítménye. Az életszínvonal szinte láthatatlan mélységbe

¹⁾ Az adatokat a Magyar Központi Statisztikai Hivatal szolgáltatja.

zuhant. Az írók nyomorogtak. A nyomdaipari munkásság a mindennapi betevő falatért folytatott hősi küzdelmet. A papírhány miatt — mondhatni minden kilogramm papírért harcolni kellett — mindezek ellenére mégis 1139 új könyvvvel gazdagodott a könyvpiac.

Könyvtermelésünk az irodalom minden ágában csökkent. Legjobban a matematika és természettudományok, a művészet és sport csoportjában, ahol a korábbi termelésnek még 10%-át sem sikerült elérni. Viszonylag kisebb a visszaesés a társadalomtudományok, jog és közgazdaság (13.3%), a bölcsélet (13.4%), a vallás (15.9%) és a nyelvtudományok terén (16.0%).

A megjelent könyvek döntő többsége (93.9%) magyar nyelvű. A többi főként angol, francia, német és orosz nyelvű. Az 1139 könyv közül 149 volt fordítás; 9 könyvet magyarról más nyelvre, a többi idegen nyelvről fordították magyarra. Közülük 58-at oroszról, 30-at angolról, 24-et németről.

Az 1946-ik év tavaszán 325 időszaki sajtótermék jelent meg Budapesten. E részben is igen nagy a visszaesés; 1942-ben ugyanis 779 időszaki sajtótermék jelent meg. Számuk tehát 41.7%-ra csökkent. Az időszaki sajtótermékek közül legtöbb, összesen 47 politikai tartalmú. Ebből 13 napilap.

Az ostrom után alakult meg a »Budapest Székesfővárosi Irodalmi és Művészeti Intézete«, mely a székesfőváros különféle kiadványainak központi kiadója. Közkeveltségnek örvendő az Intézet szerkesztésében havonként megjelenő *Budapest* című történeti, művészeti és társadalmi képes folyóirat.

Színházak.

Budapest színházai háborús események vagy az ostrom következtében aránylag kevés kárt szenvedtek. Csupán a Víg-színház érte súlyos károsodás. Még ma sem játszhat eredeti épületében; egy volt nagy mozgósínház helyiségében tartja előadásait. A többi színház kisebb-nagyobb sérülését már jórészt helyreállították. A két állami színház közül a Nemzeti Színház 2 millió aranypengő, az állami Operaház 0.71 millió aranypengő kár érte.

Budapesten 1946 őszén 16 állandó jellegű színház játszott. A színházak összes befogadóképessége 11.977 személy; egy színházra 64.668 lakos, egy ülőhelyre 86 lakos jut. A jelenlegi arányszámok ma alig nagyobbak valamivel, mint a korábbiak. A színház-élet kvantitatív keretei a háború és az ostrom következtében lényegesen nem szűkültek.

Színházaink nagysága változó. Öt színházunk befogadóképessége nem éri el az 500-at. További 7 színházunké az 1000 személyt. Négy nagy színházunk nézőhelyeinek száma egyenként az 1000-et is meghaladja. Az átlagos befogadóképesség 749 személy; a legkisebb színházé 272, a legnagyobbé 1396.¹⁾

A budapesti színházak az év folyamán havonta mintegy 400—500 előadási napot tartottak. Legtöbbet május havában: 508-at. Az előadások száma valamivel több, mert olykor napi két előadás is volt. Az augusztusban bekövetkezett stabilizáció színházainkat nehéz helyzetbe hozta. A stabilizáció elindulásához feltétlenül szükséges átmeneti pénzsűke mellett a budapesti polgár ritkán járhatott színházba. Augusztus hónapban egyébként a színházak 329 előadási napot és ugyanannyi előadást is tartottak.

Budapest színházi életéhez érdekes adalékokat szolgáltat a Magyar Közvéleménykutató Intézet. Az Intézet folyó évben felvételt hajtott végre, melynek során a színház- és mozi látogatási szokások iránt érdeklődött. A felvétel 1500 felnőttet és 500 gyermeket vont megfigyelési körébe. A felvételen azok szerepelnek legnagyobb százalékkal, akik havonta egyszer, vagy évente egyszer-kétszer járnak színházba. Különösen a munkások járnak évenként egyszer-kétszer, vagy legfeljebb háromszor színházba.

Filmszínházak.

A mozi-élet is hamar felocsudott ostrom okozta kábulatából. Az 1946. év őszén Budapesten 66 mozgóképszínház volt üzemben. A mozgóképszínházak nagy többségét a jelentősebb politikai pártok vették át, s csak kereken egyötöd részük maradt meg egyéni tulajdonosok birtokában.

A mozik összes befogadóképessége 35.687 személy. A 66 mozgóképszínház közül 36 kismozi; befogadóképessége az 500 személyt nem éri el. További 26 mozi befogadóképessége legfeljebb 1000 személy. Az ezeknél nagyobb mozik száma négy, s közülük is legnagyobb a Városi Színház, melynek befogadóképessége meghaladja a 2400 személyt. Az átlagos befogadóképesség 541 személy. Budapest lélekszámából egy mozira 15.677 személy, egy ülőhelyre 29 személy esik.

A magyar filmtermelés jelenleg pang. Minthogy külföldi import útján is csak nehezen jutnak hozzá a mozgókép-

¹⁾ Nem szerepel kimutatásainkban a főváros legnagyobb színháza, a Városi Színház (befogadóképessége meghaladja a 2400 személyt), mely jelenleg filmdarabokat játszik.

színházak új filmekhez, kénytelenek gyakorta régen játszott filmdarabokat vetíteni.

A Magyar Közvéleménykutató Intézet fentebb jelzett felvétele a mozilátogatási szokásokat is tudakolta. Megállapította, hogy a budapesti közönség lényegesen rendszeresebben jár mozikba, mint színházba.

Hangversenyek.

A hangversenyélet is virágzásnak indult. A nagy hangversenyeket többnyire a Zeneművészeti Főiskola hangversenytermeiben rendezik.

Részben légnyomás, részben pedig belövések folytán a Zeneművészeti Főiskola tetőzete 80%-os kárt szenvedett. Az épület egy légibombát és 25 kisebb belövést kapott. Egy tanterem kiégett, két tanterem mennyezete beszakadt. Az épület asztaloskára 55—60%. Számottevően károsodott a főiskola felszerelése is; a hangszerek egyrésze elveszett, az intézet orgonája a nedvesség és az erősen változó hőmérséklet behatására szintén elromlott.

A főiskola kis és nagy hangversenytermében (370, ill. 1262 nézőhely) az 1946. évben 64 hangversenyt rendeztek. A hangversenyeket együttesen mintegy 30.000 személy kereste fel. A férőhelyek kihasználása hozzávetőlegesen 45% volt.

Örömmel lehet megállapítani, hogy a dolgozó munkásság újabban erősebben kapcsolódik be a zenei életbe. Megindult a MÁV és a postászenekar hangversenysorozata.

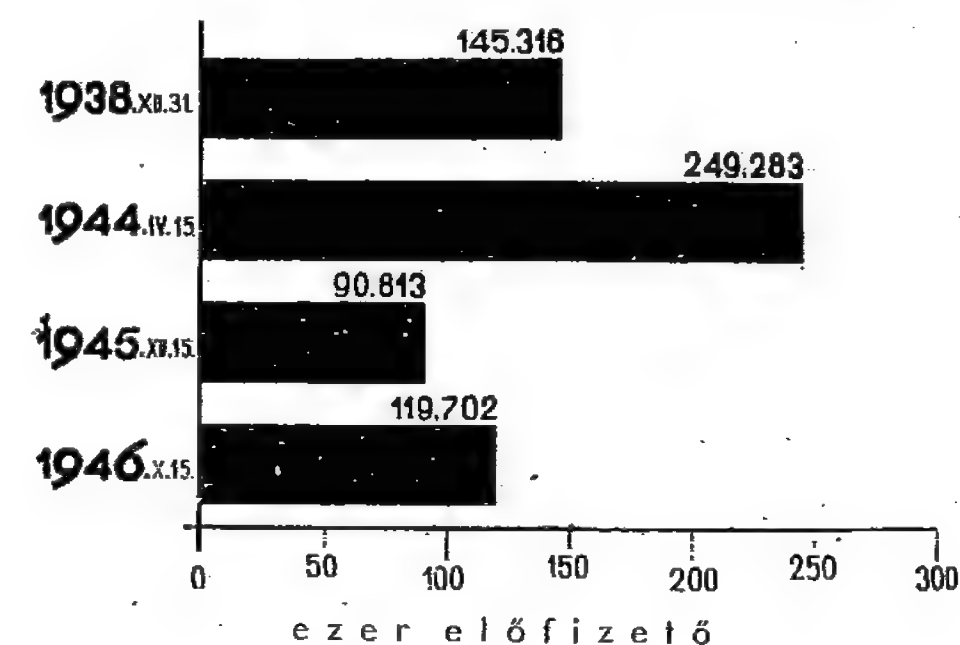
Rádió.

A Magyar Posta rádióműszaki szolgálatának közlése szerint a műszaki berendezés együttesen 7.27 millió aranypengő kárt szenvedett.

A hadműveletek folyamán teljesen megsemmisült a 120 kw-os adóberendezés a 314 m-es és a két darab 150 m-es antennatoronnyal, amelyeket a visszavonulók felrobbantottak. Megsemmisült a székesfehérvári rádiótávíró hivatal két darab 20 kw-os rövidhullámú adója, továbbá a 35, 10 és 5 kw-os hosszúhullámú adója. Megsérült az Öreghegyi rádióállomás két darab 6 kw-os rövidhullámú adója is. A vidéki közvetítő-állomások (reléállomások) részben belövésektől, részben robbantások következtében kisebb-nagyobb kárt szenvedtek. A stúdió műszaki anyagának egy részét nyugatra menekítették, a helyben maradt műszerek és eszközök a hadműveletek során nagyrészt megsemmisültek.

A felsorolt károkból könnyű megállapítani, hogy a magyar rádióhálózatot az ostrom befejezése után szinte a semmiből kellett újjáépíteni. Budapesten adás egyáltalán nem volt. Megfeszített munka eredményeképpen 1945 május 1-én megindulhatott a háború utáni első műsorszórás. A 0.5 kw-os szabadsághegyi adó kezdte meg — szerény keretek között — adását. A kis adóenergia persze csupán a helyi vevők igényeit elégíthette ki. Erőltetett ütemben folytak a stúdió helyreállítási munkálatai is. Június 1-én már 1.25 kw-os adóberendezés került üzembe, amely mintegy 60 km-es körzet számára adott műsort. Szeptember 15-én a 20 kw-os adóberendezés is megindult. Hamarosan elkészült Lakihegyen a 250 m magas antennatorony is, amivel már Európa számára is lehetett műsort adni.

RÁDIÓELŐFIZETŐK SZÁMA

A nemzetközi rádió távíróforgalom újrafelvétele érdekében a rádiótávíráthálózat újjáépítése is megindult. Még 1945 júniusában megkezdte üzemét 1 darab 10 kw-os hosszúhullámú adóberendezés. Későbbiek folyamán még 4 darab különböző erősségű adóberendezést állítottak üzembe, közöttük az amerikai Mac-Kay Telegraph Company ajándékozta 1 kw-os rövidhullámú adót. A nemzetközi rádiótávíróforgalmunk 1946 szeptember hónapban már 25.000 táviratra emelkedett 720.000 szószámmal.

Épül az új 314 m-es sugárzótorony is, amellyel az adást már békebeli színvonalra lehet majd felemelni. Az év végére várható Budapest I. adóállomás adóenergiájának 50 kw-ra, Budapest II. energiájának 8 kw-ra való felemelése.

A magyar rádiózásnak azonban nemcsak az adóberendezésekben voltak kárai. *A vevőkészülékek egyrésze a háború, s az ostrom alatt elveszett.* Ez az oka annak, hogy míg Budapesten 1944 április 15-én a rádióelőfizetők száma 249.283 (1938 december 31-én 145.316) volt, 1945 december 15-én csupán 90.813, s 1946 október 15-én is még csak 119.702-re emelkedett. Jelenleg egy vevőberendezésre Budapesten 8—9 lakos jut.

Nemzeti jövedelem.

Gazdasági javainkban és termelő eszközeinkben bekövetkezett háborús pusztulás szükségszerűen maga után vonta a termelés nagyfokú összeszűkülését. Ennek következtében *a nemzeti jövedelem* is nagymértékben csökkent, amelynek nagyságát a Magyar Gazdaságkutató Intézet az 1945/46. gazdasági évre az 1938/39. évinek 49%-ában jelölte meg. Minthogy ebből a nemzeti jövedelemből kellett létfenntartásunkon kívül a súlyos háborús terheket is fizetni és a rombadőlt ország újjáépítéséről gondoskodni, természetes, hogy a nemzeti jövedelem összezsugorodása szükségszerűen maga után vonta *a lakosság élet-színvonalának süllyedését is.*

Az életszínvonal süllyedését Budapest lakossága az elmúlt másfél év alatt szomorúan tapasztalta. Eltekintve az ostrom alatti időszaktól, amikor a legelsőbbrendű szükségletek kielégítése is nehézségbe ütközött, még a későbbi hónapokban is, a szűkösen rendelkezésre álló élelmiszer megszerzése nagy gondot okozott. A pénz értékének romlása következtében kifejlődött a nyomorúságnak tipikus tünete *a cserekereskedelem,* mert a keresetek a legszükségesebb élelmiszerek fedezésére sem voltak elegendők.

Az 1946/47. évre szóló becslés szerint a nemzeti jövedelem a békeszínvonal 60%-át éri el. Összességében a Magyar Gazdaságkutató Intézet a következőkben mutatja ki alakulását:

1938/39. évi pengőárakon			
1938/39. évben	5.230	millió	pengő
1945/46. «	2.576	«	«
1946/47. «	3.202	«	«
1946 október végi forintárakon			
1946/47. évben	11.816	millió	forint

A reálmunkabérek alakulását az inflációról szóló fejezet mutatja be.

Jövedelemfelhasználás.

Egy budapesti négytagú munkáscsalád létfenntartási költségeinek alakulása némi támpontot nyújt a jövedelem mikénti felhasználására vonatkozólag. Megmutatják ezek az adatok azt, hogy az alábbi négy jellegzetes időpontban az egyes kiadási főcsoportokra a kiadások hány %-át kellett fordítani.

A kiadások százalékos megoszlása a létfenntartási index szerint.

	1945. aug. 15.	1946. jan. 2. százalékban	máj. 2.	aug. 31.
Élelmezés	63·6	80·1	70·7	56·7
Ruházkodás	12·7	6·4	12·9	10·3
Fűtés, világítás ...	9·0	6·7	5·2	9·6
Lakás	0·6	0·1	0·5	10·9
Egyéb	14·1	6·7	10·7	12·5
Összesen	100·0	100·0	100·0	100·0

Az élelmezésre tavaly a kiadásoknak 64%-át kellett fordítani, idén januárban pedig az összkiadások 80%-át emésztették fel az élelmezési költségek. Ennek következtében természetesen a többi kiadásoknak kellett szükségszerűen összezsugorodniuk. Szembetűnő a lakásra fordított kiadásoknak az infláció alatti alig számottevő összege.

Ezek az adatok elméleti számítások, becslések eredményei. A székesfővárosi statisztikai hivatalnak rendelkezésére áll azonban 1946 szeptemberére vonatkozólag 30 család háztartási számadása, amelyek a kiadások tényleges hováfordításáról adnak tájékoztatást.

A létfenntartási kiadások százalékos megoszlása háztartási számadások alapján.

	1928—29 ¹⁾ százalékban	1946 szept. ²⁾
Élelmezés	42·2	47·6
Ruházkodás	11·9	3·6
Fűtés, világítás	8·9	8·5
Lakás	15·2	12·8
Egyéb	21·8	27·5
Összesen	100·0	100·0

¹⁾ 365 család adatai. — ²⁾ 30 család adatai

Az élelmezésre a kiadásoknak csak 47·6%-át fordították. A lakásra fordított kiadás aránya közel 13%. Különösen meglepő az, hogy a családok keresetüknek csak 3·6%-át tudták ruházkodásra fordítani, szemben a létfenntartási indexben kimutatott

10%-os aránnyal. Ennek megfelelően természetesen az egyéb kiadásra fordított összeg a két számítási mód alapján elég nagy különbséget mutat.

Addig is, míg a több száz családra vonatkozó részletes anyag kimunkálható lesz, ezek a részleteredmények is sokatmondók.

Ipari foglalkoztatottság.

A háború a magyar gyáriptól is súlyos áldozatokat követelt. Különösen a budapesti gyáripár szenvedett sokat. Az utolsó békeévek adatai szerint az ország egész gyáripari munkáslétszámából 41·5%-ot a budapesti gyáripár foglalkoztatott és a munkateljesítményből is körülbelül ugyanilyen %-ban részesedett. A háborús károsodás éppen a főváros két legnagyobb munkáslétszámú és kapacitású iparágát (nehézipar, textilipar) sújtotta legérzékenyebben. Rengeteg nehézséggel kellett megküzdeni a termelés újraindítása érdekében. Az 1945. évi tavaszi gyáripari termelés a háború előttinek csak körülbelül 15%-át tette ki. Jóvátételi megrendelések következtében azonban egyes iparágakban fellendülés következett be. Az 1945 -végén foglalkoztatott munkáslétszám az 1943. évinek 47%-át tette ki és a kapacitáskihasználás ugyanezen év hasonló adatainak 60%-a volt. A nehéziparban és textiliparban a jóvátétel és újjáépítési megrendelések és külföldi bér munkák következtében munkaerőhiány is jelentkezett.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet adatai módot nyújtanak a budapesti munkaadók és munkavállalók számának időközi változásainak megfigyelésére.

	Munkaadók száma 1945. XII. 31.	Munkavállalók száma 1945. IV. 30.	1945. VI. 30.	1945. XII. 31.
Összesen ...	23.004	91.196	183.985	193.743
Ebből:				
vas- és fémipar	3.741	28.778	39.687	54.462
faipar	1.327	1.630	4.037	5.123
bőripar	252	3.085	2.369	3.484
fonó-szövőipar	818	7.081	10.348	15.744
ruházati ipar	4.193	2.372	8.880	10.837
élelmezési ipar	1.171	6.849	8.530	12.053
vegyészeti ipar	464	5.523	6.937	9.374
építőipar	1.477	6.906	28.894	12.679
vendéglős ipar	1.389	1.794	5.716	6.598
közlekedés	848	1.823	13.528	16.167
közfoglalat	1.168	11.427	21.936	14.214

A tavaly április-decemberi időszakban — figyelmen kívül hagyva a bőripar foglalkoztatottságát — a munkavállalók

száma megkétszereződött. A gyáripár a gyárindítási kölcsönök következtében hamarabb kapott erőre és a kezdeti foglalkoztatottsága is nagyobb volt, mint a kisiparnak.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet 1946 első félévi adatai a munkavállalók számának további növekedéséről számolnak be. A budapesti kerületi pénztár kötelekében az általános üzletágban foglalkoztatott munkavállalók átlagos létszáma 1946 június végéig 270.000-re emelkedett.

A folyó évre vonatkozólag 146 kiválasztott gyáripari telep reprezentatív adatai havonta is rendelkezésre állanak. Ezek a legnagyobb telepek, melyek 1943-ban 77.146 munkást foglalkoztattak. Munkáslétszámuk 1946 januárjában 43.848 fő, 1946 júniusában pedig 52.227 fő volt. Ez utóbbi a békebeli állománynak 67,8%-át, tehát már több mint $\frac{2}{3}$ részét éri el.

Munkanélküliség.

Azok a gazdasági rendszabályok, amelyek az értékálló új magyar pénz megteremtése érdekében gazdasági életünknek irányt szabtak, kétségtelenül tekintélyes áldozatokat is követeltek. A céltudatosan előidézett pénzsűke és hitelkorlátozások, továbbá úgy a magángazdaságban, mint a közháztartásban előírt kényszerű takarékosági rendszabályok a termelés összeszűkítését, leépítést, B-listát, másszóval munkanélküliséget okoztak. Meg kell azonban állapítani, hogy a munkanélküliséget, mely nálunk erőteljesebben az infláció után jelentkezett, nem lehet teljes egészében a stabilizáció számlájára írni, hanem az jórészt a háborút követő dekonjunkturális gazdasági helyzet következménye. A közelmúltban nálunk fellépő munkanélküliség egyik legfőbb tényezőjeként a tőkehiányt, a tőke vállalkozási készségének hiányát, illetőleg a hitel hiányát lehet megjelölni.

A háború tőkejavainknak nagy részét elpusztította, pótlásra még nem volt mód. A megmaradt tőke bizonyos tartózkodó magatartást tanusít és kevésbé investálja tőkéjét hosszú befektetést igénylő iparágakba. Ezért jelentkezett nálunk a munkanélküliség először az építőiparban. Békében az építőipar foglalkoztatottságának 80%-át a magántőke adta. Az infláció alatt a közületi építkezések látták el munkával, most a lecsökkent közületi költségvetésbe csak a legszükségesebb építkezéseket lehetett beszorítani.

A munkanélküliség emelkedéséhez kétségtelenül nagyban hozzájárult a leépített, másszóval B-listára tett közalkalmazottak tekintélyes száma is. A kormányrendeletek a magánvállala-

toknak is módot adtak, hogy alkalmazottaik közül a szükséghez mérten elbocsátást eszközölhessenek.

A budapesti munkanélküliség mértékére vonatkozólag pontos számszerű adatokkal még nem rendelkezünk. A Szakszervezeti Tanács, a kötelekibe tartozó szervezetek munkanélküli tagjairól közöl adatokat, de ez nem teljes, mert jelentékeny lehet azoknak a munkanélkülieknek a száma is, akik nem tartoznak egyik szakszervezet kötelekibe sem. A munkanélküliek száma Nagy-Budapesten a Szakszervezeti Tanács adatai alapján az alábbi volt:

	július	1946 augusztus	szeptember 23
Nyilvántartott munkanélküliek száma összesen	6.596	16.843	22.211
Ebből:			
bőripar	616	793	600
építőipar	430	1.380	1.150
faipar	178	530	562
fodrászipar	29	272	417
gépjárművezető	277	423	489
hírlapterjesztő	41	241	400
húsiaros	398	295	450
kereskedelmi alkalmazott ..	294	907	1.595
magánalkalmazott	1.196	1.622	2.477
mérnök	849	1.086	1.274
textilipar	119	619	800
vas- és fémiipar	2.028	3.300
vegyi ipar	14	258	1.785
vendéglátó ipar	511	929	1.040
tanoncok	1.290	1.785

Az adatok tehát a foglalkozásukból kiesettek számának csak egy részét ölelik fel. A szeptemberi adatok a munkanélküliek növekvő számát jelzik. Meglepően sok a textil- és a vegyi ipari munkanélküliek száma. Komoly munkanélküliség jelentkezik Budapesten a tanoncoknál is. A szeptemberben kimutatott munkanélküliek közül 9337 volt ipari szakmunkás, 3965 szellemi munkanélküli, a többi betanult és segédmunkás.

A B-listára került Budapesten lakó közalkalmazottak számáról nincsenek pontos adatok. Az elbocsátott közalkalmazottak felülvizsgálata még folyamatban van. A napilapokban az elbocsátott közalkalmazottak számára vonatkozó becslések 100.000 föig terjedtek, ebből azonban egy rész a revízió során visszatérhetett munkájához. A Szakszervezeti Tanács 62 ezerben jelöli meg az elbocsátott közalkalmazottak számát. Különben is a budapesti lakóhelyük számának megállapítása csak becslés útján történhetik. A főváros 26.053 alkalmazottja közül 6059-et kellett leépíteni. Az előbbieket figyelembevételével az elbocsátott

közalkalmazottak száma az egész országban 80—90 ezerre tehető, amelynek jelentékeny része (körülbelül 25%-a) — a Budapesten összpontosuló központi kormánysszervek, MÁV, postaigazgatás stb. következtében — a fővárosra esik.

A magánalkalmazotti B-lista következtében 15—20 ezer elbocsátás várható és ennek 30%-a szintén budapesti. Ezeknek a megfontolásoknak alapján a budapesti munkanélküliek számát a következőkben lehet megállapítani:

Budapesten lakó leépített közalkalmazottak	22.500
„ „ „ magánalkalmazottak	7.000
Szakszervezetek által kimutatott munkanélküliek	22.000

Számolni kell a becslés bizonytalanságával, ami abból adódik, hogy az elbocsátott közalkalmazottak közül időközben elhelyezkedtek (vidékre távoztak) vagy munkavállalásra jelentkezve a szakszervezet adataiban is szerepelnek. Viszont az a körülmény, hogy a szakszervezeti kimutatásokban a szervezeten kívül álló dolgozók nem szerepelnek, a hiba kiegyenlítését eredményezi. Ezeknek a tényezőknek figyelembevételével Budapesten körülbelül 55.000 munkanélkülivel lehetett október első felében számolni, ha ehhez hozzávesszük a családtagokat is, akkor 100—120 ezer ember mindennapi kenyeréről van szó, amely Budapest lakosságának körülbelül 10—12%-át teszi ki. Ezek munkabajjuttatása a magyar kormánykörök legfőbb gondja.

A munkanélküliség kérdésének megoldásával nálunk az érdekeltek és a kormánykörök egyaránt sokat foglalkoztak. Az eredmény abban foglalható, hogy az építőiparnak, mint kulcsiparnak foglalkoztatottságát kell mindenáron biztosítani és ez a többi iparok foglalkoztatottságára jótékony hatással lesz. Ehhez tőkére van szükség.

A főváros a nagyon óvatosan készült költségvetéssel szemben mutatkozó bevételi többletekből és megtakarításokból több millió forintot tud építkezési és helyreállítási munkák elvégzésére fordítani, amelyek némiképen enyhítik a tél küszöbén kereset nélkül álló sokezer ember nehéz gondjait. A kérdés megoldásához elsősorban külföldi tőke minél gyorsabb bekapcsolódására volna szükség.

Lakáskérdés.

A budapesti lakástermelés a háborút megelőző időpontig az évenként jelentkező új lakásszükségletet ki tudta elégíteni. Ettől kezdve azonban már lakáshiány jelentkezett. Az évről-évre felmerülő lakásszükséglet a harmincas évek elején évi 4 ezer,

1941-ben már 7 ezer volt. A fenyegető lakáshelyzet enyhítésére háború alatt a kormányzat felmondási tilalmat és lakbér-rögzítést vezetett be.

1944. év elején 20.000-re volt tehető az a lakásszükséglet, melynek kielégítésével számolni kellett és az ezévből megindult bombatámadások még tovább növelték a budapesti lakásínséget. A közel 2 hónapos ostrom folyamán — a már ismert adatok szerint — a budapesti lakásállomány 5%-a teljesen megsemmisült, 19.000 lakás vált időlegesen használhatatlanná és 47 ezer lakás kijavításra szorult. A háborús cselekmények következtében tehát 32 ezer lakás esett ki a forgalomból. Hozzájárult a budapesti lakáskatasztrófa teljes kibontakozásához az is, hogy a zsidók 1944-ben történt kényszerösszetelepítése folytán óriási mértékű bérlőcsere történt. Az ostrom után a régi állapot visszaállítása következtében igen sok lakásra két bérlő is igényt tartott.

A katasztrófával fenyegető lakásínség elhárítására a polgármester 140.040/1945—IX. sz. rendeletével szabályozta a lakáskérdést. Ez a rendelet módot ad a lakások hatósági igénybevételére. A lakásínség enyhítésére igénybe lehet venni azokat a lakásokat, melynek bérlete megszűnt, bérlője ismeretlen helyen tartózkodik, vagy a lakás használatában előreláthatólag huzamosabb ideig korlátozva van. Felhatalmazást adott a rendelet továbbá arra, hogy a nagyobb lakásoknak az indokolt szükségletet (bizonyos kivételektől eltekintve családonként, illetve 3 személyenként 1—1 szoba) meghaladó részét is igénybe lehessen venni. Kétségtelen, hogy ez a rendelkezés az egyéni lakásszükséglet kielégítésének nagymérvű korlátozását jelenti, de adott helyzetben nem volt más mód, hogy a főváros lakosságának jelentékeny részét fedél alá lehessen juttatni.

A budapesti lakások zsúfoltságára vonatkozólag a lakásösszeírások adatai adnak tájékoztatást. Az egy lakásra jutó átlagos lélekszám Budapesten az alábbi három időpontban a következő volt:

	Egy lakásra eső átlagos lélekszám
1930	3.83
1941	3.68
1945	3.27

Minthogy az ostrom következtében a budapesti lakosság számának megfogyatkozása nagyobb mérvű volt, mint a lakáspusztulás, átmenetileg a lakások benépesültsége megritkult.

A Nemzeti Segély étkeztetési akciója.

(Bárdi felv.)

Figyelembevétel azonban a kényszerű rendszabályokat, a lakosságnak 200 ezer fővel való szaporodását s ezzel szemben a lakásoknak mindössze 12 ezerre tehető szaporulatát, *jelenleg az egy lakásra eső átlagos lélekszám 3·70 lehet.*

A helyzetről jobb tájékoztatást nyújt a laksűrűség, vagyis az egy szobára jutó átlagos lélekszám. Egy szobára átlagosan 1910-ben 2·60, 1930-ban 2·13, 1935-ben 2·06, 1941-ben 2·12 lélekszám jutott. 1945 tavaszán csak a lakott lakásokat véve alapul 2·34 volt a szobánkénti laksűrűség. Jelenleg a lélek- és szobaszámszaporulatot figyelembevétel 2·60-ban állapítható meg a szobánkénti laksűrűség. Meg kell említeni még, hogy már a háború előtt a budapesti lakások egy része súlyos szociális kifogás alá esett és ennek számát akkor 50 ezerre becsülték.

A budapesti lakásszükséglet pillanatnyi helyzetére vonatkozólag az idevonatkozó számítások alapján, abból az alapelvből kiindulva, hogy minden családnak külön lakásra van igénye, már az 1945. évben a puszta lakáshiányt — a fentebb említett »szociális lakásszükséglet« felül — 50 ezerben lehetett megállapítani.

Ez a lakásszükséglet napról-napra nő és a helyzet egyre súlyosodik. Az építkezés nem tud abban az ütemben fokozódni,

amely képes volna némi enyhülést hozni. Hiányzik a tőke, amelyet az ország nem tud most e célra előteremteni és így a kérdést csak nagyobb külföldi tőkének a főváros újjáépítésébe való bekapcsolódása oldaná meg, amely nagy segítséget nyújtana a munkanélküliség levezetésének égetően sürgős problémája tekintetében is.

A főváros társadalompolitikai tevékenysége.

Budapest szociálpolitikai rendszere már a háborút megelőző időkben a legkorszerűbben ki volt építve és alig van a lakosság szociális életének megnyilvánulása, amelyet valamilyen formában ne vont volna tevékenységi körébe. A szociális munka két nagy csoportra oszlik: *nyílt és intézeti (zárt) gondozásra.* Maga a társadalompolitika pedig kétirányú. *Megszüntetni először a háború okozta bajokat, majd pedig céltudatos munkával megteremteni a preventív szociálpolitika alapjait.*

Hatósági támogatásra szoruló néprétegek.

Amióta Budapest modern szociálpolitikája az *embervédelmi gondolatot* jelölte meg a városi kormányzat egyik fontos célkitűzéséül és amióta a szociális gondoskodás és tevékenység képezte a közigazgatás egyik legfőbb feladatát, azóta talán soha sem volt a főváros társadalma annyira rászorulva a közületi támogatásra, mint éppen most az elmúlt másfél év alatt. A háború következtében a szociális nehézségek teljes mélységükben tárultak fel. Feldúlt otthonok, szétszakított és kereset nélkül maradt családok, elhagyott gyermekek és mindennapi kenyérért küzdők nagy csoportjai jelzik a háború nyomait. Ebben a nehéz helyzetben a lakosságnak nagyrésze a közülettől, a hatóságtól remélt segítséget. A főváros társadalmi segítő erejét azonban nagyon meggyengítette a háború, úgyhogy nagyszabású támogatásra gondolni sem lehetett. Hogy abból a szinte reménytelen és kilátástalan helyzetből, mely elé Budapest lakossága tavaly tél elején nézett, ki tudott kerülni és a mindenfelől összetornyosuló bajokon úrrá tudott lenni, abban nagy része van a külföldről érkezett segítségnek is.

A főváros szociálpolitikai szervezete mindent elkövet, hogy anyagi helyzetéhez képest a rászorultaknak segítségére legyen. *A hatósági támogatást kérő családok száma* idén a következőképpen alakult:

	Támogatást kérő	
	családok	személyek
1946 január	4.404	
február	13.329	
március	41.129	
április	76.915	226.258
május	99.315	311.599
június	116.975	366.968
július	129.162	400.958
augusztus	129.919	367.961
szeptember	123.934	368.131

Az infláció tetőpontján tehát Budapest lakosságának 35—40%-a hatósági segítségre szorult. A társadalompolitikai ügyosztály 1946 május elején az ínséges családokról szociális adatfelvételt hajtott végre. Abban az időben hatósági segítséget igénylő családok családfőinek három csoportba osztott foglalkozási megoszlása az alábbi volt:

	Gyermektelen családok	Gyermekecsaládok	Együtt
Tisztviselő és hasonló állású	9.042	17.263	26.305
Egyéb szellemi foglalkozású (önálló) ..	4.047	4.337	8.384
Ipari vagy kereskedelmi pályán működő fizikai munkás	16.114	43.631	59.745
Összesen	29.203	65.231	94.434

Az új szegényügyi nyilvántartásba belekerültek tehát a tisztviselő és nyugdíjas családok egy része is, mert a polgármesteri jelentés szerint »egyforma mélyen sújtja a megélhetés gondja ezeket is. Lesoványodott gyermekeik a külföldi segítség nélkül ugyanúgy pusztulnának el, mint a nyomortanyák gyermekeik«.

Anyá-, csecsemő- és kisdedvédelem.

A fővárosnak az ostrom után első gondja volt a súlyos károkat szenvedett védőintézeteknek rendbehozatala és munkábaállítása. Ma már 25 anyá-, és csecsemővédőintézet működik a fővárosban. Az intézetek működési köre kiterjed a terhes, gyermekágyas nők, csecsemők és kisdedek egészségügyi és szociális viszonyainak megvizsgálására, szükséges megsegítésére és orvosi tanácsadásra. Az intézet működésére vonatkozólag álljon itt néhány számadat.

Védőintézetben gondozásba vettett a hó folyamán:	1938.	1945. január—szeptember	1946.
terhes nő	4.620	4.231	14.288
gyermekágyas nő	7.183	6.540	7.992
csecsemő	9.066	14.199	13.535
kisdéd	7.020	14.770	19.014
Gondozásban maradtak száma a hó végén:			
terhes nő	1.291	2.402	7.880
gyermekágyas nő	767	1.032	896
csecsemő	7.917	12.016	11.640
kisdéd	12.562	47.172	57.881
Orvosi tanácsadások száma:			
terhes nő	7 503	8 701	27.534
csecsemő	44.030	45.597	61.411
kisdéd	24.723	27.146	82.966

Az intézet 1946 első kilenc hónapjában háromszorannyi terhes nőt vett gondozásba, mint amennyiről tavaly vagy a békés évek hasonló korszakában gondoskodni szokott. Jelentősen megsaporodott a gondozásba vett csecsemők és kisdedek száma is.

A gondozottak számának megnövekedésével kapcsolatban természetesen az orvosi tanácsadásban részesültek száma is jelentősen megsaporodott. Az orvosi tanácsadáson megvizsgált csecsemők és kisdedek vizsgálati eredményeit az alábbi tábla mutatja.

Vizsgálat eredménye szerint:	1946 január-szeptemberben a megvizsgált	
	csecsemők száma	kisdedek száma
Tápláltság		
korának megfelelő	76·4	72·1
korának nem megfelelő.....	23·6	27·9
Fejlettség		
jól fejlett	72·0	68·9
rosszul fejlett	26·5	30·2
sorvadásos	1·5	0·9

A megvizsgált csecsemők közül 24%, a kisdedek közül 28% nem volt korának megfelelően táplált. Ennek következtében a csecsemők 26%-a, a kisdedek 30%-a fejlődésben visszamaradt. Ha ki is bírták ezek a csecsemők a gyermekkor sajátos betegségeit, mégis egész életükön át fogják ennek az elszenvedett nélkülözésnek következményeit érezni.

Igen jelentősek azok a környezettanulmányok is, amelyeket a szociális védőnők az egyre szaporodó gondozott családok életkörülményeinek megállapítása érdekében a helyszínen végeztek.

Védőnői látogatások száma :	1938.	1945. január-szeptember	1946.
terheseknél	21.420	6.155	9.239
gyermekágyas nőknél	20.749	13.093	13.454
csecsemőknél	93.420	43.559	45.027
kisdedeknél	45.403	50.384	60.927

A védőnői látogatások eredményei arról számolnak be, hogy az anyák és a gyermekek ezrei környezet, lakás és ételmezés szempontjából siralmas helyzetben vannak. *A gondozás alatt álló terhes nők és csecsemők majdnem 12%-ánál az egészségügyi viszonyok nem voltak kielégítők. A lakásviszonyok a meglátogatottak 10%-ánál nem voltak elfogadhatók.* Különösen kiemelkedik a kisdedeknél az ételmezés hiányossága, amennyiben *a környezetvizsgálat eredménye az esetek 25%-ában ételmezési hiányosságot állapított meg.* Ugyancsak a védőnői jelentések tanuskodnak arról is, hogy a gondozásban levő anyák, csecsemők és kisdedek *téli ruházata hiányos.* Az eredményes egészségvédelem tehát hatékony szociálpolitikát igényel.

A védőintézetek mellett jelenleg 16 tejkonyha működik. Idén, szeptember elején 1118 gyermek részesült ellátásban és a hó folyamán 607.370 adag tejkészítményt adtak ki. Az itt kiosztott tej mennyiség 1946 első kilenc hónapjában 195 ezer litert tett ki, ami több, mint kétszerese az 1938 ugyanezen időszakában kiosztott tejnek.

A székesfővárosi anya-, csecsemő- és kisdedvédelmi intézet működése kiterjed 4 anyaotthonra, 11 bölcsődére, 13 napközi otthonra és 5 csecsemő, illetve kisded átmeneti otthonra is. Az anyaotthonokban 30, a bölcsődékben 207, a napközi kisdedotthonokban 381, az átmeneti otthonokban 1946 szeptemberében átlag 112 csecsemőt és 74 kisdedet gondoztak.

A gyermek- és ifjúságvédelmi központ

a gyermekeket és fiatalkorúakat veszi gondozásba és működése felöleli az ezekkel kapcsolatos összes szociális feladatokat. Kerületenkint egy-egy központi vezetőgondozónő irányítja a gyermekek szociális és erkölcsi gondozását. A 133 gyermekgondozóhoz tartozott szeptemberben

78 óvoda	4.115 tanulóval
100 általános elemi iskola	31.992 «
50 polgári iskola	10.273 «
16 községi iskola	4.083 «
Összesen	50.463 tanulóval.

Az ifjúságvédelmi központ tevékenysége 1946 szeptember végén 4425 óvodai napközi otthont látogató gyermek gondozására is kiterjedt.

Az ifjúságvédelmi központ azoknak a gyermekeknek részére, akik nem juthattak nyaraláshoz, *budapesti napközi nyaraltatást* szervezett. A Városligetben, Népligetben és a Margitszigeten, a dán segélyakciók naponta háromszori étkezést nyújtottak ezeknek. A foglalkoztatást társadalmi munkaközösségben végezték, az alábbiak szerint:

Akció Katolika	775 gyermek
Demokratikus Nők	520 «
Evangélikus Egyházközség	500 «
Gyermekbarát Egyesület	1.025 «
Nemzeti Segély	200 «
Református Egyház	350 «

A gyermek- és ifjúságvédelmi központ részletes adatokat gyűjtött arra vonatkozólag is, hogy az iskolás gyermekek ruha- és cipőellátás terén milyen súlyos helyzetben vannak. *A szociálpolitikai ügyosztály jelentése szerint 50 ezer gyermeknek nincs cipője, 35 ezernek nincs megfelelő ruhája, 15 ezernek télikabátja volna szüksége és 45 ezer fiúnak és leánykának alig van valami fehérneműje.* Igen sok gyerek a ruházat hiánya miatt nem mehet iskolába és így kimarad az étkeztetési akcióból is. »Ez a szociális helyzetkép nemcsak a perifériák munkásnegyedére, hanem a város belterületén lakó gyermekekre is vonatkozik.« A gyermekek felruházását sem a főváros nem tudja megoldani mostani anyagi helyzetében, sem a lerongyolódott Budapest lakossága társadalmi összefogás útján nem tudja előteremteni.

Gyermeknyaraltatás.

A főváros nehéz ételmezési helyzetére tekintettel úgy a hatóságok, mint egyes társadalmi intézmények a gyermekek vidékre való kihelyezésével és nyaraltatási akciókkal iparkodtak a gyermekek egészséges fejlődését biztosítani. A főváros gyermeküdültetési akciója révén 1946-ban 1804 gyermek részesült vidéki nyaraltatásban. Igen jelentős azoknak a gyermekeknek a száma is, akik a Független Kisgazda Párt és az Actio Catholica gyermeknyaraltatási akciója révén élvezték a vidéki élet jótékony hatását. A Nemzeti Segély 1945. évben 20.000, 1946-ban 2500 gyermeket vitt vidékre, 1000-et Romániába és 60-at Franciaországba.

Hatósági és egyéb konyhák.

Budapest nehéz élelmezési viszonyai között a *közkonyhák* — különösen az ostrom után — szinte felbecsülhetetlen szolgálatot tettek. A háború előtt ezek a hatósági konyhák csak az ínségesek megsegítésére szolgáltak, az ostrom után azonban üzemek, közületek, hogy a nehéz gazdasági helyzetben levő alkalmazottaik helyzetén némikép segítsenek, *egytálételes ebédeket* rendszeresítettek. A főváros az általa fenntartott hatósági főzőhelyeken a rászorulóknak ingyenes, a tehetősebbeknek csekély térítés ellenében napi egyszeri meleg ételt biztosít. *A hatósági főzőhelyek száma 1946 szeptemberében 100 volt. 1938 szeptemberében 79, 1945 ugyanezen hónapjában pedig 127 hatósági és 224 magánjótékonysági és üzemi konyha működött. 1946-ban volt még a fővárosban 76 üzemi vagy magánjótékonysági konyha, 20 dán és 1 svéd konyha. Ezeken a konyhák az idei év első 9 hónapjában kiosztottak:*

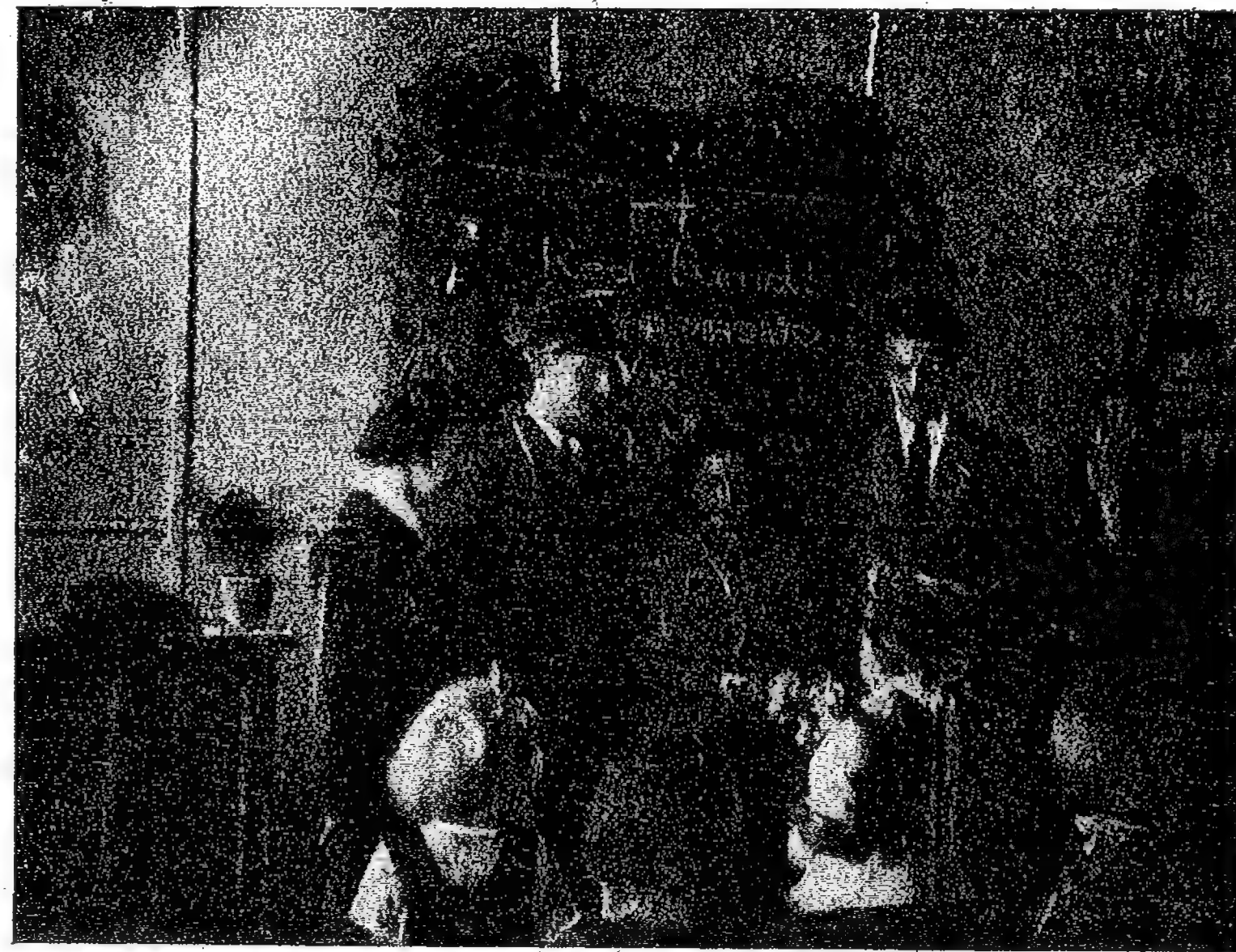
a hatósági főzőhelyeken		
ingyen	1,280.881	ebédet
térítésért	1,970.936	«
jótékonysági és vállalati konyhán	2,537.286	«
dán konyhán	747.402	«
svéd konyhán	302.088	«
Összesen	6,838.593	«

A dán- és svéd akció iskolai étkeztetése

október elejével újból megkezdődött. A 20 dán gyermek-konyhán 19.000, a 32 svéd étkezőhelyen 13.605 gyermek kap mindennap ebédet. A svéd-akció Budafoki-úti központi konyháján főzi meg és innen viszi teherautókon szét az ebédet az étkeztetési helyekre. Az akció vezetőségének kívánsága szerint a 6—14 éves gyerekeket két csoportban fogják két-hónapos turnusokban étkeztetni. A fővárosi iskolák gyermekeinek $\frac{9}{10}$ részét látják el az akciók ebéddel, $\frac{1}{10}$ -részét és az óvodásokat a főváros étkezteti. Ezenkívül a főváros 14 népi kollégium és főiskolai főzőhely élelmiszerszükségletét is biztosítja.

A hadigondozás és hadisegélyezés

a háború következményeként jelentkező egyik szociál-politikai feladat. Ezeket ugyan az állam részesíti pénzbeli juttatásban, ennek összege azonban olyan csekély, hogy a főváros szociális támogatását is igénybeveszik. A hadigondozottak száma 1946 októberében 14.315, a hadisegélyezettek pedig 6922 volt.

Iskolai ünnepély a dán étkeztető-akció vezetőinek tiszteletére.

(Knoll felv.)

Intézeti szegénygondozás.

A fővárosi gyermekotthonok (árvaházak, átmeneti otthonok és iparostanulóotthonok) a háború folyamán súlyos sérüléseket szenvedtek és igen soknak a berendezése is elpusztult. A gyermekotthonokban az 1946 szeptember végi létszám 1.483 volt.

Az állami gyermekmenhely megrongálódott központi épülete és korlátolt befogadóképessége dacára is a békebelinél jóval több gyermekről gondoskodik. Az intézet kötelékébe szeptember végén ~~11.251~~ ^{11.251} gyermek tartozott, ebből ~~10.361~~ ^{10.361} volt vidéki telepen kihelyezve. ^{3.438}

A fővárosi szeretetotthonok befogadóképessége csökkent és így az öregek, gyógyíthatatlan betegek ellátását nem tudja a szükségletnek megfelelő mértékben kielégíteni. A legnagyobb szeretetotthon központi céljára vétetett igénybe és két budai szeretetotthon az ostrom következtében teljesen használhatatlanná vált. Békében majdnem 3000, 1945-ben 1000 körül, 1946 őszén pedig 1300 körül volt a létszám. Így most ezernél jóval több elhagyott öreg vár intézeti elhelyezésre és remény van arra, hogy

a katonai hatóságok által e célra megígért laktanya átadásával a helyzet rövidesen megoldásra talál.

A szociális intézmények között kell megemlíteni a *hajléktalanok menhelyeit* is. Fenntartásuk a mai formájában egyáltalán nem kívánatos, csak a jelenlegi kényszerhelyzet ad létjogosultságot ezeknek. Budapesten békében 7 menhely volt, ebből kettőt a székesfőváros tartott fenn. Jelenleg csak 4 menhely működik, ebből 1 fővárosi. Háború előtt két és félezer férőhelye volt a menhelyeknek, most csak 650 körüli fekvőhely áll rendelkezésre.

A nehéz viszonyok között levők lakásszükségletének kielégítését vannak hivatva szolgálni a főváros által fenntartott *szükséglakások*. Néhány évvel ezelőtt 6 ezernél több szükséglakás állt rendelkezésre, jelenleg 3800 szükséglakás van a fővárosban. A fővárosnak szándékában áll ezeket a szükséglakásokat megszüntetni.

Külföldi támogatás Budapest részére.

1945. év december 14-én hangzott el Kővágó József polgármester székfoglaló beszéde, melyben az emberi szolidaritásra hivatkozva, kérő szóval fordult a világ minden népéhez. »Hiszem és bízom abban, hogy a világ nem nézheti tétlenül, részvétlenül, hogy egy milliós város az éhhalállal küzdve egyedül vergődjön nyomorában«.

A kérő szó nem hangzott el hiába. Megindultak a világ minden tája felől az élelmiszer-, gyógyszer- és ruhaszállítmányok Budapest felé és jelentős részük van abban, hogy Magyarország fővárosa történelmének legnehezebb időszakát átvészelte.

Azokat az élelmiszer-, ruha-, gyógyszer- és egyéb küldeményeket, amelyeket a különböző külföldi segítőszervek Magyarország és Budapest lakosságának megsegítésére és támogatására hozzánk juttattak, a pusztá számadatok segítségével érzékeltetni nehéz feladat. Nem célunk az erre vonatkozó teljes számadatok felsorolása, hanem inkább megkísérjük néhány adat segítségével a megsegítés nagyságáról és a hováfordításáról némi tájékoztatást nyújtani.

Kétségtől, hogy mennyiségben és értékben a legnagyobb segítséget az *UNRRA-adományok* jelentették. Ha szomorúan meg is kell állapítanunk, hogy ennek a megsegítésnek a mértéke messze elmarad attól, amit a körülöttünk élő, kevésbé kifosztott, szerencsésebb nemzetek kaptak, mégis tagadhatatlan, hogy nagy segítséget jelentett.

Az amerikai misszió segélykiosztása.

(Csépany felv.)

Az UNRRA-segítség programját Magyarország részére az alábbi összeállítás mutatja.

Megnevezés	Előirányzat 1946 III.		Az előirányzott mennyiségből érkezett		Az előirányzott mennyiségből szétosztott		Pótel- irányzat
	ezer USA dollárban	ezer tonnában	1946 X. 4-ig ezer tonna	%	1946 X. 14-ig ezer tonna	%	ezer USA dollárban
Élelem	2.662·7	6.795	4.244	62	2.759	41	550
Ruhanemű, szövöttáru, lábbeli ..	120·3	31	31	100	7·75	25	250
Gyógyászati cikkek	300·0	273	103	38	80	29	200
Ipari segítség (100 vagon, ill. teherautó)	250·0	523	523	100	523	100	—
Áthajózási költségek	667·0	—	—	—	—	—	200
Összesen	4.000·0	7.622	4.901	64	3.369·75	44	1.200

Magyarországnak eredetileg 4 millió dollár értékű UNRRA-adomány volt előirányozva. A 4 millió értékű szállítmány 66·5%-a élelem, 3·0%-a ruha, szövöttáru, lábbeli, 7·3%-a gyógyszer, 6·3%-a ipari segítség, 16·7%-a pedig áthajózási költség. Az előirányzott mennyiség 64%-a meg is érkezett és 44%-ban már szét is lett osztva. Időközben az eredetileg előirányzott összeget 1·2 millió USA dollárral fel emelték.

Budapest lakosságának nehéz helyzetére a svájciak figyeltek fel legelőször. A svájci *Don-Suisse* (*Schweitzer Spende*)

szervezet eddig két nagy segélyakciót bonyolított le 8 millió svájci frank értékben. Az első segélyakció keretében nagytömegű gyógyszert, egészségügyi felszerelést, ruhaneműt és élelmiszert kaptunk, amelyekből kórházak, gyermekvédelmi intézmények és szeretetotthonok részesültek. A második segélyakció keretében Budapest és négy vidéki nagyobb város lakosainak juttattak élelmiszert. Ruhaadományaik közül a társadalompolitikai ügyosztály keretében működő székesfővárosi háziipari foglalkoztató körülbelül 4,5 tonna ruhaneműt a főváros ínséges lakói között osztott szét.

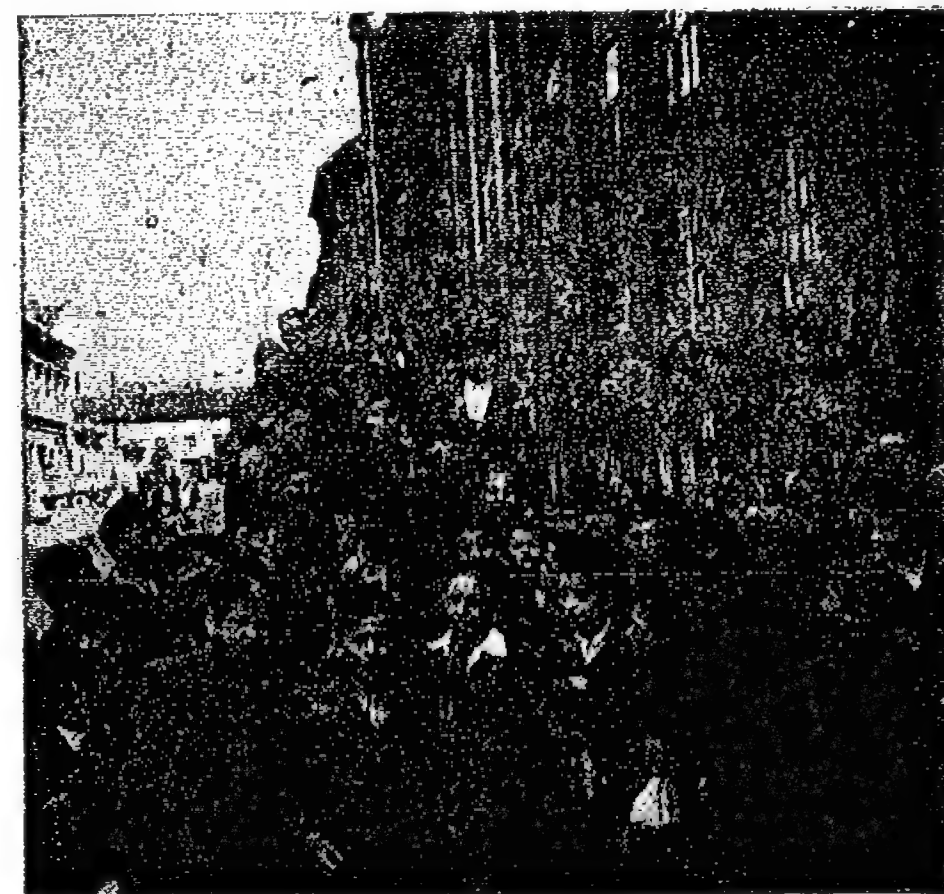
A Svájci Vöröskereszt gyermekmentő akciója a másik svájci szervezet, amelynek révén a rászoruló gyermekek támogatását eszmei keresztszülők vállalták Svájcban, akik védenekiknek havi 10 svájci franknak megfelelő pénzsegélyt, élelmiszer- és ruhaadományokat juttattak. A szervezet gyermeknyaraltatási akciója kapcsán huzamosabb időre 450 gyermeket vitt ki Svájcba. Ezenkívül a Svájci Vöröskereszt gyermekmentő akciója havonta körülbelül 1200 gyermeknek juttat élelem- és tápszeradományt. Négy gyermekotthont lát el élelmiszerral és eddig már több ezer embert ruházott fel.

A Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség a legelső között felfigyelt a fővárosi gyermekek szomorú helyzetére és budapesti missziója útján igen értékes tevékenységet fejtett ki. A Svéd Rädde-Barnen, mint a gyermekmentő szövetség tagegyesülete már 1945 októberében gyógyszert juttatott a sínylődő magyar gyermekeknek, amelyből 38 kórház gyermekosztálya, 47 gyermekvédelmi intézmény és 1016 gyermek egyénileg részesült. A következő három gyógyszerküldeményét szintén a kórházak gyermekosztályai kapták. 1946 februárban érkezett a Rädde-Barnen akciónak első svéd szállítmánya. Az akció vezetősége ezt a nagy élelmiszer szállítmányt a budapesti gyermekek táplálkozásának feljavítására fordította. Bevezette az iskolákba 1 dkg cukorból, 2 dkg tejporból és 3 dkg margarinból álló »svéd reggelit«, amelyben négy hónapon keresztül naponta 15.688 gyermek részesült. Ezenkívül a mult tanév második felében 6000 budapesti, 2000 pestkörnyéki és 2000 bányavárosi gyermek kapott naponta ebédet a Svéd Gyermekmentő Egyesület révén. Ugyancsak nekik köszönhető, hogy július utolsó hetében és augusztusban a budapesti gyermekek, a terhes és szoptatós anyák jegyre tejporhoz juthattak.

A Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség genfi központja 1945 decemberében és 1946 elején tejkonzervet, cukrot és

egyéb élelmiszert küldött a budapesti gyermekvédelmi intézményeknek és az arra rászorulóknak.

Ugyancsak a szövetség budapesti missziója útján került és kerül kiosztásra a Magyar Segélyező Bizottság Rio de Janeiró által küldött kondenzált tej a Washingtoni Magyar Segítő bizottság és a gyermekmentő szövetség genfi központja által juttatott vaj, nemkülönbben a dán vöröskereszt »C« vitamin tablettái és a norvég élelmiszerszeretetsomagok.

A dán segély kiküldöttjei megajándékozott iskolásfiúk körében.

(Knoll felv.)

Az emberi szolidaritás felejthetetlen példájáról tett bizonyosságot a dán Red-Barnet hatalmas gyermekmentő tevékenysége, amelynek ebédeltetési akciója révén 1946 tavaszától kezdve sokezer budapesti gyermek jutott értékes tápanyagokhoz. Az e célra küldött élelmiszeradományokat a főváros társadalompolitikai ügyosztálya által kiosztott külföldi adományok felsorolásánál részletesen ismertetjük.

A Svéd Vöröskereszt jelentékeny korábbi küldeményein kívül 1946 júniustól 92,5 tonna élelmiszert, 31 tonna ruhaneműt és 2,5 tonna gyógyszert küldött.

Az élelmiszerekből:

a városi kórházak részére	45	tonna
a városi alkalmazottak részére	4	«
hídépítő munkásoknak	1,6	«
szociálpolitikai ügyosztálynak	2	«
általános kiosztásra	39,9	« jutott.

A nagy cukorínségben sínylő Budapest lakosságának igen nagy segítséget jelentett az *irek* hatalmas cukoradománya.

Az *Amerikai Magyar Segélyakció* volt az első, amely az amerikai katonai misszió támogatásával gyógyszerekkel — különösen penicillinnel — sietett a főváros segítségére. Élelmiszerküldeményeiből főleg a gyermekvédelmi intézmények és szeretetotthonok részesültek. Ruhaküldeménye is nagy segítséget jelentett.

A külföldről érkezett adományok közül kiemelkednek a *Joint külföldi* központjaitól indított küldemények, amelyek a *Joint* magyarországi bizottsága által létesített elosztószervek útján kerültek Budapesten és vidéken szétesztásra. Az erre vonatkozó adatok szerint 1946 első kilenc hónapjában a *Joint* címére a következő adományok érkeztek:

112 vagon ruhanemű,	ebből Budapestnek ..	68 vagon
3 « gyógyszer,	« « ..	3 «
165 « élelem,	« « ..	121 «
33 vegyes autórakomány,	« « ..	22 «

Az adományból 41 gyermekotthon, 5 kórház, 10 egyéb jóléti intézmény, 23 népkönyha, 47 munkaközösség részesült. A szervezet 80.000 ruhasegélyt osztott ki és 25 ezer egészségügyi segélyt adott. Az állandóan pénzsegélyben részesülők száma 25.000. A *Joint* intézménye nagyarányú étkezési akciót tart fenn, amely már 1945 februárjában kezdődött és fokozatosan bővülve az év végén naponta 35 ezer, idén pedig naponta átlag 55 ezer ebédet adott minden esetben ingyenesen.

A *Magyarok Világszövetsége* útján 1946. év folyamán Amerikából nagyon sok szeretetcsomag érkezett Magyarországra. Ezek túlnyomó része névre szóló küldemény, de vannak köztük intézmények és cégek részére érkezett csomagok is.

A fentemlítetteken kívül úgy az európai országok (Anglia, Franciaország, Portugália, Törökország stb.), Vörös-kereszt szervezetei és egyéb társadalmi segítőbizottságok, mint a tengerentuli országok, (Amerika, Argentína, Ausztrália, Délafrika, India) vörös kereszt intézményei, sőt egyes városok is (Rio de Janeiro) juttattak számottevő adományokat a magyar nélkülözők segítségére.

A külföldi adományok számottevő része a *Magyar Vörös-kereszt* közvetítésével érkezett. Többek között a 28.000 q cukor és 1600 csokoládé, az 1300 q-nyi húskonzerv, a 2600 q-nyi és ezenkívül 35.000 dobozt kitevő tejkonzerv és tejpor, 23.500 doboz szardínia érkezett. A küldött ruhanemű közel 10.000 q-t tett ki. A 450 q gyógyszer mellett a 4.1 millió

Amerikai gyermekruhasegély-kiosztás. (Csépany felv.)

egységnyi insulin és 100 millió egységnyi penicillin említendő különösképen.

A külföldi adományok jelentékeny része a *főváros szociálpolitikai ügyosztályán* keresztül került kiosztásra különböző intézmények részére. Az adatok bemutatása kapcsán utalunk arra, hogy ezek egyrésze a fenti kimutatásokban már szerepelt.

Az adományozó neve	Áru megnevezése	Egység	Mennyiség	Rendeltetése
U. N. R. R. A.	Halkonzerv	doboz	30.432	Nép és gyermek jóléti intézményeknek és kórházaknak
«	Tonhal	«	8.046	
«	Tejkonzerv	«	6.750	
«	Husonzerv	«	43.554	
«	Száraz tészta	«	593	
«	Tejpor	kg	2.682	Hatósági főzőhelyeknek
Délafrikai U. N. R. R. A.	Levespor	kg	39.180	
Angol adomány	Margarin	láda	248	Gyermek és ifjúságvédelmi intézeteknek
«	Mogyorós vaj	«	31	
«	Kakaó	«	78	
«	Hering	«	50	
«	Barackjam	«	6	
«	Paradicsomlé	«	30	
«	Száritott petrezsely.	«	56	
«	« káposzta	«	56	Anyá- és csecsemővédő intézetnek Főzés céljára Óvodás gyermekeknek Anyá- és csecsemővédő intézetnek
«	« cékla	«	46	
«	« borsó	«	80	
Nemzetközi Vörös kereszt	Tejkonzerv	kg	25.171.50	
«	Levespor	«	4.020	
«	Vitaminkaramell	db	14.500	
«	Gyermekektápszer	doboz	3.003	

Az adományozó neve	Áru megnevezése	Egység	Mennyiség	Rendeltetése		
Nemzetk. Vöröskereszt	Cukor	kg	150	Gyermekeknek és betegeknek esetenként kiadva		
«	«	Szemeskávé	«		20	
«	«	Tejpor	«		20	
«	«	Keksz	csomag		200	
«	«	Gyümölcsjam	üveg		50	
«	«	Sajt	doboz		100	
«	«	Tonhal	«		100	
«	«	Margarin	«		50	
«	«	Szappan	kg		50	
«	«	Férfiálsóruha	készlet		10	
Magyar Vöröskereszt	Tejpor	kg	6.243	Óvodák és napközi otthonok- nak		
«	«	Liszt	«		600	
«	«	Borsó	«		300	
«	«	Bab	«		300	
«	«	Szártott burgonya	«		300	
«	«	Zabpehely	«		300	
«	«	Szártott zöldség	«		130	
«	«	Halkonzerv	doboz		300	
«	«	Cukor	kg		100	
«	«	Árpagyöngy	«		120	
«	«	Kenyérlemez	«	124	Szeretettotthonok, Hajléktalanok menhelye és Tanítónők otthona	
«	«	Csokoládé	szelet	34.544		
«	«	Gyümölcsfz	kg	4.796		
Írország	Cukor	«	197.245-70	Actio Catholica, Szeretettotthonok Any- és csecsemővédő intézet Polgármesteri X. ügyosztály Tejádó anyák részre		
Svédország	Tejkonzerv	kg	43.050-50		Any- és csecsemővédő intézet Gyermekek és Ifj. véd. intézet Raktáron tárolva gyermek. részére Óvodás gyermekek Any- és csecsemővédő intézet «	
«	Tejpor	«	2.000			«
Stockholm város	Makaroni	«	315			«
Svájc	Csokoládé	kg	2.400			«
«	Tejpor	«	1.200			«
«	Tejkonzerv	«	2.400			«
«	Szártott káposzta	«	1.600			«
«	« sárgarépa	«	8.350			«
«	Tojáspor	«	1.000			«
«	Kétszersült	adag	10.000	«		
«	Zsír	kg	1.075	«		
«	Burgonya	«	97.626	«		
«	Cukor	«	1.004-75	«		
«	Húskonzerv	doboz	11.784	«		
Portugál adomány	Szardínia	«	6.000	«		
Dán adomány	Sajt	kg	20.619-10	«		
«	Tejpor	«	47.964	«		
«	Szalámi	«	27.861	«		
«	Dara	«	10.237-60	«		
«	Borsó	«	3.430	«		
«	Só	«	651	«		
«	Liszt	«	8.185-25	«		
«	Zabpehely	«	31.369	«		
«	Cukor	«	10.825-90	«		
«	Zsír	«	3.505	«		
«	Karamell szirup	«	6.563-50	«		
«	Szártott főzelék	«	5.763-80	«		
«	Vitamintabletta	db	1.332.800	«		
«	Kávé	kg	500	«		
Amerikai Magyar Se- gélyakció	Levespor	üveg	336	Dán gyermek főzőhelyeken, különböző intézményeknek és a gyermek kirándulótelepek- nek kiosztva		
«	Tojáspor	doboz	78		Nép- és gyermekjóléti intéz- ményeknek és kórházaknak	
«	Tejpor	«	240			
«	Gyermekektápszer	«	4.608			
«	Öröltkávé	«	227			
«	Nyerskávé	kg	568			
«	Kakao	doboz	72			
«	Italpor	«	30			
«	Tea	csomag	400			

Pontos statisztikai adatok állnak rendelkezésre arról, hogy a külföldi élelmiszersegélyakciókból Nagy-Budapest

lakossága a jegyrendszer alapján milyen juttatásban részesült. Az alábbi tábla tájékoztat erről.

Az adományozó neve	Áru megnevezése	Egység	Érkezett mennyiség	Kiosztott mennyiség
Amerikai Magyar Segélyakció	Tejpor	kg	14.555	14.555
Ír segély	Cukor	"	77.200	77.193
Svájci segély	Burgonya	"	1.072.492	922.144
"	Cukor	"	89.278	84.632
"	Csokoládé	db	79.922	42.284
"	Húspástétom	"	499.313	145.330
Svéd segély	Tejpor	kg	186.842	186.842
UNRRA	Cukor	"	55.000	51.013
"	Halkonzerv	db	52.850	52.850
"	Húskonzerv 90 dkg-os	"	327.000	209.003
"	" 45 "	"	119.000	80.880
"	Tejkonzerv	"	179.016	156.355
"	Tejpor	kg	90.000	79.182
"	Zsír	"	231.798	222.917
"	Szalonna	"	424.734	424.374

A burgonyát június—július hónapokban a terhes és szoptató anyák és 0—6 éves gyermekek kapták. A cukrot június—szeptemberben ugyanazok és a 60 éven felüliek. A tejpport 0—1 éves gyermekek március—május hónapokban és július—október hónapokban a 0—6 éves gyermekek és a terhes és szoptató anyák kapták. A húskonzerveket a testi munkások, irodai alkalmazottak és a 12—18 éves serdülő ifjak kapták.

Egyházak karitatív munkája.

Az emberiség szolidaritására és segítőkészségére számítottak akkor a magyar egyházak vezetői, amidőn a külföldi figyelmét felhívták a háború megpróbáltatásait végigszenvedett magyar népnek, de különösen Budapest lakosságának igen súlyos helyzetére. Kérő szóval fordultak a külföldhöz, hogy élelem, gyógyszer és ruhaneműek adományozásával siessenek a magyar főváros lakosságának segítségére. A felhívás nem maradt eredménytelen, a világ minden részéből érkeztek adományok, hogy az ínséget szenvedő magyarságnak segítségére legyenek.

A katolikus egyház, az Actio Catholica szociális és karitatív szervezetei révén már a multban is igen tekintélyes szerepet vállalt Budapest szociális munkájából. A magyar katolikusok megsegítése érdekében a világ katolikusaihoz intézett felhívásnak első eredményeként érkeztek a Schweitzer Caritasverbandtól még a tavaly karácsony előtt szeretetcsomagok. Egymásután jöttek ezután a Hungarian Social Service (London) szeretetcsomagjai, majd ezt február közepén a Nemzetközi

Vöröskereszt Segítőbizottsága révén *ír cukor* és a *Dél-Afrikai Unió* küldeménye követte. A *Svájci Vöröskereszt* és a *Dán Vöröskereszt* nagyobb gyógyszerküldeményei lehetővé tették, hogy az egyházközségek révén ingyengyógyszerhez jussanak az arra rászorulóknak. 1946 márciusában újabb *ír cukorszállítmányt* kapott a magyar katolikusság. A megértés újabb jelei a *Pro Hungaria Portugália* szardínia-küldeménye, a *Svájcból* érkezett 1000 szeretetcsomag, 59 láda ruhanemű és 15 mázsa tejpor. Jelentős segítséget jelentett az a csukamájolaj, amelyet a *svéd, norvég, dán és svájci segítőszervek* juttattak a rosszul táplált és fejletlen magyar gyermekeknek.

A magyar katolikusok részére a legnagyobb segítséget az amerikai katolikusoknak a *War Relief Services National Catholic Welfare Conference* által küldött négy hajórakománynyi élelem képezte. A W. R. S. magyarországi delegátusa a szállítmánynak 10%-át az állami intézmények támogatására juttatta, 27%-át a protestáns egyháznak és 1·2%-át a zsidók intézményeinek adta. Ennek a segítőakciónak megértő támogatása révén újabb 750 tonna küldeményben részesül Magyarország. Szállítási nehézségek miatt ennek első részlete csak november elején érkezett Budapestre.

A *belgiumi* amut és a szintén onnan érkezett kötött női kabátok a hideg ellen nyujtanak majd télen védelmet az arra rászorulóknak. Az *amerikai katolikus segélyszolgálat* küldött két vagon használt ruhát is.

Az *Actio Catholica* bonyolította le a *svájci Caritas-verband* névre szóló csomagakcióját is. Az időközben naggyá fejlődött akció négytípusú csomagjainak ezrei érkeztek. 1946 augusztus 8-án nyíltak meg az egyes plébániák területén az első amerikai katolikus segélyszolgálat konyhái. Ezeknek a száma időközben 97-re emelkedett és jelentős megszakítás nélkül naponta 12 ezer rászoruló kap egy tál meleg ételt.

A *protestáns egyházi hatóságok* részére is jelentős külföldi adományok érkeztek külföldi protestáns egyházi szervezetektől, magánosoktól és a vöröskereszt-intézményektől.

A református egyetemes egyháztanácsához beérkezett külföldi adományok sorát a *Délamerikai Vöröskereszt* cukorküldeménye nyitotta meg. Ezt követőleg a *Hilfswerk der Evangelischen Kirchen der Schweiz* küldeményei jelentettek nagy segítséget, amelyek ruhából, cukorból, tejkonzervből és egyéb élelmiszerekből állottak. A *Genfi Egyetemes Egyháztanács* ruha-, vegyes élelmicikk és cukorküldeménye is nagyot segített az inséget szenvedő magyarok helyzetén. Az idén

október hó folyamán érkezett a *Church World Service New York* által küldött ruhanemű és vegyes élelmiszerküldemény. Az *Egyetemes Egyháztanács*hoz tehát külföldről 287 tonna szeretetadomány érkezett, amelynek kb. 30%-a került Budapestre szétosztásra, a többi pedig az ország egyéb területén.

Az *Evangelikus Egyetemes Egyháztanács* részére érkeztek külföldi küldemények *Írországból* és »Till Bröders Hjalp« Stockholmból. Idén májusban nagyobb élelmiszerküldeményt juttatott el a *Hilfswerk der Evang., Kirchen Zürich* is. A *Portugál Magyar Kolónia*, a *Genfi Egyetemes Egyház* és a *Svájci Evangelikus Segítőszerv* küldötte el adományait. Az adományokból a budapesti intézmények és egyesületek részesültek.

A társadalmi intézmények közül meg kell említeni a *Nemzeti Segély* tevékenységét. Működését tavaly mindjárt az ostrom után megkezdte és iparkodott minél nagyobb tömegeket megmozgatni és a segítés szolgálatába állítani. Különösen a csecsemők és gyermekek gondozása terén végzett igen értékes munkásságot. A fővárosban és vidéken a gyermekvédelem szolgálatában nagyszámú intézménye működik. Nagy-Budapest területén 11 tejkonyhája, 4 bölcsődéje és 6 gyermekotthona szolgálja a rászorulóknak intézményes védelmét. Budapesti tejkonyhájának és gyermekambulanciájának létszáma 2499, bölcsődéiben 118 csecsemő van, napközi otthonait 335 gyermek látogatja. Egészségügyi osztályain keresztül több százezer forint értékű gyógyszert osztottak ki. Tevékenységi köre az elmúlt év végével a Gyermekvédő Liga intézményeinek átvételével bővült. A Nemzeti Segély ruha, élelmiszer, gyógyszer és pénzsegélyben részesíti az arra rászorultakat. Külföldről is jelentős segítséget kapott. Argentína, Anglia, Párizs küldeményei sok ezer ruhaneműt és cipőt jelentettek a rászorultaknak.

Figyelemre méltó a *Magyar Nők Demokratikus Szövetségének* szociális munkája is. Különösen a gyermekvédelem terén értek el jelentős eredményeket. A gyermeknyaraltatás kapcsán 1945-ben 1400, 1946-ban pedig 600 gyermeket helyeztek el vidéken. Szép eredményt ért el tankönyv-akciójával is.

A főváros társadalompolitikai ügyosztálya az egyházi és a társadalmi jótékonyági szervezetekkel együtt működve *központi munkaközösséget* alakított. A munkaközösség irányító és ellenőrző tevékenységet végez és különösen a kerületi szociális munkában vesz tevékenyen részt. A munkanélküliség elleni küzdelem is feladatkörébe tartozik.

A társadalompolitika mérlege.

Budapest szociális tevékenységét mutatták be a fenti számadatok nagy vonásokban. Rámutattak azokra a nehézségekre és hiányokra, amelyek úgy a szegénygondozás terén, mint az intézeti ellátások tekintetében a főváros szűkös anyagi helyzete következtében mutatkoznak. Nagy hálával hangsúlyozzuk azt a nagy segítséget, amelyet a külföld nyújtott, ami által lehetővé vált az, hogy a csecsemőknek, kisdedeknek, gyermekeknek életét átmentette a magyar főváros. Sajnos, az év végére az UNRRA működésének beszüntetését vették tervbe. Nem lehet elhallgatni azonban, hogy a fővárosi lakosság lerongyolódottsága, elszegényedettsége és életszínvonalának lesüllyedése következtében, az értékálló pénz megteremtése dacára sem tudja gyermekeinek megadni azt az életlehetőséget, amely szükséges volna ahhoz, hogy egészséges nemzedék kerüljön ki belőlük. A háború sorscsapásai nagyon megviselték a várost, szüksége van még a külföld megértő támogatására, hogy a nehézségeket áthidalva, a jobb jövőbe vetett hite valóra váljon.

- 1944 dec. 24. Budapest körülzárásával megindul a város ostroma.
25. Az ostromlott városban megszűnik a villamosközlekedés.
- 1945 jan. 14. Budán megalakul az elfoglalt városterület első közigazgatási szerve, az ú. n. »Lipótmező-kerület« előjárósága, Záborszky László és Némethy Károly vezetésével.
15. A Horthy Miklós-híd felrobbantása.
16. A Ferenc József-híd felrobbantása.
18. A Széchenyi-lánchíd felrobbantása. A pesti oldal teljesen felszabadul.
20. Moszkvában megkötöttük az előzetes fegyverszünetet.
22. A Budapesti Nemzeti Bizottság Csorba Jánost a főváros polgármesterévé nevezi ki. Pestkörnyéken Pestszentlőrincen újból megnyílik az iskola.
23. A polgármester elrendeli a törmelékek eltakarítását és a holttestek eltemetését.
26. Megalakul a Nemzeti Főtanács. Bechtler és Jámhor alpolgármesterek kinevezése.
- febr. 1. A székesfővárosi gázművek megkezdik az üzem helyreállítási munkáit.
3. Pesten is kifüggesztik a honvédtoborzási felhívást az új demokratikus hadseregbe.
5. Megalakulnak a népbíróságok.
7. Fegyverek és rádió beszolgáltatása, házorségek szervezése. Élelmiszerkészletek zárolása. Elsőnek megindul a Váci-úton az 55-ös villamos. (Újpesti víztorony—Forgách-utca.)
9. Befut az első vonat Pestre (Nyugati pályaudvar).
12. Buda is teljesen felszabadul.
15. Vas Zoltán közellátási kormánybiztos.
16. Megjelenik újból a Fővárosi Közlöny, a főváros hivatalos lapja.
18. A közellátási kormánybiztos a főváros részére lefoglalja a vidék felesleges élelmiszerkészleteit.

- 1945 febr. 19. Első ülését tartja a Fővárosi Közmunkák Tanácsa.
20. Beérkezik a Keleti pályaudvarra az első személyvonat. Elsőnek Filatori-gát és Szentendre között indul meg a Helyiérdekű villamos vasút.
21. Az élelmezési nehézségek miatt tervbeveszik a gyermekek, asszonyok és öregek vidékre való költöztetését. A Nemzeti Bizottság kinevezi a budapesti népbíróságok vezetőit.
22. Gőzmozdonnyal vontatott járatok közlekednek a Rókus-kórház és a kőbányai kocsiszín között.
24. A székesfővárosi épületek helyrehozatala céljából rendeletileg ideiglenesen igénybeveszik a házbérek.
25. Étkezési jegyek bevezetése. A közhivatalok igazolóbizottságainak kijelölése.
26. A kelenföldi villamos erőmű üzembehelyezése. Több fővárosi iskolában megkezdődik a tanítás.
- márc. 1. A főváros 50 milliós élelmezési kölcsönt bocsát ki. Akció indul a város minden kihasználatlan területének kiskertszerű megművelésére.
2. Az ostrom utáni első színházi előadás Budapesten a Kamara Színházban.
3. A polgármester rendelkezik az Ideiglenes Nemzeti Kormány és a Szövetséges Ellenőrző Bizottság Budapestre költözésének előkészítése céljából. Nagy-Budapest területén megindul a levélpostaforgalom.
4. Az első sportesemény: MADISz kézilabdamerkőzés.
5. Megjelenik az állásuktól felfüggesztett fővárosi alkalmazottak első jegyzéke. Az első kitelepítő gyermekvonat elindul vidékre.
9. Az iskolákban rendkívüli tantárgyként bevezetik az orosz nyelv tanítását.
12. A Vágóhid és Pestszenterzsébet között is mozdonyvontatású járatok indulnak.
16. Elrendelik a főváros népességének, a lakásoknak és épületeknek összeírását.
17. A fegyverszüneti egyezmény kihirdetése. Az ország 1938—1941. évi területi változásait érvénytelennek nyilvánítják. Megnyílik az ideiglenesen használhatóvá tett Ferenc József-híd és a Margitszigeti-fahíd.
18. Megjelenik a földreformtörvény.
19. Zugló és a Keleti pályaudvar között megindul a villamosjárat.
21. A Budapesti Nemzeti Bizottság összehívja az ideiglenes székesfővárosi törvényhatósági bizottságot.
24. Megengedik a közszolgálati alkalmazottaknak politikai pártokba és szakszervezetekbe való belépését.
25. A fővárosi statisztikai hivatal végrehajtja a népesség, épületek és lakások összeírását.

- 1945 márc. 25. Megnyílik a Szent Lukács-fürdő. Megnyílik az ideiglenesen használhatóvá tett Déli összekötő vasúti-híd.
31. Óbudán megindul a gázszolgáltatás.
- ápr. 1. Pestkörnyékre is kiterjesztik az étkezési jegyeket. Rendelet jelenik meg a közmunkakötelezettségről. Megnyílik az ideiglenesen használhatóvá tett Horthy Miklós-híd.
2. Az ideiglenes nemzetgyűlés budapesti képviselőinek megválasztása a Nemzeti Sportcsarnokban.
4. Magyarország területén megszűnik a háború.
5. A községi közép- és szakiskolákban megkezdődik a tanítás.
17. Újpest és a Marx-tér között is megindul a villamosközlekedés.
19. Megkezdődik a közalkalmazottak igazolása.
23. A Ferenc József-laktanya és Kerepes között megindul a Helyiérdekű villamos.
24. Közlekedési kapcsolat létesül Kispest és a főváros között is.
30. Budafokra közlekedik a Helyiérdekű villamos.
- máj. 1. A munka ünnepe. Nyári időszámítás bevezetése. Megkezdik adásait a magyar rádió. (Budapest I.) Működik az interurbán telefonszolgálat. A Nagykorúton újra közlekedik a 6-os villamos.
5. A magyar kormány eljuttatja a nagyhatalmakhoz a békeszerződéssel kapcsolatos kívánságainkat.
9. Európában véget ér a háború.
11. Megérkezik az első UNRRA-szállítmány Budapestre.
12. Megszűnik az elsötétítés.
14. Az alkoholtilalom felfüggesztése.
15. A bányai elektromos távvezeték egy részét átadják rendeltetésének.
16. A székesfővárosi törvényhatósági bizottság alakuló közgyűlése. Vas Zoltán Budapest új polgármestere. Villamos jár az Üllői- és Rákóczi-úton.
17. Az első villamosok közlekednek Budán (Széll Kálmán-tér és Szépilona, illetőleg a Hűvösvölgy között.)
18. Az Orlay-utca és a kelenföldi állomás között is megindul a villamosforgalom. Elrendelik a tankönyvek demokratikus szempontból való felülvizsgálatát.
20. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság szabaddá tette a rádiókészülékek használatát.
- jún. 1. Elkészül a gázcsővezeték a Boráros-téri hídon.
3. Újjáépítési minisztérium felállítása.
9. A székesfővárosi alkalmazottak eskü- és fogadalomtéttele az ideiglenes nemzeti kormányra.

1945 jún. 12. A gázszolgáltatás újabb városrészekre való kiterjesztése.
16. A fogaskerekű vasút újra közlekedik.

júl. 1. Építésügyi Kormánybiztos az építésügyek élén.
8. Rendelet jelenik meg a magyar közigazgatás területi beosztásának ideiglenes rendezéséről.
12. A Svábhegy nevét Szabadsághegyre változtatják.
15. A Vízművek békebeli teljesítménnyel dolgoznak.
21. Elkészült az első helyreállított autóbusz.
24. Újra megnyílnak a székesfővárosi napközi-otthonok.
31. Az ostrom után az első autóbusz indul Budapestről vidékre.

aug. 13. Tűzelőanyaghivatal felállítása.
16. Az általános iskoláról rendelet jelenik meg.
19. A Szent Jóbbot az amerikaiak visszahozzák Budapestre.
23. Az óvóhelyek más célra való igénybevételének engedélyezése.

szept. 1. Nagy-Budapesti községi választások elrendelése.
4. A polgármester munkásiskolák szervezését rendeli el.
14. Törvények lépnek életbe: a magyar állami szuverénitás gyakorlásáról (I. tc.); a Nemzeti Főtanácsról (III. tc.); a Moszkvában kötött fegyverszüneti egyezmény becikkelyezése (V. tc.); a nemzetgyűlési választásokról (VIII. tc.); felhatalmazás az 1945. évben viselendő közteherről és fedezendő kiadásokról (X. tc.).
16. Országos nemzetgyűlési választói összeírás elrendelése.
20. A főváros iskoláiban ingyenes lesz a tanítás.
21. A házmegbízotti intézmény szervezetéről rendelet jelenik meg.
28. A polgármester elrendeli a »Budapest« irodalmi, művészeti és tudományos intézet megszervezését.

okt. 2. Agrártudományi egyetem felállítása.
7. Budapesti törvényhatósági választások.
15. Megjelenik a fővárosi statisztikai hivatal zsebkönyve.

nov. 1. Megszűnik a nyári időszámítás.
4. Nemzetgyűlési választások.
12. A kenyérfejadagot 20 dkg-ról 15 dkg-ra kellett leszállítani.
18. A Petőfi-pontonhid átadása a forgalomnak.
25. Országos rendőri bejelentőhivatal létesül.
28. Összeül az új választott törvényhatósági bizottság. Kővágó József alpolgármester kap ideiglenesen megbízást a főváros vezetésére.
29. Befut az első propán-bután »gázvonal« Budapestre.

dec. 1. Elkészül a gázvezeték sodronykötélhidja a felrobbantott Margithíd pillérein.
2. Megkezdődik az ideiglenes Boráros téri-híd lebontása.
7. A Nemzeti Főtanács tagjainak megválasztása.

1945 dec. 8. A Fővárosi Közmunkák Tanácsának 75 éves jubileuma.
14. A székesfővárosi törvényhatóság rendkívüli közgyűlése: Kővágó József polgármesterré választása.
Törvény lép életbe az államhatalom gyakorlásának ideiglenes rendezéséről. (XI. tc.).

19. Megjelenik a 75%-os bankjegydézmáról szóló rendelet.

1946 jan. 1. Az adópengő bevezetése. Lakásadó rendszerezése.
9. Gazdasági Főtanács felállítása.
10. A Margitszigeti-pontonhidat elszakítja a jég. Jégveszély miatt a Ferenc József-hídat is elzárják.
15. Megnyílik a Kossuth-híd egyik gyalogjárója.
19. Megindul az általános forgalom a Kossuth-hídon át.
20. A Kossuth-híd ünnepélyes felavatása.
23. A budai közigazgatási kirendeltség működése végetér.
24. Összeül az új választott nemzetgyűlés.
31. A Magyarország köztársasági államformájáról szóló törvény életbelép. (1946 : I. tc.)

febr. 2. Tildy Zoltánt köztársasági elnökké választja a nemzetgyűlés.
7. Nagy Ferenc miniszterelnök kormányt alakít.
12. A székesfővárosi törvényhatóság rendkívüli díszközgyűlése a felszabadulás egyéves fordulóját ünnepli.
13. A volt Ferenc József-híd újjáépítése megkezdődik.
27. Egyezmény Magyarország és Csehszlovákia között lakosságcsere tárgyában.
28. Ítélet a Szálasi-perben.

márc. 1. Egyenlősítik a fővárosi közigazgatási és közoktatási alkalmazottak fizetési osztályait az állami alkalmazottakéval.
2. A székesfővárosi alkalmazottak eskü-, illetőleg fogadalomtétele a magyar köztársaságra és annak új alkotmányára.
3. Árucseré indul meg a vidékkel a főváros közellátásának megjavítására.
10. Megérkezik a fővárosba az amerikai magyarok adománya. Az UNRRA négymillió dollár értékű gyorssegélyt nyújt Magyarországnak.
12. A Kossuth-hídon át megindul az első autóbuszjárat.
22. A demokratikus államrend és a köztársaság büntetőjogi védelmére törvény lép életbe. (VII. tc.)
31. Nyári időszámítás lép életbe.

ápr. 4. Az ország felszabadulásának első évfordulója.
19. A magyar kormányküldöttség hazaérkezik Moszkvából.
25. Elkészülnek a volt Ferenc József-híd budai lebillent részének felemelésével.

1946 máj. 12. A »Milpengő« elnevezés bevezetése.
19. Megjelenik a közalkalmazottak létszámcsoökkentéséről szóló rendelet.

- 1946 máj. 24. Kővágó polgármester Londonba utazik.
31. A rohamosan romló pénz miatt hetenkint folyósítják a fővárosi alkalmazottak illetményeit.
- jún. 1. Az adópengőjegy bevezetése.
7. Életbelép a szénbányászat államosításáról szóló törvény. (XIII. tc.)
8. A magyar kormányküldöttség elutazása Amerikába.
15. Kővágó polgármester előadása a londoni rádióban.
24. Az illetményeket adópengőben fizetik ki. Az Anyag- és Árhivatal újbóli felállítása.
25. Budapest II. rádióállomása megkezdí adásait.
29. A »B-pengő« elnevezés bevezetése.
- júl. 6. A Vár területén újabban feltárt középkori emlékek hivatalos bemutatása.
12. Százéves a magyar vasút.
31. Az 1946/47. évi költségvetést tárgyalja a székesfőváros törvényhatóságának rendes közgyűlése.
- aug. 1. Stabilizáció. Új pénzegységünk: a forint. Országos jegyrendszert vezetnek be.
2. Tűzelőanyagkészletek kötelező bejelentése.
20. A Szabadsághíd ünnepélyes felavatása.
29. A köztársasági elnök megtekinti a városházán Budapest újjáépítési terveit. Nagy Ferenc miniszterelnök Párisban.
30. A székesfőváros törvényhatósága határozati javaslatban kér igazságos békét Magyarország számára.
- szept. Megnyílik az »Ipar a Mezőgazdaságért« kiállítás az Állatkertben.
6. Megnyílnak az utcai távbeszélőállomások.
8. A kenyérfejadag felemelése.
30. Párisi döntés: Magyarország 75.000 főnyi hadsereget tarthat.
- okt. 2. Párisban elvetették a 200.000 szlovákiai magyar kitelepítésére tett csehszlovák indítványt. Három csonkaországi magyar községet Csehszlovákiának ítélt a békeértekezlet. (Pozsonyi hídfő.)
12. Megindul a magyarországi polgári légiforgalom.
15. Bezárul a párisi békeértekezlet.
17. Hazaérkezik a magyar béke delegáció.

BETŰRENDES TÁRGYMUTATÓ

	Oldal		Oldal
Adóbevételek	116, 120	Hadigondozás	164
Adópengő	110	Hajózás	34
Anyá- és csecsemővédelem	62, 160	Halálozások	59, 63
Autobusz	30	Hangversenyek	148
Államháztartás	106, 113	Hatósági ellátás	92
Áramszolgáltatás	22	Hatósági és egyéb konyhák	164
Árszínvonal	114	Hatósági támogatás	159, 165
Áruforgalom	33, 95, 100, 126	Háborús károk	7, 18, 25, 31, 37, 43, 70, 124, 130, 133, 141, 146
Bankjegyforgalom	106	Házasságkötések	54
Beruházási munkaterv	123	Háztartási számadás	81, 90
Betegforgalom	73	Helyiérdekű vasutak	28
Bérszínvonal	111, 114	Helyreállítási költségek	16
Burgonyafogyasztás	86	Hidak	38
Cukorfogyasztás	90	Hivatalok	14
Csatornázás	25, 122	Hús-fogyasztás	82
Csecsemőhalálozás	61	Ifjúságvédelem	162
Dán-akció	164, 169	Intézmények	13
Egyetemek	128, 135	Infláció	78, 105
Egyetemi hallgatók	136	Ipar, gyáripár	124, 153
Egyházak karitatív munkája	173	Irodalmi és Művészeti Intézet	122, 146
Elektromos Művek	22, 122	Irodalmi termelés	145
Élelmiszerfelhozatal	95, 100, 126	Iskolák	12
Élelmiszerfogyasztás	80, 92	Iskolaépületek kára	12, 133
Élelmiszernagyvásártélep	14, 94, 98	Iskolai beiratások	132
Építkezés	10, 44	Iskolánkívüli szabad- művelődés	129
Épületek	7, 12, 14	Járványveszély leküzdése	68
Étrend (menü) felvétel	90	Joint	171
Fehérjefogyasztás	91, 94	Jövedelemfelhasználás	152
Fertőző megbetegedések	68	Kalória-fogyasztás	91, 94
Filmszínházak	147	Kalciumfogyasztás	91
Fizetések	111	Kenyér-fogyasztás	89, 92
Forint	112	Kislakásos bérházak	17
Fürdők	17, 122	Klinikák	72
Gázfogyasztás	20	Kórházak	13, 70
Gázhíd	22, 122	Kórházi ágyak	13, 71
Gázművek	18	Kórházi kórtermek	15
Gázvonal	21	Költözések	52
Gümőkórhalálozás	64	Költségvetés, fővárosi	116
Gyáripár	124, 153	Könyvtárak	142
Gyermek és ifjúságvédelem	162	Kötött élelmiszergazdálkodás	92
Gyermeknyaraltatás	163	Közegészségügyi intézet	75, 118
Gyilkosságok	63	Közegészségügyi intézmények	74
Gyógyintézetek	13, 70		
Gyümölcsfogyasztás	87		

	Oldal
Közellátás	79
Közgazdaság	124
Köznevelés	127
Közoktatás	127
Közszolgálat szellemi meg- újítása	129
Közs. Élelmiszerárúsitó Ü. 97,	122
Községi iskolák tanulói	135
Községi Kenyérgyár 88,	122
Községi kórházak 13,	70
Községi Lóhúsüzem 99,	122
Közüvágóhidak 14,	82
Külföldi támogatás	166
Lakóházak	7, 16
Lakások	8, 156
Légiforgalom	37
Lélekszám	51
Létfenntartási index .. 107,	152
Létfenntartási költségek 109,	152
Létszámcsökkenés	154
Magyar Nemzeti Bank	113
Munkabérek	111, 114
Munkanélküliség	154
Munkáslétszám	124, 153
Múzeumok	141
Műemlékek	142
Művészet	140
Nemek aránya	53
Nemibeteg gondozó Intézetek	67
Nemzeti jövedelem	151
Nemzetközi Gyermekmentő Szövetség	168
Népbetegségek	64
Népesség	51
Népmozgalom	54
Népművelési Központ	129
Nőtöbblét	53
Oktató személyzet	127
Orvoslétszám	69
Öngyilkosságok	63
Ostrom térképe	12
Pénzügyek	16, 44, 105

	Oldal
Piacutatás	80
Posta	37
Rádió	148, 149
Rendelőintézetek	74
Stabilizáció 79, 112, 114,	119
Svájci támogatás	167
Svéd-akció	164, 168
Szabadegyetem	130
Szakorvosok	70
Szárazfőzelékek fogyasztása	89
Szegénygondozás	165
Személyforgalom 27, 34,	42
Színházak	146
Szívbetegségben elhaltak	64
Szociális intézmények .. 13,	160
Születések	56
Tantermek	12, 133
Társadalompolitika 118, 159,	176
Tejfogyasztás	84
Természetes szaporodás	58
Tífusz	69
Tojásfogyasztás	86
Tüdővész-halálozások	64
Tüdőbeteg gondozó Intézetek	65
Tűzelőanyagellátás	102
UNRRA 72, 77, 79, 167, 171,	176
Utak	43
Vasutak	31
Vasúti felhozatal 33, 95, 101,	104
Vándorlási különbözet	58
Vágóhidak	14, 82
Városrendezés	46
Villamos áramszolgáltatás ..	24
Villamos áramtermelés	23
Villamos vasút	26
Visszavándorlás	52
Vízművek	17, 122
Vízfogyasztás	18
Vöröskereszt 170, 172,	174
Zárlati főeredmények	119
Zöldség- és főzelékfogyasztás	87
Zsiradékfogyasztás	88

(439)

84 (6)

BUDAPEST KÜZDELME AZ ÚJ ÉLETÉRT

BESZÁMOLÓ A VÁROS KÖZÁLLAPOTAIRÓL
AZ 1946. ÉVBEN

KÖZREBOCSÁTJA

KÖVÁGÓ JÓZSEF

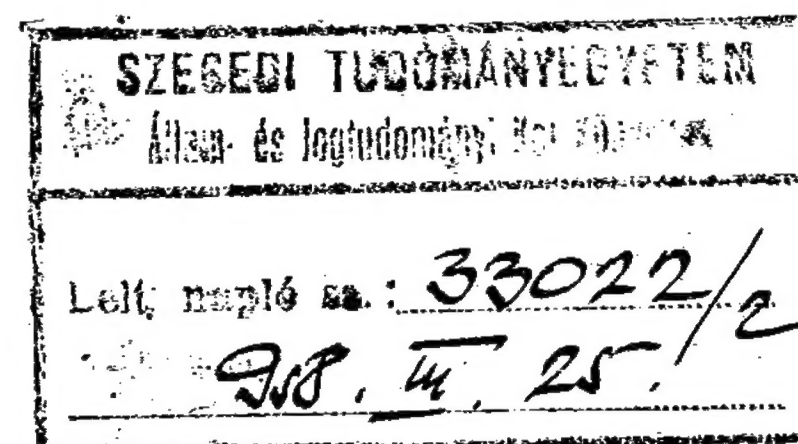
POLGÁRMESTER

ÖSSZEÁLLÍTOTTA

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS STATISZTIKAI HIVATALA

Dr. BENE LAJOS

FŐJEGYZŐ VEZETÉSÉVEL

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROSI IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI INTÉZET

XA 124000

33022